

10. skup muzejskih pedagoga Hrvatske

granice vizije

20 godina djelovanja Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju

ZBORNIK RADOVA

GRANICE I VIZIJE

HRVATSKO MUZEJSKO DRUŠTVO
Sekcija za muzejsku pedagogiju
i kulturnu akciju

**10. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske
s međunarodnim sudjelovanjem**

ZBORNİK RADOVA

GRANICE I VIZIJE

**Gradska galerija Antun Gojak, Makarska
7. - 10. studenog 2018.**

ORGANIZATOR 10. SKUPA

Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a u suradnji s
Gradskom galerijom Antun Gojak iz Makarske

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Josip Karamatić, Vlasta Krklec, Dražen Kuzmanić, Jelena Hotko, Toni Bilić,
Renata Brezinščak, Sunčica Nagradić Habus, Danko Dujmović

HRVATSKO MUZEJSKO DRUŠTVO
Zagreb 2020.

NAKLADNIK

Hrvatsko muzejsko društvo

ZA NAKLADNIKA

Vlasta Krklec

UREDNIK

Danko Dujmović

VIZUALNI IDENTITET

Maja Karić

OBLIKOVANJE I GRAFIČKA PRIPREMA

Ante Gudelj

ISSN

1848-4417

Zagreb, 2020.

SADRŽAJ

- 7** DANKO DUJMOVIĆ
PREDGOVOR
- 9** JOŽICA TRATEŠKI
GENEZA OTROŠKEGA MUZEJA HERMANOV BRLOG
- 16** VESNA LEINER I Marija Sabolić
**PREGLED ODRŽANIH EDUKATIVNIH MUZEJSKIH AKCIJA
U MUZEJU GRADA ZAGREBA (1998.-2018.)**
- 26** LORKA LONČAR UVODIĆ
**MUZEJ – PROSTOR MIŠLJENJA, OSJEĆANJA I
STVARANJA**
- 35** ALEKSANDRA PITEŠA
**GRANICE I VIZIJE UNUTAR STRUKE DOSADAŠNJA
POSTIGNUĆA - POGLED U BUDUĆNOST**
- 43** MIRJANA MARGETIĆ
U SURADNJI S MUZEJOM - DA, ALI ...
- 51** MILICA ORLOVIĆ ČOBANOV
KROZ IGRU DO ZNANJA
- 60** BRANKA TEKLIĆ
**MALA ŠKOLA BRODOGRADNJE –MUZEJSKO-EDUKATIVNI
PROGRAM HRVATSKOG POMORSKOG MUZEJA SPLIT**
- 67** DUBRAVKA TULLIO
PRVA STANICA NA PUTOVANJU BEZ GRANICA
- 72** DRAGANA LATINČIĆ
**GRANICE I VIZIJE RAZVOJA MUZEJSKE PEDAGOGIJE U
SRBIJI**
- 77** KATARINA IVANIŠIN KARDUM
GRANICE SURADNJE
- 84** ANITA HODAK, ŽELJKA MODRIĆ SURINA I KATARINA MAŽURAN
JUREŠIĆ
OSVAJANJE TERITORIJA MUZEJA

- 91** RENATA BREZINŠČAK I MARIJANA VUKOVIĆ
**MORSKE KORNJAČE BEZ GRANICA – EU PROJEKT LIFE
EUROTURTLES: KAKO UČENICIMA PRIBLIŽITI ZAŠTITU
PRIRODE**
- 98** BRANKA TEKLIĆ
**MUZEJSKO-EDUKATIVNI I KREATIVNI PROGRAMI
HRVATSKOG POMORSKOG MUZEJA SPLIT**
- 108** DANIJELA LJUBIČIĆ MITROVIĆ
**EDUKATIVNI PROGRAMI MUZEJA BRODSKOG POSAVLJA
- VIZIJE I MOGUĆNOSTI**
- 113** ANA ŠKEGRO
KLUB MLADIH MSU
- 119** MARIJANA VUKOVIĆ, SUZANA BUZJAK, MARINA VIŠIĆ VRANJKOVIĆ I
RENATA BREZINŠČAK
**RADIONICA OD PRIRODNINE PREKO MUZEJSKOG
PREDMETA DO ZNANSTVENOG RADA**
- 124** PETRA ŠOLTIĆ
**POTICANJE KREATIVNOSTI – MUZEJSKA KIPARSKA
RADIONICA ZA UČITELJE**
- 132** MARINA ŠAFARIĆ
**EDUKACIJSKI PROGRAM UZ IZLOŽBU: OD KAPITOLIJSKE
VUČICE DO HABSBURŠKOG ORLA. BILJEZI RANE
RIJEČKE PROŠLOSTI**
- 136** IVANA GORIČKI
**O PROJEKTIMA POVEZIVANJA ŠKOLSKOG KURIKULUMA,
NASTAVE LIKOVNE UMJETNOSTI I MUZEJA SUVREMENE
UMJETNOSTI**
- 144** KATARINA DRAGIN
**INTERPRETACIJA PRIČE O KIKINDSKOM MAMUTU
PUTEM POZORIŠTA SENKI**
- 150** DANIELA BILOPAVLOVIĆ BEDENIK
**DSU U MSU – PROGRAM INTERAKTIVNIH VODSTAVA ZA
OSNOVNE ŠKOLE DJECA SUSREĆU UMJETNOST**
- 155** TONI BILIĆ
**EDUKATIVNE RADIONICE U GRADSKOJ GALERIJ I ANTUN
GOJAK VOL.2**

- 158** IVA NOVAK
APLIKACIJA ZA DIGITALNE POTRAGE: MOGUĆNOSTI
- 165** PETRA MARINCEL
**MUZEJSKE RADIONICE I DIGITALNA TEHNOLOGIJA U
GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN**
- 172** BARBARA CRNOBORI
NEOGRANIČENI ŠARM STAROGA
- 178** RENATA BREZINŠČAK I VLASTA KRKLEC
**IZLOŽBA SEKCIJE ZA MUZEJSKU PEDAGOGIJU I
KULTURNU AKCIJU HRVATSKOG MUZEJSKOG DRUŠTVA**
- 183** ZAKLJUČCI 10. SKUPA MUZEJSKIH PEDAGOGA
HRVATSKE S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM

PREDGOVOR

Pred vama je Zbornik radova 10. Skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, koji je nastao u dosad nikad težim okolnostima: bez ikakve financijske potpore nadležnih institucija te uslijed neizvjesnih i nepredvidivih okolnosti pandemije i zagrebačkog potresa te posljedičnog zatvaranja muzeja, pada posjećenosti, gubitka prihoda kao i rada uz obavezno poštivanje propisanih epidemioloških mjera. Unatoč svemu, zahvaljujući prijateljskoj potpori i kolegijalnosti onih koji su svoj rad na ovom izdanju mogli višestruko unovčiti, te optimističnom kreativnošću svojstvenom pozivu i zvanju muzejskih pedagoga, uspjeli smo ostvariti i ovo izdanje.

Deseti Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem održan je pod naslovom *Granice i vizije* u Gradskoj galeriji Antun Gojak u Makarskoj od 7. do 10. studenog 2018. Jubilarnim skupom naglasak je stavljen na 20. obljetnicu osnivanja Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva te na 10. organizirano stručno sastajanje kolegica i kolega aktivnih u području muzejske edukacije, ali i na ostala postignuća i rezultate djelovanja bilo Sekcije, bilo udruženih snaga kolegica i kolega uključenih u provođenje edukativnih aktivnosti u muzejima tijekom zadnja dva desetljeća. S navedenim vremenskim odmakom mogli smo se osvrnuti i procijeniti koje smo sve granice pomaknuli, prešli i izbrisali, te koje smo vizije na tom putu ispunili ili putem novoformirali. Nažalost, gorak su okus ostavile informacije o čudnom poimanju muzejskih stručnih zvanja, nerazumijevanju djelokruga rada stručnih djelatnika u muzejima te neprepoznavanju uloge muzeja u svoj punini njegove definicije. Kako se u međuvremenu od 2018. do danas pokazalo, ograničenost spoznaje pojedinaca nametnula je nenadane granice čitavoj struci i područje muzejske edukacije u formalno-pravnoj reguliranosti vratila korak unatrag. Unatoč tome, optimizam i entuzijazam kolegica i kolega nisu iščeznuli, a vizije nastavljaju prevazilaziti postavljene granice – uključujući i one spomenute (pandemijske, potresne, zakonodavne), a koje u vrijeme održavanja 10. Skupa nismo mogli ni zamisliti, a kamoli predvidjeti.

Na Skupu muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem u Makarskoj sudjelovalo je sedamdesetak kolegica i kolega iz Hrvatske, Srbije i Slovenije, a sudionici su mogli poslušati dva plenarna izlaganja (Andreje Rihter (Forum slavenskih kultura, Slovenija) i Denivera Vukelića (Školska knjiga)) te 38 usmenih i 7 posterskih izlaganja. Osim toga, program Skupa bio je obogaćen diskusijama, okruglim stolom, promocijom Zbornika radova 9. Skupa muzejskih pedagoga Hrvatske održanog u Varaždinu te predstavljanjem srodnog skupa Škola i muzeji (*Šola in muzeji*), koji je organiziran u Sloveniji. U okviru Skupa kolegice Vesna Leiner, Renata Brezinščak i Vlasta Krklec pripremile su pregled djelovanja Sekcije za

muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a tijekom 20 godina njezinog postojanja. Također je otvorena i izložba pod nazivom *Muzejska pedagogija kroz 20 godina rada Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a – ideje, vizije i metode*, a izloženi su poster i knjižice svih dotadašnjih edukativnih muzejskih akcija, didaktički tiskani materijali, zbornici dotadašnjih skupova muzejskih pedagoga Hrvatske te novinski članci koji su pratili događanja i akcije u organizaciji Sekcije. Uz sve navedeno, domaćini 10. Skupa – ravnatelj Gradske galerije Antun Gojak Josip Karamatić i muzejski pedagog iz iste ustanove Toni Bilić, organizirali su prateći program s obilascima Galerije Antun Gojak, Centra za posjetitelje Parka prirode Biokovo, Malakološke zbirke i Zbirke franjevačkog samostana u Makarskoj s koncertom u tamošnjoj crkvi, razgled Makarske te stručni terenski obilazak u Gradcu s razgledom Zavičajne zbirke i arboretuma te Zaostrogu s razgledom franjevačkog samostana. Tijekom svečane večere podijeljena su priznanja zaslužnim članicama i članovima HMD-a za njihov doprinos radu Sekcije tijekom proteklih dvadeset godina.

S obzirom na veličinu održanog Skupa i zahtjevnost organizacije, domaćinima, Gradskoj galeriji Antun Gojak (sa samo dvoje djelatnika), te Gradu Makarska i Turističkoj zajednici Makarske valja još jednom zahvaliti na ogromnom trudu i silnoj dobroj volji i naporu koje su uložili da bismo ostvarili uspješan i svečani jubilarni Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem.

Kao najopipljiviji trag održanog Skupa, ovaj Zbornik radova sadrži 25 pisanih radova koje su njihovi autori izlagali na 10. Skupu. S obzirom na neizvjesnosti oko mogućnosti izdavanja Zbornika zbog izostanka financijske potpore, ne čudi što je tek polovica izlagača sa Skupa poslala svoje radove. Nadamo se da će ubuduće sudionici Skupa s većim marom objavljivati rezultate svoga rada te time pospješiti vlastito napredovanje u struci, ali (što je još važnije) povećati vidljivost svoga rada u stručnim krugovima, a naročito mladim kolegicama i kolegama koji tek započinju s radom u području muzejske pedagogije svojim primjerima i iskustvom pomoći u savladavanju početnih granica koje im postavlja njihovo neiskustvo. U konačnici, ovim načinom još više i trajnije pomažemo kreirati nove, proširiti postojeće te istaknuti ostvarene vizije u okviru našeg stručnog djelovanja. Svemu navedenom pomoći će i zaključci 10. Skupa koji su priloženi na kraju Zbornika a temeljem kojih možemo kritički procijeniti dugoročne rezultate organiziranih skupova muzejskih pedagoga Hrvatske.

Danko Dujmović, urednik

JOŽICA TRATEŠKI

Muzej novejšje zgodovine Celje
Prešernova ulica 17, Celje, Slovenija
jozica.trateski@mnzc.si

GENEZA OTROŠKEGA MUZEJA HERMANOV BRLOG

Poslanstvo muzeja ter njegova simbiozna umeščenost v okolje nam narekujeta izjemno odgovornost pri delu v skladu s pravili in cilji muzejske stroke. In če strokovnjaki definirajo vizijo kot več dimenzionalno podobo za želene prihodnosti, lahko rečemo, da naša zelena podoba močno temelji na poslanstvu, želje pa so jasne. Meje, ki nam vedno pomenijo nove izzive in ne ovire, so v glavnem premagljive. Z veliko idejami, podporo vodstva muzeja, pozitivno delovno timsko energijo, poslušom javnosti ter muzejskih prostovoljcev in partnerjev, meje uspešno premagujemo. Smo sodobni, prilagojeni, sledimo tendencam sodobnega muzeološkega sveta? Odgovore nam dajejo naši uporabniki.

23 let delovanja edinega slovenskega otroškega muzeja

V Muzeju novejšje zgodovine Celje že 23 let deluje edini slovenski muzej za otroke, prilagojen otrokom do 12. leta. V letu 1995 smo oblikovali dve novi muzejski zbirki, ki se vsebinsko navezuje na otroški muzej. V zbirki Dobra igrača hranimo 417 enot muzejskega gradiva in sodi med zaključene zbirke, druga pa je zbirka Otroško življenje, v kateri hranimo 4662 enot muzejskega gradiva in jo še vedno dopolnjujemo s predmeti povezanimi z otrokom v 20. in 21. stoletju. Predmete iz zbirk postavljamo v nove kontekste na razstavah ali v drugih muzejskih programih, saj s svojo sporočilnostjo prinašajo svoje zgodbe in lažje razumevanje preteklosti.

Prvih 19 let so bile v muzeju na ogled samo občasne razstave, dinamično so se izmenjevale lastne avtorske in gostujoče razstave slovenskih muzejev in muzejev iz tujine. Od leta 2014 je na ogled stalna razstava Brlog igrač, del muzeja pa še vedno namenjamo vsebinam občasnih razstav. Ob razstavah v Otroškem muzeju Hermanov brlog pripravljamo in izvajamo številne programe za predšolske otroke, učence in družine.

Statistika razstavnih projektov govori o 22 občnih in 1 stalni razstavi. Z vsem spoštovanjem do avtorskih vsebin in njihove specifičnosti, naj jih omenim in pribelžim za znanek ob izjemnostih v „kategoriji: prva, prvi“:

Herman Lisjak spoznava denar (1995-1996) – odprtje prvega slovenskega otroškega muzeja, *Hi, konjiček / Igrače na kolesih* (1996-1997) – prvo gostovanje muzeja iz tujine (Tehniški muzej iz Berlina), *Hitreje, višje, močnejše* (1997-1999), *Mamut v Hermanovem brlogu* (1999-2000) – prvo gostovanje slovenskega muzeja (Prirodoslovni muzej Slovenije), *Prometna pot v Hermanov brlog* (2001-2002), *Dobra igrača* (2002-2003) – prva razstava predstavitve zbirke otroškega muzeja, *Na etnopotep s Hermanom Lisjakom* (2003-2004, Etnografski muzej Slovenije), *Zvezde Evrope* (2005-2006), *Če ne bomo brali, bo volk pojedel Rdečo kapico* (2007-2009), *Kraški ovčar pri Hermanu Lisjaku* (2009-2010), *Tradicionalne hrvaške otroške igrače* (2010, Etnografski muzej Zagreb), *Moj rojstni dan* (2011-2013), *Moj portret za muzej* (2013), *Otroci sveta* (2013-2014), *Brlog igrač* (od 2014) – prva stalna razstava, *Radovedni prstki* (2.9.-15.10.2014) – prva razstava za slepe in slabovidne, *Pogled v sled 20+* (2014), *Punčke iz cunj* (2014), *Tradicionalne poljske otroške igrače* (2014-2015, Muzej igrač in iger iz Kielc na Poljskem), *Herman Lisjak vodi po vodi* (2016-2017), *Zabavna matematika* (31.1.-7.3.2018, Mini Mathematikum iz Giessna v Nemčiji), *Zemlja pleše* (2018-2019).

SLIKA 1
V otroškem muzeju se učimo, raziskujemo, ustvarjamo in se igramo.
Vir: Muzej novejšje zgodovine Celje

Ko govorimo o **viziji**, je prihodnost jasna in trdno prežeta s poslanstvom muzeja: v muzej želimo privabiti obiskovalce, ki ga bodo zapustili bogatejši za znanja, izkušnje, „materijo“ za razmislek, da jim bo obisk muzeja ostal v prijetnem spominu. Ravno zato se bodo z veseljem vračali. Se pa prijemi pri uresničevanju vizije skozi leta spreminjajo. Razumljivo. V več kot dvajsetih letih delovanja otroškega muzeja, se je marsikaj spremenilo tako na družbenem in osebnostnem področju posameznikov, kot tudi na področju muzeologije in muzejske pedagogike. Če primerjamo vsebine razstav, metode vodenja otrok po razstavah, vsebine delavnic in drugo, lahko opazimo precejšnje spremembe, kar je popolnoma razumljivo.

Morda še nekaj prelomnih podatkov:

- Leta 1997 smo kot pionirji na muzejskem področju odprli slaščičarno pri Hermanu Lisjaku, ki je bila s svojo dodatno ponudbo del otroškega muzeja, a jo žal leta 2013 zaprli,

- leta 1998 je bil otroški muzej nominiran za nagrado EMYA,

- leta 2004 je postal muzej delno dostopen za gibalno ovirane osebe, od leta 2017 pa v celoti (tudi Hermanovo otroško gledališče v drugem nadstropju),

- leta 2006 smo izdelali prvo, dve leti kasneje pa drugo obliko maskote Hermana Lisjaka, ki je dobro prepoznavna in nadvse priljubljena med navdušenci vseh starosti,
- leta 2015 smo pričeli s prvimi gostovanji v tujini,
- med leti 2016-2017 smo prilagodili otroški muzej za slepe in slabovidne.

Programi v Otroškem muzeju Hermanov brlog

Ko pripravimo novo razstavo, ob njej vedno pripravimo tudi spremljevalni program. Predstavljam nekaj programov, ki jih izvajamo od začetka delovanja otroškega muzeja ali vrsto let. Skupinam obiskovalcev, ki se odločijo za obisk otroškega muzeja ponudimo *vodstva*, ki jih izvajamo kustosi ali muzejske animatorke. Vodstvo je prilagojeno skupini, starosti in razumevanju obiskovalcev, razpoložljivemu času, željam in interesom. Vedno bolj interaktivne razstave omogočajo aktivno participacijo obiskovalcev. *Hermanove otroške in družinske ustvarjalnice* so nadgradnja vsebin razstav. Po ogledu, mladi ustvarjalci izdelajo umetnine, v katerih izražajo svoja občutja in znanja, ki so jih pridobili na razstavah ter seveda lastno kreativnost. *Predstave v Hermanovem otroškem gledališču* - od leta 1997 do 2012 smo v času poletnih počitnic v okviru programa Poletje v Hermanovem gledališču, ob sobotah organizirali lutkovne, plesne in igrane predstave. Ker se je ponudba predstav v poletnem času v našem mestu tako močno razširila, smo spremenili koncept tega programa in ga od leta 2013 ponudili med šolskim letom v okviru abonmaja Na Hermanovem odru. Od leta 2013 v gledališču izvajamo tudi program Glasbene sobotnice, namenjen otrokom starim od 3 let dalje in njihovim staršem. Program nastaja v sodelovanju s Hišo kulture Celje. *Praznovanja otroških rojstnih dni* potekajo od leta 1997, kosmo odprli Slaščičarno pri Hermanu Lisjaku, seveda pa se skozi leta spreminja ponudba in vsebina. Trenutno ponujamo pet različnih programov med katerimi lahko izbira slavljenec (*Rojstni dan s Hermanom Lisjakom*, *Rojstni dan po japonsko*, *Rojstnodnevna fotoavantura*, *Ringa raja s Hermanom Lisjakom*, *Zemlja pleše*). V času zimskih in poletnih počitnic so potekala v muzeju ustvarjalna druženja počitniške vrage, od leta 2013 pa organiziramo pet dnevni raziskovalno – ustvarjalni program M-kot muzej, namenjen osnovnošolcem do 5. razreda. Druženja potekajo vsak dan po štiri ure, spoznavamo slovensko in svetovno kulturno ter naravno dediščino, raziskujemo po mestu, obreki Savinji, obiščemo mestni gozd, ustvarjamo z različnimi materiali, se srečujemo s posebnimi gosti in seveda s Hermanom Lisjakom.

V več kot dvajsetih letih smo izvedli res veliko število najrazličnejših programov, ki so, in še vedno omogočajo obiskovalcem pridobivanja novih znanj, srečevanj z dediščino in priložnost razvijanja kreativnosti ter pozitivnega odnosa do preteklosti, posledično tudi sedanjosti. Lahko

rečemo, da v muzeju ali zaradi muzeja naši najmlajši obiskovalci celostno rastejo.

Vpetost muzeja v okolje in dobro sodelovanje z izobraževalnimi, humanitarnimi institucijami, mnogimi posamezniki in muzejskimi prostovoljci, muzejske vsebine le še bolj bogati.

SLIKA 2
Predstava v Hermanovem otroškem gledališču in obisk čebelarja ob 1. Svetovnem dnevu čebel.
Vir: Muzej novejših zgodovine Celje

Meje, ki vedno pomenijo nove izzive in ne ovire, so v glavnem premagljive. Z veliko idejami, podporo vodstva muzeja, pozitivno delovno timsko energijo, z izobraževanjem, posluhom javnosti, muzejskih prostovoljcev in drugih partnerjev, premagujemo meje. No, kljub temu jih nekaj ostaja: omejena denarna sredstva in omejen razstavni prostor ter prostor za depoje, kjer hranimo muzejske zbirke. Leta 2015 smo zaradi prijave morali umakniti enega od kanalov obveščanja. Namreč, ker Herman Lisjak nima osebne izkaznice, smo morali izbrisati njegov profil na družbenem omrežju Facebook. Tako smo postali malo prikrajšani za obveščanje o dogodkih in programih za mlajšo muzejsko populacijo, a smo obveščanje preusmerili na Facebookovo stran muzeja. Leta 2016 smo zaradi uvedbe davčnih blagajn morali zaključiti z nadvse priljubljenim programom namenjenim otrokom, ki smo ga izvajali vrsto let. Štirikrat letno smo namreč organizirali boljši sejem za otroke. Otroci so pred muzejsko hišo prinesli igrače, družabne igre, knjige in drugo. Ponujeno blago so za drobiž prodajali, menjali ali podarjali. Na ta način smo tudi zbirko Otroško življenje dopolnjevali s predmeti iz ne tako oddaljene preteklosti. Velik „udarec“ na področju dostopnosti vsebin, oziroma obveščanja javnosti o muzejskih dogodkih in aktivnostih, je prinesel 25. maj 2018. Dan, ko je v državah članicah EU stopila v veljavo Splošna uredba o varstvu podatkov. Uvedba GDPR (General Data protection regulation) je čez noč izbrisala baze naslovnikov, ki smo jih gradili in ažurirali vrsto let. Počasi pridobivamo nova soglasja naslovnikov. Glede informacijske dostopnosti muzeja moram seveda omeniti tudi druge kanale: muzejska spletna stran, družbena omrežja (Facebook, Twitter, Instagram), klasična pošta, objava programov v skupni mesečni programski knjižici za mesto Celje, Celjske muzejske novice, časopisi, televizija, portali z digitaliziranimi muzejskimi vsebinami...

Tudi tiste geografske meje počasi, a z gotovostjo prestopamo v obliki različnih sodelovanj ali gostovanj razstav v drugih slovenskih muzejih in muzejih v tujini.

Statistika gostovanj razstavnih projektov govori o 19 gostovanjih v obdobju med leti 2003 in 2018. Oglejmo si jih.

Dobra igrača (Zasavski muzej Trbovlje in Pokrajinski muzej Koper, 2003, Koroški pokrajinski muzej in Slovenski šolski muzej, 2004), *Herman Lisjak na gradu Rajhenburg* (Mestni muzej Krško, 2013), *Herman Lisjak na Velenjskem gradu* (Muzej Velenje, 2015), *Rodendan u Hermanovoj jazbini* (Narodni muzej Kikinda, Narodni muzej Pančevo, Mestni muzej Vršac, 2015 in Muzej Vojvodinskih slovakov Bački Petrovac, 2016), prilagoditev razstave za gostovanje je nastala s podporo Narodnega muzeja Kikinda. *Herman Lisjak v dvorcu Radlje*, (Koroški pokrajinski muzej 2016-17), *Igrače Hermana Lisjaka z Celja* (Muzej igrač in igre v Kielcach na Poljskem, 2015-16), *Rojstni dan v Hermanovem brlogu* (Koroški pokrajinski muzej, 2017, Pokrajinski muzej Koper in JZ Kozjanski park, grad Podsreda 2018), *Herman Lisjak na gradu Podsreda* (JZ Kozjanski park, grad Podsreda, 2017), *Lisac Herman vodi po vodi* (Pokrajinski zavod za zaščito prirode Novi Sad, 2017) in *Herman Lisjak vodi po vodi* (2018).

Kakšne cilje smo si zastavili na in ob aktualni razstavi *Zemlja pleše*? Smo sodobni, smo aktualni, prilagojeni, sledimo tendencam sodobnega muzeološkega sveta? Odgovore na zastavljena vprašanja dobivamo v interakciji z našimi obiskovalci, ki so vedno kritično zrcalo našega dela.

Do konca koledarskega leta 2019 je v otroškem muzeju na ogled razstava *Zemlja pleše*, druga iz cikla predstavitve naravnih elementov. Ustvarjalci projekta smo se odločili predstaviti ne le naravni element zemljo, ampak smo vsebino razširili na planet Zemljo. In, če se nam je Herman Lisjak na prejšnji občasni razstavi predstavil kot največji ljubitelj vode, ki nas je ozaveščal o varovanju okolja in vodnih virov ter pomenu varčevanja z vodo, ga na aktualni razstavi spoznamo kot raziskovalca in občudovalca domačega planeta, vesolja in bogate raznolikosti življenja v Sloveniji.

Razstavo spremlja sedem zvokov in veliko didaktičnih elementov: zgradba Zemlje, Hermanovo drevo z letnimi časi, pogled na okrog – predstavitev celin in njihovih posebnosti, vulkan, telurij, različne naravne snovi in ugotavljanje njihovih vonjev, didaktični film *Kako ravnati v primeru potresa*, predstavitev endemitov (rastlinskih in živalskih vrst, ki živijo samo na omejenem geografskem območju), Hermanova raketa, vesoljska tehničarica, didaktična računalniška igra...

Vsebine smo razdelili v tri sklope: V prvem *Planet Zemlja* predstavljamo zgradbo Zemlje, razvoj življenja skozi zemeljska obdobja, rotacijo in revolucijo Zemlje, potres, vulkane, kraljestva živih bitij na Zemlji, kamnine, prst in naravna bogastva, spoznavanje posebnosti celin. V drugem sklopu *Gremo v vesolje* spoznamo naše osončje in planete, se seznanimo s pojmi galaksija, Rimska cesta... V tretjem sklopu *Bogastvo raznolikosti Slovenije* spoznamo geografsko razdelitev na pet pokrajin z njihovimi opisi in posebnostmi, življenjska okolja (gozd, travnik, polje, njiva, sadovnjak,

vinograd in vrt) in kulturno dediščino zbirk MNZC ter drugih slovenskih muzejev. Muzejske predmete smo postavili na ogled v posebej izdelani leseni vitrini - hiški, ki predstavlja naš dom. Na steni hiške predstavljamo Male korake za naš skupni dom – nasveti, kaj lahko stori vsak od nas, da bo naš planet Zemlja (pre)živel. Tako kot razstavo o vodi, tudi razstavo o Zemlji spremlja didaktični katalog, ki ga brezplačno prejmejo vsi osnovnošolci.

Problem s katerim se vedno srečujemo ob postavljanju občasnih razstav je omejen prostor. Vsebine, ki jih predstavljamo so obsežne, dopolnjujemo jih s slikovnim gradivom, muzejskimi predmeti, interaktivnimi točkami. Prav zato je silno pomembno dobro sodelovanje in komunikacija med avtorji in oblikovalci, saj lahko le na ta način pridemo do zelenih ciljev.

SLIKA 3
Interaktivni točki: 'Hermanovo drevo z letnimi časi' in 'Poglejmo naokrog'. Vir: Muzej novejšje zgodovine Celje

Ob razstavi *Zemlja pleše* smo pripravili programe za predšolske otroke, osnovnošolce in družine. Oglejmo si jih nekaj:

- Hermanova otroška ali družinska ustvarjalnica: *V brlogu so dinosavri!* (oblikovanje gline ali papirnata tehnika), *Barve Zemlje* (slikarska delavnica), *Kaj se skriva v zemlji ali deževniki na delu* (slikarska delavnica - esemblaž), *Zemlja kliče SOS* (oblikovanje klopotnice), *Štirje letni časi* (prostorsko-slikarska delavnica) *Hermanovo pomladno, poletno, jesensko in zimsko drevo*, *Gremo v vesolje* (oblikovanje Hermanove rakete), *Moj vrtniček* (slikarsko – vrtnarska delavnica), *Lep pozdrav iz Celja* (slikarska delavnica – kolaž – razglednica), *Panjske končnice* (slikarska delavnica), *Moj pisani koledar* (risarska delavnica).

- Zemljina muzejska ura: Vsak odpadki ima svoj dom / preprečevanje nastajanja odpadkov in njihova ponovna uporaba, problematika zavržene hrane, ločevanje odpadkov... demonstracija ločevanja odpadkov skupaj z obiskovalci. Izvedba: Simbio d.o.o. in

Bonton v naravi / Narava ni nekaj samoumevnega in ko vstopamo vanjo, smo na obisku, na obisku pa se običajno obnašamo lepo in vljudno, včasih pa tudi ne ... Spoznamo tudi prilagoditev in spoštovanje narave, pogled z veselja, predstavitev raznovrstnosti v življenjskih okoljih, skrb za rastline in živali. Izvedba: Zavod RS za varstvo narave OE Celje.

- Geološka muzejska ura:

Čudoviti skrivnostni svet mineralov, Fosili – priče nekdanjega življenja, Potresi, vulkani, strah in panika ter vse ostalo, kar spada zraven, Kaj je

prinesla Savinja? Geološki sprehod po Celju. Izvedba: geolog Tomaž Majcen.

- Naravoslovni dan: kombinacija vodenega ogleda razstave, ustvarjalnice, geološke ali zemljine muzejske ure in raziskovanje na terenu.

Viziji bomo sledili tudi v letu 2019 in leto kasneje, ko bo Otroški muzej Hermanov brlog praznoval 25 let svojega obstoja. Veselimo se novih izzivov, načrte že pridno pripravljamo. Nas boste obiskali?

Summary

The mission of the museum and its symbiotic location in the environment dictate us great responsibility at work in accordance with the rules and objectives of the museum profession. If the experts define *the vision* as a multi-dimensional image of the desired future, we can say that our desired image is based on a mission, and aspirations are clear. *Boundaries* that always present us with new challenges and not obstacles, are mainly overcoming. With great ideas, support of the museum management, positive working team energy, affirmative attention of the public, museum volunteers and partners, we successfully overcome the boundaries. Are we modern, adapted, do we follow the tendencies of the modern museological world? Answers are given to us by our users.

VESNA LEINER I MARIJA SABOLIĆ

Muzej grada Zagreba
Opatička 20, Zagreb
vleiner@mgz.hr, msabolic@mgz.hr

PREGLED ODRŽANIH EDUKATIVNIH MUZEJSKIH AKCIJA U MUZEJU GRADA ZAGREBA (1998.-2018.)

Inicijativom nekolicine zagrebačkih muzeja pokrenuta je 1995.g. pedagoška muzejska akcija s ciljem povećanja posjeta mladih korisnika u muzejima. MGZ uključuje se 1998.g. i ujedno je i nositelj Akcije pod nazivom Put pod noge. Hrvatski muzeji su se tom akcijom pridružili europskoj akciji očuvanja kulturne baštine pod nazivom Svi putovi vode u Rim. Sveukupno je MGZ sudjelovao u 21 Akciji u razdoblju od 1998. do 2018. Ovaj rad donosi pregled svih održanih Akcija u navedenom razdoblju, njihov kratak opis i podjelu na četiri kategorije. Cilj rada bio je predstaviti Akcije kao poticaj za bolju međusobnu suradnju muzejskih pedagoga cijele Hrvatske, unošenje raznovrsnosti i kreativnosti i novih ideja koje ostaju trajna vrijednost muzeju te kao način prenošenja kulturne baštine na nove naraštaje.

Uvod

Međunarodni dan muzeja slavi se od 1977. 18. svibnja svake godine na poticaj ICOM-a s ciljem osvještavanja muzeja i muzejske građe kao važnih sudionika u kulturnoj razmjeni, obogaćivanja kultura i razvoja zajedničkog razumijevanja, međusobne suradnje i mira među ljudima¹. Na inicijativu nekolicine zagrebačkih muzeja, 1995. je pokrenuta pedagoška muzejska akcija (nadalje: Akcija) kako bi se doveo veći broj korisnika (posebno mladih) u muzeje, s ciljem stvaranja dugoročne muzejske publike. Prvu Akciju vodio je MDC i njegovi djelatnici Želimir Laszlo i Tončica Cukrov (Brezinščak, Leiner 2016: 39). Muzej grada Zagreba (nadalje: MGZ), koji je tada bio u obnovi zgrade i izradi novog stalnog postava, nije sudjelovao u Akciji. Priključuje se nakon otvorenja novog muzejskog postava 1998., i to kao domaćin Akcije *Put pod noge*, koja je imala i međunarodni karakter. Sveukupno je MGZ od 1998. do 2018. sudjelovao u 21 Akciji. One se u MGZ-u mogu podijeliti na:

1) nositeljstvo Akcije

¹ "Museums are an important means of cultural exchange, enrichment of cultures and development of mutual understanding, cooperation and peace among peoples."
<http://icom.museum/en/activities/events/international-museum-day/>, (25.10.2018.)

- 2) Akcije kao poticaj za stvaranje izložbe
- 3) Akcije vezane uz povremene muzejske izložbe
- 4) Akcije vezane uz stalni postav Muzeja
- 5) ostalo.

**TABLICA
ODRŽANIH
EDUKATIVNIH
MUZEJSKIH
AKCIJA U
MUZEJU GRADA
ZAGREBA
(1998.-2018.)**

	GODINA ODRŽAVANJA	NAZIV MUZEJSKE AKCIJE	MUZEJ GRADA ZAGREBA - TEMA
1	1998.	„Put pod noge“	Zagreb u mozaiku
2	1999.	„Od ... do“	Od 1900. Do 2000. (Iz „muzeja“ moje obitelji)
3	2000.	„2000“	2000
4	2001.	„Jačajmo se“	Tragom davnih zagrebačkih igrališta
5	2002.	„Kuća“	Zagrebačke kuće – krov nad glavom- tlo pod nogama
6	2003.	„U slast“	Špaizkarte
7	2004.	„Odijelo“	Odijelo – društveni statusi?
8	2005.	„Portal“	Je li Zagreb imao vrata?
9	2006.	„Zvuk...ton...glas“	Dok nije bilo Walkmana i MP3 Jukeboxa
10	2007.	„Iznenadenje“	Tko je snimio prvu rock'n'roll ploču u Hrvatskoj?
11	2008.	„Original“	Tragom originala
12	2009.	„[U]okvir[i]“	Barokni samostan kao okvir
13	2010.	„Kotač“	Kotačem kroz povijest Zagreba
14	2011.	„Dodir“	Sa šeširom na glavi
15	2012.	„Voda“	Savsko kupalište
16	2013.	„Muzejske pričalice“	Šegrt Hlapić u Muzeju grada Zagreba
17	2014.	„(Bez) veze“	Moj kvart u muzeju
18	2015.	„Održivost“	Dodirni prošlost
19	2016.	„KLIK na KULTURNI KRAJOLIK“	Svi na izložbu „Budinjak – polje tumula“
20	2017.	„Tajne“	Tajne gornjogradskih coprnica
21	2018.	„Lađa“	Moj kvart uz Savu

1. MGZ kao nositelj Akcije: Put pod noge

MGZ 1998. preuzima ulogu domaćina 3. Akcije u kojoj je sudjelovalo 16 muzeja s područja Zagreba i Zagrebačke županije. Akcija se pridružila međunarodnom projektu ICOM-a *Svi putovi vode u Rim*. *Put pod noge* bio je jedan od četiri prijavljena hrvatska programa. Voditeljica Akcije je bila V. Leiner, muzejska pedagoginja. Radnu grupu činili su: R. Brezinščak, kustosica-pedagoginja Hrvatskog prirodoslovnog muzeja; A. Ribičić-Županić, muzejska savjetnica MGC Mimara i M. Škarić, muzejska pedagoginja Arheološkog muzeja u Zagrebu (Leiner 1998: 10).

Svi putovi vode u Rim bio je program namijenjen mladima u dobi od 15 do 18 godina jer se smatra da u toj dobi već imaju dovoljno spoznaja o važnosti očuvanja kulturne baštine.

Akcija je kao popratni tiskovni materijal imala plakat i „ulaznicu“ u obliku karte Zagreba.

Završila je 18. svibnja 1998., na Međunarodni dan muzeja, izložbom najzanimljivijih radova učenika na temu *Put pod noge* u MGZ-u. Na otvorenju izložbe učenici Privatne klasične gimnazije iz Zagreba izveli su prigodni dramski program iz djela antičkih autora. Tada su izvučene i dvije nagrade: desetodnevni boravak u ljetnoj školi stranih jezika u Puli, koje je dodijelio Euro-club. Zahvaljujući glavnom sponzoru Akcije, Turističkoj zajednici iz Varaždinskih Toplica, po dva nagrađena učenika iz svakog muzeja, galerije i Hrvatskog državnog arhiva išli su na jednodnevni izlet u Varaždinske Toplice i Varaždin. Prijevoz je osigurao sponzor Tomi-tours. Ostale nagrade bili su katalozi, knjige, majice i kape, koje su podijeljene u muzejima, galerijama i Hrvatskom državnom arhivu, a osigurale su ih same ustanove i sponzori: Školska knjiga, Algoritam, Alfa, Diners, Pliva i Talijanski kulturni institut (Leiner 1998: 14).

2. Akcije – povod za nastanak izložbe

Od 1900. do 2000. - Iz „muzeja“ moje obitelji

Glavna ideja Akcije Od...do (1999.) bilo je obilježavanje kraja 20. i početka 21. st., pri čemu je svaki od 22 uključena muzeja odabrao temu karakterističnu za stoljeće na izmaku i za područje svoga djelovanja. Posebice se djeci preporučilo da u muzeje dolaze s bakama i djedovima jer je UNESCO posvetio 1999. godinu brizi o starijim osobama.

MGZ se uključio u ovu manifestaciju s dječjom pedagoškom radionicom pod naslovom *Od 1900. do 2000. - Iz „muzeja“ moje obitelji*. Radionicama se željelo motivirati djecu na razmišljanje o zagrebačkoj povijesti 20. st. pomoću razgovora, crteža i pisanih radova. Zadatak je bio da djeca kod kuće pronađu neki predmet, fotografiju, novinski isječak, iz obiteljske ostavštine i donesu ih u Muzej kako bi bili prezentirani na prigodnoj izložbi (autorica V. Leiner) povodom Međunarodnog dana muzeja. Nakon zatvaranja izložbe predmeti su vraćeni djeci u obiteljske „muzeje“ (Leiner 1999: 14).

Tragom starih zagrebačkih igrališta

Povodom Akcije *Jačajmo se* (2001.) MGZ je odlučio prezentirati dio svog fundusa – sportske kostime, rekvizite i fotografije. Izložba *Tragom starih zagrebačkih igrališta* (autorice V. Leiner i Ž. Kolveshi) prikazala je sport kao zabavu i rekreaciju u životu Zagrepčana. Na izložbi se moglo naučiti gdje su se nalazila sportska igrališta, kako su bila uređena, koji su sportovi bili

najomiljeniji. Odabrane fotografije iz muzejske fototeke prikazivale su Zagrepčane, sportaše i nesportaše. Izložba je imala edukativan karakter – rekreativno bavljenje sportom radi održavanja kondicije i očuvanja zdravlja. Objavljen je i katalog izložbe (Kolवेशi, Leiner 2001).

Špaizkarte

Povodom Akcije U slast (2003.) autori izložbe (I. Ružić i V. Leiner) izdvojili su brojne jelovnike - *špaizkarte* iz muzejskog fundusa te posjetiteljima predstavili koja su se jela spremala u starozagrebačkim restauracijama (npr. „Gradski podrum“, svratišta „Royal“ i „Tri gavrana“, hotel „K caru austrijskom“ i sl.). Izložba je otvorena povodom Međunarodnog dana muzeja, a za vrijeme trajanja Akcije odvijale su se radionice izrade starozagrebačkih jelovnika namijenjene djeci osnovnoškolskog uzrasta (Leiner 2003: 30-31).

Odiijelo –društveni status

Akcijom Odiijelo (2004.) MGZ je organizirao izložbu *Odiijelo – društveni status*. Cilj izložbe bio je prikazati razne načine odijevanja kroz povijest, s naglaskom koliko utjecaja odjeća ima na društveni status neke osobe. Uz izložbu je tiskana knjižica s povijesnim kostimima s ciljem uspostavljanja poveznice između današnjeg načina odijevanja s načinom odijevanja u prošlosti (Leiner 2004: 64-65).

Sa šeširom na glavi

MGZ se izložbom (autorice M. Arčabić i V. Leiner) te interaktivnim radionicama naslovljenima *Sa šeširom na glavi* pridružio ICOM-ovom obilježavanju Međunarodnog dana muzeja, kao i 16. Akciji *Dodir* (2011.). Izloženi šeširi i kape ocrtavali su razna povijesna razdoblja, a pripadali su znanim i neznanim Zagrepčanima. Osim muzejskih predmeta, izložene su i kopije pokrivala za glavu koje su posjetitelji mogli isprobati te postati povijesne osobe kao što je S. Rubido, Lj. Gaj, S. Raškaj, itd. Akcija je bila i povod za donacije pokrivala za glavu MGZ-u. Izložbu su pratili tiskani materijali – pozivnica na izložbu i informativni deplijan koji je posjetitelje upoznao sa šesirima iz Zbirke mode, modnog pribora i tekstila MGZ-a (Leiner 2011: 13).

3. Akcije uz postojeće povremene izložbe

Moj kvart u muzeju („Bez)veze“, 2014.)

U MGZ-u je postavljena izložba *Maksimir – povijest i kvartovski simboli* (autor K. Strukić), koja je kroz razne teme prikazivala povijest kvarta

Maksimir. Istaknuta su tamošnja pojedina važnija mjesta, a cilj je bio ukazati na vizure koje kvart čine prepoznatljivim do te mjere da su postali simboli Grada te najmlađe posjetitelje educirati i potaknuti da vode brigu o povijesnom i kulturnom naslijeđu koje nas okružuje. Održane su i radionice za djecu osnovnoškolske dobi, a najkreativniji radovi bili su nagrađeni (Leiner 2014: 50-51).

Svi na izložbu Budinjak – polje tumula („Klik na kulturni krajolik“, 2016.)

Izložba *Budinjak – polje tumula* nastala je kao pregled dotadašnjih iskopavanja na Žumberku od strane arheologa MGZ-a (Ž. Škoberne i A. Bugar). Cilj Akcije u Muzeju bio je upoznati posjetitelje s arheološkim nalazištem te Parkom prirode Žumberak u svrhu zaštite kulturne i prirodne baštine koji su ovdje isprepleteni. U tu svrhu održane su vrlo uspješne radionice izrade replika neolitskog nakita za djecu osnovnoškolskog uzrasta (Leiner, Sabolić 2018: 30-31).

Moj kvart uz Savu

Akcija Lađa (2018.) u MGZ-u je bila povezana s izložbom *Trnje – prostor i ljudi* (autori K. Strukić i G. Arčabić) programom pod nazivom *Moj kvart uz Savu*. Sava je poslužila kao poveznica između teme izložbe (zagrebački kvart na rijeci Savi) i teme Akcije (lađa). Cilj je bio potaknuti posjetitelje, a posebno škole u kvartu Trnje da dođu na izložbu, razgledaju je uz pomoć stručnog vodiča i na likovno-pedagoškoj radionici prikažu svoj dojam kvarta u kojem žive (Leiner, Sabolić 2018: 12).

4. Akcije vezane uz stalni postav Muzeja

2000

MGZ je u okviru Akcije *2000* (2000.) htio obilježiti prošlost zgrade u kojoj je Muzej smješten i njegovog postava u kojem je prikazana prošlost grada od prapovijesti do kraja 20. st. Na likovnim radionicama djeca su raznim likovnim tehnikama prikazala zgradu Muzeja, čime je MGZ obilježio ulazak u novo tisućljeće (Leiner 2000: 30-31).

Zagrebačke kuće – krov nad glavom – tlo pod nogama („Kuća“, 2002.)

Posjetom stalnom postavu Muzeja posjetitelji su mogli vidjeti kakve su kuće gradili najstariji stanovnici Zagreba – od pretpovijesti do danas, gdje su nastala prva naselja te kako i kuda se širio grad. U pedagoškoj radionici kroz igru se navodilo sudionike da uoče i zapamte važnost i namjenu zagrebačkih kuća – izgled, način gradnje, namjenu određene kuće (Leiner 2002: 34-35).

Je li Zagreb imao vrata?

MGZ se uključio u Akciju *Portal* (2005.) razgledom stalnog postava. Tema Akcije bila je povod Muzeju da svoje posjetitelje upozna sa Zlatnom bulom kralja Bele IV., nastankom srednjovjekovnog Gradeca, izgradnjom zidina i ulazima u Grad. Pripremljen je i poseban radni listić u kojem je zadatak polaznika Akcije bio pronaći gradske ulaze te zapamtiti njihove nazive (Leiner 2005).

Dok nije bilo Walkmana i MP3 Jukeboxa („Zvuk...ton...glas“, 2006.)

U MGZ-u se nalaze predmeti koji svojim zvukom upotpunjuju doživljaj prošlosti Zagreba. Jedan dio te prošlosti dočarava i zbirka glazbenih automata Ivana Geresdorfera sakupljenih tijekom proteklog stoljeća. Svako od tih glazbala je pravo malo umjetničko i obrtničko djelo i na različite načine reproducira melodije. Stari su i do 150 godina i još uvijek rade. Zadatak posjetitelja Akcije je bio da šetnjom kroz zbirku prepoznaju glazbeni automat sa slike i upišu ga u knjižicu (Leiner 2006: 27-28).

Tragom originala

MGZ se uključuje u Akciju *Original* (2008.) programom pod nazivom *Tragom originala*. Cilj je bio da posjetitelji uoče prezentirana arheološka iskopavanja u samom postavu Muzeja. Šetnjom kroz postav navodi se posjetitelje da zamjete sive legende koje govore o građevinskoj povijesti zgrade te ukazuju na važnost originala. Kako bi se posjetitelje navelo na izvršenje zadatka, morali su uočiti legende, prebrojati ih i upisati u knjižicu (Leiner 2008: 34-35).

Barokni samostan kao okvir muzeja

Akcija *[U]okvir[i]* (2009.) u MGZ-u se provodila pod nazivom *Barokni samostan kao okvir muzeja*. Cilj je bio ukazati na samu povijesnost zgrade u kojoj se nalazi Muzej. Posjetitelji su samostalno tematski razgledavali Muzej s posebnom pažnjom na život klarisa i izgled samostana u 17. st. (Leiner 2009: 36-37).

Kotačem kroz povijest Zagreba

Kotač je bio naziv Akcije 2010. kojoj se MGZ priključio razgledavanjem najstarijih primjeraka bicikala koji su vozili zagrebačkim ulicama. Zadatak posjetitelja bio je pronaći u stalnom postavu dva bicikla i odgovoriti zašto jedan od njih nosi neobičan naziv. Za najoriginalniji odgovor bile su osigurane nagrade (Leiner 2010: 15).

Savsko kupalište

MGZ se uključio u Akciju *Voda* (2012.) s prezentacijom dijela stalnog postava – kupališta na Savi. Posjetitelji su se mogli upoznati kako je izgledalo kupalište pomoću fotografija i kostima nekadašnjih kupaca na Savi, a nakon razgleda održana je likovno-kreativna radionica (Leiner 2012: D-2).

Šegrt Hlapić u MGZ-u („Muzejske pričalice“, 2013.)

Stota obljetnica romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* autorice I. Brlić Mažuranić obilježena je 2013. godine. MGZ u stalnom postavu prezentira povijest zagrebačkih cehova, te je ona bila ispričana kroz glavni lik romana, postolarskog šegrta Hlapića. Održane su radionice izrade cehovskih proizvoda, organizirana je izložba dječjih radova, održana je “pričaonica” o Hlapićevim moralnim vrednotama te prikazan film snimljen prema romanu (Leiner 2013: 34).

Tajne gornjogradske coprnice

Ovo je naziv programa MGZ-a u okviru Akcije *Tajne* (2017.). Cilj je bio rasvijeliti manje poznate događaje/predmete iz prošlosti Zagreba. Stalni postav čuva sramotnu masku kao primjer kažnjavanja na Gradecu u srednjem vijeku. Program je bio namijenjen učenicima osnovnoškolskog uzrasta koji su nakon kraćeg tematskog obilaska stalnog postava na radionici izrađivali svoje sramotne maske (Leiner, Sabolić 2017: 16).

5. Ostalo

Tko je snimio prvu rock'n'roll ploču u Hrvatskoj?

MGZ je pripremao izložbu *Mister Morgen - Ivo Robić* o poznatom hrvatskom šansonijeru i pjevaču zabavne glazbe te je tema Akcije *Iznenadenje* (2007.) iskorištena za najavu izložbe, koja se otvarala 30. svibnja. Pitanjem iz naslova Muzej je pobudio znatiželju posjetitelja, a ujedno im dao i poticaj da ga posjete i otkriju rijetke gramofonske ploče koje se čuvaju u njegovim zbirkama (Leiner 2007: 28-29).

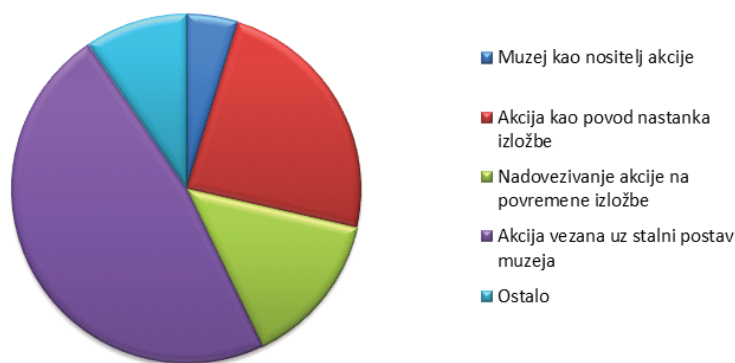
Dodirni prošlost

Tema Akcije *Održivost* (2015.) bila je poticaj da MGZ predstavi svoj projekt prilagođavanja stalnog postava slijepim, gluhoslijepim i slabovidnim osobama pod nazivom *Infotaktilne točke*. Cilj projekta je rušenje barijera i stereotipa te senzibilizacija javnosti, a poglavito najmlađih posjetitelja (Leiner 2015: 22).

Zaključak

GRAFIČKI
PRIKAZ
EDUKATIVNIH
MUZEJSKIH
AKCIJA U
MUZEJU GRADA
ZAGREBA
(1998.-2018.)

Pregled edukativnih muzejskih akcija u Muzeju grada Zagreba (1998.-2018.)

MGZ, tj. njegov Pedagoško-andragoški odjel pod vodstvom muzejske pedagoginje savjetnice V. Leiner, sudjelovao je u 21 Edukativnoj muzejskoj akciji od 1998. do 2018. Cilj ovog rada bio je prikazati na koje se sve načine MGZ uključivao u Akcije. Sudjelovanjem smo postigli povećani interes posjetitelja svih dobnih skupina za Muzej. Provedene Akcije služe nam kao inspiracija za druge programe koje uvrštavamo u ponudu Muzeja, kao povod za nastajanje izložbi i suradnju s kolegama/icama kustosima na povremenim izložbama.

Pedagoško-andragoški odjel MGZ-a kao cilj održavanja Akcija ima predstavljanje i populariziranje muzejske građe vezane uz prošlost grada Zagreba, uključivanje različitih dobnih i društvenih skupina posjetitelja te razvijanje i njegovanje kulturne baštine.

Summary

A number of Zagrebian museums initiated an educational museum action in 1995 with the goal to increase the number of young museum goers. Zagreb City Museum joined in 1998 and was the bearer of that year's action named *Let's be on our way*. During this action Croatian museums joined the European action of preserving cultural heritage under the name *All ways lead to Rome*. Zagreb City Museum joined 21 educational museum's actions since 1998 till 2018. This article presents all educational museum's actions since 1998 till 2018 in Zagreb City Museum. It describes every action and divides them into four categories. The article's main aim was to demonstrate educational museum's actions as an incentive for better mutual collaboration of all Croatian museum educators. The actions contributed to

new, diverse and creative ideas in presenting museum's contents and transferring the importance of preservation of cultural heritage to generations to come.

Literatura

Babić, Zorica. 2013. „18. muzejske edukativne akcije *Muzejske pričalice* 18. travnja – 18. svibnja 2013. godine.“ *Vijesti muzealaca i konzervatora* 91-92.

Bagatin, Martina. 2016. „Međunarodni dan muzeja i 20. Muzejska edukativna akcija

Održivost u HDA, Zagreb, 20. travnja – 18. svibnja 2015.“ *Arhivski vjesnik* 59: 375-422.

Bogatić, Marijan. Sušić, Željka. 2011. „16. Muzejska edukativna akcija u povodu Međunarodnog dana muzeja – *Dodir* /12. travnja – 14. svibnja 2011.“ *Informatica Muzeologica* 42/1-4: 204-205.

Brežinščak, Renata. Leiner, Vesna. 2016. „Djelovanje Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a.“ *Vijesti muzealaca i konzervatora* 39-47.

Hodak, Anita. 2014. „19. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja: (Bez) Veze 18.04.-18.05. *Vijesti muzealaca i konzervatora* 98-99.

Hotko, Jelena. 2016. „21. EMA – Edukativna muzejska akcija KLIK na kulturni krajoLIK 18.travnja – 18-svibnja 2016.“ *Vijesti muzealaca i konzervatora* 53-55.

„International Museum Day“, ICOM – International Council of Museums, <http://icom.museum/en/activities/events/international-museum-day/>, (25.10.2018.)

Jelavić, Željka. 2000. „Muzejsko-edukativna nagradna igra 2000.“ *Vijesti muzealaca i konzervatora* 1-2: 36-37.

Kolveshi, Željka. Leiner, Vesna. 2001. *Tragom davnih zagrebačkih igrališta*. Zagreb: Muzej grada Zagreba.

Leiner, Vesna. 1998. „Put pod noge“. *Vijesti muzealaca i konzervatora* 1/2: 10-15.

Leiner, Vesna. 1999. „Od 1900. do 2000. (Iz muzeja moje obitelji)“. U *Odgojno-obrazovna i nagradna igra u povodu Međunarodnog dana muzeja OD...DO...* Elizabeta Serdar, Ivan Vavra, ur. Zagreb: Tiskara Šolta, str. 14.

Leiner, Vesna. 2000. U *Muzejsko-edukativna nagradna igra 2000*. Željka Jelavić, ur. Zagreb: Impress.

Leiner, Vesna. 2002. „Zagrebačke kuće – krov nad glavom – tlo pod nogama“. U *Muzejsko-edukativna i nagradna igra „Kuća“ u povodu*

Međunarodnog dana muzeja 18.5.2002. Tatjana Županić, ur. Zagreb: Kratis, str. 34-35.

Leiner, Vesna. 2003. „Špaizkarte“. U *Muzejsko-edukativna i nagradna igra povodom Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja „U slast“* Dubravka Habuš-Skendžić, ur. 2003. Zagreb: Kratis, str. 30-31.

Leiner, Vesna. 2004. „Odijelo – društveni status?“. U *Odijelo 18.4.-18.5.2004. Muzejsko – edukativna nagradna igra povodom Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja*. Margareta Biškupić, ur. Zagreb: MarkoM usluge, str. 64-65.

Leiner, Vesna. 2005. „Je li Zagreb imao vrata?“. U *PORTAL 10. muzejska edukativna nagradna igra*. Malina Zuccon Martić, ur. Zagreb: Kerschoffset.

Leiner, Vesna. 2006. „Dok nije bilo Walkmana i MP3 Jukeboxa“. U *Zvuk...ton...glas. 11. muzejska edukativna nagradna igra*. Andreja Smetko, ur. Zagreb: Kratis, str. 27-28.

Leiner, Vesna. 2007. „Tko je snimio prvu rock'n'roll ploču u Hrvatskoj“. U *Iznenadenje. 12. muzejska edukativna nagradna igra*. Božidar Pejčević, Danijela Šoštarić, ur. Sveti Ivan Zelina: Tiskara Zelina, str. 28-29.

Leiner, Vesna. 2008. „Tragom originala“. U *Original. 13. muzejska edukativna akcija i nagradna igra*. Božidar Pejčević, ur. Sveti Ivan Zelina : Tiskara Zelina, str. 34-35.

Leiner, Vesna. 2009. „Barokni samostan kao okvir“. U *14. muzejska edukativna akcija i nagradna igra povodom Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja 2009. „[U]okvir[i]“*. Željka Miklošević, ur. Sveti Ivan Zelina : Tiskara Zelina, str. 36-37.

Leiner, Vesna. 2010. „Kotačem kroz povijest Zagreba“. U *Kotač. 15. muzejska edukativna nagradna igra*. Željka Jelavić, ur. Zagreb: Intergrafika, str. 15.

Leiner, Vesna. 2011. „Sa šeširom na glavi“. U *Dodir. 16. muzejska edukativna nagradna igra povodom međunarodnog Dana muzeja 12.travnja – 14. svibnja 2011.* Marijan Bogatić, ur. Sisak: Domigraf, str. 13.

Leiner, Vesna. 2012. „Savsko kupalište“. U *Voda. 17. muzejska edukativna akcija*. Nada Beroš, ur. Zagreb: Stega tisak, str. D-2.

Leiner, Vesna. 2013. „Šegrt Hlapić u Muzeju grada Zagreba“. U *Muzejske pričalice. 18. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja*. Zorica Babić, ur. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, str. 34.

Leiner, Vesna. 2014. „Moj kvart u muzeju“. U *(Bez) Veze. 19. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja 18.4.-18.5.2014.* Anita Hodak, ur. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, str. 50-51.

Leiner, Vesna. 2015. „Dodirni prošlost“. U *Održivost. 20. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja 20. travnja – 18. svibnja 2015.* Marijan Bogatić, ur. Sisak: Domigraf, str. 22.

Leiner, Vesna. Sabolić, Marija. 2016. „Svi na izložbu Budinjak-polje tumula“. *Klik na KULTURNI KRAJOLIK 21. EMA Edukativna muzejska akcija – Mjesec dana povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 18. travnja – 18. svibnja 2016.* Danko Dujmović, Jelena Hotko, ur. Zagreb: Denona d.o.o., str. 30-31.

Leiner, Vesna. Sabolić, Marija. 2017. „Tajne gornjogradske coprnice“. U *Tajne. 22. EMA Edukativna muzejska akcija*. Ivana Dumbović Žužić, ur. Zagreb: Repro-Color d.o.o., str. 16.

Leiner, Vesna. Sabolić, Marija. 2018. „Moj kvart uz Savu“. U *Lada. 23. EMA Edukativno-muzejska akcija*. Matea Galetić, ur. Zagreb: Kerschoffset d.o.o., str. 12.

LORKA LONČAR UVODIČ

Muzeji Hrvatskog zagorja - Muzej krapinskih neandertalaca
Šetalište Vilibalda Sluge bb, Krapina
lorka.loncar@mhz.hr

MUZEJ – PROSTOR MIŠLJENJA, OSJEĆANJA I STVARANJA

Muzej krapinskih neandertalaca jedan je od deset najposjećenijih hrvatskih muzeja, a svjetsku važnost lokaliteta nedavno je potvrdila i Oznaka europske baštine, koja je dodijeljena Nalazištu Hušnjakovo i Muzeju. Može se stoga reći kako je ostvarena vizija koju je već početkom 20. stoljeća imao Dragutin Gorjanović-Kramberger. Ipak, ono što Muzej krapinskih neandertalaca znači turistu, izletniku ili učeniku na terenskoj nastavi, razlikuje se od onoga što predstavlja lokalnoj zajednici. Stoga ovaj rad prikazuje programe kojima se Muzej želi povezati s ljudima koji žive u njegovoj neposrednoj blizini, osobito s djecom i mladima, da za njih postane prostor koji će doživjeti kao svoj, kao mjesto događanja u koja će se oni rado uključivati, gdje će moći učiti i kreativno se izražavati. Ovu viziju omogućit će i rekonstrukcija stare zgrade (Kneippove zgrade) u kojoj se održavaju svi dodatni muzejski programi i aktivnosti te uređenje prostora na otvorenom jer priča o prapovijesti podrazumijeva boravak u prirodi. Uz to, u radu će biti prikazani i edukativni muzejski programi koji uz znanje o prošlosti imaju i jasnu poveznicu sa suvremenim životom, koji donose poruke važne za sadašnjost te time postaju značajni i za budućnost.

Ostvarene vizije

Nalazište Hušnjakovo je mjesto gdje je početkom 20. stoljeća pronađena najveća i najbogatija zbirka fosilnih kostiju neandertalaca. Od toga vremena velikog otkrića, Hušnjakovo se ubraja u paleontološke lokalitete svjetskog značaja, a krapinski pračovjek postaje važan dio kulturno-turističkog identiteta Krapine, maloga grada u kojem je tada živjelo oko 5000 stanovnika. Dragutin Gorjanović - Kramberger, znanstvenik koji je vodio istraživanja i koji je prvi sustavno obradio krapinsku zbirku, već je tada imao viziju da će Hušnjakovo u Krapini postati mjesto na koje će dolaziti ljudi sa svih strana svijeta. Premda je tradicija posjećivanja Hušnjakova od strane turista i lokalnog stanovništva započela već u tom vremenu, ponajviše zbog rada Kneippovog lječilišta¹ koje je otvoreno podno samog Nalazišta, do njegova uređenja prošlo je više od pola stoljeća. Nalazište Hušnjakovo je proglašeno zaštićenim prirodnim područjem 1948. godine, a uređeno je tek

¹ Popularno lječilište koje je funkcioniralo prema principima poznatog bavarskog svećenika Sebastiana Kneippa tj. gdje se provodilo liječenje hladnom vodom, a u koje su dolazili ljudi iz različitih dijelova tadašnje Austro-Ugarske Monarhije.

60-tih godina. I prije samoga uređenja, Hušnjakovo je sredinom 20. stoljeća posjećivalo i do 9000 turista te je to bilo popularno mjesto druženja Krapinčana zbog kupališta (bazena podno brijega) koje se tu nalazilo. Nakon uređenja, kada su napravljene staze i šetnice te postavljene rekonstrukcije neandertalaca i praživotinja, a osobito nakon otvorenja Muzeja evolucije 1971. godine na prvom katu stare zgrade Kneippovog lječilišta, Krapina je postala privlačna destinacija brojnim domaćim i stranim gostima, osobito školskoj populaciji koja je dolazila iz cijele bivše Jugoslavije. Muzej evolucije je 70-tih godina prošlog stoljeća evidentirao i oko 40 000 posjetitelja godišnje, a uz brojne turiste, i lokalno stanovništvo je često boravilo na Hušnjakovu, osobito nakon otvaranja ugostiteljskog prostora i Galerije Hušnjakovo u prizemlju Kneippove zgrade.² Već 60-tih godina kada se raspravljalo o osnivanju Muzeja evolucije, Kneippova zgrada je bila u lošem stanju te se planiralo njeno rušenje i izgradnja nove muzejske zgrade, no zbog nedostatka financija, ona je adaptirana za potrebe novoosnovanog muzeja (Töpfer, 1980.). Ipak, od ideje izgradnje nove zgrade nije se odustalo te je naposljetku 2010. godine priča o krapinskom pračovjeku dobila svoje dostojno mjesto za život, novi Muzej krapinskih neandertalaca.

Tema porijekla i razvoja čovjeka u stalnom postavu Muzeja prezentirana je na suvremen i interaktivan način, zanimljiv najrazličitijim uzrastima. Stalni postav izaziva želju za spoznajom, potiče nas da se pitamo i tražimo odgovore na pitanja o porijeklu i razvoju čovjeka, o našem mjestu u nesagledivom prostoru i vremenu, u svemiru i prirodi koja nas okružuje. Učeći o čovjeku, upoznajemo i svijet oko sebe, otkrivamo međusobnu povezanost živih bića i različitih čimbenika koji djeluju u prirodnom okruženju.

Muzej krapinskih neandertalaca jedan je od deset najposjećenijih hrvatskih muzeja, prvenstveno iz razloga što su škole prepoznale njegovu vrijednost, a uz brojna priznanja i nagrade, svjetsku važnost lokaliteta nedavno je potvrdila i Oznaka europske baštine, koja je 2016. godine dodijeljena Nalazištu i Muzeju. Može se stoga reći kako je ostvarena vizija Dragutina Gorjanovića-Krambergera, ali i svih onih koji su sudjelovali u realizaciji toga projekta i koji su bili svjesni svih potencijala koje ovaj lokalitet u sebi nosi.

Adekvatan unutrašnji i vanjski prostor za različite aktivnosti

Osim stalnog postava, Muzej oživljavaju različite aktivnosti i programi pa se za brojne posjetitelje organiziraju izložbe, prezentacije, predavanja, radionice i igraonice. Djeca u muzejskim radionicama mogu proučavati fosile i minerale, koristiti mikroskop, izrađivati prapovijesne torbice i nakit,

² Dva puta mjesečno su u Galeriji postavljane izložbe brojnih umjetnika, a ugostiteljski prostor je bio popularan osobito vikendima.

modelirati u glini, izrađivati slike i crteže po uzoru na špiljsku umjetnost. Kako se u novoj muzejskoj zgradi Muzeja krapinskih neandertalaca nalazi samo stalni postav, svi navedeni dodatni sadržaji organiziraju se u staroj Kneippovoj zgradi, zgradi nekadašnjeg Muzeja evolucije. Jedna prostorija se koristi za postavljanje izložbi, jedna je uređena za provođenje edukativnih aktivnosti, a ostalo su uredi, čuvaonica, spremište i dr. Dobra strana prostora za edukativne radionice jest ta što je on inspirativan jer je to zapravo prostor starog stalnog postava nekadašnjeg muzeja. Tamo se još uvijek nalaze vitrine s brojnim originalnim fosilima pa prostor potiče dječju znatiželju. U zadnjih nekoliko godina za radionice su nabavljeni brojni primjerci minerala i fosila te replike lubanja i drugih kostiju koje se mogu istraživati, a tu se nalazi i didaktička oprema koja djeci pomaže u boljem razumijevanju muzejskih tema. Primjerice, izuzetno edukativna je magnetska slagalica kostura neandertalca i modernog čovjeka u prirodnoj veličini, a tu se nalazi i velika slikovnica od spužve *Pepova i Janina pradačna avantura* koja privlači dječju pozornost zbog velikih ilustracija i činjenice da se može sjesti na svaku stranicu knjige. Veliko zanimanje djeca pokazuju i za *geološki stup* od 17 jastuka s ilustracijama živoga svijeta iz različitih geoloških perioda kojega mogu slagati i proučavati te tako na zabavan način učiti o evoluciji.

Ono što ograničava je veličina prostora za edukativne programe te izuzetno loše stanje cijele zgrade. Stoga se već godinama željno iščekuje rekonstrukcija zgrade, za što Grad Krapina, u čijem se vlasništvu ona nalazi, trenutno izrađuje projektnu dokumentaciju. Dakle, dio vizije Muzeja krapinskih neandertalaca u budućnosti je nova zgrada s adekvatnim prostorijama za radionice i igraonice, koje bi bile prilagođene kako djeci mlađeg, tako i starijeg uzrasta te odraslima. Također, nadamo se da će se u budućnosti moći organizirati veći broj sadržaja na otvorenom jer je ipak učenje o životu prapovijesnih ljudi tijesno vezano uz prirodu. Za sada takve programe, poput Ljetne geološke škole, održavamo u okolici i parku koji se nalazi u blizini Muzeja. Tamo organiziramo radionice na otvorenom i rad na terenu, a dali smo izraditi i veliku igru evolucije *Igraj i evoluiraj!* koju rasprostremo u obližnjem parku pa djeca istovremeno uče i fizički su aktivna. Veliki nedostatak je taj što prometnica odvaja Muzej i Nalazište od parka pa očekujemo da će se u budućnosti ona izmjestiti te će se urediti jedan vanjski prostor zaštićen od prometa, siguran za igru i koji bi bio isključivo za potrebe Muzeja (slika 1).

Djeca i mladi iz lokalne zajednice u Muzeju

Vizija novouređenog prostora uključuje i dio koji bi bio namijenjen individualnim dolascima djece i mladih, osobito onih iz lokalne zajednice jer ono što Muzej krapinskih neandertalaca znači turistu, izletniku ili učeniku na terenskoj nastavi, razlikuje se od onoga što on predstavlja onima koji žive u njegovoj neposrednoj blizini. Muzej mora moći pozitivno utjecati na ljude, osobito na okolinu u kojoj djeluje te prvenstveno na djecu i mlade.

U malom gradu poput Krapine, mladima nedostaje događanja u koja bi se mogli uključiti kao aktivni sudionici te da na taj način mogu dati svoj doprinos društvu. Oni nemaju naviku dolaziti u Muzej, što znači da ne smatraju da je to mjesto za njih, a takav stav bi trebalo promijeniti. Prvi korak prema tome je uređen prostor, koji ne mora biti velik, dovoljan je kutak koji će oni doživjeti kao svoj, u kojem će moći djelovati i ostaviti svoj trag, gdje će moći učiti, koristiti knjižnicu, kreativno se izražavati i gdje će uz poticaj muzealaca biti aktivni kreatori događanja (primjerice, moći će osmisлити i realizirati izložbe ili radionice...).

SLIKA 1
Radionice na otvorenom – važan dio edukativnih programa Muzeja krapinskih neandertalaca

Programi u kojima se razmišlja, osjeća i stvara – primjeri iz prakse

Za sada se veze između muzeja te djece i mladih iz lokalne zajednice baziraju na povremenim programima koje organiziramo za individualne posjetitelje poput *Zimskih radionica i igraonica*, *Maski iz prapovijesti* povodom fašnika, *Ljetne geološke škole* te programa u sklopu Edukativno-muzejskih akcija Sekcije za muzejsku pedagogiju HMD-a. Dobar primjer je 23. edukativna muzejska akcija *Lađa* u sklopu koje je u Muzeju krapinskih neandertalaca organiziran niz aktivnosti pod zajedničkim nazivom *Nova otkrića o životu neandertalaca! Plovidbe... liječenje... nakit...* Za individualne posjetitelje organizirane su radionice u kojima su sudionici izrađivali umanjene modele splavi od prirodnih materijala, upoznali su se s prapovijesnim načinom liječenja obilazeći pritom i Hušnjakovo brdo, a imali su priliku i izraditi nakit inspiriran prapoviješću. Na taj način su djeca i mladi saznali informacije o najnovijim znanstvenim otkrićima koja potvrđuju da su neandertalci imali sposobnost za kompleksniji način mišljenja nego što se to do sada smatralo. U program su se uključile i krapinske škole pa je za srednjoškolce organizirano predavanje pod nazivom *Drevni moreplovci: o veslima, jedrima, mornarima... i pokojoj nemani* koje je održao dr. sc. Marcel Burić, docent na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Gimnazijalci su tom prilikom saznali brojne zanimljivosti i nove spoznaje o prapovijesnim plovidbama, a koja donose nedavna arheološka istraživanja. Poseban naglasak programa bio je na prapovijesnom načinu liječenja odnosno na spoznajama da su i neandertalci mogli izliječiti teške ozljede te da su pritom koristili ljekovite biljke. Vezano uz tu temu, za 6. razred OŠ

August Cesarec iz Krapine organizirane su radionice *Biljke Hušnjakova i okolice* tijekom kojih su učenici izrađivali svoj herbarij. Učenici su sa svojom nastavnicom biologije te u pratnji biologinje Petre Bralić iz Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode KZZŽ prikupljali biljke na Hušnjakovu i u okolini Muzeja. Prikupljale su se različite biljke poput lijeske, poljske preslice, tratinčice, maslačka, bršljana, medvjedeg luka, jelenjeg jezika, koprive, jasena i breze, a učenici su učili o njihovim ljekovitim, ali i otrovnim svojstvima. Na samom Nalazištu Hušnjakovo saznali su zanimljivosti o načinu liječenja iz vremena neandertalaca, a cijeli obilazak je završio u parku gdje su djeca upoznala ginko koji se ubraja u najstarije preživjelo drveće na Zemlji. Nakon tri tjedna sušenja biljaka, učenici su se vratili u Muzej i izradili svoje herbarije. Program je bio izuzetno uspješan jer su djeca naučila kako izraditi herbarij, što je dio nastavnog plana i programa za 6. razred, a istovremeno su saznala zanimljivosti o prapovijesnom načinu liječenja biljem, i ono najvažnije - saznala su koje biljke njih okružuju. Upravo u poveznici s njihovim životom u suvremenom svijetu, nalazi se vrijednost ovoga programa, kao i u činjenici da su djeca provela vrijeme u prirodi. Dakle, uz adekvatan prostor, viziju krapinskog muzeja u budućnosti čine programi koji su usmjereni prema različitoj publici, koji imaju dubinu i slojevitost, koji obrazuju, odgajaju i motiviraju, u kojima se razmišlja, osjeća i stvara, oni koji nas uče o prošlosti, ali koji nose i važnu poruku za život kojega živimo sada (slika 2).

SLIKA 2
Prikupljanje bilja
s Hušnjakova i
izrada herbarija
u sklopu 23.
Edukativne-
muzejske akcije

Primjer programa kojim se također to željelo postići bila je i 22. edukativno-muzejska akcija *Tajne* 2017. godine koja se u Muzeju krapinskih neandertalaca održala pod nazivom *Tajne porijekla i razvoja čovjekova najboljeg prijatelja*, a koja je bila posvećena psima. Uz učenje o porijeklu psa, početku pripitomljavanja i stvaranju prvih veza u prapovijesti između psa i čovjeka, program je kroz radionice i predavanja sadržavao i poveznicu sa

suvremenim životom te na taj način jasno odaslao poruku o poštovanju prirode i drugih bića koja nas okružuju. Tada su za krapinske srednjoškolce u suradnji s udrugama i stručnjacima održana zanimljiva predavanja o radnim i terapijskim psima. Predavanje pod nazivom *Upotreba pasa u lociranju prapovijesnog lokaliteta „Drvišica“ na Velebitu* održala je Andrea Pintar, dipl. ing. arh., instruktorka za rad s psima za detekciju ljudskih ostataka sa stečenom diplomom Etolškog instituta Cambridge. Andrea Pintar je uz Christiana Nikolića dio tima Centra za obuku pasa za posebne namjene „S. PAS“, a svoje su pse u suradnji s arheolozima sa Sveučilišta u Zadru uključili u arheološka

istraživanja prapovijesnog lokaliteta Drvišica kod Karlobaga koja vodi dr. sc. Vedrana Glavaš. Belgijske ovčarke Pandu i Mali te njemačka ovčarka Arwen, inače radni psi koji su sudjelovali u rješavanju preko stotine različitih kriminalističkih slučajeva u cijeloj Europi, locirale su na padinama Velebita grobove stare 2770 godina te su time postale jedini psi u Europi koji su obučeni i za arheološka istraživanja. Sve o ovom zanimljivom projektu koji je u međuvremenu dobio i znanstvenu potvrdu (Glavaš; Pintar 2018.), među prvima u Hrvatskoj slušali su gimnazijalci iz Srednje škole Krapina koji su tom prilikom i upoznali njemačku ovčarku Arwen. Uz radne pse i pse „arheologe“, srednjoškolci su upoznali i pse pomagače koji se koriste u terapijske svrhe. Predavanje o terapijskim psima pod nazivom *Zašto pas, zašto pomagač* održali su članovi Udruge „Psi pomagači“, Tea Selaković, prof. rehabilitator i Igor Gaćeša, savjetnik za ponašanje pasa. Učenici su slušali o uključivanju pasa pomagača u terapijske, odgojne i obrazovne aktivnosti te su saznali zašto je baš pas vrsta koja može pomagati ljudima, osobito djeci s teškoćama u razvoju. Tom prilikom, u sklopu Akcije, održana je i radionica *Svijet osjetila* za učenike 3. razreda Osnovne škole August Cesarec, u kojoj su djeca kroz razne zabavne i zanimljive igre s psom pomagačem osvještavala sva svoja osjetila te također učila o tome kako pas doživljava svijet (slika 3).

Više kvalitetnih muzejskih djelatnika

I za kraj, treba naglasiti da iza svakog uspješnog programa stoji volja i trud pojedinaca, a više zaposlenih kvalitetnih ljudi podrazumijeva i više kvalitetnih programa te veći pozitivan utjecaj na društvo u kojem živimo.

SLIKA 3
Djeca iz
krapinske
osnovne škole sa
psom
pomagačem na
radionici „Svijet
osjetila“ u
sklopu 22.
Edukativne-
muzejske akcije

Stoga se nadamo da će u budućnosti u Muzeju krapinskih neandertalaca biti veći broj zaposlenih osoba koje će na kvalitetan način biti uključene u rad s brojnim posjetiteljima različitih uzrasta i profila. Na taj način bi se moglo organizirati mnogo više raznovrsnih programa koji proizlaze iz različitih potreba, želja i interesa mnogobrojne publike.

Summary

The Krapina Neanderthal Museum is one of the most visited museums in Croatia. Great importance was recently confirmed when European Heritage Label was assigned to the Site Hušnjakovo and to the Museum, so it can be said that Dragutin Gorjanović-Kramberger's vision was achieved. Still, what the Museum means to a tourist, a hiker or a pupil, differs from what it means to the local community. Therefore this paper presents activities whose purpose is to connect the Museum with people living in its immediate vicinity, especially children and young people, to become a place for them to experience as their own, where they can learn and express themselves. The reconstruction of an old building where all additional museum programs and activities are held, will make this vision possible. Since the story of prehistory implies outdoor activities, it is also important to arrange outdoor space for educational workshops. Additionally, this paper presents educational programs that, together with the knowledge of the past, have a clear link to contemporary life, programs that bring important messages for the present and are significant for our future.

Literatura

Cohen, Bronwen. 2011. „Razumjeti sebe i druge: važnost mjesta odrastanja i vlastitog identiteta u multikulturalnom društvu“. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, Vol. 17 No. 65. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&cid_clanak_jezik=183515

Glavaš, Vedrana; Pintar, Andrea. 2018. „Human Remains Detection Dogs as a New Prospecting Method in Archaeology“. *Journal of archaeological method and theory*, Springer US

Kolveshi, Željka. 2017. „Muzeji i inovacije / Tradicija vis à vis suvremenost / Museums and Innovations / Tradition vis a vis Modernity“. Zbornik 3. kongresa muzealaca. http://www.mgz.hr/UserFiles/file/Kolveshi_Zeljka_Zbornik_3_kongresa_muzealaca_2017.pdf

Lončar Uvodić, Lorka. 2017. „Tajne porijekla i razvoja čovjekova najboljeg prijatelja“, edukativni deplijan povodom 22. edukativno-muzejske akcije, Muzej krapinskih neandertalaca, Krapina

Lončar Uvodić, Lorka. 2018. „O prapovijesnom liječenju, neandertalcima

i ljekovitom bilju“, edukativni deplijan povodom 23. edukativno-muzejske akcije, Muzej krapinskih neandertalaca, Krapina

Töpfer, Ana. 1980. „Muzeji i zaštićeni objekti prirode kao faktori turizma u Krapini“, magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, Centar za postdiplomski studij, Zagreb

Šola, Tomislav. 1991. „Muzeji i razvoj“. *Osječki zbornik 21*, Osijek http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sola_mir.htm

ALEKSANDRA PITEŠA

Dubrovački muzeji
Pred Dvorom 3, Dubrovnik
aleksandra.pitesa@dumus.hr

GRANICE I VIZIJE UNUTAR STRUKE DOSADAŠNJA POSTIGNUĆA - POGLED U BUDUĆNOST

Kakvi bi to bili muzeji bez jasno navedenih misija i vizija? Svi muzeji imaju ih napisane i lijepo prezentirane, no da li je samo to u konačnici i dovoljno? Zašto postojimo i gdje smo? - pita se misija. Gdje želimo biti? - pitanje je koje pred sebe stavlja vizija. No kako stići od mjesta gdje trenutno jesmo do onog vizionarskog cilja na kojem bi se svi željeli nalaziti nigdje ne stoji. Gdje su Dubrovački muzeji u svemu tome i koje su granice uspješno pomaknute, a koje nam tek predstoje?

Misija i vizija Dubrovačkih muzeja

Na mrežnoj stranici Dubrovačkih muzeja (nadalje: DUM) o misiji jasno stoji "Očuvanje, zaštita, prezentacija i interpretacija lokalnog identiteta, povijesti i kulture Dubrovnika na dobrobit šire javnosti, obrazovanje svih skupina društva i održivo korištenje kulturne baštine".¹ S druge strane, o sveukupnom cilju koji se želi postići - viziji, istaknuto je "Biti vrhunski primjer upravljanja, prezentacije i održivog korištenja kulturne baštine te referentno mjesto interpretacije povijesne i suvremene baštine grada Dubrovnika".²

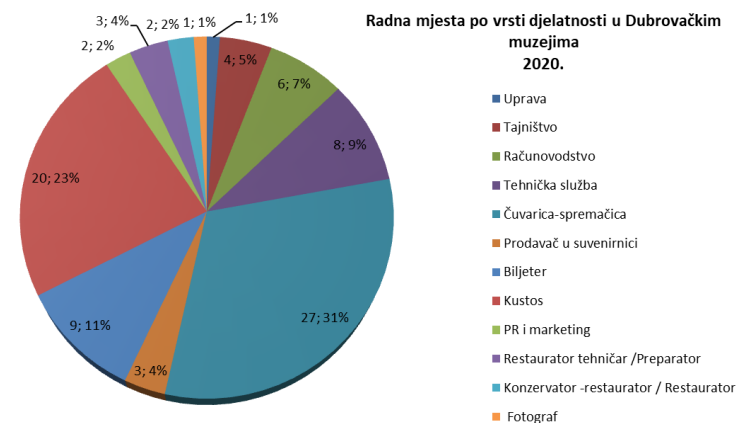
Gdje smo uistinu ?

Još prvim Statutom DUM-a iz 1940., člankom IV. utvrđeno je sljedeće: »Muzej ima da bude odraz kulturne snage grada.« (Dabelić 2004:16). Bogatstvom baštine svojih ustrojbenih jedinica DUM uistinu odražavaju kulturnu snagu stoljetnoga grada-države te su danas prema Statutu iz 2019. podijeljeni u devet ustrojbenih jedinica: Arheološki muzej, Etnografski muzej, Kulturno-povijesni muzej, Pomorski muzej, Pedagoški odjel, Odjel općih, pravnih i kadrovskih poslova, Financijski odjel, Odjel za marketing i odnose s javnošću i Tehnički odjel.³ U njima je do srpnja 2020. uposleno ukupno 86 djelatnika (grafikon 1).

¹ <http://dumus.hr/hr/o-dubrovackim-muzejima/misija-i-vizija/> (18.4.2019.)

² isto

³ <http://www.dumus.hr/files/file/pravo-na-pristup-informacijama/STATUT.pdf> (18.4.2019.)

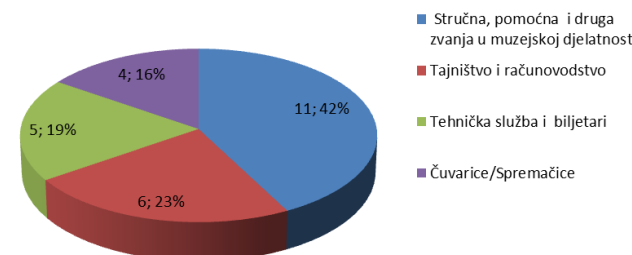

GRAFIKON 1
Radna mjesta po vrsti djelatnosti u Dubrovačkim muzejima 2020.

Iz grafikona 1 razvidno je kako u DUM-u od ukupnog broja djelatnika njih 23% (20 osoba) obavlja poslove u temeljnom stručnom zvanju, te da 11% (9) otpada na pomoćna stručna i druga zvanja u muzejskoj djelatnosti. Ostali djelatnici su zaposleni u tajništvu i računovodstvu (12% (10)), tehničkoj službi, s prodavačima u suvenirnici i biljetarima (23% (20)); čuvarice-spremačice čine 31% (27) u ukupnom broju uposlenika. Već letimičan pogled na grafikon ukazuje na deficit stručnih, pomoćnih i drugih zvanja u muzejskoj djelatnosti. Ti djelatnici u ukupnom postotku čine samo 34% zaposlenih.

Od preostalih 66% djelatnika kako je već i napomenuto, najveći dio otpada na uposlene čuvarice-spremačice. Većina njih radi u Kulturno-povijesnom muzeju, odnosno zgradi Kneževa dvora u kojoj se nalazi 19 manjih dispenziranih izložbenih prostorija. Valja pritom naglasiti da DUM nemaju angažiranu redovnu zaštitarsku službu koja bi eventualno pokrivala taj dio posla. Za vrijeme turističke sezone, u kojoj je uostalom i najveći pritisak posjetitelja na zgradu Kneževa dvora, redovita je potreba upošljavanja dodatne radne snage – studenata kao čuvara-spremača (grafikon 2).

Odnos stručnih, pomoćnih i drugih zvanja u muzejskoj djelatnosti sa ostalim djelatnicima zaposlenim u Etnografskom muzeju (projekcija)

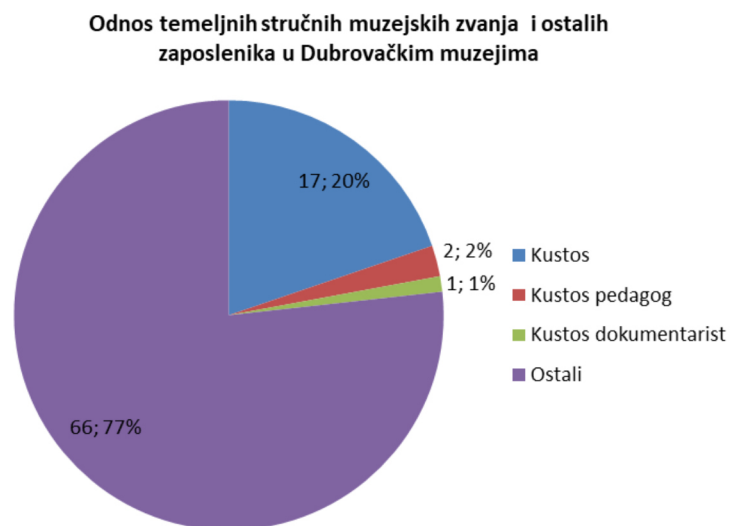

GRAFIKON 2
Odnos stručnih, pomoćnih i drugih zvanja u muzejskoj djelatnosti sa ostalim djelatnicima zaposlenim u Etnografskom muzeju (projekcija)

Podatci iz grafikona 1 i 2 zasigurno nisu komplementarni poslanju i viziji s mrežnih stranica Ustanove. Uvažavajući realnost kako su muzeji ušli u digitalno doba, te kako su muzejska zvanja podložna stalnim kritičkim promišljanjima i redefinicijama, a sve u skladu s razvojem muzeja i novim aktivnostima, uz činjenicu kako se od muzeja očekuje pozicioniranje na tržištu kulturne ponude i potražnje“ (Šojat-Bikić, Mašić 2019: 30), sasvim je izvjesno kako se u ovako posloženoj konstelaciji snaga u DUM-u objektivno nije lako niti prilagoditi standardima muzeja 21. stoljeća, a niti slijediti postulate koje pred nove muzeje postavljaju ICOM, hrvatski Zakon o muzejima i zajednica u kojoj DUM egzistiraju. Temelj poslanja muzeja kojeg mu društvo i nova muzeologija nameću je komuniciranje i doživljaj baštine. Novi Zakon o muzejima koji je stupio na snagu 2020. navodi svrhu muzejske djelatnosti: „...proučavanje, obrazovanje i uživanje u materijalnoj i nematerijalnoj baštini čovječanstva i njegova okoliša u službi društva i njegova kulturnoga i gospodarskoga razvitka“.

DUM broje 55 zbirki i 17 zaposlenih kustosa.⁴ U lipnju 2019. zaposlen je još jedan kustos pedagog pripravnik pa je ukupan broj kustosa pedagoga narastao na ukupno dva zaposlenika. Omjeri zaduženosti kustosa po zbirkama površan su pokazatelj prilične ujednačenosti po broju zaduženja za svaku pojedinu zbirku. Tako je u Kulturno-povijesnom i Arheološkom muzeju svaki kustos zadužen s prosječno po 2,2- 2,5 zbirke. Iznimke čine Pomorski muzej gdje na jednog kustosa dolazi po 5 zbirki i Etnografski muzej u kojem je prosječna zaduženost 4 zbirke po kustosu. Ovi omjeri predstavljaju tek površinsku sliku koja naravno bez dubljeg istraživanja o točnom broju eksponata u svakoj pojedinoj zbirci ne može dati točan uvid u stvarno stanje, no to nije ni tema ovoga rada, ali zasigurno upućuje i na deficit kustosa (grafikon 3).

GRAFIKON 3
Odnos temeljnih stručnih muzejskih zvanja i ostalih zaposlenika u Dubrovačkim muzejima

⁴ Bruno Bijadija, diplomirani arheolog i profesor francuskoj jezika.

Pod ostale, s obzirom da njihov posao ne traži direktan kontakt s posjetiteljima, za potrebe grafikona 3 uključeni su i djelatnici koji su po novom Zakonu o muzejima svrstani pod pomoćna stručna muzejska zvanja. Dokumentarist je, iako nije u direktnom radu s posjetiteljima, ubrojen zbog klasifikacije nazivlja po novom Zakonu o muzejima. Deficit kustosa pedagoga, na čijim leđima počiva suvremena muzejska uloga s ciljem privlačenja posjetitelja različitog uzrasta i obrazovanja, jasno je vidljiv iz grafikona. Dva zaposlenika zasigurno ne mogu pokriti sve potrebe koju pred Muzeje stavlja novo doba.

Uspješno pomaknute i prijedene granice

U DUM-u je prvi muzejski pedagog zaposlen 2012. Početak rada na razvoju pedagoške djelatnosti i evidencije iste u S++ za sve sastavnice DUM-a⁵ znatno je kasnio u odnosu na pojedine muzeje⁶ u Hrvatskoj. Otvaranjem radnog mjesta uspješno je pomaknuta i prijedena prva granica. Pune tri godine bile su potrebne kako bi se počela pomicati i druga granica, ona najteža, a koja se tiče shvaćanja i prihvaćanja uloge muzejske pedagogije. Sramežljiva zajednička suradnja otpočela je s mlađim kustosima ili kustosima vizionarima koji pedagoški rad nisu shvaćali kao degradiranje svog stručnog zvanja, pa je tako tijekom 2015. timski rad rezultirao ilustriranim edukativnim vodičem zajedničkog autorstva (Piteša, Michl 2015.) uz stalnu izložbu *Ranosrednjovjekovna skulptura Arheološkog muzeja* i edukativnim vodičem po izložbi (Piteša 2015.) *Dubrovnik u Prvom svjetskom ratu 1914.-1918.* Tijekom 2017. veliki pomak napravljen je usvajanjem nove sistematizacije i osnivanjem Pedagoškog odjela kada je i predviđeno zaposlenje još jednog muzejskog pedagoga.⁷ Redovna nakladnička djelatnost u vidu izdavanja raznih edukativnih publikacija za sve sastavnice DUM-a postala je od tada uobičajena praksa. Prvi ozbiljniji zajednički autorski projekt na relaciji pedagog-kustos zaživio je s tri nova edukativna izdanja 2018./2019. (Piteša, Kipre i Kralj 2018.), (Piteša, Kipre, Dražić, Zekić, Lasić i Kralj 2018.), (Piteša, Kipre i Kralj 2019.) u kojima se etnološkoj građi pristupilo na pedagoški i multidisciplinarni način.⁸ Kako je društvena zajednica prihvatila *Zlatno libro – Bajke, predaje i legende iz dubrovačkoga kraja* govori činjenica da su tri bajke iz publikacije odabrane i dramatizirane u istoimenu predstavu koja je uvrštena u program Dubrovačkih ljetnih igara 2020.⁹, te Kazališta Marin Držić (Klarić 2020).

⁵ U to vrijeme kao sastavnica DUM-a nalazio se i Muzej suvremene povijesti. On od 2016. funkcionira kao Muzej Domovinskog rata Dubrovnik i pravni je sljednik Muzeja suvremene povijesti Dubrovačkih muzeja osnovanog 1995. godine.

⁶ Navodim primjer Muzeja za umjetnost i obrt u kojem je prvi muzejski pedagog zaposlen 1959. od kad u njemu i započinje sustavan pedagoški rad. <https://www.muio.hr/pedagoski-odjel-2/> (23.7.2020.)

⁷ <http://www.dumus.hr/files/file/pravo-na-pristup-informacijama/Pravilnik%20o%20unutarnjem%20ustroju%20i%20na%C4%8Dinu%20rada%20Dubrova%C4%8Dkih%20muzeja.pdf> (12.5.2020.)

⁸ Projekt je rezultat izvrsne suradnje dviju struka, etnologije i pedagogije, koje su interdisciplinarnim pristupom pokazale uspješan put u afirmaciji naše nematerijalne kulture. U različitim fazama projekta sudjelovali su i suradnici iz drugih struka, kazališne i filmske. Time je postignuta visok stupanj međustrukovne suradnje a sve u cilju stvaranja jedinstvenog uratka. Projekt je prvi puta predstavljen u Dubrovniku u Noći muzeja 2019., potom je u listopadu 2019. gostovao u Ivaninoj kući bajki u Ogulinu.

⁹ <https://www.dubrovnik-festival.hr/hr/program/zlatno-libro-bajke-iz-dubrova%C4%8Dkog-kraja> (20.7.2020.)

Otvaranje radnih mjesta za dva muzejska pedagoga, osnivanje Pedagoškog odjela, početak timskog rada s pojedinim kustosima, te napredak u shvaćanju i prihvaćanju uloge muzejskog pedagoga predstavljaju u konačnici uspješno pomaknute i prijeđene granice. Uz sve navedeno, moram napomenuti kako je u Kulturno-povijesnom muzeju u svibnju 2020. otvoren novouređen kutak za djecu, opremljen pedagoškim publikacijama i didaktičkim materijalom namijenjenom najmlađim sugrađanima i gostima, a u najavi je i otvaranje sličnog kutka u Pomorskom muzeju.

Neostvarene vizije – izazovi za budućnost

U razvijenim zemljama odavno je već jasno kako je stari muzejski pristup, temeljen na prikupljanju, zaštiti i predstavljanju eksponata, nedostatan. Nasuprot tome, zajedničke muzejske prakse već neko vrijeme pokazuju kako se muzeji, osim redovitih funkcija koje obavljaju, pretvaraju u obrazovne i zabavne prostore. Stoga bi tragom modernih svjetskih trendova svaki muzej 21. stoljeća unutar lokalne zajednice u kojoj egzistira, a poradi realizacije svoje svrhe, trebao postati „komunikator u kome je integrirana funkcija repozitorija, a znanje o muzejskim zbirkama mora proizlaziti iz znanja o novim oblicima muzeja, novim načinima odnosa prema predmetima, novim stajalištima o izložbama i, prije svega, novim odnosima s publikom“ (Jelavić 2019: 46). Samo u tom slučaju muzej, uz već stalne školske grupe i povremene posjetitelje, može graditi ono za čim teži, tj. privući novu publiku, a stara će se iznova vraćati s još većim entuzijazmom i razumijevanjem viđenog.

Muzeji orijentirani na kulturni turizam poput Dubrovačkih imaju veću mogućnost ostvarivanja takve vizije s obzirom na sredstva koja se godišnje priljevaju u njihovu blagajnu. Istovremeno, takvi muzeji zbog nerazumijevanja mogu lako upasti u zamku kako je to i jedina svrha njegovih aktivnosti. Trebamo biti svjesni kako kulturnu snagu jednoga grada čine upravo njegovi stanovnici. Svi odreda, i oni akademski i neakademski obrazovani. Sam grad ne može biti kulturno snažan prema ikome ako su većina samo slijepi i nijemi prolaznici ili ulični šetači. Tada takav grad postaje ništa više nego još jedno u nizu svjetskih odredišta koje je sve zahtjevnije za život. Puno ljeti, a prazno zimi. Tu je je istinski zaljubljenik i poznavatelj vrednota grada izložen nemilosrdnoj vjetrometini najgrubljeg oblika profita – lake sezonske zarade, i to najčešće od strane onih koji o njemu znaju malo ili gotovo ništa, ali dovoljno financijski moćnih da pokupuju ne samo njegove najbolje nekretnine i poslovne prostore, nego i da mu nagrđuju dušu pretvarajući ga u grad jeftinog kiča. U toj se utrci očituje i opasnost za DUM. To, dakako, ne znači da ne treba maksimalno iskoristiti materijalne prednosti koje sa sobom nosi Grad sam po sebi kao poželjno turističko odredište. Upravo tako stečena financijska sredstva treba usmjeriti prema kvalitetnim programima namijenjenima svakom

stanovniku ovoga Grada. Jedino tako može se odgovoriti zadaći koju su pred sve nas postavili utemeljitelji DUM-a. Tom izazovu trebaju zajednički odgovoriti svi stručni djelatnici ustanove. „Ugodan izložbeni prostor, muzejske pedagoške prostorije, uslužne prostorije, dovoljan broj kvalificiranog osoblja, financijska sredstva potrebna za osoblje i opremu, idealna financijska potpora, najvažnije su pretpostavke za ostanak u okviru slike vodilje, odnosno poslanja muzeja“¹⁰ te predstavljaju osnove za put kojim treba ići kako bi se od poslanja došlo do željenog cilja, odnosno vizije koja u tom slučaju neće ostati samo mrtvo slovo na papiru.

DUM ako žele biti uz bok suvremenoj muzeologiji, moraju pružiti zanimljiv i zabavan izložbeni prostor u svakom od svojih muzeja u kojima će baština i kultura biti prezentirana posjetiteljima sa svim razinama znanja. Pri tom je negdje potrebna promjena kompletnog stalnog postava, a ponegdje su nužne preinake u smislu multimedijских, interpretativnih i interaktivnih instalacija, različita primjena mobilnih aplikacija¹¹, prikaza proširene stvarnosti, unutrašnjih putokaza, paralelnih postava i prilagođenih legendi, a sve u svrhu ugođe, zadovoljstva i obrazovanja za sve one koji su stvarali, stvaraju i koji će stvarati baštinu.

Nepostojanje jedinstvenog pedagoškog prostora u svakom od muzeja sa stalnim postavom, uređenog u skladu sa suvremenim tehničkim zahtjevima, također predstavlja velik problem. Rad s posjetiteljima nije ograničen samo na izložbeni prostor pa su pedagoške prostorije nužno potrebne kako bi pedagozi mogli u potpunosti odgovoriti na izazove koji se pred njih stavljaju. Uz to, velik problem predstavlja i nedostatak pedagoških kutaka po svim stalnim postavama i stalnim izložbama.

Muzejska edukacija sasvim je već jasno postala sastavni dio misije muzeja, a na Upravi i osnivaču je da osigura potrebne uvjete za njihovu kvalitetnu i profesionalnu realizaciju. DUM-u na putu k tome predstoji i korjenita promjena unutar odnosa samih muzejskih djelatnika, odnosno načina razmišljanja o svrsi i ulozi muzeja. Nedovoljan timski rad, odnosno potpuna odsutnost muzejskog pedagoga u kreiranju izložbe, još uvijek je do sada¹² otegotna okolnost za otvaranje muzeja lokalnoj zajednici. Zbog toga se stječe dojam kako se najveći broj izložbi prilagođava više onima koji je postavljaju nego posjetiteljima kojima je namijenjena, dok su pri tom estetski dojmovi češće važniji od komunikativnih i informativnih kanala.

¹⁰ <http://www.icom-croatia.hr/wp-content/uploads/2012/01/kriteriji-kvalitete-za-muzeje> (12.5.2020.)

¹¹ Izuzetak predstavlja mobilna aplikacija za smart phone *Sveti Vlaho i Dubrovnik* (2017.). Mada direktno nije vezana isključivo uz Kulturno-povijesni muzej, ona omogućuje virtualni pregled ukupnog povijesnog, likovnog i kulturnog naslijeđa koje je grad baštinio zahvaljujući tradiciji šovanja sv. Vlahu pa tako i eksponate koji predstavljaju slike i kamene kipove svetog Vlahu u Kulturno-povijesnom muzeju, ali i virtualni obilazak Dubrovnika s označenim lokacijama originalnih spomenika.

¹² U Dubrovačkim muzejima upravo je u tijeku prijava Programa i planova za 2021. Od strane Uprave naglašeno je kako će prioritet imati cjeloviti izložbeni programi koji uključuju edukativnu i marketinšku komponentu te se odvijaju u okviru suradnje između pojedinih naših sastavnica. To je zasigurno veliki napredak i jasna želja ka pomicanju granica u odnosu na dosadašnji način rada.

Iskorak s novim pristupima i nadu da se krećemo u pravom smjeru daju rijetke multimedijalne platforme¹³, odnosno prve nadopune stalnih postava Etnografskog i Pomorskog muzeja¹⁴,

a segmenti novih tehnologija češći na središnjim godišnjim izložbama na žalost nakon završetka izložbe više nisu dostupne posjetiteljima, iako bi dobar dio njih tematski obogatio stalni postav¹⁵.

I na kraju, umjesto zaključka završavam s japanskom narodnom poslovicom "Vision without action is a daydream. Action without vision is a nightmare".

Summary

What would museums be like without clearly stated their missions and visions? All museums have them written and beautifully presented, but is that ultimately enough? Why do we exist and where are we? - the mission asks. Where do we want to be? - is a question that the vision puts before itself. But how to get from where we are at the moment to the visionary place where everyone would like to be is nowhere to be found. Where are the Dubrovnik museums in all this and which borders have been successfully moved, and which ones are yet to come?

Literatura

Dabelić, Ivo. 2004. „Razvojni put Dubrovačkih muzeja od 1872. do 2002.“. U: *Zbornik Dubrovačkih muzeja* 1, str. 7-33.

Jelavić, Željka. 2019. „Muzeji trebaju poticati kritičko mišljenje i neformalno učenje“. U: *Informatica museologica* 50, str. 45-48.

Jelavić, Željka. 2014. „Muzej kao mjesto učenja i uloga muzejske edukacije“. U: *Puriteka (E-knjiga Dana povijesti umjestnosti u Rijeci)* 3/3.

Klarić, Dorijan. 2020. „Helena Petković: Računi su mi veći stres od toga hoće li na scenu pasti snijeg ili slon“. U: *Arteist*, 6. srpnja, <https://arteist.hr/helena-petkovic-racuni-su-mi-veci-stres-od-toga-hoce-li-na-scenu-pasti-snijeg-ili-slon/> (20.7.2020.)

Piteša, Aleksandra i Michl, Ivona. 2015. *Najprije se ovdje glagoljalo*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji.

¹³ Muzejski predmet predstavljen na inovativan način u stalnom postavu za sad je prvi i jedini u stalnom postavu Kulturno-povijesnog muzeja aplikacija je Fortepijano iz Kneževa dvora postavljena u izložbenoj dvorani 2017.

¹⁴ Multimedijalni prikaz skladištenja žita u Etnografskom muzeju (2019.) i multimedijalni prikaz Pulene u Pomorskom muzeju (2019.) predstavljaju rijetke interaktivne sadržaje u Dubrovačkim muzejima.

¹⁵ Multimedijalni prikaz Velike trešnje iz 1667. (Novena – Digital Media Studio) uz centralnu godišnju izložbu *Stjepan Gradić – otac domovine* (2013.), i multimedijalni prikaz Razvojnih faza Kneževa dvora (Novena – Digital Media Studio) uz centralnu godišnju izložbu *Knežev dvor u Dubrovniku, utvrda – palača – muzej* (2016.).

Piteša, Aleksandra. 2015. *Abecedarij Prvoga svjetskog rata u svijetu, Dubrovniku i okolici*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji.

Piteša, Aleksandra, Kipre, Ivica i Kralj, Robert, 2018. *Zlatno libro – Bajke, predaje i legende iz dubrovačkoga kraja*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji.

Piteša, Aleksandra, Kipre, Ivica, Dražić Zekić, Paula, Lasić, Nika i Kralj, Robert, 2018. *Zlatno libro – Bajke, predaje i legende iz dubrovačkoga kraja*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji.

Piteša, Aleksandra, Kipre, Ivica i Kralj, Robert, 2019. *Golden Story Book – Fairy tales, folk stories and legends from the Dubrovnik region*. Dubrovnik: Dubrovnik Museums.

Škarić, Mila. 2006. „Informacija (ne) prilagođena korisniku ili Basna o lisici i rodi“. U: *Zbornik radova sa III. Skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem*. HMD Sekcija za muzejsku pedagogiju, str. 155 – 165.

Šojat-Bikić, Maja i Mašić, Boris. 2019. „Produkcija i komunikacija muzealnog znanja – referentni okvir za definiranje zvanja u muzejskoj struci“. U: *Informatica museologica* 50, str. 29-36.

<http://dumus.hr/hr/o-dubrovackim-muzejima/misija-i-vizija/> (18.4.2019.)

<http://www.dumus.hr/files/file/pravo-na-pristup-informacijama/STATUT.pdf>(18.4.2019.)

<http://www.dumus.hr/files/file/pravo-na-pristup-informacijama/Pravilnik%20o%20unutarnjem%20ustroju%20i%20na%C4%8Dinu%20rada%20Dubrova%C4%8Dkih%20muzeja.pdf>(12.5.2020.)

<https://www.muio.hr/pedagoski-odjel-2/> (23.7.2020.)

<http://www.icom-croatia.hr/wp-content/uploads/2012/01/kriteriji-kvalitete-za-muzeje>(12.5.2020.)

<https://www.dubrovnik-festival.hr/hr/program/zlatno-libro-bajke-iz-dubrova%C4%8Dkog-kraja>(20.7.2020.)

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_10_110_2121.html (12.5.2020.)

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_10_104_2089.html (20.7.2020.)

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_10_142_1746.html(12.5.2020.)

<https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (12.5.2020.)

U SURADNJI S MUZEJOM - DA, ALI ...

U današnje vrijeme pred muzeje se postavljaju novi zahtjevi i ciljevi. Osim osnovne muzejske djelatnosti, muzeji se sve više traže kao partneri i suradnici na projektima vezanim uz promociju kulturne baštine. U brojnim zahtjevima potrebno je odvojiti koje oblike suradnje prihvatiti kako se pedagoške službe muzeja (koje su neminovno uključene u realizaciju) ne bi pretvorile u servise za popunjavanje programa raznim udrugama, agencijama i sl. U radu je riječ o iskustvima i primjerima iz prakse Etnografskog muzeja Istre.

Uvod

Muzeji već odavno nisu samo mjesta koja sakupljaju, čuvaju i izlažu građu. Moderan način života, brzina i lakoća dostupnosti informacija neminovno utječu na preobrazbe koje muzeji prolaze, prvenstveno u interakciji s posjetiteljima. Potiču se partnerstva s drugim organizacijama u kulturi koje omogućavaju nove načine formalnog i neformalnog učenja. Stoga se može i reći: „muzeji su danas inovativne javne ustanove u području kulture i centri javne kreativnosti (Eva Brunović 2015: 149).

Veliku važnost u ovome imaju muzejsko-edukativni programi i rad muzejskih pedagoga. U ovom radu bit će riječi kako i na koji način se to nastoji ostvariti unutar pedagoške službe Etnografskog muzeja Istre / Museo etnografico dell'Istria.¹

Svestranost suradnje

Pedagoška služba u Muzeju do prije petnaestak godina kao takva nije postojala. Aktivnosti vezane uz posjetitelje bila su uglavnom stručna vodstva kustosa za djecu ili odrasle. Zapošljavanjem muzejskog pedagoga i formiranjem Pedagoškog odjela počinje se mijenjati koncept rada s posjetiteljima i korisnicima Muzeja. Pokreće se suradnja s odgojno-obrazovnim ustanovama, udrugama i institucijama vezanim uz kulturu (knjižnice, centri za kulturu, pučka otvorena učilišta i dr.). U redovne aktivnosti Muzeja uvode se radionice tematski vezane za stalni postav, povremene izložbe, ali i one koje se uklapaju u nastavne sadržaje nižih

razreda osnovne škole. Ovo je postepeno dovelo do povećanog broja školske djece u Muzeju, koja osim u vodstvima kroz postav, sve više sudjeluju u edukativnim radionicama. Osim za školsku djecu, edukativni programi (radionice, predavanja i tečajevi) provode se i za odrasle. Uvođenje ovih programa neizostavno traži suradnju i angažman članova lokalne i šire zajednice. Sve ovo dovelo je do toga da se Muzej sve više traži, ili je prepoznat, kao potencijalni partner u raznovrsnim projektima koji se tiču kulturne baštine, odnosno etnografskih tema vezanih uz Istru. Stoga se Pedagoški odjel² nalazi pred novim izazovima ne samo unutar, nego sve više i izvan Muzeja. Gledajući konceptualno, upiti i potencijalne suradnje koje se Muzeju nameću mogu se svrstati u tri grupacije:

- Suradnja s odgojno-obrazovnim institucijama
- Sudjelovanje na lokalnim manifestacijama
- Partnerstva na EU projektima

Suradnja s odgojno-obrazovnim institucijama

Istarska županija (koja je ujedno i osnivač Muzeja) je prije pet godina pokrenula projekt zavičajne nastave u odgojno-obrazovnim institucijama. Tim povodom krenulo se s organiziranjem projektnih dana i dodatnih edukacija za odgajatelje i nastavnike.

Jedan od oblika edukacije bio je *Skup o zavičajnosti* gdje su se predstavile udruge i institucije koje bi vrtići ili škole mogli koristiti kao partnere. Muzej je imao zadaću koordinirati odgajatelje u dječjim vrtićima, čija je edukacija krenula najprije. Naziv programa bio je *Istra u očima djeteta*, a muzejska pedagoginja održala je nekoliko predavanja na temu starih igara. Nakon toga, prema interesima pojedinih vrtića, a u suradnji s Istarskim

SLIKA 1
Edukacija odgajateljica za tradicijsku igru pljočkanje. Snimila: Mirjana Margetić

¹ U daljnjem tekstu koristiti ću samo Muzej.

² Kojeg za sada čini samo jedna muzejska pedagoginja.

pljočkarskim savezom, održane su radionice tradicijske igre *pljočkanja*, kako bi odgajateljice mogle tu igru prenijeti djeci (slika 1).

Kako se s vremenom sve više vrtića (kasnije i škola) uključivalo u ovaj projekt, počelo je rasti dodatno zanimanje za suradnju s Muzejom. Interesi nastavnika su različiti. Dok pojedini traže savjete o tome kako razraditi teme iz zavičajnosti (igre, običaji i slično), drugi pozivaju Muzej da sudjeluje u njihovim aktivnostima. Međutim, većina škola ipak koristi postojeće muzejske radionice (tkanje, izrada kažuna, izrada starih igračaka) te ih uz posjet Muzeju ukomponiraju u dodatni program zavičajne nastave.

Osim programa vezanih uz zavičajnost, škole sve više vide Muzej kao suradnika na projektima vezanim uz baštinu ili primjerice obilježavanje Svjetskog dana pripovijedanja, Dana voda i sl.

Ovdje se postavlja pitanje u kojoj se mjeri Muzej (obzirom na broj stručnih djelatnika i prostorna ograničenja) može angažirati na pojedinim projektima, da to bude na obostranu korist i interese, a ne da posluži kao servis koji će odraditi (osmisлити) dio projekta. Upravo iz tog razloga kada se škole obrate Muzeju s ovakvim upitom, prvo se gleda da tema odgovara onome čime se Muzej bavi, da se u rad aktivno uključe svi dionici programa, te da učenici, (ako je riječ o školama izvan Pazina) svakako posjete Muzej.

Iz dosadašnje prakse u suradnji sa školama iz većih i manjih gradova (mjest) pokazalo se da škole iz manjih sredina posvećenije pristupaju zajedničkim aktivnostima. Jedan od razloga je taj što u takvim školama ima znatno manje učenika u razredima te je samim time i olakšan rad. S druge strane nema dodatnih sadržaja izvan nastave kojima bi se mogli baviti.

Navest ću dva primjera dobre prakse suradnje s osnovnim školama iz manjih mjesta.

Jedan je suradnja s OŠ Pićan³ koja se provodi već nekoliko godina povodom obilježavanja Svjetskog dana pripovijedanja. Muzej ima izdvojenu jedinicu u Pićnu, Centar za nematerijalnu kulturu Istre, gdje se održava program na zadanu temu. Zajednički ga osmišljavaju i realiziraju muzejska pedagoginja i učiteljice.

Drugi primjer je suradnja s OŠ Barban na dvogodišnjem projektu *Baština Barbanštine*. Inicijator suradnje je bila školska zadruga Smokvenjak. Sudjelovali su učenici nižih i viših razreda, a što je posebno važno, uključili su se nastavnici Povijesti, Hrvatskog jezika i Likovne kulture. Jedna od tema bila je *Čestitaj čestitkom* gdje su djeca bila upoznata s dijelom muzejske zbirke (čestitke i razglednice koje smo im donijeli u školu), a nakon toga izrađivali su čestitke s motivima barbanske nošnje i simbolima toga kraja (primjerice trka na prstenac). Kao pismo koristila se glagoljica, a radove je škola iskoristila kao službene čestitke za slanje poslovnim partnerima i suradnicima (slika 2).

³ To je mala područna škola s ukupno cca 30 učenika od prvog do četvrtog razreda.

SLIKA 2
Projekt „Baština Barbanštine“, izložba o Svetom Nikoli.
Snimila: Svjetlana Milotić

Kako se u Istri i na koji način obilježava dolazak svetog Nikole i čime je derivao djecu, bila je druga tema projekta *Baština Barbanštine*. Učenicima je održano predavanje o blagdanskom darivanju djece, zatim su upućeni u terenski rad (putem upitnika sakupljali su informacije o običajima vezanim uz svetog Nikolu), a na kraju je postavljena i izložba u atriju škole.

Sudjelovanje na lokalnim manifestacijama

Etnografski muzej Istre je županijska ustanova koja predstavlja etnografsku baštinu istarskog poluotoka i centralni je muzej ovog tipa na području Istre. Samim time jedna je od prvih institucija kojima se vezano za teme običaja, odjeće, tradicijskih zanata i kulturnog identiteta obraćaju odgojno-obrazovne institucije, turističke zajednice, KUD-ovi, razne udruge i pojedinci. Kako se zadnjih deset do dvanaest godina na području Istre odvija ekspanzija lokalnih manifestacija, koje se na bilo koji način oslanjaju na tradiciju, u Muzej redovito dolaze raznorazni upiti. Određen broj upita je savjetodavnog tipa o određenoj temi koju manifestacija obrađuje⁴, dok se drugi dio odnosi na konkretne suradnje u vidu radionica ili postavljanja tematskih izložaba. Prije samog odgovora na zahtjeve, uvijek nastojimo odvagati gdje možemo sudjelovati, a gdje ne. Po logici stvari, teže je odbiti one organizatore kojima je, kao i Muzeju, osnivač ili suosnivač Istarska županija. Također je bitan kalendar, odnosno u koje vrijeme se manifestacija odvija, tko pokriva troškove radionica, koliko termina treba odraditi, ali i vidljivost Muzeja u promotivnim materijalima.

⁴ Kao na primjer gastronomija, običaji, igre...

Što se tema radionica tiče, potencijalni partneri uglavnom prihvaćaju ono što Muzej već ima u pripremi i to uklope u svoje programe. Tek iznimno se za neke manifestacije osmišljava novi program.

Jedan od problema koji se ovdje javlja je realizacija. Naime, gotovo sve radionice osmišljava i vodi muzejska pedagoginja sama, a po potrebi i netko od kustosa. Stoga je teško fizički pokriti sve zainteresirane manifestacije. Drugo je to što se te manifestacije uglavnom događaju vikendom, što otežava organizaciju djelatnika, a i lokacije su vrlo često udaljene od samog Muzeja.

Slijede primjeri dobrih i manje dobrih praksa i iskustava ovakvih suradnja.

Na poziv Pučkog otvorenog učilišta Rovinj, Muzej četvrtu godinu za redom etno-radionicama sudjeluje u programu povodom Božića. Naime, kako sam Muzej nema mogućnost grijanja po zimi, ova suradnja je vrlo dobra promocija izvan same ustanove. Ulazimo u programsku knjižicu, a POU pokriva sve troškove. Ova suradnja doprinijela je prepoznatljivosti Muzeja u Rovinju, jer nam se nakon ovih radionica uvijek javi netko od učitelja iz rovinjskih škola.

Prethodne godine sudjelovali smo i u programu grada Pule *Prosinac u gradu*. Ovdje je također tiskan programski letak u koji je uvršten Muzej, međutim problem je bio taj što je letak bio pretrpan informacijama i dosta nepregledan, tako da oni koju su došli na radionice nisu to povezali s nama.

Dani otvorenih vrata Agroturizama

Kroz trogodišnju suradnju s Agencijom za ruralni razvoj Istre (kratica AZRRI) na manifestaciji *Dani otvorenih vrata Agroturizama*⁵, na malo teži način naučili smo kako je svako partnerstvo ili suradnju potrebno precizno definirati te inzistirati da se dogovorene strane toga i drže.

Manifestaciju je AZRRI pokrenuo s inicijativom da se u agroturizmima kroz mjesec studeni promovira istarska tradicijska hrana. Muzej je pozvan kao suradnik s ciljem da se manifestacija obogati sadržajima na temu tradicije. Svatko od triju sudionika preuzeo je svoje obaveze, kojih se u praksi često nisu svi pridržavali. Zadaća je Muzeja bilo provođenje radionica (izrada tradicijskih igračaka i tkanje na tkalačkim daščicama) u prostorijama agroturizama⁶, AZRRI je preuzeo ulogu komunikatora između Muzeja i agroturizama i promotora manifestacije. Domaćini, odnosno agroturizmi su trebali osigurati radno mjesto za voditelje radionica na pristupačnom i vidljivom mjestu. Osim problema u komunikaciji⁷ na relaciji agroturizmi -

⁵ Manifestacija je trajala već nekoliko godina prije nego se priključio Muzej.

⁶ Cilj je bio da se kod svakog sudionika održi barem jedna radionica. Iz tog razloga, osim muzejskog pedagoga iz Muzeja, u realizaciju je bilo uključeno još dvoje djelatnika.

⁷ Na sastancima prije početka manifestacije vlasnici agroturizma su pokazali interes da se kod njih održe radionice. Njihova je obaveza bila da se nakon toga jave Muzeju ili AZRRI-u kako bi se dogovorili termini. U praksi se ovo nije ostvarivalo tako da je Muzej morao sve njih nazivati za potvrde. Sličan problem ponavljao se iz godinu u godinu.

Muzej, ovaj zadnji uvjet često se nije poštivao, tako da se tek dolaskom djelatnika iz Muzeja tražilo prikladno mjesto. Bilo je i neugodnih slučajeva kada je radionica bila prekinuta od strane domaćina zbog potrebe za stolom za goste.

Što smo naučili iz ove suradnje i kako se postaviti u novim sličnim situacijama:

- Potreban je veći i konkretniji angažman organizatora. Domaćini koji pristanu na održavanje radionica trebaju na vrijeme osigurati prostor, uz pismene potvrde.
- Potrebno je ozbiljnije shvaćanje muzejskih djelatnika koji odrađuju radionice, a ne da se njihova aktivnost svede na čuvanje djece.
- Reakcije posjetitelja manifestacije uglavnom su pozitivne, ali se ne pokazuje dodatni interes za Muzej.
- Nedovoljan je broj muzejskih djelatnika za terenski rad, stoga se trebaju jasnije definirati troškovi angažmana dodatnih voditelja radionica.
- Kroz trogodišnju suradnju, pozitivan primjer bili su vlasnici agroturizama mlađih generacija koji su shvaćali dobrobit ovakve ponude i suradnje - u tim slučajevima bile su pozitivne reakcije kako sudionika tako i voditelja radionica.

Dani rukotvorina

Inspirirani višegodišnjim iskustvima (pozitivnim i negativnim) sudjelovanja na raznim manifestacijama, došli smo na ideju da Muzej sam pokrene edukativnu manifestaciju koja bi posjetiteljima dala novi uvid u aktivnosti Muzeja, ali i što više potakla lokalnu zajednicu na angažman. Tako sam s kolegicom N. Rusac 2017. godine pokrenula stručno-edukativnu manifestaciju *Dani rukotvorina – drvo, glina, tekstil*. Zamišljeno je da manifestacija traje tri dana, a okosnica su rukotvorine bazirane na tradiciji i materijalu. Sastoji se od radionica namijenjenim svim dobnim skupinama, stručnih predavanja, tematske izložbe i sajma rukotvorina. Kao voditelji radionica angažiramo rukotvorce koji se bave glinom ili drvom, a za tekstil (radionice veza, kukičanja ili pletenja) korisnike Dnevnog boravka za starije ili druge umirovljenike voljne suradnji. Posebno nas raduje da je *Dane rukotvorina* prepoznala Srednja škola za primijenjenu umjetnosti i dizajn iz Pule⁸, koja od početka manifestacije sudjeluje u popratnim radionicama i predavanjima (slika 3).

EU projekti

Etnografski muzej Istre već nekoliko godina sudjeluje u EU projektima

⁸ Upravo i iz razloga što je srednjoškolsku populaciju najteže animirati za dolazak u muzeje.

SLIKA 3
Dani
rukotvorina,
radionica za
srednjoškolce.
Snimila: Nikolina
Rusac

većeg ili manjeg opsega. Kao jedan od primjera navest ću projekt *KulTERRA - Revitalizacija istarskih kaštela Morosini-Grimani i Petrapilosa* u kojem sam angažirana kao kustos – muzejski pedagog.

Obzirom da je projekt još u fazi realizacije i sve faze projekta nisu još gotove, navest ću dio poslova na kojima sam radila. Moj zadatak kao kustosice bio je napraviti elaborat o svadbenim običajima u Istri i tradicijskim dječjim igrama. Uz to sam kao edukator na temu igara izradila prijedlog itinerera za poučne staze na području Savičenta – Buzet.

Posebno značajnim smatram to što je usvojen prijedlog o snimanju filma o igrama *pljočkanje* i *prasičkanje*. Film *Za vrime pasat – tradicijske igre u Istri* snimljen je u suradnji s osnovnim školama u Buzetu i Savičenti, stručnu pomoć Istarskog pljočarskog saveza i kazivača. Osim što se pokazao kao dobar promotivni materijal projekta, film se koristi i kao pomoćno edukacijsko sredstvo u školama. Osim toga, potiče djecu da igraju igre prikazane u filmu⁹ (*pljočkanje* i *prasičkanje*), a u OŠ Savičenta učenici su uz savjete Muzeja napravili svoj filmski uradak s kojim su se predstavili kolegama u Španjolskoj.

Zaključak

Kroz ovdje iznesene primjere namjera mi je bila pokazati na koji način muzej može kroz pedagoške programe ostvariti suradničke platforme s ostalim institucijama ili udrugama, kreirati djelovanje u kulturi, pokazati fleksibilnost u organizaciji poslovanja. Pritom je važno ipak ostati vjeran

⁹ OŠ Rovinj igru *prasičkanja* uključila je u slobodne aktivnosti.

osnovama struke i paziti da se ne pretvorimo u servis za popunjavanje programa udrugama, agencijama i sl.

Summary

Museums are currently facing new challenges and goals. Besides their basic activities, museums are more and more often being sought as partners and cooperators in/on projects related with promotion of cultural heritage. In order for pedagogical museum services and workers not to become only a *fill in* for associations, agencies etc., it is important to determine which forms of cooperation to accept.

This paper focuses on practical experiences from the museum practice of the Ethnographic museum of Istria.

Literatura

Brunović, Eva. 2015. „Između želja i realnosti“. *Zbornik radova, Relacije i korelacije*: 145-150

Boer, Bert. 2011. *Children visiting museums – Investing in the audience of the future*. Netherlands Museums Association

KROZ IGRU DO ZNANJA¹

Otvorenost muzeja za najmlađe članove društva i pružanje adekvatnih sadržaja kojim bi se ova publika animirala jeste među ključnim principima uspešne realizacije pedagoškog rada svakog muzeja. U Spomen-zbirci Pavla Beljanskog 1979. godine realizovana je prva kreativna radionica Škola kopiranja i izložba završnih dečijih radova, sa idejom da prerastu u deo redovnih programskih aktivnosti Muzeja. Od 2002. godine u duhu savremenih trendova, kao odgovor na postavljen izazov „interaktivnih multimedijalnih učionica” nastaju različiti programi u kojima se aktivnosti usmeravaju na izučavanje bogate istorije kolekcije Pavla Beljanskog. Čitav niz realizovanih sadržaja potvrđuje tezu da muzejska sredina pruža široke uslove za aktivno učenje i sticanje iskustva iz „prve ruke”, što je preduslov za razumevanje kulturnih različitosti i nove perspektive koje one nude u savremenom društvu. Kao rezultat toga nastaju publikacije koje obrađuju raznovrsne teme: Prvi put u muzeju (pravila ponašanja u muzeju), Kolekcionar i njegova zbirka (obeležavanje rođendana darodavca) i Moj bojaniki (istraživanja pojmovnika). U poslednjih nekoliko godina uobičajene aktivnosti su prilagođene u odnosu na publiku sa različitim vrstama invaliditeta, da bi se i ovoj strukturi stanovništva obezbedilo uključivanje u svakodnevni život i udovoljavanje njihovim estetskim i kulturnim potrebama. Edukativni programi Spomen-zbirke Pavla Beljanskog svojim dobrim primerom potvrđuju teoriju da je svaki kontakt s kulturnim i edukativnim muzejskim sadržajima izvan učionica i vrtića još u najranijem dobu neophodan, jer se tako stiče sposobnost vrednovanja kulturne baštine i navika, a samim tim i potreba za korišćenjem muzejskih sadržaja.

Pre više od šezdeset godina, kada je zaveštao zbirku umetničkih dela budućoj Spomen-zbirci Pavla Beljanskog, njen osnivač i darodavac Pavle Beljanski imao je jasnu ideju o kolekciji kao medijuma komunikacije sa budućim generacijama. Prateći i poštujući njegovu želju, u Spomen-zbirci je tokom proteklih decenija, pored uobičajenih galerijskih programa – izložbi,

¹ Učešće na 10. skupu muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim učešćem pod nazivom GRANICE I VIZIJE sufinansirano je od strane Fondacije „Novi Sad 2021 – Evropska prestonica kulture”.

² Spomen-zbirka Pavla Beljanskog nosi naziv po svome darodavcu i osnivaču Pavlu Beljanskom (19. VI 1892.– 14. VII 1965.), diplomati i kolekcionaru, koji je posebnim Ugovorom o poklonu sa Izvršnim većem AP Vojvodine iz novembra 1957. godine, zaveštao srpskom narodu svoju zbirku umetničkih dela: slika, skulptura i tapiserija. Ovu značajnu kolekciju je dopunjavao do kraja života i ona, prema konačnom inventaru, broji 185 dela 37 autora.

projekcija filmova, promocija knjiga, predavanja, stručnih vođenja, deo aktivnosti bio usmeren i na edukaciju različitih starosnih grupa. Iako počeci ove delatnosti u Spomen-zbirci datiraju od 1979. godine, tek u prethodnoj deceniji su aktivnosti namenjene najmlađoj publici prerasle u ozbiljne projekte kompleksnijeg sadržaja.

O obrazovnoj funkciji muzeja govori se od onog momenta kada je muzej postao javna ustanova, međutim, tek poslednjih dvadesetak godina postoji očigledni pomak u shvatanju njene važnosti. Samo nekoliko godina pošto je, pored *formalnog* školskog obrazovanja, UNESCO i zvanično definisao dopunsko ili *neformalno obrazovanje* 1972. godine, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog je započela sa realizacijom prve kreativne radionice *Škole kopiranja* i izložbe završnih dečijih radova, sa idejom da jednog dana prerastu u deo redovnih programskih aktivnosti Muzeja.

Počeci pedagoškog rada u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog

Godine 1979. u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog uz učešće školskih likovnih pedagoga održana je prva Dečja likovna radionica, zasnovana na „kopiranju” umetničkih dela iz kolekcije Pavla Beljanskog. Tokom više od decenije rada, 1979–1994. godine, *Školu kopiranja* prošle su mnoge generacije učenika uzrasta 10–14 godina. Podaci govore da je znatan broj polaznika za nastavak školovanja odabrao obrazovne ustanove likovnog usmerenja, kao što su Srednja škola za dizajn „Bogdan Šuput” i Akademija umetnosti u Novom Sadu.

Godine 1998. uspostavljena je saradnja sa Akademijom umetnosti iz Novog Sada. „Likovna analiza” umetničkih dela iz kolekcije Pavla Beljanskog postala je praktičan deo predmeta *Teorije forme i likovni elementi*. Tako je ostvarena želja Pavla Beljanskog da njegova kolekcija nastavi da živi i dalje kao široko polje istraživanja, komunikacije i inspiracije novih generacija mladih umetnika. Studenti Odseka za dizajn, angažovani su i u realizaciji propagandnog materijala čime su značajno doprineli stvaranju vizuelnog identiteta same ustanove i njenih štampanih i digitalnih izdanja.

Kustos u potrazi za novim načinom komunikacije s publikom

Muzeji kao institucije neformalnog obrazovanja imaju brojne pedagoške prednosti. Danas oni imaju priliku da te prednosti iskoriste, te da posluže kao jedan od vitalnih nacionalnih izvora doživotnog učenja. U skladu sa savremenim tendencijama muzeološke prakse da se najmlađoj publici, deci predškolskog uzrasta, na smislen i za njih atraktivan način približi sadržaj stalne postavke, u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog napravljen je iskorak u

dotadašnjem radu koji je doveo do niza novih projekata. Kao odgovor na postavljen izazov „interaktivnih multimedijalnih učionica“, organizovane su radionice u kojima su aktivnosti usmerene na izučavanje bogate istorije kolekcije Pavla Beljanskog, što je rezultiralo nizom uspešnih izložbi završnih dečijih radova u Spomen-zbirci, a od 2007. u saradnji sa Predškolskom ustanovom „Radosno detinjstvo“: *Tačka do tačke*, *Petar Lubarda u očima deteta*, *Igre i maštanja*, *Čarolija od krpica*, *Šta to slika skriva*, *Kolekcionar i njegova zbirka*, *Mali a Veliki ljudi* i mnogih drugih.

Ideja ovih programa je bila da se kroz razgovor, igru, osavremenjivanje tradicionalnog načina prezentacije uz korišćenje kompjuterskih animacija i šetnju postavkom, deca uključuju u proces realizacije projekta. Umetnička dela iz kolekcije Pavla Beljanskog, van redovnih programa i tematskih izložbi, postaju nezaobilazan materijal koji prilagođavamo i činimo interesantnim za najmlađe posetioce. Deca su kroz programe naučila da posmatraju umetnička dela, razumeju jezik umetnosti, poštujući pri tome i osnovna pravila ponašanja u muzeju. U našim edukativnim radionicama dat je veći prostor likovnim aktivnostima. Pristup koji negujemo u izgrađivanju sistema muzejskih pojmova i prostornih odnosa kroz likovno angažovanje, doprinosi sistematizovanju celokupnog obrazovanja kod dece najmlađeg uzrasta. Vođeni željama učenika, opredelili smo se za aktivni pristup, kako u praktičnom segmentu, izučavajući različite likovne tehnike (vajanje, slikanje, grafika), tako i u teoretskom radu, upoznavajući se sa životom i delom autora zastupljenih u Spomen-zbirci. Na taj način učesnici mogu da dožive istorijski kontekst, vreme i način života slikara. Iskustvo je pokazalo da ovakvo učenje kreira mrežu koju čine iskustvo, činjenice, impresije i stečeno znanje. Cilj takvog programa je povećanje posećenosti Muzeja, stvaranje navike kod najmlađih i negovanje buduće muzejske publike.

Finalni deo ovih radionica je izložba završnih dečijih radova na koju se učesnici lično pozivaju putem pozivnice. Time se projekat ne završava, već otvara za novi prateći program koji okuplja i poziva decu, roditelje, kao i rodbinu, da aktivno uzmu učešće u nizu aktivnosti (radionice i obilazak galerije). Iz godine u godinu ovi prateći programi postaju sve kompleksniji, decu ponovo okupljamo u radionice s slobodnom temom čime ih „vraćamo“ u Muzej. Zatim, organizujemo za decu i mame osmomartovski obilazak galerije *Mami na dar*. Dosadašnja iskustva su pokazala da ta nova vrsta rada u Spomen-zbirci, na granici učenja i zabave, kod dece razvija sva čula, formira lični izraz, odgaja i izgrađuje stvaralačku ličnost i sposobnost za logičko i samostalno zaključivanje.

Interaktivno iskustvo u muzejskoj edukaciji

U prethodnoj deceniji, većina tema edukativnih programa Spomen-zbirke Pavla Beljanskog bile su posvećene nekom umetniku, jednom od ukupno 37 iz kolekcije Pavla Beljanskog. Za sve programe cilj je uvek bio isti –

unaprediti program *Kustos u vrtiću* uz obavezu da svako dete po dolasku u muzej stekne poseban doživljaj kulturne sredine kojoj pripada. Realizovani programi ukazali su na to da muzejska sredina pruža široke uslove za aktivno učenje i sticanje iskustva iz „prve ruke“, što je svakako preduslov za razumevanje kulturnih različitosti i nove perspektive koje one nude u savremenom društvu.

Godine 2003. praktičan rad radionice *Mozaik u Spomen-zbirci* usmeren je na jednu od najstarijih slikarskih tehnika – mozaik (slika 1). Učesnicima je pružena mogućnost da odaberu delo iz muzejske kolekcije i „transformišu“ ga u tehniku mozaika. Strpljivim ređanjem raznobojnih komadića glaziranih keramičkih pločica deca su savladala novu tehniku, bolje upoznala prednosti ove jedinstvene tehnike, ali i vrednosti timskog rada.

SLIKA 1
Mozaik u
Spomen-zbirci
Pavla Beljanskog

Već naredne godine organizovan je program pod nazivom *Priča u stripu* za decu školskog uzrasta. Najznačajnija dela srpske umetnosti iz prve polovine XX veka – Nadežde Petrović, Jovana Bijelića, Save Šumanovića i drugih autora iz Spomen-zbirke, podstakla su najmlađe na eksperimentisanje i njihovo interpretiranje u različitim medijima. Pružena im je mogućnost da odaberu jednu od mnogobrojnih zanimljivih priča iz života autora i da je prenesu u formu *stripa*.

Povodom obeležavanja 130 godina od rođenja poznatog srpskog impresioniste Milana Milovanovića realizovana je radionica pod nazivom *Tačka do tačke* (2006). Polaznici su se upoznali sa životom i radom slikara, sa osnovnim principima impresionizma i njenih predstavnika u Spomen-zbirci (Milan Milovanović, Nadežda Petrović, Kosta Miličević i Mališa Glišić). Inspirisana delima ovih autora, deca su se na jedan pojednostavljen način, adekvatan njihovom uzrastu, pozabavila uticajem svetlosti na boju i predmete, nanošenje čiste boje u kratkim potezima i drugim problemima impresionističkog stila.

U realizaciji programa radionice *Čarolija od krpica*, prvi put je konsultovan saradnički tim radionice različitih profesija. Okupljeni oko jedne teme

zajednički su osmislili kvalitetan multidisciplinarni program, prilagođen potrebama i interesovanjima dece školskog i predškolskog uzrasta. Radionica je pružila učesnicima obilje zanimljivih detalja o jedinstvenoj tehnici nastanka tapiserija Milice Zorić (1909–1989), jedne od najznačajnijih tapiseristkinja u srpskoj umetnosti posle Drugog svetskog rada. Inspirisana monumentalnim figurama, deca su na jednostavan način prikazala svoje viđenje ovih remek-dela, koristeći krpice, vunicu, kanap, lepak, parčiće kože i pokoje dugme. U Ustanovi za izradu tapiserija „Atelje 61“ deca su se oprobala u izradi tradicionalnih tapiserija, gde su mogla da „zavire“ i u depo, u kojem se čuvaju vredni primerci tapiserija, kao i da vide i moderna ostavarenja izložena u Galeriji tapiserija „Boško Perošević“.

Kroz program realizovan 2010. godine pod nazivom *Šta to slika skriva*, polaznicima predškolskog uzrasta pružena je mogućnost da čuju nešto više o „stvarnim likovima“ sa umetničkih dela iz kolekcije Pavla Beljanskog. Proučavali su se portreti poznatih ličnosti iz kolekcije. Izdvojeno je pet portreta koja „skrivaju“ priče, koja čine sam vrh stvaralaštva naših najznačajnijih slikara iz kolekcije Pavla Beljanskog: Nadežde Petrović, Petra Dobrovića, Jovana Bijelića, Milana Konjovića i Nedeljka Gvozdrenovića. Kroz razne didaktičke igre, uz pomoć slagalica po motivima umetničkih dela, pitalica i video prezentacija, obogaćenih dokumentarnom muzejskom građom, deci je predstavljena epoha, moda, porodično i socijalno okruženje u kojem su naše „ličnosti“ živele i stvarale. Jedna grupa mališana imala je priliku da upozna naslednika Pavla Beljanskog Milana Isakovića koji je prisustvovao radu u galeriji čime im je omogućeno da na jedinstven način ožive lik sa slika iz kolekcije.

U skladu sa proslavom pedesetogodišnjice Spomen-zbirke Pavla Beljanskog osmišljen je poseban program dečije radionice pod nazivom *Kolekcionar i njegova zbirka*, koji je imao za cilj da predstavi ličnost, karijeru i sakupljačku delatnost Pavla Beljanskog. Najzanimljiviji deo programa održao se u galerijskom prostoru, gde su deca u okruženju umetničkih dela iz kolekcije mogla upoznati kolekcionara „glavom i bradom“, kustosa odevenog u diplomatsku uniformu Pavla Beljanskog. Ovaj deo radionice ostavio je neizbrisiv trag kod učesnika, koji su bili u poziciji da lično postave različita pitanja jednom od najvećih kolekcionara u našoj zemlji. Za ovu priliku su osmišljene i makete galerijskog prostora, u kojem su učesnici po svom nahodanju mogli da raspoređuju minijaturne replike umetničkih dela, slično kao što je Pavle Beljanski pre ravno pedeset godina kreirao svoju postavku.

Posebno za potrebe dečjeg programa pod nazivom *U ateljeu Nadežde Petrović* preuređen je deo galerijskog prostora u autentični atelje Nadežde Petrović (slika 2). Atmosferu prelaska XIX u XX vek dočarala je glumica prerusena u lik poznate umetnice. Osim obilaska postavke, deca su u „ateljerskoj radionici“ mogla da u razgovoru sa glumicom prerusenom u

Nadeždu saznaju nešto više o njenom životu, putovanjima i nastanku dela u okviru ambijentalne postavke.

Za razliku od svih prethodnih, radionica *Muzejski detektiv* imala je složeniji zadatak. U Spomen-zbirci su učesnici kroz obilazak stalne postavke, a uz pomoć detektivske mape i kartica, dobili zadatak da identifikuju deset skulptura. Mali detektivi su ozbiljno shvatili zadatak i u kratkom vremenskom periodu osvojili muzejski prostor i s jednakom pažnjom uočili dela tri umetnika: Rista Stijovića, Sretena Stojanovića i Mihajla Tomića. Ključni momenat bio je oprobati se u izradi istih – oponašati velike umetnike u raznim likovnim tehnikama (glina, olovka, kreda itd).

U potrazi za novijim, savremenijim, interaktivnim pristupom ponuđen je sasvim nov vid komunikacije: taktilna prezentacija posebno pripremljenih dijagrama i kopija umetničkih dela iz kolekcije Pavla Beljanskog. Deca su dodirrom, zatvorenih očiju, mogla doživeti dela iz kolekcije, na način na koji je to omogućeno slepima u okviru postavke *Dodirni i oseti* koja danas čini sastavni deo stalne postavke Spomen-zbirke.

Polazište prošlogodišnjeg programa Dečje likovne radionice *Umetnička školica* bio je udžbenik *Muzička školica za Orfov instrumentarijum* izdavačke kuće „Nota“ iz Knjaževca. Autorkama ovog izdanja, Miomiri M. Đarkanović i Sanji Filipović, umetnička dela iz kolekcije Pavla Beljanskog poslužila su kao inspiracija za nastanak desetak pesmica-brojanica sa različitim temama. Karl Orf (1895–1982), nemački kompozitor, najveći deo svog muzičkog stvaralaštva posvetio je deci. Za potrebe njihovog zajedničkog muziciranja formirao je posebnu grupu muzičkih instrumenata, poznatu kao *Orfov instrumentarijum*, čije korišćenje podstiče pravilno razvijanje muzičkih afiniteta tokom odrastanja. Zahvaljujući njima, deca su bila u mogućnosti da izvedu različite zvuke i ritmove iz prirode, a koje su tokom razgovora u vrtiću sa kustosom, likovnim i muzičkim pedagogom

SLIKA 2
U ateljeu
Nadežde
Petrović

³ Karl Orf (1895–1982), nemački kompozitor, najveći deo svog muzičkog stvaralaštva posvetio je deci. Za potrebe njihovog zajedničkog muziciranja formirao je posebnu grupu dečjih muzičkih instrumenata, poznatiji kao *Orfov instrumentarijum*, čijim se korišćenjem podstiče pravilan razvoj muzičkih veština. Publikacija je štampana u saradnji Spomen-zbirke i izdavača Nota Knjaževac.

mogli „uočiti“ na predstavljenim delima: šuštanje krošnji drveća, pljuskanje vode o stenje, padanje kiše, praćakanje ribica, topot konja, huk sove... Na taj način je dosadašnji rad sa decom predškolskog uzrasta obogaćen muzičkim segmentom. Program je ostvario svoj osnovni cilj: da svako dete dobije priliku da učestvuje u muziciranju, da kroz igru istovremeno stekne prva saznanja o delima iz kolekcije Pavla Beljanskog i da lako nauči kako se u muzeju, u susretu sa umetničkim delima treba ponašati (slika 3). Realizacijom ovog projekta još jednom je potvrđeno da se kroz kreativni rad

SLIKA 3
Umetnička
škola

sa decom može uspešno razvijati svest o nacionalnoj kulturnoj baštini grada u kome ona žive.

Publikacije za najmlađe

Tokom tri decenije postojanja edukativne prakse Spomen-zbirka Pavla Beljanskog je vodila računa o pratećem štampanom materijalu koji je na najbolji način prezentovao program i postavke dečjih radionica. Tako je za proslavu rođendana Spomen-zbirke osmišljena posebna publikacija pod imenom *Kolekcionar i njegova zbirka*, koja je korisnicima otkrila malo poznate podatke iz života „ćika“ Paje Beljanskog. U tom duhu osmišljen je prvi dečiji priručnik o ponašanju u muzeju *Prvi put u muzeju* (2015). Želja nam je bila da ovom edukativnom publikacijom svima ukažemo, onima koji žele da upoznaju i nesmetano uživaju u umetničkim delima jednog muzeja, na neophodno poštovanje pravila u muzejima i na odgovoran odnos prema izloženim muzejskim predmetima. Novo izdanje slikovnice *Moja bojanica* (2017) navodi korisnika da nastavi započeto istraživanje o darodavcu u njegovom Legatu.

Interaktivna igra *Klikom na sliku*

Posebna pažnja posvećena je osmišljavanju interaktivne kompjuterske igre *Klikom na sliku* za školski i predškolski uzrast. Ova igrice doprinosi stvaranju i prezentaciji novih sadržaja namenjenih deci i mladima ali i razvijanju inovativnosti u pristupu i metodama realizacije u oblasti zaštite kulturnog nasleđa, ponajviše popularizaciji i promociji kulturnog nasleđa. Interaktivna aplikacija dostupna je svim posetiocima na sajtu Spomen-zbirke Pavla Beljanskog (www.pavle-beljanski.museum). Bazirana je na principu *drag&drop*, tj. povuci i stavi, sa mogućnošću da sami odrede veličinu i položaj objekta. Korišćeni pojedinačni elementi iz više od 20 slika uključeni su u ovu prezentaciju. Koristeći ovaj program, njeni korisnici mogu da stvore nove portrete, pejzaže, ili žanr-scene iz svakodnevnog života po sopstvenoj zamisli. Interaktivni deo projekta podstiče decu da kreiraju i personalizuju portrete, nove scene umetničkog dela, a samim tim stave i svoj lični pečat na umetničko delo.

Kroz raznovrsne edukativne aktivnosti deca u Spomen-zbirci dobijaju mogućnost da razviju dodatne estetske kriterijume, otkriju svet visoke umetnosti na primerima iz kolekcije Pavla Beljanskog, ali i priliku da iskažu sopstvenu kreativnost. Poslednjih godina uobičajene aktivnosti, prilagođene uzrastu učesnika, prerasle su u ozbiljne projekte kompleksnijeg sadržaja, čije aktivnosti prati stvaralački tim profesionalaca. Iskustva u svetu su pokazala da su muzeji za decu, ta nova vrsta rada, na granici učenja i zabave, čime se razvijaju posebna čula, izgrađuju stvaralačke ličnosti sposobne za logičko i samostalno zaključivanje, neophodno za sticanje širokog i slobodnog obrazovanja. Ideja ovih programa je da se istakne značaj deteta kao pojedinca i muzeja kao mesta gde se razvija svest o nacionalnoj kulturnoj baštini, što je preduslov za razumevanje kulturnih različitosti i nove perspektive koje one nude u savremenom društvu.

Summary

One of the key principles for successful museum pedagogy is to open the doors to the youngest population and offer them suitable and engaging content. In 1989, The Pavle Beljanski Memorial Collection hosted the first creative workshop *School of Copying*, together with the exhibition of the children's final works, which would eventually integrate into regular program activities. Since 2002, numerous programs have been created, in the spirit of contemporary trends and in response to the challenge posed by "interactive multimedia classrooms", in which activities focus on studying the rich history of Pavle Beljanski's collection. A series of events confirm the thesis that the museums provide a solid base for active learning and gaining first-hand experience, which is a prerequisite for understanding cultural

*Finansijski podržana od strane Ministarstva kulture Republike Srbije

differences that put forward the new viewpoints on the contemporary society. The editions dealing with various topics have appeared as a result: museum rules of conduct in *First time in the Museum*, marking the donor's birthday anniversary in *Collector and His Collection*, and the glossary exploration in *My Colouring Book*. In the recent years, the regular activities have also been adapted to disabled audiences so they could be offered an equal opportunity to be included in everyday life and meet their need for aesthetics and culture. Educational programs of the Pavle Beljanski Memorial Collection provide a good example and support the theory that every involvement in cultural and educational content outside the classrooms and kindergartens, at an early age, is necessary because it develops the ability to evaluate cultural heritage and tendencies, and creates the need to explore the museum content.

Literatura

Brookes Cannon, P. 2001. „Dugoročna odgovornost muzejskih publikacija, Muzejska publikacija i novi mediji“. U: *Informatica Museologica*, 32 (3-4), str. 6-10.

Detling, D. 2011. „Promišljanja o muzejskoj pedagogiji i prilog istoj“. U: *Osječki zbornik* 30, str. 333-343.

Hein, G. E. 1998. *Learning in the Museum*, New York: Routledge

Lord B. 2007. *The Manual of Museum Learning*, Plymouth: Lanham

Milutinović, J. 2006. „Konstruktivistička muzejska pedagogija – doprinos reformi sistema vaspitanja i obrazovanja“. U: *Reforma sistema vaspitanja i obrazovanja u Republici Srbiji*, E. Kamenov ur., Novi Sad: Filozofski fakultet, str. 304–316.

Орловић Чобанов М. 2011. *Колекционар и његова збирка: Дечју кућак Спомен-збирке Павла Бељанског*, Нови Сад: Спомен-збирке Павла Бељанског

Орловић Чобанов М. 2015. *Први пут у музеју*, Нови Сад: Спомен-збирке Павла Бељанског

Орловић Чобанов М. 2017. *Моја бојанка*, Нови Сад: Спомен-збирке Павла Бељанског

Radovanlija Mileusnić, S. (ur.) 2013. *Muzejske publikacije za djecu i mlade*, Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar (MDC)

BRANKA TEKLIĆ

Hrvatski pomorski muzej Split

Glagoljaša 18, Split

branka.hpms@gmail.com

MALA ŠKOLA BRODOGRADNJE – MUZEJSKO-EDUKATIVNI PROGRAM HRVATSKOG POMORSKOG MUZEJA SPLIT

Mala škola brodogradnje naziv je muzejsko-edukativnog programa Hrvatskog pomorskog muzeja Split te ujedno radne bilježnice s pojašnjenjima i zadacima namijenjenim učenicima od 4. do 8. razreda osnovne škole. Ciljevi radionice su educirati učenike o brodogradnji na istočnoj obali Jadrana s naglaskom na razvoj brodova od prapovijesti do suvremenog doba. Na radionici se također koristi i obilje dijalektalnih izraza za različite dijelove broda kao i za brodograditeljski alat. Naposljetku, učenici usvajaju i nove vještine – vezivanje različitih vrsta čvorova koji se koriste na brodu. Na ovaj način Hrvatski pomorski muzej Split čuva ne samo materijalnu, već i nematerijalnu pomorsku kulturnu baštinu Hrvatske.

„Barbara bješe bijela boka,
Barbara bješe čvrsta, široka,
Barbara bješe naša dika,
Barbara, Barbara,
lijepa ko slika!

Kad si je vidio, gospe draga,
kako je stasita sprijeda i straga,
srce se strese ko val na žalu
ko šandarac lagan na maestralu.
To je lađa što rijetko se rađa,
to je prova staroga kova,
to je krma što sitno se drma,
kad vješto promiče između molova ko mlada krčmarica između stolova.
(Ah, barba, barba, gdje nam je Barbara,
Modro, i bijelo i crno farbana!)“ (Slamnig 1963.)

Uvod

Stihovima antologijske pjesme *Barbara (Večernja čakula barba Nike)* akademik Ivan Slamnig, pjesnik igre, dosjetke, otvorena duha i jednostavna izraza brod uspoređuje sa ženom. Ljude i brodove uspoređuje, ali na drugačiji način, i splitski kantautor Toma Bebić koji u pjesmi *Leute moj* pjeva:

„Brodovi su isti, ka i ljudi
Zlu moru daju život svoj
Brodovi su isti, ka i ljudi
Za suzu daju, suze dvi.“¹

Brodovi i ljudi međusobno su povezani i slični. Neraskidiva je veza između mora, čovjeka i broda. Brodovi, jednako kao i ljudi, imaju svoj životni ciklus – rođenje, krštenje, život i smrt. Nose ime, a osim toga, i fizički su slični. Stoga su ove pjesme uvod u muzejsko-edukativni program Hrvatskog pomorskog muzeja Split pod nazivom *Mala škola brodogradnje*. Ovim se programom nastoji očuvati hrvatska pomorska materijalna i nematerijalna kulturna baština.

Budući da Hrvatski pomorski muzej Split bilježi konstantan porast održanih muzejsko-edukativnih i kreativnih radionica, najveći broj sudionika ovih radionica odnosi se na učenike nižih razreda osnovne škole i na djecu iz dječjih vrtića. Kako bi Muzej privukao učenike viših razreda osnovne škole, osmišljen je i realiziran program koji zadovoljava njihove potrebe.

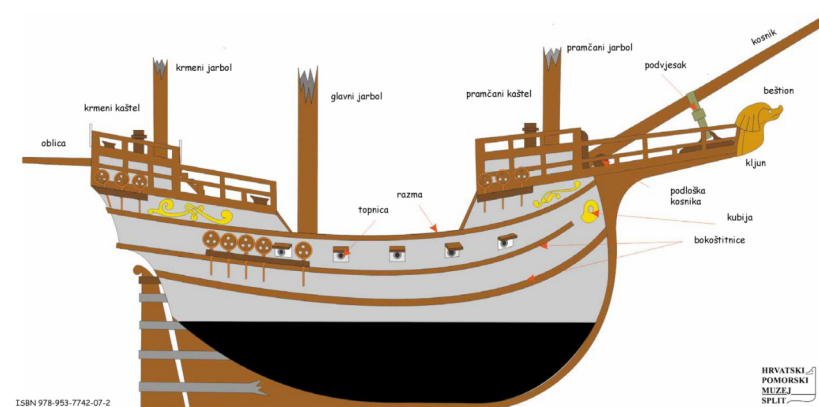
Mala škola brodogradnje

Ponukani ovom mišlju nastala je vježbenica, odnosno radna bilježnica s muzejsko-edukativnom radionicom pod nazivom *Mala škola brodogradnje*. Ovaj je muzejsko-edukativni program prvi od tri programa u sklopu veće cjeline pod nazivom *Uz more, na moru, pod morem*. Cjelina s trima programima osmišljena je i realizirana u Hrvatskom pomorskom muzeju Split tri godine zaredom, od 2017. do 2019. godine, zahvaljujući financijskoj potpori Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Sama radna bilježnica sastoji se od dvanaest stranica i korica. Namijenjena je učenicima razredne i predmetne nastave, od 4. do 8. razreda osnovne škole, a moguće su korelacije s nekoliko nastavnih predmeta: Prirodom i društvom, Hrvatskim jezikom, Poviješću, Geografijom, Tehničkom kulturom, Glazbenom kulturom, te čak Tjelesnom kulturom. Trajanje

¹ Pjesma je kao singl objavljena 1974. godine u izdanju *Jugotona*, a potom 1980. godine na albumu *Oya-Noya* u izdanju diskografske kuće *Suzy*.

Mala škola brodogradnje

SLIKA 1
Korica radne bilježnice „Mala škola brodogradnje“. Split, Hrvatski pomorski muzej Split, 2017.

radionice iznosi najmanje 60 minuta, međutim često se i produži, ovisno o učeničkom uzrastu i njihovom predznanju.

Radna bilježnica podijeljena je na šest tematskih cjelina, a kroz sedamnaest zadataka obrađuju se glavne teme kojima smo se bavili na vodstvu i vođenoj radionici prije samog ispunjavanja radne bilježnice. U svakoj tematskoj cjelini, osim zadataka, nalaze se i pojašnjenja koja bolje opisuju pojedini zadatak te stavljaju zadatak u kontekst. Zadatci su različitih tipova: nadopuni rečenicu, poveži sliku s pripadajućim pojmom, poredaj kronološki, označi na slici pojedine dijelove broda, zaokruži jedan od dva ponuđena odgovora, točkalice, labirint, križaljka te praktičan rad vezanja mornarskih čvorova.

Prvi dio radne bilježnice, a i vođene radionice, posvećen je brodogradnji koja je u svojoj biti spoj znanosti i umjetnosti.

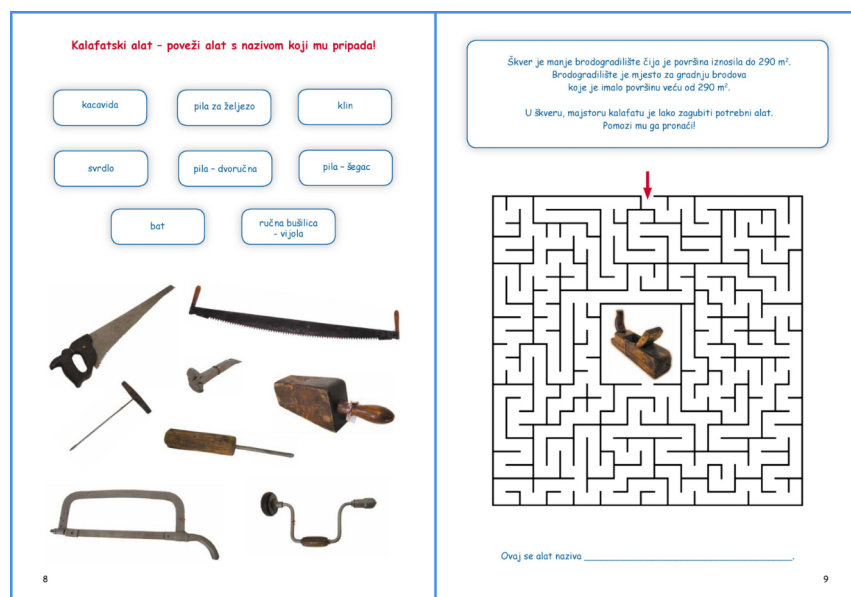
Slijedi dio posvećen razvoju plovila (od debla, splavi i monoksila) i brodova, tipovima brodova kroz povijest, od prapovijesti do danas. Donosi se razvoj brodova kroz stoljeća na istočnoj obali Jadrana: od najstarijeg prikaza broda na području Republike Hrvatske koji se nalazi na ulomku keramičke posude pronađenom u Grapčevoj špilji na otoku Hvaru, preko liburnske liburne, rimskih birema i trirema preko srednjovjekovnih hrvatskih brodova, nadalje preko galijske, karake, brikove, barkove, trabakule sve do broda na parni pogon te broda na pogon dizel motorima, a koji su plovili duž istočne jadranske obale.

Nakon njega slijedi treća tematska cjelina koja propitkuje dijelove svakog pojedinog broda te objašnjava sličnost broda s čovjekom. Na primjeru brodice, batane *Tonci*, koja se nalazi izložena u muzejskom postavu, učenici uočavaju o čemu pjevaju Ivan Slamnig i Toma Bebić – zajedničke

karakteristike ljudi i brodova: oboje se rađaju, nose ime, krste se, imaju kralješnicu, odnosno kobilicu, opipavaju i uočavaju na sebi rebra, bokove te prednji i stražnji dio – isto kao kod broda.

Potom se s tipova brodova i njihovih dijelova prelazi na kalafatski, brodograditeljski alat kojega su majstori kalafati koristili za gradnju drvenih, tradicijskih brodica hrvatskog Jadrana: klin, bat, šegac, vijola, blanja... Ukoliko je moguće, pojedine izložene muzejske predmete učenici mogu primiti u ruke i osjetiti materijal od čega su izrađeni i kako su se u prošlosti koristili. Učenici potom rješavaju zadatke poput povezivanja ponuđenog kalafatskog alata s pripadajućim pojmom, pružaju pomoć majstoru kalafatu da kroz škverski labirint dođe do izgubljenog alata – blanje, te popunjavaju križaljku „ponavljalicu“.

SLIKA 2
Stranice 8. i 9.
radne bilježnice
„Mala škola
brodogradnje“
s primjerima
zadataka.

Na koncu, nalazi se praktičan zadatak vezanja mornarskih čvorova gdje učenici unaprjeđuju svoje kognitivne sposobnosti odnosno funkcije mozga te finu motoriku ruku. Dakle, nakon što su naučili osnovne pojmove o brodogradnji, tipovima brodova i njegovim dijelovima, kad su saznali tko je kalafat, a tko proto – glavni majstor brodograditelj, kada su saznali razliku između škvera i brodogradilišta, te se upoznali s osnovnim kalafatskim alatom, nužno je znati privezati izgrađeni brod uz obalu. Učenici saznaju da postoji preko 180 vrsta različitih čvorova te da se svaki koristi za različitu ulogu na brodu. Uče i vježbaju vezati tri osnovna mornarska čvora: obični čvor, pašnjak i osmicu.

Za lakše snalaženje, na kraju radne bilježnice, nalazi se pojmovnik koji učenicima pomaže u svladavanju nepoznatih i manje poznatih riječi.

Pojmovnik donosi popis 25 kalafatskih pojmova zajedno s kratkim opisom svakog od njih. Osim toga, edukativna je i korica radne bilježnice. Na njoj se nalazi dubrovački jedrenjak – karaka s označenim glavnim dijelovima broda.

SLIKA 3
Fotografije s
radionice „Mala
škola
brodogradnje“
održane 11.
siječnja 2018.
godine. Hrvatski
pomorski muzej
Split.

Iskustveno i informalno učenje u muzeju

Učenje u muzeju, a ne unutar učionice, potrebno je za što učinkovitije procese učenja i poučavanja. Učenici uče iskustvom, otkrivaju, istražuju. Daje im se mogućnosti primjene znanja u novim okolnostima. Informalno učenje i ovaj muzejsko-edukativni program, koji je ujedno i interdisciplinaran, omogućuje učeniku da razvija svoje kognitivne i psihomotoričke sposobnosti. Ujedno, pokazalo se u praksi kako ovaj program pruža užitek i učenje uz smijeh i igru, posebice kada učenici vježbaju vezanje čvorova, te općenito suradništvo i prijateljstvo koje se manifestira u pružanju pomoći ukoliko jedan od njih ne uspije zavezati mornarski čvor nakon nekoliko pokušaja.

Ciljevi muzejsko-edukativnog programa Mala škola brodogradnje

Jedan od ciljeva muzejsko-edukativnog programa *Mala škola brodogradnje* jest upoznavanje učenika osnovama brodogradnje, dijelovima broda, tipovima brodova, poglavito jedrenjaka, kalafatskom, odnosno brodograditeljskom alatu, tj. podučavanje osnovnoj brodograditeljskoj terminologiji, naravno na učenicima prilagođen način. Učenici u ovome programu uče o razlici škvera i brodogradilišta, tko je kalafat, što su blanja, vijola, klin, bat i šegac te na koji način su se koristili. Na primjerima ovih, ali i drugih riječi, odnosno termina, djeca proširuju svoja saznanja o bogatstvu hrvatskoga jezika, o čakavskom narječju, dijalektizmima, a u konačnici, upoznaju se s hrvatskom nematerijalnom pomorskom kulturnom baštinom. S druge pak strane, upoznaju se i s materijalnom kulturnom baštinom, tj. muzejskim predmetima iz Zbirke brodske opreme i sredstava, Zbirke maketa te Zbirke brodskih strojeva i brodogradnje koji su izloženi u muzejskom postavu. Nadalje, cilj je približiti učenicima razvoj plovila kroz povijest i potaknuti ih da logički zaključke koja je razlika između

plovila i broda, odnosno da uoče je li svako plovilo brod, tj. je li i svaki brod plovilo.

Uslijed ograničenih sredstava nije bilo moguće ilustrirati radnu bilježnicu kako bi se bolje popratio sadržaj i dodatno ga se približilo učenicima, a osim toga, bilo bi izvrsno da su učenici u društvu kalafata mogli izgraditi jednu barku u dvorištu Muzeja ili pak koristiti se lukom i pilicom te pilati drvene daščice po već iscrtanoj šablonoj s ciljem da sami naprave svoj mali brod. Svakako, ostavit ćemo tu ideju na razmišljanje kada i ako se ostvare sredstva i uvjeti za eventualno jednu novu i nadopunjenu *Malu školu brodogradnje 2*.

Zaključak

Hrvatski pomorski muzej Split u svojem *Strateškom planu*, u svojoj viziji, misiji i vrijednostima koje promiče navodi kako je Muzej „institucija kojoj je u cilju istraživanje, sakupljanje, čuvanje, stručna zaštita, znanstvena obrada i prezentiranje hrvatske pomorske baštine. HPMS je ustanova otvorena najširoj javnosti koja u svrhu proučavanja, razumijevanja i promicanja vlastite kulture i kultura drugih naroda, prikuplja, tumači i širi spoznaje o svakodnevnoj materijalnoj i nematerijalnoj kulturi u prošlosti i sadašnjosti“ (Strateški plan Hrvatskog pomorskog muzeja Split 2017. – 2019., Split, 2016., 13.). Promiče: „čuvanje svih oblika pomorske baštine Republike Hrvatske i promicanje njene zaštite kroz različite oblike institucionalne i vaninstitucionalne suradnje“ (Strateški plan Hrvatskog pomorskog muzeja Split 2017. – 2019., Split, 2016., 14.). Hrvatska uistinu ima golemu pomorsku nematerijalnu i materijalnu kulturnu baštinu. Ovaj je muzejsko-edukativni program „jedna kap u moru“ naših nastojanja da je sačuvamo od zaborava i da je negujemo i očuvamo za buduće generacije.

Summary

Small School of Shipbuilding is the educational programme and also a workbook of the Croatian Maritime Museum Split with explanations and assignments intended for pupils from the fourth to the eighth grade of elementary school, aged 10 to 14. The goals of the programme are to educate pupils about shipbuilding on the eastern Adriatic coast with an emphasis on the development of ships from prehistoric to modern times. During workshop pupils learn and use a lot of dialectal expressions for different parts of the ship as well as shipbuilding tools. Finally, pupils also adopt new skills – tying different types of knots used on board. Thus, the Croatian Maritime Museum Split preserves the material, but also the immaterial Croatian maritime cultural heritage.

Literatura

Cukrov, Tončica. 1997. „Novo lice muzeja u budućnosti – korak u novo tisućljeće“. *Informatica museologica* 28/1-4: 5-13.

Davis, Jessica, Gardner, Howard. 1999. „Open windows, open door“. U: *The educational role of the museum*. E. Hooper-Greenhill, ur. London and New York: Routledge, str. 99-104.

Despotušić, Branka. 2017. *Mala škola brodogradnje*. Split: Hrvatski pomorski muzej Split.

Detling, Denis. 2011. „Promišljanja o muzejskoj pedagogiji i prilog istoj“. *Osječki zbornik*, 30, 333-341.

Higgins, Peter, Nicol Robbie. 2002. „Outdoor Learning in Theory and Practise“. U: Higgins, P., Nicol, R. *Outdoor Education: Authentic Learning in the context of Landscapes* (Volume 2), Kisa: An international collaboration project supported by the European Union, str. 3-14.

Hotko, Jelena. 2010. „Nastava povijesti u muzeju i uloga muzejskog pedagoga – Hrvatski povijesni muzej“. *Povijest u nastavi*, 8, 2(16): 231-245.

Kozličić, Mithad. 1993. *Hrvatsko brodogradnje*. Split – Zagreb: Književni krug Split, A.G.M.

Nacionalni okvirni kurikulum. 2011. Zagreb: Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti

obrazovanja i športa.

Nastavni plan i program za osnovnu školu. 2013. Zagreb: Republika Hrvatska – Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa.

Ristić, Vedran. 2010. „Nastava u muzeju – primjer suradnje škole s muzejom“. *Povijest u nastavi*, 8, 2(16), 271-282.

Slamnig, Ivan. 1963. „Barbara“. U: *Naronska siesta*. Zagreb: Studentski centar Sveučilišta.

Strateški plan Hrvatskog pomorskog muzeja Split 2017. – 2019., Split, 2016.

DUBRAVKA TULLIO

Prirodoslovni muzej Dubrovnik
Androvićeva 1, Dubrovnik
dubravka.tullio@pmd.hr

PRVA STANICA NA PUTOVANJU BEZ GRANICA

Raditi na mjestu muzejske pedagoginje s diplomom akademske slikarice u prirodoslovnom muzeju veliki je izazov. Potrebno je pomicati vlastite granice, raditi i stvarati u moru novih podataka i novih poznanstava. Međutim, širiti svoje znanje, zadovoljiti znatiželju, kreativno se izražavati i dobiti dječji osmijeh nakon radionice ili vodstva neprocjenjivo je zadovoljstvo koje naš posao pruža. Rezultat spoja moga primarnog zvanja sa profesijom muzejske pedagoginje, Bojanka je Prirodoslovni muzej Dubrovnik. Ilustracije su nastale kao popratni edukativni materijal za radionice, izložbe ili vodstva po Muzeju za najmlađe posjetitelje. Primarna funkcija Bojanke bila je najmlađim posjetiteljima približiti floristički i faunistički identitet dubrovačkog područja kroz tekst u prozi i ilustracije s motivima iz fundusa Muzeja. Tiskana je na hrvatskom i engleskom jeziku te svojim dizajnom plijeni pažnju u muzejskoj suvenirnici, stoga je ujedno postala i idealan suvenir ili podsjetnik na posjet Prirodoslovnom muzeju Dubrovnik.

Znanost i umjetnost naizgled su nespojive, međutim te dvije krajnosti itekako se mogu povezati tako da se svakoj od njih udahnjuje život. Ljudska kreativnost esencija je umjetnosti i znanosti. Obje pružaju i nude najbolje ljudskom biću, želju za slobodom, želju za pomicanjem granica, težnju i iskorak u bolji svijet. Obračunavaju se s predrasudama i ispravljaju naše uvide. Međuodnos likovne umjetnosti i znanosti, tj. prirodoslovlja poznat je od davnina. Krenuvši od paleolitičke umjetnosti, gdje je čovjek u kamenom dobu imao želju izraziti svoju povezanost s prirodom kroz likovni izričaj. Umjetnička kreativnost očitovala se u svim stadijima ljudske evolucije. Ona je jedno od velikih ljudskih otkrića, prasak koji je otvorio nove mogućnosti ljudskoj izražajnoj sposobnosti. U svim fazama svoje evolucije, čovjek je pokazivao intelektualne sklonosti koje su stvorile vizualne umjetnosti.

U današnje vrijeme novih medija i novih tehnologija umjetnost i znanost se prožimaju na jedan drugačiji način; suvremene metode istraživanja, kompjuterizacija i novi mediji ostavljaju malo prostora samom likovnom izričaju i tradicionalnim metodama u otkrivanju svijeta koji nas okružuje. Međutim u ljudskoj prirodi urođeno je stvaranje vlastitim rukama a to se najbolje može vidjeti u radu s djecom, malenim ljudima koji još nisu

ulovljeni u tehnološki sustav, malenim ljudima koji znaju još uvijek likovno dočarati prirodu oko sebe na iskren prapovijesni način, najstarijom likovnom formom, crtežom.

Iako je povijest Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik bogata i turbulentna, od njegovog ponovnog osnutka prošlo je tek deset godina. Deset godina neprestanog rada i neiscrpne želje za učenjem i stvaranjem, rezultirale su velikim brojem izložbi, suradnji s drugim znanstvenim i kulturnim ustanovama, te prikupljanju i prezentiranju prirodoslovnog materijala. Posebno se ističe pedagoški rad koji je među glavnim djelatnostima Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik. Popularizacija znanosti, važnost očuvanja biološke raznolikosti te upoznavanje s florom i faunom dubrovačkog kraja, glavne su teme edukativnih programa. Didaktička uloga edukativnih muzejskih programa i radionica razlikuje se od nastave u školi ležernijim pristupom učenju i usvajanju znanja kroz kreativnost i igru (slika 1). Vodstva po Muzeju uvijek su prilagođena svakoj pojedinoj grupi i vrsti muzejske publike. Vodstva za predškolski i osnovnoškolski uzrast interaktivnog su karaktera, ispunjena improvizacijom, igrom i smijehom. Za stariju djecu i odrasle pristup je ozbiljniji te se vodi računa o njihovim afinitetima. Muzejski dječji kutak posebno je osmišljen i uređen da bi se najmlađim posjetiteljima omogućio ugodan i zanimljiv boravak u Muzeju te da bi edukativno-kreativne radionice koje se u njemu održavaju bile još zanimljivije. Suradnja s gotovo svim obrazovnim ustanovama s područja Dubrovačko-neretvanske županije rezultira velikim brojem radionica u Muzeju i izvan njega te potvrđuje koliko je muzej važan edukativni faktor.

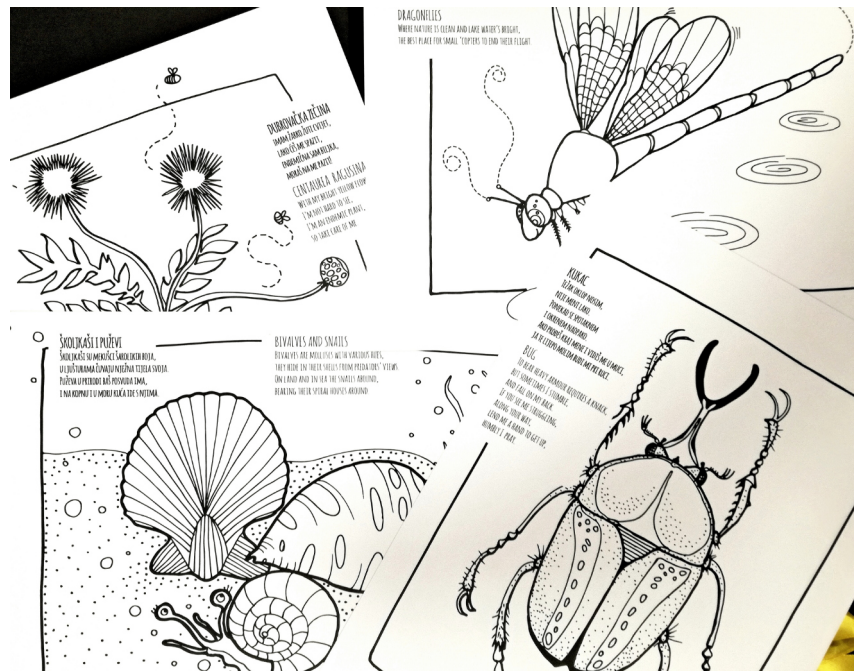
Osnovni cilj edukativno-kreativnih radionica je interakcija. Voditelj radionice/muzejski pedagog stoga mora biti umjetnik, animator i pedagog,

SLIKA 1
Foto: Arhiv
Prirodoslovnog
muzeja
Dubrovnik

a tek posredno učitelj. „Odnosno, cilj kojem se mora težiti jest animirati interne instance djeteta koje ga oslobađaju njegovih cenzura, a na vidjelo dolazi njegova kreativnost. I tek tada možemo govoriti o kreativnoj radionici“ (Škiljan 2007: 151). Ilustracije za *Bojanku Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik* upravo su nastajale kao kreativni dodatak, odnosno popratni materijal vodstvima i radionicama kroz Muzej za najmlađe posjetitelje (slika 2). Djeca su nakon odslušanog vodstva ili radionice nosila sa sobom u vrtić, školu ili doma listiće za bojanje s motivima iz Muzeja, bojila listiće i na taj način ponavljala usvojeno znanje i kreativno se izražavala.

SLIKA 2
Foto: Arhiv
Prirodoslovnog
muzeja
Dubrovnik

U tri godine moga rada u Prirodoslovnome muzeju Dubrovnik, nacrtala sam veliki broj ilustracija, ali izdvojili smo ih samo dvadeset koje su djeci bile najzanimljivije i odlučili ih tiskati u obliku bojanke. Djeca vole pjesmice, ritam i ponavljanje. Pjesmice s rimom imaju pozitivan utjecaj na komunikacijski i govorno-jezični razvoj djeteta, a tekst lakše ostaje u pamćenju ako je u rimi, stoga smo kolegica Matea Martinović, kustosica Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik i ja uz svaku ilustraciju napisale tekst koji je opisuje. Tako je *Bojanka* dobila jednu novu dimenziju što je čini slikovnicom-bojankom. *Bojanka* je zamišljena kao likovna mapa u koju se mogu spremati radovi. Listići za bojanje nisu uvezeni, svaki se zasebno može izvaditi iz *Bojanke*, što pruža slobodu korisniku/djetetu da kreira mapu prema vlastitim željama i produbljuje smisao za estetiku (slika 3). Dizajn je jednostavan, a opet neobičan za jednu edukativnu (dječju) muzejsku publikaciju. Korice su crne, tekst i ilustracije na njima su reljefne u bijeloj i

SLIKA 3
Foto: Arhiv
Prirodoslovnog
muzeja
Dubrovnik

žutoj boji, a za zatvaranje i otvaranje korica koristili smo žutu satensku traku koju djeca uče vezati koristeći svoju intelektualnu radoznalost i motoričke sposobnosti.

Velik interes za *Bojanku Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik* i edukativno-kreativne radionice pod vodstvom muzejske pedagoginje, pozitivne reakcije na kreativne likovne postavbe Muzeja, potvrda su o uspješnom i produktivnom radu. Prema tome, profesija muzejskog pedagoga neizostavna je i vrlo važna karika stručnog dijela muzejskog osoblja u kreiranju kreativnog putovanja bez granica.

Summary

Working as a museum educator with a diploma of an academic painter in natural history museum is a real challenge. It is necessary to move your own boundaries, to work and create in a sea full of new data and new acquaintances. However, expanding your knowledge, satisfying your curiosity, expressing yourself creatively and getting a child's smile after a workshop or a tour, is an invaluable satisfaction that our work provides. Combined result of my education and my current profession as a museum educator is a Coloring Book of Dubrovnik Natural History Museum. Illustrations were created as an additional educational material for workshops, exhibitions or guided tours for youngest visitors of the museum. The primary function of the Coloring Book was to bring the floral and faunal identity of Dubrovnik area closer to the youngest visitors through

prose and illustrations with motifs from Museum's fundus. It is printed in Croatian and English. It's attractive design made it an ideal souvenir or reminder of visit to Dubrovnik Natural History Museum.

Prijevod, Ksenija Matić.

Literatura

Škiljan, Ivana 2007. „Kazalište u muzeju? Interdisciplinarnost na primjeru muzejske radionice ioculatori, srednjovjekovna putujuća lutkarska družina“. U *Zbornik radova IV. Skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem*, B. Pejković ur., Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 150-153.

DRAGANA LATINČIĆ

Muzej grada Beograda
Zmaj Jovina 1, Beograd, Srbija
dragana.latincic@mgb.org.rs

GRANICE I VIZIJE RAZVOJA MUZEJSKE PEDAGOGIJE U SRBIJI

U tekstu se u prvom delu analiziraju trenutno stanje i ograničavajući faktori razvoja muzejske pedagogije u Srbiji, dok se u drugom predlažu mogući koraci koji bi njenom razvoju doprineli. U oba segmenta rada posmatraju se dva aspekta: prvi je pravna regulativa sa stanjem unutar ustanova, a drugi saradnja ustanova kulture i obrazovnih institucija. Cilj analize je da ukaže na povezanost svih faktora, potrebu interresorne saradnje i neophodnost promena kako bi se omogućio razvoj edukativnih programa u punom kapacitetu, a muzejska pedagogija dobila ravnopravan status sa drugim muzejskim stručnim oblastima.

Ograničavajuće faktore za razvoj muzejske pedagogije u Srbiji čine nedostatak odgovarajućih sistemskih rešenja i stanje unutar samih ustanova, s jedne, i saradnja ustanova kulture sa obrazovnim institucijama koja, iako u praksi postoji, nije međuresorno uskladen, sa druge strane.

U **prvoj ravni posmatranja** uočava se nedovoljno jasan **pravni okvir** rada muzejskih pedagoga jer su važeća akta zastarela¹ ili se u njima ne pominje muzejska pedagogija zbog obuhvata šireg opsega delatnosti² ili pravna regulativa sasvim nedostaje (Zakon o muzejima). Jedini dokument u kojem se pominje kustos pedagog kao neophodan muzejski stručnjak je Pravilnik o bližim uslovima za početak rada i obavljanje delatnosti ustanova zaštite kulturnih dobara³, ali je to radno mesto obavezno samo u slučaju osnivanja muzeja kompleksnog tipa.

Formalno **obrazovanje** za muzejskog pedagoga ne postoji, tako da se osobe najrazličitijih zanimanja bave edukacijom u muzejima. Ono što stvara dodatni problem je polaganje **stručnog ispita** za sticanje zvanja kustosa, koji

¹ *Zakon o kulturnim dobrima*, Službeni glasnik RS 71/94. <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/zakon-o-kulturnim-dobrima.pdf> (3.9.2019)

² *Zakon o kulturi*, Službeni glasnik RS 72/09, 13/16, 30/16. <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/zakon-o-kulturi.pdf> (3.9.2019)

³ Službeni glasnik RS 21/95. <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/pravilnik-o-blizim-uslovima-za-pocetak-rada-i-obavljanje-delatnosti-ustanova-zastite-kulturnih-dobara-.doc> (5.9.2019)

je u Srbiji isti za sve, tako da se može reći da je muzejski pedagog zapravo samouk i da to postaje ličnim interesovanjem i angažovanjem.

Prema istraživanju sprovedenom odmah po osnivanju Sekcije muzejskih pedagoga Muzejskog društva Srbije 2015. godine, kojim je ispitivano brojno stanje muzejskih pedagoga, ali i načini funkcionisanja službi za muzejsku pedagogiju, kao najznačajnije otežavajuće okolnosti sa kojima se kolege susreću **unutar ustanova**, navedene su: nezadovoljavajuće brojno stanje muzejskih pedagoga⁴ koji u većem broju slučajeva dobijaju i druga zaduženja osim svog osnovnog; veoma čest izostanak podrške unutar ustanove i otežana saradnja sa kolegama; neizdvojeni prostori za rad sa decom i njihova neadekvatna opremljenost za izvođenje programa; ograničavajuća (nedovoljni iznosi, komplikovane procedure) finansijska sredstva za eventualni angažman spoljnih saradnika i podmirivanje drugih potreba (nabavka osnovne opreme za rad sa decom i materijala potrebnih za realizaciju programa). Pominju se i situacije u kojima direktori ustanova kulture nisu senzibilisani za edukativni aspekt rada muzeja ili nisu upućeni u specifičnosti kreiranja edukativnih programa.

Druga ravan posmatranja problematike ograničavajućih faktora za razvoj muzejske pedagogije u Srbiji odnosi se na **saradnju resora obrazovanja i kulture** i jedno je od najznačajnijih pitanja kojima se bavi Sekcija muzejskih pedagoga. U prilog tome govori i podatak da je prva konferencija koju je Sekcija organizovala 2017. godine bila Muzej i edukacija - saradnja sa obrazovnim institucijama. U pripremi konferencije pozvane su kolege iz različitih muzeja da, na osnovu kontakata sa prosvetnim radnicima sa kojima saradjuju i koji učestvuju sa decom u muzejskim programima, pošalju svoja zapažanja u vezi sa **konkretnim problemima** u ostvarivanju saradnje, a bilo je i nekoliko drugih analiza koje su pomogle da se definišu najčešće prepreke: tehnički razlozi (prevoz, naplata ulaznica, ograničen broj učenika na programima), preopterećenost prosvetnih radnika administracijom, izostanak podrške kolega i vrednovanja vannastavnih ili vanškolskih aktivnosti, neobaveštenost o mogućnostima realizacije programa van škole, neinformisanost o ponudi programa ustanova kulture, ali i kvalitet ponuđenih programa. **Analizom strateških dokumenata resora obrazovanja i kulture** ustanovljeno je da osim **vremenske**, postoji i **sustinska neusaglašenost** između resornih strategija. Vremenska neusklađenost se odnosi na činjenicu da se Strategija razvoja obrazovanja⁵ odnosi na period 2012-2020., a Strategija razvoja kulture, još uvek u verziji nacrt⁶, trebalo bi da se odnosi na period 2017-2027., kada bude usvojena. Takođe, u svakoj strategiji se nabrajaju nedostaci kroz sagledavanje aktuelnog stanja u sopstvenom resoru, prepoznaju se nedorečenosti u "onoj drugoj", ali korealcija nedostaje i kao da se ne čine koraci ka prevazilaženju

neusaglašenosti.

Posebnoj problematici pripadaju **školske ekskurzije, ali i tzv. "turističke grupe učenika"**, jer sve češće turističke agencije posreduju u posetama školskih grupa muzejima, čak i u istom gradu. Kao problemi se prepoznaju **brojnost grupa, nepripremljenost dece**, kao i **ograničeno vreme** za posetu zbog gustog rasporeda aktivnosti. Ovakve posete se, gotovo bez izuzetka, mogu okarakterisati kao neadekvatne i površne.

Sa druge strane, **problem mnogostruko veće ponude komercijalnih sadržaja**, kao i njihove neuporedivo **bolje medijske pokrivenosti** jasno se uočava prilikom promovisanja edukativnih aktivnosti koje se osmišljavaju i realizuju po tzv. **slobodnom pozivu**.

U nastavku teksta predlažu se neka od mogućih rešenja koja se odnose na oba aspekta posmatranih problema i koja bi u perspektivi dovela do značajnijeg i bržeg razvoja muzejske pedagogije u Srbiji i strateški utemeljene interesorne saradnje.

Kada je u pitanju **pravni status i stanje unutar institucija**, za početak bi bilo neophodno doneti Zakon o muzejima kojim bi se **regulisao pravni okvir** i bila precizno definisana pozicija muzejskog pedagoga, po svemu ravnopravna sa drugim muzejskim delatnostima, kao i definisati potrebu za sistemskim popunjavanjem svih muzeja radnim mestom muzejskog edukatora. Zanimanja muzejski pedagog i muzejski edukator, sa minimalnim razlikama u opisu posla, postoje u Katalogu radnih mesta⁷ koji je stupio na snagu početkom 2018., ali je pitanje kada će biti primenjen kroz sistematizacije radnih mesta svake ustanove pojedinačno.

Kada je reč o **obrazovanju**, činjenica koja ohrabruje je da je u već pominjanom nacrtu Strategije razvoja kulture, u okviru Ciljeva i prioriteta područja kulturnog razvoja, preporučena čvršća saradnja sa visokoškolskim ustanovama u cilju osnivanja studijskih programa za specifična zanimanja, naročito u ustanovama koje se bave kulturnim nasleđem. U međuvremenu, trebalo bi **uvesti poseban stručni ispit** za buduće muzejske edukatore, u skladu sa specifičnošću posla. Svakako, do potrebnih dodatnih znanja može se doći i na druge načine: kontinuiranom edukacijom zasnovanom na samostalnom istraživanju literature, postepenim sticanjem iskustva, komunikacijom i razmenom iskustava sa kolegama iz muzeja koji već imaju razvijene programe ili učestvovanjem na konferencijama, seminarima i drugim događajima čije su teme povezane sa principima kreiranja i realizacijom edukativnih programa, kontaktom sa odeljenjima pedagogije visokoškolskih ustanova ili direktnim konsultacijama sa nastavnicima koji su, osim stručnosti za predmete koje predaju, i pedagoški stručnjaci.

Takođe, veoma je važno **jačanje Sekcije muzejskih pedagoga** zbog

⁴ <https://muzejirade.wordpress.com/2015/07/15/edukacija-u-muzejima/> (15.9.2019)

⁵ <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/STRATEGIJA-OBRAZOVANJA.pdf> (1.11.2019)

⁶ <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/predlog-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027-/predlog-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027-.pdf> (26.9.2019)

⁷ Uredba o katalogu radnih mesta u javnim službama i drugim organizacijama u javnom sektoru, Službeni glasnik RS 81/17, 6/18, 43/18. <http://www.pravno-informacioni.sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/uredaba/2017/81/1/reg> (13.11.2019)

međusobnog povezivanja i podrške kolegama kroz zajedničke aktivnosti članova Sekcije, kao i ukazivanjem na probleme unutar samih ustanova. U sklopu željenih promena, bilo bi dragoceno i povećanje ulaganja u kulturu uopšte, a shodno tome i sredstava koja se u okviru ustanova opredeljuju za **finansiranje** edukativnih programa. Za ustanove bi bilo izuzetno korisno i **otvaranje ka civilnom i privatnom sektoru** kroz širenje saradnje sa organizacijama civilnog društva i privatnim inicijativama koji se bave radom za decu i mlade ili radom sa decom i mladima.

Jedan od preduslova **poboljšanja interresorne saradnje** je **usklađivanje strategija** razvoja obrazovanja i kulture, s tim da bi bilo neophodno i tumačenje donetih akata, a možda i formiranje međuresornog tela koje bi se bavilo samo ovom temom, kao i afirmacija neformalnih oblika učenja. Veoma je važno istaći da, uprkos problemima, brojni **primeri iz prakse potvrđuju da saradnja škola i muzeja postoji** i razvija se, s tim da je u najvećem broju slučajeva neposredna i **bazirana na entuzijazmu i ličnoj inicijativi** i prosvetnih radnika i muzejskih pedagoga, pa je u tom smislu potrebno podsticati uključivanje nastavnika, a u perspektivi i učenika u kreiranje programa i pokretanje tema koje su učenicima bitne. Ne manje važno bi bilo i da se lokalne uprave uključe u prevazilaženje dela problema, jer su u posedu resursa koji mogu da olakšaju saradnju škola i ustanova kulture (npr. organizacija prevoza učenika).

Da bi se ostvarila kvalitetna saradnja muzeja i škola, od ključnog je značaja da **muzejski edukativni programi budu povezani sa školskim kurikulumom**. U tom smislu, prilikom kreiranja programa, uz poštovanje specifičnih principa u radu sa decom, treba imati na umu **nekoliko bazičnih načela**: izbor teme edukativnog programa, odabir i kombinacija pedagoških metoda uskladenih sa uzrastom dece koje doprinose usvajanju znanja na različite načine i dinamici edukativnog programa, korišćenje multidisciplinarnog pristupa i interaktivnost.

Umesto da pasivno prisustvuju, bitno je da deca **aktivno učestvuju**, a s tim u vezi je od posebnog značaja što raniji početak stvaranja kulturnih potreba i navika, čime se omogućava razvoj kreativnih sposobnosti, kritičkog mišljenja, formiranje sistema vrednosti i identiteta. Veoma bitan aspekt neformalnog učenja su i **vaspitavanje** i socijalizacija, jer se kroz timski rad na kome se često insistira upravo na muzejskim edukativnim programima promovišu konstruktivna komunikacija, slobodno izražavanje mišljenja, strpljenje, solidarnost, zajedništvo, poštovanje različitosti i brojne druge vrednosti, a neguju osobine i odnosi koji su ključni za celokupni razvoj svakog pojedinca.

Razvoj muzejske pedagogije u Srbiji je još uvek, može se reći, u formalnom smislu ograničen, ali svakako na uzlaznoj putanji, ako se imaju u vidu aktivnosti muzejskih edukatora, kao i tendencije koje bi trebalo da u bližoj budućnosti dovedu do otklanjanja većine prepreka i stvaranja preduslova za prihvatanje posla muzejskog pedagoga kao jednako vrednog u nomenklaturi

muzejskih zanimanja. Dok se ne steknu takvi uslovi, bazu podrške razvoju muzejske pedagogije predstavlja Sekcija muzejskih pedagoga Muzejskog društva Srbije, koja se temom perspektiva razvoja edukacije u muzejima u Srbiji bavi od svog osnivanja 2015. godine na različite načine: organizovanjem seminara u cilju dodatne edukacije muzejskih pedagoga, održavanjem konferencija na kojima se otvaraju strateška pitanja, osnaživanjem saradnje sa kolegama iz regiona i šire, podrškom manifestacijama na kojima se predstavljaju edukativni programi (Mamutfest, Tržnica ideja). Istovremeno, u Sekciji se u kontinuitetu prate i ograničenja u radu muzejskih edukatora uz nastojanje da se zajedničkim aktivnostima kolege povezuju i da se snažno podstiče razvoj edukativnih programa, uz viziju popunjavanja svih muzejskih institucija muzejskim pedagozima i osmišljavanja i realizacije što kvalitetnijih programa za sve uzraste, prevashodno za decu i mlade.

Summary

The first part of the text analyzes the current situation and limiting factors in the development of museum pedagogy in Serbia, while the second part suggests possible steps that would contribute to its development. In both segments of the work, two aspects are observed: the first is the legal regulations and the situation within the institutions, and the second is the cooperation between cultural and educational institutions. The aim of the analysis is to point out the connection of all factors, the need for interdepartmental cooperation and the necessity of changes in order to enable the development of educational programs in full capacity, and museum pedagogy gained equal status with other museum professional fields.

GRANICE SURADNJE

Suradnja je imperativ muzejske pedagogije, u Hrvatskoj i drugdje, od njenih prvih dana. Poučnim projektima dajemo zgradama i zbirkama novi smisao, odgajajući, štoviše otkrivajući publiku naših muzeja. Suradnjom umnožavamo i uvećavamo vlastite ideje i dijelimo autorstvo nad projektima. Otvaramo mogućnost trajanja preobrazbe i razvoja projekata. Na primjerima vlastitog rada, najprije u Prirodoslovnom muzeju Dubrovnik, a potom u Tehničkom muzeju Nikola Tesla pokazat ću da je suradnja više od prigodne poštalice i lijepog uresa predavanju na nekom stručnom skupu.

Nužnost suradnje kod provođenja muzejskih edukativnih programa, radionica i/ili izložbi nerijetko se spominje, od suradnje unutar institucije u kojoj se program provodi, suradnje među drugim srodnim institucijama prema tematici kojom se određeni program bavi itd. U radu *Granice suradnje* osvrćem se na tu temu na primjeru vlastitih iskustava iz prakse koja sam stekla od 2009. godine do danas, tj. otkako sam se zaposlila u Prirodoslovnom muzeju Dubrovnik (PMD) kao muzejski pedagog. U dubrovačkom muzeju radila sam do 2014. godine nakon čega prelazim raditi u Tehnički muzej Nikola Tesla (TMNT) u Zagrebu, gdje i danas radim kao viši kustos pedagog. Općeprihvaćen je stav o nužnosti suradnje, a njeni su mnogobrojni pozitivni aspekti naširoko poznati. Izložiti ću nekoliko primjera suradnje iz svoje prakse u muzejskoj pedagogiji i pokušati ukazati na neke možda ne tako očite aspekte suradnji o kojima se rijeđe govori.

Tijekom pet godina rada u PMD-u, sudjelovala sam kao autor i suautor na projektima koji su uključivali muzejske edukativne programe, publikacije, muzejski katalog za djecu, te izložbe. U tim projektima muzejski predmeti sagledavani su u svom prirodoslovnom kontekstu kako se to i očekuje od prirodoslovnog muzeja, ali i u njihovom kulturnom i povijesnom kontekstu. Poveznica svih projekata je kombinirano znanstveno i umjetničko istraživanje, s fokusom na predmetu, a ne kontekstu, s naglaskom na interdisciplinarnom i međuinstitucionalnom povezivanju i van hrvatskih granica.

Takav pristup, u slučaju PMD-a, znatno je doprinio reanimaciji ovog Muzeja, koji je bio zatvoren gotovo tri desetljeća, te ponovno otvoren za javnost 2009. godine.

Od otvorenja, postupno su se formirale ideje za razvoj i reanimaciju Muzeja povezivanjem naslijeđenih vrijednosti i pedagoške djelatnosti te prostornih zadanosti same zgrade – palače smještene u povijesnoj jezgri Dubrovnika, suvremenih spoznaja, uvažavanja interesa posjetitelja i konačno, potrebe razvijanja marketinških programa Muzeja kao kulturne institucije u turističkom gradu.

Započeli smo s pričom o dijelu koji nedostaje: *Kolika je bila tuna u našem Muzeju?*

Muzejski predmeti, glava i rep goleme tune *Thunnus thynnus* (Linnaeus, 1758.), koja je prema pisanim podacima bila ulovljena u blizini Stona 1897. godine, iznimno su vrijedne prirodne PMD-a. Nastavljajući rad dubrovačkog prirodoslovca Balda Kosića (upravitelja Dubrovačkog muzeja od 1882 – 1918.) koji je ove predmete zaprimio i preparirao, osmišljena je didaktička izložba koja se osim na tim muzejskim predmetima, temeljila i na dostupnim pisanim povijesnim izvorima i znanstvenim saznanjima o ovoj vrsti. Stručnim i znanstvenim radom, na temelju morfometrijskih obilježja muzejskih predmeta, određene su dimenzije tune, koje su korištene u edukativnim programima, tijekom kojih su se kroz kreativan rad ispitivale različite mogućnosti njihove primjene u svrhu izrade modela tune (Crnčević i sur. 2010.). Izrađeni model tune, na izložbi (PMD, svibanj 2011. – siječanj 2012.) izložen uz muzejske predmete glavu i rep tune, odgovorio je na pitanje: „Kolika je bila tuna u našem Muzeju?“

Uz tunu *Thunnus thynnus* (Linnaeus, 1758.), preparat sedmopruge usminjače *Dermochelys coriacea* (Vandelli, 1761) među najvrjednijim je prirodninama Muzeja. Prema Kosiću, ta je *morska žaba* bila uhvaćena 1894. godine pokraj otočića Sveti Nikola blizu Budve u Crnoj Gori (Kosić, 1895.). Nadovezujući se na Kosićeve zapise osmišljen je projekt koji je također rezultirao izložbom (PMD, svibanj – studeni 2012.) izvedenom iz dva dijela: „...glede morske žabe...“ i „Zaboravljeni slučaj 1894.“ Uspoređene su metode istraživanja iz Kosićeva doba sa suvremenim istraživačkim metodama. Naime, preparirajući tu mušku jedinku sedmopruge usminjače, profesora Kosića posebno je zaokupio detalj na lijevoj strani gornjeg štita usminjače. Riječ je o dvjema rupama, koje je odlučio ne začepiti pa ih možemo vidjeti i danas, ožiljcima hitaca iz pištolja koje je u ovu morsku kornjaču, sa svoje jahte *Sybil* ispalio crnogorski knežević nasljednik Danilo Petrović Njegoš, 1894. godine. Naša je namjera bila istražiti što bi suvremena znanost mogla učiniti da je takva kornjača, sada zakonom zaštićena vrsta, danas ozlijeđena vatrenim oružjem. Tako je primjerice tijekom radionica koje su se održavale u pripremama za izložbu, demonstrirano izuzimanje tragova pucnjeva pomoću GSR stubova, te izuzimanje silikonskog odljevka mehaničkog oštećenja.

Edukativni program *Gyotaku* priča je o dubrovačkim ribama, ovaj put ne tako neobično velikim poput tune iz Malostonskog zaljeva, već uobičajenim vrstama riba koje obitavaju u dubrovačkom moru. *Gyotaku* je tehnika koju su tijekom 19. stoljeća razvili japanski ribari kako bi zabilježili veličine i vrste riba koje su lovili. U vremenu kad fotografija nije bila široko dostupna razvili su tehniku dokumentiranja čiji je rezultat prikaz ribe po kvaliteti vrlo sličan fotografiji. Riba se premazuje bojama koje imitiraju njezine stvarne boje, prekrije papirom te se utrljavanjem preslikava na papir. *Gyotaku* radionice u Prirodoslovnom muzeju Dubrovnik održane su u studenome 2011. godine. Učeci o tehnici koja predstavlja spoj prirode i kulture te znanosti i umjetnosti, sudionici su učili i o vrstama riba čestim u dubrovačkom podneblju. Kao krajnji rezultat radionica *Gyotaku* tiskan je i katalog. Uz svaku reprodukciju rada nastalog na radionicama, u katalogu su navedeni nazivi ribe na hrvatskom, engleskom i latinskom jeziku, kao i nazivi koji se koriste u dubrovačkom kraju, a koji se često razlikuju od standardiziranoga hrvatskog naziva. Za to što su i ti, lokalni nazivi, standardizirani, imamo opet zahvaliti prirodoslovcu Baldu Kosiću. Kosić je u nekoliko znanstvenih radova sastavio popis gotovo dvije stotine riba dubrovačkog kraja, navodeći njihove dubrovačke i latinske nazive, kao i podatke o njihovom staništu, načinu lova i trgovine te vrijednosti i okusu njihova mesa.

Za razliku od opisane „mekane metode“ procesa *Gyotaku*, četvrti program koji ovdje navodim, pod nazivom *Ispod koraća*, podrazumijeva jedan „brutalni“ proces. Riječ je o radionicama, a kasnije i izložbi dječjih radova uz retrospektivu Mata Celestina Medovića u Umjetničkoj galeriji Dubrovnik. Radionice su održavane tijekom ožujka 2012. Iz načina na koji je Medović slikao svoje pejzaže, često brzim potezima kista i mrljastim nanošenjem boje pune svjetla izvedena je jednostavna struktura radionica. Radionice su započinjale dinamičnim vodstvom kustosice Umjetničke galerije Petre Golušić. Na primjeru Medovićevih pejzaža, učesnici su imali priliku uočiti da slikarov rukopis gubi čvrsto omeđene konture, da jasan crtež postaje minimalan, da dolazi do rasvjetljavanja palete. Pri vodstvu je bila prisutna i biologinja Katija Dolina, stručna suradnica u Botaničkom vrtu na Lokrumu, koja je doprinosila osvrtom na prirodne i kulturne aspekte mediteranske flore na izloženim slikama. Uslijedio je kreativni dio radionica na velikoj galerijskoj terasi. Udaranjem po biljkama „koraćem“ (čekićem u dubrovačkom govoru), njihov pigment, tekstura i oblik prenošeni su na papir kao podlogu. Ovim „brutalnim“ procesom djeca su izrađivala pejzaže neilustrativne prirode, što je i progresivna karakteristika Medovićevih slika, da bi ta *ad hoc* djela bila paralelno izložena glavnoj izložbi.

Biljni pigmenti su između ostalog jedna od tema izložbe *Priroda laboratorij boja: tradicionalno tehnološko znanje* (TMNT, svibanj – rujan 2016.; Dubrovački muzeji: Etnografski muzej, svibanj – srpanj 2017.; Festival

Vizura Aperta, Dom vinske tradicije, Putnikovići, Pelješac, srpanj – rujan 2017.). Osnovni cilj je bio istražiti tradicionalno znanje o bojilima iz prirodnih izvora u svrhu očuvanja i obnove znanja. Istraživanje je provedeno na krajnjem jugu Hrvatske, od Pelješca do Konavala, tijekom 2015. i 2016. godine. Tijekom 19. st. uslijed razvoja organske kemije i industrijalizacije značajno je smanjeno korištenje prirodnih izvora bojila. Ipak, danas je tradicionalno tehnološko znanje prepoznato kao temelj razvoja, te je stoga i tema tradicionalnog znanja o uporabi boja biljnog, životinjskog i mineralnog porijekla, postupcima pripreme bojila iz prirodnih izvora od posebne važnosti. Na to se ukazivalo i putem radionica u sklopu izložbe, poput radionica suhozida u dvorištu Muzej, ostvarenih suradnjom s udrugom Dragodid, koja se bavi istraživanjem i očuvanjem suhozidne baštine. Suhozid je tehnika gradnje građevina od lomljenoga kamena bez upotrebe vezivnog materijala, a važna je kod proizvodnje bijele boje-klaka u vapnenicama građenim tom tehnikom.

Šesta muzejska priča u kontekstu suradnje je *Špilja od papira*. Speleologija kao tema u dubrovačkom Muzeju nametnula se iz očitih razloga, jer riječ je o krškom kraju bogatom špiljama i jamama. U okviru edukativnog programa izrađen je model špilje od papira u mjerilu 1:1. Karakteristike prizemnog prostora Muzeja u kojemu je model smješten, kao što su nedostatak svjetla, nepravilan oblik i prostora i zidova, te izoliranost od vanjskih zvukova, podudaraju se s osnovnim značajkama špilja i života u špilji. *Špilja od papira* segment je većeg edukativnog programa: *Mala škola speleologije*. Edukativni program u tri dijela, sastojao se od edukacije u prostoru Muzeja o speleološkim objektima, terenskog rada- obilaska Đurovića špilje u Konavlima, te kreativnih radionica, koje su rezultirale modelom špilje od papira, koji su u prostoru Muzeja izradili učenici. Na taj način edukativni program je zaokružen od faze prikupljanja podataka i njihovog selektiranja do funkcionalne prezentacije modela špilje. Neiskorišten prostor, zapravo prostorni ostatak, iskorišten je tako kao poligon za kreiranje željenog- špiljskog ambijenta. Arhitektura špilje od papira u arhitekturi palače iz 16. stoljeća gotovo je dvije i pol godine imala interaktivnu obrazovnu ulogu. Naime, špilju je u tom periodu, od svibnja 2010. do siječnja 2013. posjetilo više tisuća posjetitelja. *Špilja od papira*

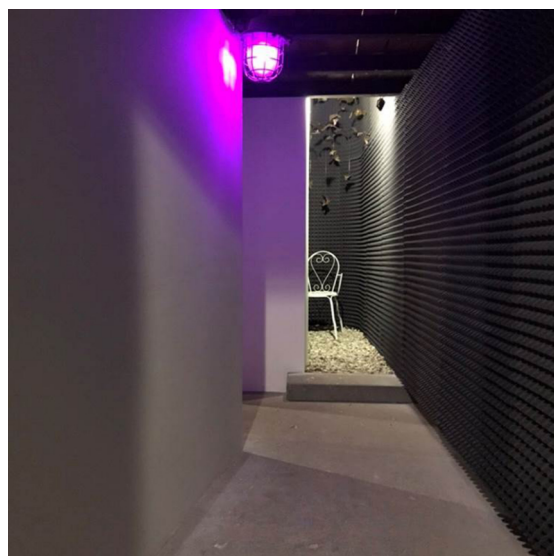

SLIKA 1
Špilja od papira
u
Prirodoslovnom
muzeju
Dubrovnik
Autor: Katarina
Ivanišin Kardum

dalje je realizirana na nekoliko lokacija. Sličan edukativni program ostvaren je i u sklopu izložbe *Ledeno doba?! u Galeriji Vjekoslav Karas* Gradskog muzeja Karlovac, na poziv kolegice muzejske pedagoginje Lane Bede. I ovdje je prostorni ostatak - prostor ispod stubišta koje je glavni ulaz u galeriju, transformiran u špilju, ili točnije dvije špilje povezane prolazom, u kojima su se tijekom siječnja i veljače 2011. održavale radionice *Špilja od papira* i *Paleolitičko špiljsko slikarstvo*.

Iako sam 2014. godine prešla raditi u TMNT u Zagrebu, upravo zahvaljujući već ostvarenim suradnjama, moja veza s dubrovačkim Muzejom, možda točnije s temama srodnim Muzeju razvijala se i dalje. U sklopu prethodno opisanog programa, *Špilja od papira*, sporedni element programa bili su stanovnici špilja – šišmiši. Sporedna tema u sklopu programa *Špilja od papira*, mojim dolaskom u TMNT postaje središnja tema sedmog, i posljednjeg programa koji ću opisati, *Tehnologije u biologiji*, realiziranog kao izložba (veljača – travanj 2019., TMNT; lipanj – studeni 2019., Benediktinski samostan, Javna ustanova (JU) Rezervat Lokrum). Izložbom *Tehnologije u biologiji: šišmiši* povezuje se svijet šišmiša i tehnologije koje se koriste za njihovo istraživanje s pojedinim predmetima iz stalnog postava TMNT. Izložba je rezultat dvogodišnjeg istraživanja šišmiša na otoku Lokrumu. Ostvarena je suradnjom TMNT-a i JU Rezervat Lokrum. Izložba je postavljena u ulaznom dijelu muzejskog rudnika intervencijom u sporedni radni prostor, s poveznicama u stalnom postavu,

SLIKA 2
Izložba
Tehnologije u
biologiji,
adaptirani
prostor rudnika
Tehničkog
muzeja Nikola
Tesla

postavu Odjela Prometnih sredstava TMNT-a; makete prvog hrvatskog zrakoplova konstruktora, kemičara i izumitelja, Slavoljuba Penkale i podmornice CB-20, proizvedene 1943. godine u Milanu u Italiji).

Odjelu Prometnih sredstava. Za potrebe izložbe pripremljen je 9-minutni film s terena, autora Borisa Krstinića, o istraživanju šišmiša s u v r e m e n i m tehnologijama kao što su primjena bat detektora i telemetrije. Izložbom je ukazano na poveznice svijeta prirode tj. šišmiša i predmeta u stalnom postavu TMNT-a (reprodukcija da Vincijevih crteža razrade ideje sprave za letenje, koje su inače u stalnom

Iz sedam opisanih edukativnih programa jasno je da su svi rezultat suradnji. Osim neprocjenjivog doprinosa pojedinaca i učesnika u svakom od programa, ostvarene su i sljedeće suradnje: na izložbi *Kolika je bila tuna u našem Muzeju?* suradnja Muzeja s ihtiolozima, inženjerima brodogradnje (3D modeliranje), studentima animacije... zanimljivo je da je izložba inspirirala i jedan dubrovački bend koji je skladao pjesmu pod istim nazivom; program o preparatu sedmopruge usminjače ostvaren je suradnjom s PU Dubrovačko-neretvanske županije, Centrom za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja Ivan Vučetić, te Institutom Ruđer Bošković; edukativni program *Gyotaku* rezultat je suradnje s ihtiolozima; program *Ispod korača* međumuzejske suradnje i suradnje s biolozima-botaničarima; višegodišnji program *Špilja od papira* ostvaren je suradnjom sa speleolozima, stručnjacima i udrugama koje djeluju na području zaštite prirode, te međumuzejskom suradnjom; obzirom na složenost i interdisciplinarnost teme tijekom projekta *Priroda laboratorij boja*, uključene su stručne osobe različitog obrazovanja i interesa kao i institucije, Tekstilno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Institut za more i priobalje Sveučilišta u Dubrovniku, JU za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Dubrovačko-neretvanske županije i Udruga Dragodid; konačno, program *Tehnologije u biologiji* postignut je suradnjom Muzeja, JU Rezervat Lokrum, Hrvatskog biospeleološkog društva i Vincent Wildlife Trusta.

Suradnje su nerijetko ostvarene na volonterskoj osnovi putem osobnih kontakata, što ne ističem kao pozitivan aspekt, već jedinu opciju da bi se u danim uvjetima projekti realizirali na razini na kojoj su realizirani. Suradnje i interdisciplinarni pristup u koncipiranju i oblikovanju edukativnih programa doprinijele su posjećenostima i popraćenostima svih opisanih edukativnih programa, ali i Muzeja općenito, te izvršnoj recepciji u medijima. Granica suradnje ne treba postojati, može prijeći granice muzeja, biti međumuzejska, međuinstitucionalna...preći granice države itd. Suradnjom je ujedno moguće izbjeći prelaženje granice dobrog ukusa. Naime, ima situacija i u muzejskoj struci gdje se umjesto upućivanja poziva na suradnju, projekti ili segmenti projekta jednostavno preslikaju ili recikliraju. Osim što se time povređuju autorska prava, vjerujem najčešće nesvjesno, programi često gube i kvalitetu jer replika rijetko ima integritet

SLIKA 3
Izložba
Tehnologije u
biologiji, Odjel
prometnih
sredstava
Tehničkog
muzeja Nikola
Tesla, maketa
prvog hrvatskog
zrakoplova
konstruktora
Slavoljuba
Penkale

originala. A ono u čemu je možda najveći gubitak takvog vida suradnje jest, da njime zatvaramo mogućnost trajne preobrazbe i razvoja nekog projekata, te sužavamo krug poznanstava unutar struke koji mora biti dovoljno širok da bi naši projekti rasli.

Summary

Cooperation has been an imperative in the field of museum education, in Croatia and elsewhere, ever since its earliest days. Through educational projects we give buildings and collections a new meaning, nurturing and revealing the audiences of our museums. Collaborative approach allows us to multiply and magnify our own ideas and share authorship of projects. We open up the possibility of ongoing transformation and development of projects. By describing examples of my own work, first at the Dubrovnik Natural History Museum, and then at the Technical Museum Nikola Tesla, I will illustrate that cooperation is more than just a decorative phrase in a lecture at a professional conference.

Literatura

- Brusina, S. 1905. „Naravoslovne crtice sa sjeveroistočne obale Jadranskog mora“, *Rad*, 1-40.
- Crnčević, M., M. Cukrov i K. Ivanišin Kardum. 2010. „Assesment of morphometric parameters of tuna *Thunnus Thynnus* (Linnaeus, 1758.) based on museum exhibits, Dubrovnik Natural History Museum“. U: B. Frederick (ur.). *Rapport du 39 Congres du Commission International pour l'Exploration Scientifique de la Mer Mediterranee*, Venice
- Ivanišin Kardum K, Crnčević M, Hamidović D, Schoefield H, Rnjak D. 2019. *Tehnologije u biologiji: Šišmiši / Technologies in Biology: Bats, katalog izložbe, Catalogue of the exhibition*, Zagreb: Tehnički muzej Nikola Tesla i Javna ustanova Rezervat Lokrum
- Kosić, B. 1895. „Sphargys coriacea Gray u Jadranskome moru“. U: *Glasnik hrvatskog naravoslovnog društva*, VIII, Zagreb.
- Kosić, B. 1903. „Ribe dubrovačke“. *Rad*, 1-48.
- Kršinić, F. 1989. „Dubrovački prirodoslovni muzej“. U: *Ekološke monografije*, 1, Zagreb: Hrvatsko ekološko društvo, 311-328.

ANITA HODAK I ŽELJKA MODRIĆ SURINA

Prirodoslovni muzej Rijeka
Lorenzov prolaz 1, Rijeka
anita@prirodoslovni.com, zeljka@prirodoslovni.com

KATARINA MAŽURAN JUREŠIĆ

Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca Rijeka
Verdijeva bb, Rijeka
katarina.mazuran.juresic@hnk-zajc.hr

OSVAJANJE TERITORIJA MUZEJA

Prirodoslovni muzej Rijeka i ICOM Hrvatska su povodom Međunarodnog dana muzeja predstavili dva projekta s ciljem razvoja publike: Participativni muzeji u zajednici i Osvajanje teritorija muzeja. U muzejima koji su se uključili mogu se razgledati intervencije koje na kreativan i zaigran način interpretiraju muzejsku građu. Ciljevi ovih projekata su otvaranje muzeja lokalnoj zajednici i pozivanje šire javnosti na novu interpretaciju fundusa i ostalih oblika muzejske djelatnosti. To jest uključivanje lokalne zajednice s pozivom da ljudi koji nisu redovna muzejska publika uđu u dijalog s muzejima.

1. Zašto Participativni muzeji i Osvajanje teritorija muzeja?

U Rijeci i okolici muzeji su u 2018. godini između izazova sve veće otvorenosti i interakcije s korisnicima i klasičnog istraživačkog i znanstvenog rada na baštini. Koliko su to dvije krajnosti koje se isključuju, a koliko se mogu naći na pola puta i nadopunjavati, pokušali smo provjeriti projektom *Participativni muzeji* i potaknuti korisnike na *Osvajanje teritorija muzeja*. Projekt je inspiriran projektom *Creative Museum*.

Grupa muzeja ponudila je strukturirana partnerstva lokalnim ustanovama, udrugama iz područja digitalne tehnologije, kulture, obrazovanja i znanosti. Partneri koji su se odazvali imenovali su mentore i okupili radne skupine koje su osmislile i izradile neobične i pomaknute intervencije koje su u muzejima izložene tik do originalnog predmeta.

Organizatori Prirodoslovni muzej Rijeka i ICOM Hrvatska su povodom Međunarodnog dana muzeja 18.05.2018. predstavili dva projekta s ciljem razvoja publike: *Participativni muzeji u zajednici* i *Osvajanje teritorija muzeja*. U muzejima koji su se uključili mogli su se razgledati intervencije koje na kreativan i zaigran način interpretiraju muzejsku građu. Pored originalnog muzejskog predmeta izloženi su radovi publike, nastali kao asocijacije ili reakcije na te predmete.

2. Partnerski projekt

U Primorsko-goranskoj županiji postoji neformalna skupina muzeja pod nazivom *Muzeji zajedno*, koju čine: Prirodoslovni muzej Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Muzej grada Rijeke, Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka, Ustanova Ivan Matetić Ronjgov, Muzej grada Crikvenice, Narodni muzej i galerija Novi Vinodolski, Creski muzej, Muzej Apoksiomena, Lošinjski muzej; i koja potiče umrežavanje, međumuzejsku razmjenu ideja i sadržaja. Svi su ovi muzeji prihvatili ideju partnerskog projekta i otvorili funduse za prijedloge novih interpretacija.

2.1. Participativni muzeji u zajednici

Participativni muzeji u zajednici podrazumijevaju određenu privremenu fizičku intervenciju unutar pojedinog muzeja koja pokazuje novu dimenziju razumijevanja, ali može i izokretati primarno značenje baštine i baštinu uzeti kao polazište za potpuno novu igru koja rezultira novim pričama. Ciljevi/ rezultati: otvaranje muzeja lokalnoj zajednici; pozivanje na novu interpretaciju muzejske građe; doprinos istraživanju; zajedničko planiranje; suradnja i razmjena iskustava; interakcija s različitim skupinama; poticanje manjih lokalnih sredina na sudjelovanje; povezanost muzeja i lokalne zajednice.

2.2. Osvajanje teritorija muzeja

Osvajanje teritorija muzeja plan je razvoja publike koji podrazumijeva: povećanje broja posjetitelja muzeja i pretvaranje posjetitelja u korisnike (njihov angažman). Ciljevi/rezultati: lokalna zajednica = aktivni sudionici rada muzeja; uključivanje ciljanih skupina; partnerstvo s mladim znanstvenicima; partnerstvo s mladim umjetnicima; kreativan pristup interpretaciji muzejske građe; učvrstiti suradnju razmjenjujući iskustva.

3. Tko čini projekte?

ICOM Hrvatska je nositelj projekta, a Prirodoslovni muzej Rijeka je glavni organizacijski nositelj unutar kojeg su se okupili autori i partneri ovoga projekta. Tim koji je realizirao projekt činile su autorica projekta, kustosica Katarina Mažuran Jurešić i suautorice, muzejska pedagoginja Anita Hodak te viša kustosica i ravnateljica Prirodoslovnog muzeja Rijeka dr.sc. Željka Modrić Surina.

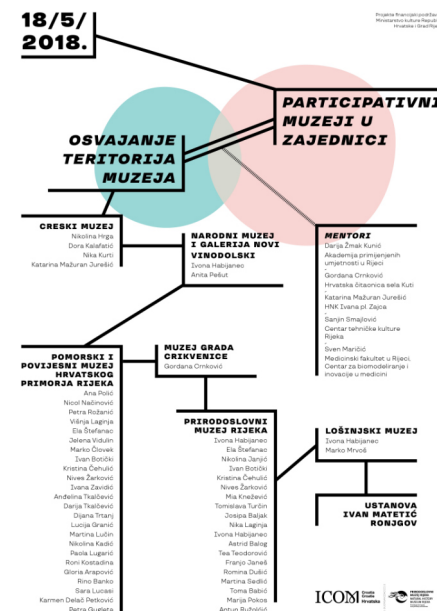
Neizmjeran je doprinos i Darije Žmak Kunić koja je, osim mentorskog djelokruga, i sadržajno i izvedbeno obogatila projekt, te također i mentora: Gordane Crnković, Sanjina Smajlovića i Svena Maričića.

Muzeji koji su izravno sudjelovali u projektu su: Prirodoslovni muzej Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Muzej grada Rijeke, Crikvenice; Creski muzej, Lošinjski muzej i Narodni muzej i galerija Novi Vinodolski.

Partnerske ustanove i udruge koje su prihvatile zadatak da njihovi djelatnici/ korisnici/studenti/suradnici osmisle i izrade muzejske intervencije su:

Akademija primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci s dekanicom Letricijom Linardić; Centar tehničke kulture Rijeka s izvršnom direktoricom Oliverom Stanić; Hrvatska čitaonica sela Kuti s ravnateljicom Gordanom Crnković; MEDRI – centar za biomodeliranje i inovacije u medicini sa Svenom Maričićem i Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca s intendantom Marinom Blaževićem.

Realizacija je omogućena u suradnji Prirodoslovnog muzeja Rijeka i udruge ICOM Hrvatska, sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Grada Rijeke – Odjela gradske uprave za kulturu (slika 1).

SLIKA 1
Vizual projekta
Participativni muzeji u zajednici i Osvajanje teritorija muzeja (popis sudionika, mentora i ustanova); fototeka Prirodoslovnog muzeja Rijeka

4. Osvajanje teritorija muzeja

Osvajanje teritorija muzeja jest uključivanje lokalne zajednice s pozivom da ljudi koji nisu redovna muzejska publika uđu u dijalog s muzejima. Otvaranje muzeja za slobodnu, maštovitu, kreativnu i neočekivanu interpretaciju građe znači međusobno uvažavanje, a i potvrdu da se muzeji i lokalna zajednica međusobno grade.

Ciljevi projekta *Osvajanje teritorija muzeja* su: kroz inovativni, kreativan pristup interpretaciji muzejske građe privući širu publiku; približiti muzejsku djelatnost korisnicima koji bi željeli doprinijeti radu muzeja svojim posebnim znanjima i vještinama, a do sada nisu imali prigode za to i pripadaju ranjivim skupinama; povezati muzeje s tehnologijom i znanostu na kreativan način, uključujući mlade znanstvenike, informatičare, dizajnere; povezati muzeje sa suvremenom umjetnošću uključujući mlade umjetnike; učvrstiti suradnju među muzejima razmjenjujući iskustva na području razvoja publike i realizirajući zajedničke projekte razvoja publike

Osvajanje teritorija muzeja razrađuje uključivanje lokalne zajednice u reinterpretaciju muzeja, i to na tri razine:

a) Uključivanje ciljanih skupina koje nisu redovni korisnici muzeja

Partner koji realizira uključivanje ovih korisnika je Centar tehničke kulture Rijeka pod mentorstvom Sanjina Smajlovića. CTK svojim programom edukacija, tečajeva i radionica okuplja djecu i mlade, umirovljenike, branitelje, osobe s invaliditetom. Djeluju najviše na promicanju tehničke kulture, informatike i kulture općenito.

Suradnja s korisnicima iz teže dostupnih krajeva (Gorski kotar) ostvarena je angažiranjem partnera Hrvatska čitaonica sela Kutu. Čitaonica je vrlo aktivna u populariziranju kulture i uključivanju šire zajednice u svoje aktivnosti, povezivanja kulturne baštine sa sportom, prirodnom baštinom i aktivnostima mladih. Predstavnicu Čitaonice i mentorica je Gordana Crnković, predsjednica udruge.

b) Partnerstvo s mladim znanstvenicima

Uključivanje mladih osoba koji su studenti ili već afirmirani znanstvenici iz područja digitalne tehnologije, medicine, strojarstva, kreativne tehnologije odvijala se pod mentorstvom dr.sc. Svena Maričića, pomoćnika rektora za razvoj i transfer novih tehnologija na Sveučilištu Juraj Dobrila u Puli. Sven Maričić je osnivač 3D tehnološkog inkubatora i autor mnogih inovativnih projekata povezivanja IT i biomedicine, proizvodnog strojarstva i mnogih drugih. Povezivanjem muzeja i visoke znanosti djelovat ćemo na popularizaciju znanosti, ali i na vidljivost kulture u tehnološkom i medijskom prostoru.

c) Partnerstvo s mladim umjetnicima

Mladi umjetnici vide i interpretiraju građu različitih muzeja na iznenađujući i inspirativan način. Partneri u ovom dijelu projekta su studenti Akademije primijenjenih umjetnosti u Rijeci, pod vodstvom mentorice mr.sc. Darije Žmak Kunić. Cilj ovog partnerstva jest dobiti dodanu vrijednost muzejskog fundusa, ali i usmjeriti mlade umjetnike na propitivanje tema vezanih uz kulturnu i prirodnu baštinu Hrvatske i motivirati ih za autorske i kritičke projekte u ovom području.

5. Osvajači intervencija

Tijekom kreativnog procesa osmišljavanja pojedinih intervencija, tema, materijala, tehnologije izrade, načina i mjesta izlaganja, odabira predmeta i pristupa interpretaciji originalnih predmeta, promišljanja što se i na koji

način želi problematizirati (a i nakon prezentacije projekta na Međunarodni dan muzeja, 18.05.2019.) korisnici su doslovno osvajali teritorije muzeja – fizičkim obilascima, komunikacijom s kustosima, uvođenjem novih elemenata i novih pristupa.

72 intervencije rezultat su rada 42 autora, i to: studenata Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci (radovi nastali kao reakcije, asocijacije ili interpretacije muzejske građe), glumaca i producenata HNK Ivana pl. Zajca (audio-radovi, unutarnji monolozi muzejskih predmeta), korisnika Centra

tehničke kulture (nadogradnja ili prenamjena muzejskih predmeta u novom kontekstu), članova MEDRI (znanstveni i medicinski mogući aspekt muzejske građe), te članova i korisnika Hrvatske čitaonice sela Kutu (umjetnička i lokalno-obrtnička interpretacija građe).

SLIKA 2
Nečujne priče – hladnjak;
autorice:
Nikolina Hrga i
Katarina
Mažuran Jurešić;
interpretator:
Jasmin Mekić;
mentorica:
Katarina
Mažuran Jurešić
iz HNK Ivana pl.
Zajca; mjesto
izlaganja: Creski
muzej;
fototeka
Prirodoslovnog
muzeja Rijeka

6. Doprinos muzejskoj struci

Projekt *Participativni muzeji u zajednici* i *Osvajanje teritorija muzeja* povezao je 6 muzeja (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka; Prirodoslovni muzej Rijeka; Muzej grada Crikvenice; Creski muzej; Lošinski muzej, Narodni muzej i galerija Novi Vinodolski), 1 ustanovu u kulturi (HNK Ivana pl. Zajca), 2 udruge (Centar tehničke kulture Rijeka i Hrvatska čitaonica sela Kutu) i 2 obrazovne ustanove (Centar za biomodeliranje i inovacije u medicini pri Medicinskom fakultetu u Rijeci i Akademija primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci), na području gradova (Rijeka, Novi Vinodolski, Crikvenica), otoka (Cres i Mali Lošinj), te Gorskog kotara (Kutu).

Projekt je međusobno povezao muzejske ustanove te stvorio njihove nove veze s lokalnom zajednicom. Otvorenost muzejskih ustanova prema novim interpretacijama i uvažavanje nastalih intervencija izlaganjem tik uz originalni predmet učinjen je iskorak prema participativnom društvu i novoj ulozi muzeja u zajednici kao ko-kreativnog prostora istraživanja i društvenog razvoja. Također, projekt je pridonio povezivanju muzeja s tehnologijom i znanošću na kreativan način, uključujući mlade znanstvenike, informatičare, dizajnere, te povezivanju muzeja sa suvremenom umjetnošću uključujući mlade umjetnike.

Projekt se odvijao od veljače do rujna 2018. godine u fazama: a) razrada projekta unutar uključenih muzeja i plan radionica mentora; b) uključivanje partnerskih ustanova i okupljanje sudionika radionica; c) istraživanje u muzejima i rad u radionicama; d) izrada vizuala projekta i promidžbenih materijala (plakat i društvene mreže); e) izrada intervencija i prezentacija u muzejima (povodom Međunarodnog dana muzeja 18.5.); f) promocija projekta u medijima; g) izrada promidžbenog materijala nakon projekta (brošura).

Projekt *Participativni muzeji u zajednici* i *Osvajanje teritorija muzeja* je i projekt razvoja publike muzeja: opsegom, dosegom i kreativnim angažmanom. Kao rezultat radionica koje je vodilo petoro mentora istražujući fundus muzeja i organizirajući kreativne interpretacije 42 autora izradilo je 72 intervencije koje su izložene u muzejima, a razgledalo ih je oko 300 korisnika muzeja. U projektu su sudjelovala djeca, mladi, studenti, odrasli i osobe treće životne dobi.

SLIKA 3

Prvi plan *Višeci vrt*; autorica: Nika Laginja; drugi plan Bogomoljka; autorica: Mia Knežević; mentori obje intervencije: doc art. Darija Žmak Kunić, red. prof. art. Mladen Mikulin i umjetnik suradnik Dražen Vitolović iz Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci; mjesto izlaganja: Prirodoslovni muzej Rijeka; fototeka Prirodoslovnog muzeja Rijeka

7. Impressum

Autorica projekta: Katarina Mažuran Jurešić

Suautorice projekta: Anita Hodak i Željka Modrić Surina

Voditeljice projekta: Anita Hodak, Katarina Mažuran Jurešić, Željka Modrić Surina, Darija Žmak Kunić

Muzeografska rješenja: Anita Hodak, Borut Kružić, Darija Žmak Kunić

Tehnička realizacija: Tamara Kosanović

Vizualni identitet i oblikovanje plakata i online materijala: Lea Jurin za Mikser

Oblikovanje legendi: Klara Bukovac

Organizacija: Prirodoslovni muzej Rijeka i ICOM Hrvatska

Financijska podrška: Ministarstvo kulture i Grad Rijeka – Odjel gradske uprave za kulturu

Summary

Natural History Museum Rijeka and ICOM, on the occasion of the International Day of the Museum presented two projects aimed at the public development: *Participative Museums in the Community* and *Conquering Museums Territories*. In the involved museums, you can see the interventions that interpret the museum material in a creative and playful way. The objectives of these projects are to open museums to the local community and to invite public to a new fundus interpretation and other forms of museum activity. That is, involving the local community and people who are not regular museum audience to engage in dialogue with museums.

Literatura

Mažuran Jurešić, Katarina, Hodak, Anita, Modrić Surina, Željka, 2018. *Osvajanje teritorija muzeja – Participativni muzeji u zajednici*, Rijeka: ICOM Hrvatska

RENATA BREZINŠČAK I MARIJANA VUKOVIĆ
Hrvatski prirodoslovni muzej
Demetrova 1, Zagreb
renata.brezinscak@hpm.hr, marijana.vukovic@hpm.hr

MORSKE KORNJAČE BEZ GRANICA – EU PROJEKT LIFE EUROTURTLES: KAKO UČENICIMA PRIBLIŽITI ZAŠTITU PRIRODE

Morske kornjače suočene su s brojnim prijetnjama: ribarske mreže i parangali, sudari s gliserima i plastični otpad samo su neke od njih. Da bi uspjele opstati - moramo im pomoći! Kako? Za početak, dolaskom u muzej u kojem se uz prigodnu izložbu i radionice stječu prva znanja o zaštiti pojedinih ugroženih životinja, a kroz to i o zaštiti prirode općenito.

Europski projekt LIFE EUROTURTLES primjer je dobre prakse, koji pokazuje kako muzej može biti uspješni dionik takvog velikog projekta, jer je njegov važan segment upravo edukacija. Brojnim aktivnostima doprinosi se poticanju zainteresiranosti učenika da kroz školske eko-grupe postanu aktivniji oko pomoći i skrbi o morskim kornjačama. Hrvatski prirodoslovni muzej koordinira cjelokupnim projektnim aktivnostima, što uključuje znanstveni dio (analize podataka, razvijanje mjera upravljanja) i edukativni dio (rad s djecom i učenicima radi podizanja svijesti o važnosti zaštite ovih tih moreplovaca). Uloga muzeja u ovom projektu je iznimno važna jer je edukacijski program jedan od osnovnih alata kojima se dijele znanstveno utemeljene informacije o stanju morskog okoliša, ugroženim vrstama i povezanim aktivnostima zaštite mora. Znanje stečeno istraživanjem prenosi se specijaliziranim i posebno prilagođenim edukativnim i promotivnim aktivnostima, predavanjima, stručnim i likovnim radionicama, kako u Muzeju, tako i izvan Muzeja, na terenu. Muzej je stoga odlična platforma za promicanje tih ideja i znanja s obzirom na veliki broj posjetitelja, osobito školske djece koja u velikom broju dolaze u Muzej.

Projekt LIFE - EUROTURTLES

Morske su kornjače među najugroženijim skupinama životinja na Zemlji, a u Europskoj uniji, kao i u Hrvatskoj, nalaze se na popisu strogo zaštićenih vrsta. Ta činjenica bila je poticaj zajedničkoj međunarodnoj akciji šest mediteranskih zemalja Europske unije - Hrvatske, Italije, Slovenije, Cipra, Grčke i Malte te njihovih organizacija i institucija, da 2016. godine organiziraju i pokrenu projekt pod nazivom *Zajedničke akcije za poboljšanje*

*statusa zaštite i očuvanja populacija morskih kornjača Europske unije – LIFE EUROTURTLES.*¹ Posebnost ovog projekta jest da se radi o prvom zajedničkom „mediteranskom“ projektu koordiniranih aktivnosti usmjerenih prema očuvanju morskih kornjača (želvi), u koji su uključene sve ključne mediteranske zemlje Europske unije i organizacije koje se bave njihovim proučavanjem i zaštitom.

Morske kornjače su stara skupina životinja i plivaju našim oceanima već više od stotinu milijuna godina. Danas na Zemlji živi sedam vrsta morskih kornjača, a u našem Jadranskom moru, kao i u Sredozemlju, najčešće su glavata želva (*Caretta caretta*) i zelena želva (*Chelonia mydas*). Treća vrsta koja živi u Sredozemlju, a zabilježena je i u Jadranu, jest najveća morska kornjača, sedmopruga usminjača (*Dermochelys coriacea*), koja može narasti i do 2 m u duljinu, težiti do 1000 kg, a hrani se samo međuzama i sličnim životinjama. Glavata želva se zahvaljujući svojim snažnim čeljustima uglavnom hrani pridnenim rakovima, školjkašima i puževima, a teže obično do 200 kg. Zelene želve su među najvećim morskim kornjačama, mogu narasti preko 1 m duljine i težiti do 300 kg, a za razliku od ostalih vrsta hrane se isključivo biljnom hranom i karakterizira ih zelenkasta boja masnog tkiva. Područje sjevernog Jadrana, posebice dio uz obale Istre i Kvarnera, najvažnije je područje prehrane i odrastanja tih morskih gmazova te njihova prezimljavanja. Želve koje odrastaju uz naše obale kasnije odlaze i putuju Sredozemljem, osobito u vrijeme razmnožavanja, kada se vraćaju na svoja gnjezdišta - pješčane plaže u Grčkoj, Turskoj ili na Cipru. Na tom svom

SLIKA 1
Radionica za
osnovnoškolce u
muzeju

¹ Ovaj važan projekt ukupne vrijednosti od 5,1 milijuna eura sufinancira se sredstvima Europske unije putem programa LIFE, a predviđeno trajanje je pet godina, do 2021.

putovanju Jadranom i Sredozemljem morske kornjače nailaze na mnoge ugroze: od onečišćenja mora, posebice plastičnim otpadom, prisustva sve većeg broja plovila, pojačanog ribarenja (pri čemu kornjače stradaju kao slučajni ulov zbog nemogućnosti da isplivaju po zrak) te sve agresivnijeg turizma (slučajno, nenamjerno uništavanje gnjezdista radi uređivanja plaža, postavljanja suncobrana, ležaljki i drugih rekvizita, prevelika osvjetljenost područja oko plaža zbog kojih se tek izlegle kornjače ne mogu orijentirati i ne nalaze put do mora). Gnjezdima štetu čine i galebovi i psi, često prekomjerno prisutni oko ljudskih naselja. U drugim dijelovima svijeta se pak više love zbog mesa, za izradu ukrasa, jaja se također skupljaju za jelo, što je i u Sredozemlju bilo prisutno do prve polovice 20. stoljeća. Morske kornjače, kao ni druge životinje, ne poznaju granice pojedinačnih država, pa je jasno da učinkovita zaštita nije moguća bez međunarodne suradnje.

Zašto je važno zaštititi i očuvati morske kornjače?

Zašto je potrebno trošiti milijune eura za očuvanje morskih kornjača? Što bi se, u stvari, dogodilo da ih pustimo da izumru? Morske kornjače u moru vrše bioturbaciju, uzrokujući miješanje sedimenta i kruženje nutrijenata čime utječu na cjelokupni ekosustav. Morske kornjače time oblikuju i stvaraju staništa za brojne druge morske organizme te omogućuju protok hranjivih tvari i energije u hranidbenim mrežama mora. Na primjer, na jednoj glavatoj želvi može svoj dom naći i 100-tinjak drugih biljnih i životinjskih vrsta. Sve to ukazuje na ulogu morskih kornjača kao tzv. ključnih vrsta (engl. *keystone species*), vrsta neophodnih za očuvanje stabilnosti složenog ekosustava mora. Možda još važnije, mnoge prijetnje opstanku morskih kornjača iste su one koje ugrožavaju i druge morske vrste te zaštitom jedne vrste možemo doprinijeti zaštiti mnogih drugih. Sve to stoga zahtijeva širu zajedničku, međunarodnu aktivnost na njihovoj zaštiti i osobito edukaciju javnosti.

Uloga Muzeja u projektu

Hrvatski prirodoslovni muzej je glavni koordinator projekta², što znači da naš muzej vodi aktivnosti vezane uz koordinaciju cjelokupnih projektnih aktivnosti, uključujući analize podataka, razvijanje mjera upravljanja, ali i informiranje javnosti radi podizanja svijesti o važnosti zaštite ovih tihih moreplovaca. Uz Muzej su u projekt u Hrvatskoj uključeni i Plavi svijet - Institut za istraživanje i zaštitu mora iz Velog Lošinja, koji provodi terenski dio aktivnosti u Hrvatskoj, što uključuje istraživanje iz zraka, te rad s ribarima, posebno njihovo educiranje o provedbi mjera smanjivanja slučajnog ulova. Doprinos projektu daje i Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, kroz aktivnosti vezane uz identifikaciju potencijalnih područja za uključivanje u ekološku mrežu *Natura 2000*.

² Voditelj cijelog projekta je morski biolog dr. sc. Draško Holcer, viši kustos Hrvatskog prirodoslovnog muzeja

Kako muzej može educirati školsku populaciju i širu javnost? Što smo i kako radili?

Na primjeru ovog europskog projekta o zaštiti morskih kornjača pokazuje se kako se mogu povezati znanost, muzej i edukacija o zaštiti pojedinih ugroženih vrsta s nastavnim programom u vrtićima i školama. Edukacijski programi unutar ovog projekta razvijaju se kako bi rezultati znanstvenih istraživanja postali dostupni široj javnosti i pridonijeli boljem shvaćanju biologije morskih kralježnjaka i ekologije morskog ekosustava općenito. Djecu se primjerenim metodama poučava o potrebi zaštite prirode i ugroženih vrsta, a program se sastoji od prezentacija, razgovora te stručnih i likovnih radionica, koje se održavaju u Muzeju i izvan njega, po vrtićima i školama. Da bi se što zornije pokazalo o čemu se radi i zašto je jako važno očuvati morske kornjače, tiskane su razne brošure prilagođene djeci (slikovnice) i odraslima. Tu su i informativni promotivni letci, infografike, poster i sl.

SLIKA 2
Na terenu -
Oporavilište za
morske kornjače
Lošinj - Dan
kornjača
igraonica

U zoološkom postavu Muzeja postavljen je info-kut u kojem je prezentiran projekt te su posjetiteljima ponuđeni informativni materijali koje mogu ponijeti sa sobom. Kako u Muzeju, u stalnom zoološkom postavu, postoje diorame morskih staništa u kojima žive morske kornjače koje obitavaju u našem Jadranu, učenicima je to izvrstan poligon za obradu ove teme. Tu su imali priliku vidjeti pravu, prepariranu želvu, čuti čime se hrani i gdje obitava. Na taj način objedinili smo znanja o biologiji morskih kornjača i potrebi njihove zaštite koju promiče projekt. Kroz rješavanje raznih edukativnih materijala, rezanja, lijepljenja, bojanja, slaganja i igranja, djeca uče opažati u prirodi te što učiniti ako naiđu na morsku kornjaču, bilo u

moru, bilo nasukanu na plaži. Kako bi sve to djeci, ali i odraslima, bilo jasnije, napravljene su ilustrirane infografike (naljepnice) koje svojim simpatičnim ilustracijama zorno ukazuju što činiti ako vidimo morsku kornjaču, ali isto tako pokazuju na što moramo paziti ako želimo doprinijeti njihovu očuvanju.

Upravo Muzej i njegov zoološki postav izvršno upotpunjuju priču ovog projekta, želeći potaknuti javnost na veću pažnju o okolišu, na trenutno ugrožene životinje, ali i na one koje bi zbog čovjekovog nemara mogle postati ugrožene, baš kao što su danas morske kornjače. Svojim aktivnostima potičemo muzejske posjetitelje, djecu i odrasle, na recikliranje otpada, na korištenje predmeta koji se mogu višekratno upotrijebiti, na smanjenje emisije ugljika kod kuće i na poslu, jer globalno zatopljenje je problem s kojim se suočavaju svi stanovnici ovog planeta, pa tako i morske kornjače. Promjena temperature okoliša utječe na razvoj malih kornjača u jajetu i prirodan odnos spolova u gnijezdima (spol određuje temperatura inkubacije jaja!) neophodan za opstanak želvi. Porastom temperature izleže se više ženki, a porastom razine mora mnoga će gnijezdišta biti bespovratno izgubljena.

Osim u Muzeju, prezentacija projekta organizira se i na pozive škola kroz formu predavanja i tematskih radionica. Osobito je to učestalo u razdoblju oko i na Svjetski dan kornjača (23. svibnja) i Svjetski dan morskih kornjača (16. lipnja). Učenicima je također vrlo zanimljivo kada se u prostoru škole postavi prigodna izložba o projektu i morskim kornjačama, uz predivne fotografije jadranskog podmorja i morskih kornjača. Tada se uz neke

originalne predmete kao što su satelitski odašiljači, ribolovni alati, dubinski skeneri i sl. učenicima prezentira važnost očuvanja morskih kornjača, a time i ostalih ugroženih i rijetkih životinja, odnosno važnost čuvanja prirode. Na predavanjima i radionicama, osim što se uči o biologiji morskih kornjača, nastoji se ukazati na za njih glavne prijetnje, a na koje svatko od nas može utjecati. Svi materijali, infografike i slično mogu se preuzeti s mrežne stranice http://www.euroturtles.eu/assets/how-you-can-help/HR_Euroturtle_Stickers.pdf.

Dio aktivnosti odnosi se i na upoznavanje učenika s projektom kroz kreativni likovni rad. Učenici raznim likovnim tehnikama izrađuju motive morskih kornjača, ali i osmišljavaju razne ekološke kampanje o tome što bi trebalo učiniti da se smanji ugroženost morskih kornjača u Jadranu. Također, učenici eko-grupa i sami organiziraju razne akcije u školi kako bi ostale učenike potaknuli da, primjerice, manje koriste plastične predmete, da ne bacaju smeće u prirodu ili u more. Sve su to lijepi primjeri koji pokazuju kako je projekt uspio potaknuti svijest tih mladih ljudi i želju da nauče nešto više, da aktivnije sudjeluju u zaštiti prirode, da postanu svjesniji prirode oko sebe.

Muzej organizira i niz edukativnih programa za građanstvo putem prezentacija projekta u prostoru Muzeja, u okviru muzejskih događanja ili kao predavanja u knjižnicama. Jako je važno upoznati građanstvo, a osobito djecu, koliko je štetno korištenje predmeta izrađenih od plastike, a pogotovo bacanje plastičnog ili bilo kojeg drugog otpada u more i okoliš. To je jako važno jer kornjače mogu plastične vrećice zamijeniti s meduzama i sličnim organizmima kojima se hrane, progutati ih i uginuti. Male kornjače koje izlaze iz gnijezda mogu se zaplesti u plastiku odbačenu ili naplavljenu na plaže i uginuti. Velika važnost pridaje se promociji i upoznavanju učenika i građanstva s aplikacijom za dojavu opažanja morskih kornjača u Jadranu. Aplikacija se može jednostavno preuzeti s web-stranica projekta - <https://www.euroturtles.eu/web-app> te je kao takva dostupna onima koji se koriste pametnim telefonima. Muzej će uvijek biti potpora svim ekološkim projektima i kroz svoje aktivnosti poticati učenike da i sami organiziraju svoje aktivnosti usmjerene prema zaštiti prirode.

SLIKA 3
Projektna nastava u muzeju za gimnazijalce

LifeEuro
Turtles

Hrvatski
prirodoslovni
muzej

Summary

Sea turtles are faced with numerous threats: fishing nets and parangals, collisions with speedboats and plastic waste are just some of them. We must help them to survive! But how? The first stop is arriving in the museum where you can get first, basic information about sea turtles and where through workshops you can learn more about the protection of endangered animals, as well as about nature protection in general. The LIFE Euroturtles is the European project which can be used as an example of good practice, showing how museum can be a successful cooperative subject in such a big project. Numerous activities encourage school eco-groups to become more active in helping and learning about sea turtles. The Croatian Natural History Museum coordinates all the project activities, including both the scientific part (data analyses, development of management measures) and the educational part (working with children and students to raise awareness of the importance of protecting these silent navigators). The role of the museum in this project is very important because the education program is one of the basic tools for sharing scientifically based information about the idea of protecting the marine environment, endangered species and associated sea protection activities. Knowledge gained through research is transferred into especially tailored educational and promotional activities, lectures, workshops both in and outside the museum. The museum is therefore an excellent platform for promoting ideas and knowledge, regarding large number of visitors, especially school children, who visit the museum in great numbers.

Literatura

Barr, Ch. 2018. *10 razloga da ih voliš – Morska kornjača*. Zagreb: Planetopija
Morske kornjače. Veli Lošinj: Plavi svijet Institut za istraživanje i zaštitu mora
Vukelić, M. 2014. *Morske kornjače u Jadranskom moru*, seminarski rad (Prediplomski studij znanosti o okolišu). Zagreb: PMF

Internetski izvori

<https://www.euroturtles.eu>

<https://www.iucn.org/> - Međunarodni savez za očuvanje prirode (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN))

<https://www.worldwildlife.org/> - World Wide Fund for Nature / Svjetska organizacija za zaštitu prirode (WWF)

BRANKA TEKLIĆ

Hrvatski pomorski muzej Split
Glagoljaša 18, Split
branka.hpms@gmail.com

MUZEJSKO-EDUKATIVNI I KREATIVNI PROGRAMI HRVATSKOG POMORSKOG MUZEJA SPLIT

U radu su prikazani muzejsko-edukativni i kreativni programi Hrvatskog pomorskog muzeja Split zajedno s opisom njihova sadržaja, te preporučenim uzrastom sudionika programa. Programi se dijele na muzejsko-edukativne i kreativne radionice, predavanja i projekcije te stručna vođenja. Godine 2017. Muzej je objavio publikaciju, tj. katalog pod nazivom Muzejsko-edukativni programi Hrvatskog pomorskog muzeja Split koji je namijenjen odgajateljima, učiteljima, nastavnicima, odnosno zajednici edukatora kako bi im omogućio lakši odabir programa prilikom planiranja posjeta Muzeju.

1. Zašto muzejska edukacija?

Iz trećeg članka Zakona o muzejima RH očito je kako muzej posjetitelja, korisnika, treba podučiti, obrazovati, ali i pružiti mu radost i užitek (Zakon o muzejima, NN 61/2018, članak 3)! Muzejska edukacija, naime, predstavlja poveznicu – most između muzejskog predmeta i posjetitelja, korisnika, a Hrvatski pomorski muzej Split svjestan je potrebe cjeloživotnog učenja i zabave, te stoga pridaje veliku važnost pedagoškom i andragoškom radu s publikom. Muzej ističe važnost neformalnog učenja o hrvatskoj pomorskoj kulturnoj baštini koje se putem muzejskih edukativnih i kreativnih programa: radionica, predavanja, edukativnih izložbi, stručnog vođenja i ostalih sadržaja, omogućuje korisnicima.

Stoga je početkom 2019. godine, kada je donesen Statut Hrvatskog pomorskog muzeja Split, formirana organizacijska cjelina pod nazivom Muzejska pedagogija kako bi se još više istaknuo taj cilj muzejske djelatnosti (Statut Hrvatskog pomorskog muzeja Split, Split, 2019., članak 13., stavak 2.).

2. Muzejsko-edukativni i kreativni programi Hrvatskog pomorskog muzeja Split

Muzejsko-edukativni i kreativni programi Hrvatskog pomorskog muzeja Split vezani su uz izložbeni postav te uz povremene muzejske izložbe tijekom

godine, tematski određene pomorskom poviješću hrvatskog naroda. Edukativnim izložbama, tematskim edukativnim i kreativnim radionicama te edukativnim publikacijama Hrvatski pomorski muzej Split nastoji posjetitelju i lokalnoj zajednici pružiti promociju i vrednovanje pomorske kulturne baštine.

U Hrvatskom pomorskom muzeju Split provode se samostalni edukativni projekti, a Muzej se uključuje i u edukativne projekte s drugim muzejima, ustanovama i školama.

Kreiranjem muzejsko-edukativnih programa za sve uzraste, Muzej je sve bliže jednom od muzejskih poslanja i ostvarenju vizije: uključiti što veći broj mladih u muzejske programe i afirmaciju muzejske djelatnosti. Osim toga, 2017. godine Muzej je objavio publikaciju, tj. katalog pod nazivom *Muzejsko-edukativni programi Hrvatskog pomorskog muzeja Split* koji je namijenjen odgajateljima, učiteljima, nastavnicima, odnosno zajednici edukatora kako bi im omogućio lakši odabir programa prilikom

SLIKA 1 Poster muzejsko-edukativnih programa Hrvatskog pomorskog muzeja Split koji je bio izlagan i predstavljen na X. skupu muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem u Makarskoj, od 7. do 10. studenog 2018. godine.

2.1. Vrste muzejsko-edukativnih i kreativnih programa

2.1.1. Stručno vođenje muzejskim postavom

Stručna vodstva na hrvatskom i engleskom jeziku kroz muzejski postav imaju za cilj približiti muzejski sadržaj, naravno na prilagođen način, skupini posjetitelja. Vodstva su prilagođena dobi, predznanju, ali i samoj zainteresiranosti posjetitelja. Uobičajeno trajanje stručnog vodstva za djecu školske dobi i za odrasle iznosi oko 45 minuta, no može ga se produljiti ili skratiti, ovisno o potrebama grupe. Stručno vodstvo za djecu vrtićke i predškolske dobi traje do 30 minuta. Stručna vodstva se organiziraju i za posjetitelje s invaliditetom jer Muzej udovoljava zahtjevima za njihov pristup zgradi muzeja te muzejskom postavu koji se nalazi u prizemlju.

2.1.2. Muzejsko-edukativne i kreativne radionice i igraonice

Priče iz muzeja

Hrvatski pomorski muzej Split baštini predmete koji svjedoče o bogatoj hrvatskoj pomorskoj povijesti. Svaki predmet donosi svoju priču, koja nam približava plovidbu morem... Uči nas dijelovima broda, čemu služi kompas, kormilo, feral te ostala brodska i navigacijska oprema, a što zmaj i morska sirena rade na brodu...

Uzrast: djeca vrtićke i predškolske dobi te učenici nižih razreda osnovne škole

More, amfore, brodovi...

Tijekom podvodnih arheoloških istraživanja Jadranskog mora pronađeni su predmeti kao što su: *pitos* koji se upotrebljavao za pohranu namirnica, žita, kasnije žive ribe, te amfore i drugi predmeti svakodnevne uporabe (posude, zdjelice, vrčevi) izuzetno važni za proučavanje svakodnevnog života naših predaka.

Uzrast: djeca vrtićke i predškolske dobi, učenici nižih i viših razreda osnovne škole

RibOlovka

Radionica na kojoj se učenici upoznaju s poviješću ribarstva na Jadranu: tradicionalnim ribarskim brodovima (gajeta, leut, trabakul), ribarskom alatu (špurtil, vrša, osti), vrstama riba u Jadranskom moru, ribarskom leksiku, te o održivom ribarstvu.

Uzrast: učenici od 2. do 4. razreda osnovne škole

Sveti Nikola

Sveti Nikola omiljeni je dječji svetac i njihov zaštitnik. No, on je i zaštitnik pomoraca koji su vjerovali da će ih upravo on spasiti od brojnih nedaća na nemirnome moru.

Uzrast: djeca vrtićke i predškolske dobi te učenici nižih razreda osnovne škole

Sveci zaštitnici pomoraca, ribara i brodograditelja

Brojni su sveci kojima su se pomorci, ribari i brodograditelji utjecali za vrijeme svojih dugih plovidbi morem uvjereni kako će ih molitva i vjera u njih spasiti od nevremena i brodoloma. Zazivali su svece poput sv. Nikole,

sv. Kristofora, sv. Petra, ali i Bogorodicu, odnosno Djevicu Mariju,... O tome nam svjedoče brojni sačuvani zavjetni darovi – makete brodova i zavjetne slike. Osim toga, pomorci su na pramcima brodova često isticali pulene, drvene skulpture koje su, prema njihovim vjerovanjima, štatile brod, kapetane i mornare od nedaća na moru.

Uzrast: djeca predškolske dobi te učenici nižih i viših razreda osnovne škole

Mornarski čvorovi

Postoji preko 180 vrsta različitih čvorova koji se koriste u alpinizmu, speleologiji, ali i u pomorstvu. Svaki čvor na brodu imao je svoju ulogu: s jednim se brod vezao za bitvu na obali, s drugim su se vezala jedra, podizali različiti tereti,... Muški, ženski, pašnjak, samo su neki od njih!

Uzrast: djeca predškolske dobi te učenici nižih i viših razreda osnovne škole

Svjetionik – svjetlo u tami

Uređaj bez kojega je nekad noćna navigacija bila gotovo nemoguća, stoljećima, od antike služi pomorcima za orijentaciju na pučini. Najstariji svjetionik na istočnojadranskoj obali, koji se nalazi na rtu Savudrija, star je više od 200 godina!

Uzrast: djeca vrtičke i predškolske dobi te učenici nižih i viših razreda osnovne škole

Mornarska škrinja

Mornarska škrinja skriva mnoge tajne. Što su mornari nekada u njoj čuvali? Blago, zlato, dragulje, ili nešto drugo?

Uzrast: djeca vrtičke i predškolske dobi te učenici nižih razreda osnovne škole

Trajektom na otoke

Trajekti su najvažnija veza između kopna i otoka. Kakvi su to brodovi, što oni znače otočanima? Što bi se dogodilo kada trajekti ne bi plovili?

Uzrast: od 3 do 7 godina

Tvrđave: posade i opsade

Edukativna igra o tvrđavi Gripe u kojoj je danas smješten Hrvatski pomorski muzej Split. Podignuta je u 17. stoljeću kako bi branila grad Split za vrijeme osmanlijskih napada.

Uzrast: 4. – 6. razred osnovne škole

Mala škola brodogradnje – brodovi, zanati, alati

Hrvatski brodovi svjedoci su tisućljetne hrvatske brodograditeljske tradicije koja se ogleda u broju škverova i brodogradilišta na istočnoj obali Jadrana, u znanju potrebnom za gradnju različitih tipova brodova, leksiku – nazivima brodograđevnog alata... Što je blanja, a što madir? Zašto se kaže da su brodovi „isti ka i ljudi“? Što im je zajedničko?

Uzrast: 4. – 8. razred osnovne škole

Pomorski Split u vrijeme cara Dioklecijana

Riječ je o radionici na kojoj se učenici upoznaju sa samim temeljem nastanka grada Splita – gradnjom Dioklecijanove palače s naglaskom na njezinu maritimnost. Rimski brodovi – bireme, u vrijeme cara Dioklecijana plovili su Jadranom, a njihove modele djeca otkrivaju u muzejskom postavu. Također, saznaju što je to UNESCO i što znači uvrštavanje povijesne jezgre grada Splita i Dioklecijanove palače na UNESCO-ov popis mjesta svjetske baštine 1979. godine.

Uzrast: 3. – 5. razred osnovne škole

Otkrijmo tajne koje muzej skriva

Muzejski predmeti skrivaju brojne tajne. Što je to sekstant i čemu je služio, tko je bio prvi Hrvat koji je oplovio svijet, što je to brik, a što bark,...?

Uzrast: učenici viših razreda osnovne škole

Mornarska odjeća i odlikovanja

Pomorci su u svojoj službi nosili odore kojima se identificirao njihov status i dužnost koju su obnašali. Razlikuju se odore mornara, časnika, kapetana i admirala. Odlikovanja stečena za posebne zasluge isticali su kao ukras na svojim odorama.

Uzrast: djeca predškolske dobi i učenici nižih razreda osnovne škole

Morska jaja

Što su to morska jaja? Jesu li živa? Zašto su morska jaja važna za morske dubine? Jesu li jestiva kao i „obična“ kokošja? Radionica se organizira za vrijeme školskih proljetnih praznika uoči Uskrsa.

Uzrast: djeca predškolske dobi te učenici nižih razreda osnovne škole

Pomorske pisanice

Radionica oslikavanja papirnatih pisanica pomorskim i morskim motivima koje su djeca uočila u muzeju: brodovi, kormila, sidra, ribe, amfore, ideja je pregršt! Radionica se organizira za vrijeme proljetnih, uskršnjih praznika.

Uzrast: djeca predškolske dobi te učenici nižih razreda osnovne škole

Zabavne zastavice

Jeste li znali da za svako slovo abecede postoji jedna zastavica koja je jednaka u cijelome svijetu? Signalne zastavice jedan su od načina pomorske komunikacije. Na ovoj kreativnoj radionici sudionici izrađuju svoje zastavice te se upoznaju s najvažnijim signalnim zastavicama koje nam omogućuju nesmetanu plovidbu morem.

Uzrast: djeca predškolske dobi te učenici nižih razreda osnovne škole

Put oko svijeta s hrvatskim kapetanom Ivom Visinom

Učenici se upoznaju s hrvatskim kapetanom Ivom Visinom koji je bio „prvi Hrvat i Sloven“ koji je oplovio svijet jedrenjakom *Splendido*, od 1852. do 1859. Cilj je programa i radionice educirati učenike o životu i djelu kapetana Ive Visina, kojeg će potom staviti u kontekst brojnih istraživačkih ekspedicija koje su se ostvarile u 19. stoljeću zahvaljujući brojnim tehnološkim dostignućima i razvitku znanosti, te navigacijskih i drugih brodskih instrumenata koji se nalaze u muzejskom postavu.

Uzrast: učenici od 6. do 8. razreda osnovne škole

Otkrij i istraži putove poznatih moreplovaca

Učenici na zabavan način uče o velikim geografskim otkrićima i slavnim moreplovcima s kojima kreću na duga putovanja morem! Kristofor Kolumbo i Ferdinand Magellan, Vasco da Gama i Bartolomeo Diaz samo su neki od njih. „Istražuju“ Srednju Ameriku, „oplovljavaju“ Rt dobre nade. Uče čemu služe navigacijski instrumenti kao što su astrolab i kompas, otkrivaju i čemu je služio kvadrant. Saznaju kako je razvoj pomorstva doprinio velikim geografskim otkrićima.

Uzrast: učenici viših razred osnovne škole

Život na moru – pulaka Maria

Djeca uče o različitim tipovima brodova te različitim tipovima jedrenjaka: brikovima, barkovima, trabakulima, pulakama. Saznaju što je pramac, a što

krma, te što je jarbol, a što jedro. Naučeno ponavljaju slažući edukativnu i zabavnu slagalicu pulake Maria.

Uzrast: djeca vrtićke dobi i učenici nižih razreda osnovne škole

S.O.S. – mala škola telegrafije

Muzej je u suradnji s radio klubom „Marjan“ iz Splita i radio kluba „Kaštilac“ iz Kaštel Gomilice organizirao radionicu kojoj je cilj podučiti sudionike osnovama telegrafije, slanja poruka telegrafskim tasterom Morseovom abecedom. S.O.S. je svakako najpoznatiji signal, odnosno poruka koji je nastao od engleskih riječi „Save our ship“ ili „Save our souls“.

Uzrast: učenici osnovnih i srednjih škola

Pomorska jelka

Muzej svake godine ususret Božiću organizira kreativnu radionicu kićenja božićne jelke i izrade božićnih ukrasa koji su oslikani pomorskim motivima. Tako jelka bude ukrašena sidrima, meduzama, ribama, brodovima, morskim zvijezdama, kormilima, svim onim čime su mali posjetitelji ostali oduševljeni u posjetu Muzeju.

Uzrast: učenici nižih razreda osnovne škole

Plovidba u prošlost – mala škola baštine Kaštelanskog zaljeva

Hrvatski pomorski muzej Split u suradnji s Muzejom grada Kaštela organizira plovidbu u prošlost na brodu kroz Kaštelanski zaljev na višesatnoj terenskoj nastavi, s posjetom Kaštelu Vitturi i stalnom muzejskom postavu Muzeja grada Kaštela, do ostataka antičkog nalazišta, naselja *Siculi* na Resniku.

Uzrast: učenici viših razreda osnovne škole

Plovidba u prošlost – mala škola baštine Kaštelanskog zaljeva 2

Program gotovo istovjetan gore navedenom *Plovidba u prošlost – mala škola baštine Kaštelanskog zaljeva* s naglaskom da je namijenjen učenicima nižih

SLIKA 2
Neki od muzejsko-edukativnih programa Hrvatskog pomorskog muzeja Split.

razreda osnovne škole te je za potrebe ovog programa izrađena nova radna bilježnica *Plovidba u prošlost 2* koja je prilagođena učeničkom uzrastu.

2.1.3. Predavanja i projekcije

Brodovi, more, bitke...

Ovim se predavanjem donosi pregled razvoja hrvatskog brodogradnja i najvažnijih pomorskih bitaka u kojima su sudjelovali Hrvati. Učenicima su istaknute dvije najvažnije pomorske bitke u kojima su se istaknuli hrvatski mornari, a to je Bitka kod Lepanta 1571. i Viški boj iz 1866. godine.

Povijesni brod „Istranka“ – „Dalmat“

Stoljetna povijest austro-ugarske carske jahte izvor je podataka o brodogradnji, navigaciji i dizajnu broda. Donosi se fascinantna povijest *Istranke* u sastavu austrougarske mornarice sve do naših dana, s posebnim osvrtom na muzeološki značaj spašavanja broda od zaborava. Učenicima se učvršćuje postojeće znanje o Austro-Ugarskoj Monarhiji.

Hrvatski mornari u sastavu Austrougarske ratne mornarice

Ratna mornarica Austro-Ugarske Monarhije imala je službeni naziv Carska i kraljevska ratna mornarica (K. und k. Kriegsmarine). Gotovo 34 % mornarice činili su hrvatski mornari. Predavanje i projekcija govore o vrsti brodogradnje, mjestu zbivanja najvažnijih pomorskih bitaka, položaju baza, itd.

Hrvatska ratna mornarica

Na ovome predavanju polaznici se upoznaju s Domovinskim ratom te osnutkom Hrvatske ratne mornarice 12. rujna 1991. godine. Admiral Sveto Letica postao je prvi zapovjednik HRM-a, a njegova se admiralska odora nalazi izložena u muzejskom postavu. Također se ističe i važnost desantno-jurišnog broda DJB-103 „Cetina“ prvog broda u sastavu HRM-a, a koji se također nalazi u fundusu Muzeja. Na ovaj će način učenici utvrditi i proširiti svoje znanje o Domovinskom ratu.

Pomorstvo kao preduvjet velikih geografskih otkrića

Velika geografska otkrića u 15. i 16. stoljeću dovela su do upoznavanja i istraživanja do tada nepoznatih krajeva Zemlje. Primjena novih mjernih i navigacijskih instrumenata kao i razvoj brodogradnje veoma su snažno utjecali na tadašnje moreplovce i razvoj pomorstva. Kolumbo, Da Gama, Vespucci, Magellan, Diaz svakako su jedni od najpoznatijih, no ne i jedini moreplovci zaslužni za brojna geografska otkrića.

„Najstrašnije od svih morskih čudovišta“ – izum torpeda

Torpedo, najopasnije oružje pomorskog ratovanja, hrvatsko-britanski je izum. Kako je došlo do prvog uspješnog lansiranja torpeda u Rijeci 1866. godine, po kojoj je životinji torpedo dobio ime, i još mnogo toga, učenici saznaju na edukativnom predavanju o povijesti razvoja torpeda i njegovim izumiteljima Ivanu Vukiću i Robertu Whiteheadu.

SLIKA 3
Pramac parobroda *Bakar* u dvorištu tvrđave Gripe u kojoj je smješten Hrvatski pomorski muzej Split nakon završenog muzejsko-edukativnog programa.

3. Zaključak

Hrvatski pomorski muzej Split nakon zaposlenja muzejskoga pedagoga znatno je proširio ponudu muzejsko-edukativnih i kreativnih programa koji su se odrazili na povećanje broja sudionika programa te broja programa koji su u ponudi posjetiteljima kroz cijelu godinu. Međutim, od prošle godine, Muzej ponovno nema zaposlenoga muzejskoga pedagoga na tom radnom mjestu već muzejsku edukaciju vodi kustos koji ima položen stručni ispit za muzejskoga pedagoga. U dogledno vrijeme svakako bi bilo potrebno zaposliti muzejskoga pedagoga kako bi se u potpunosti iskoristio potencijal Muzeja i još kvalitetnije ispunila njegova misija i vizija.

Summary

This paper presents educational programmes of the Croatian Maritime Museum Split together with their content and recommended age of program participants. The programmes are divided into educational and

creative workshops, lectures with projections, and guided tours. In 2017, the Museum published a publication, catalogue called the *Museum-Educational Programmes of the Croatian Maritime Museum Split* for teachers and educators, enabling them to easily select the programme when planning a visit to the Museum.

Literatura

Blažević, Petra. 2016. *Tvrđave: posade & opsade*. Split: Hrvatski pomorski muzej Split.

Blažević, Petra. 2018. *Plovidba u prošlost 2: Mala škola baštine Kaštelanskog zaljeva*. Kaštela – Split: Muzej grada Kaštela, Hrvatski pomorski muzej Split.

Blažević, Petra, Branka Despotušić, Veronika Gamulin. 2019. *RibOlovka. Vježbenica za ribare malene*. III. izdanje. Split: Hrvatski pomorski muzej Split.

Despotušić, Branka. 2017. *Hrvatski pomorski muzej Split / Muzejsko-edukativni programi*. Split, Hrvatski pomorski muzej Split.

Despotušić, Branka. 2017. *Mala škola brodogradnje*. Split: Hrvatski pomorski muzej Split.

Despotušić, Branka. 2018. *Put oko svijeta s hrvatskim kapetanom Ivom Visinom*. Split: Hrvatski pomorski muzej Split.

Statut Hrvatskog pomorskog muzeja Split. Split, 2019.

Šuta, Ivan, Dijana Žaja, Ivanka Kamenjarin, Danka Radić, Petra Blažević, Ljubomir Radić. 2017. *Plovidba u prošlost: Mala škola baštine Kaštelanskog zaljeva*. Split – Kaštela: Hrvatski pomorski muzej Split, Muzej grada Kaštela.

Zakon o muzejima. 2018. Narodne novine 61/2018. Zagreb.

DANIJELA LJUBIČIĆ MITROVIĆ

Muzej Brodskog Posavlja
Starčevićeva 40, Slavonski Brod
daniijela.ljubicic-mitrovic@muzejbp.hr

EDUKATIVNI PROGRAMI MUZEJA BRODSKOG POSAVLJA - VIZIJE I MOGUĆNOSTI

Edukativni programi Muzeja Brodskog Posavlja prate izložbenu djelatnost Muzeja, a planiraju se i kao samostalni sadržaji u sklopu muzejskih i drugih manifestacija te kulturnih događanja u suradnji s obrazovnim ustanovama, baštinskim i srodnim institucijama kao i udrugama građana. Realiziraju se u formi predavanja, prezentacija i radionica, a komuniciraju sadržaje vezane za baštinu grada Slavonskog Broda i brodskog Posavlja, hrvatsku kulturnu baštinu ali i opće baštinske i druge teme.

Edukativni programi Muzeja Brodskog Posavlja prate izložbenu djelatnost Muzeja, ali su kroz godine zaživjeli i kao samostalni sadržaji u sklopu muzejskih i drugih manifestacija kao što su Noć muzeja, Međunarodni dan muzeja, Europska noć muzeja, Edukativna muzejska akcija Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva, tradicionalna manifestacija *U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić, Ljeto u muzeju* i dr.

Značajan broj edukativnih programa osmišljen je u komunikaciji s obrazovnim ustanovama i prilagođen je nastavnim programima. Planira se u suradnji s nastavnicima razredne i predmetne nastave, voditeljima vrtićkih skupina, profesorima odnosno nositeljima kolegija pojedinih studijskih programa. Održavaju se u formi predavanja, prezentacija i radionica, a komuniciraju sadržaje vezane za baštinu grada Slavonskog Broda i brodskog Posavlja, hrvatsku kulturnu baštinu ali i opće baštinske teme.

Edukativni programi održavaju se u suradnji s drugim baštinskim i srodnim institucijama kao i udrugama građana (Hrvatsko filatelističko društvo Slavonski Brod, Udruga osoba s intelektualnim teškoćama "Regoč" Slavonski Brod, Obiteljski koordinator - udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu...). Pojedini programi nastali su osluškivanjem interesa i potreba posjetitelja Muzeja, osobito onih mlađe dobi, za kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena i neformalnom edukacijom (*Pripreme za umjetničke akademije, Otvaranje pogleda, Mala škola grafike, Mala škola slikarstva...*).

Uz realizaciju stalnog postava Muzeja Brodskog Posavlja, prioritet je i zapošljavanje muzejskog pedagoga radi ostvarivanja sustavne i kontinuirane suradnje s obrazovnim institucijama, a u cilju osvještavanja baštinskih vrijednosti, brige za baštinu i odgoja muzejske publike od najranije životne dobi. Osim međumuzejske razmjene izložbenih programa ponudu edukativnih sadržaja značajno bi obogatila i suradnja muzejskih ustanova putem razmjene muzejskih radionica, te intenzivnija suradnja s pojedincima, udrugama i ustanovama. Muzej Brodskog Posavlja predstavlja izbor iz navedenih edukativnih sadržaja realiziranih u proteklom razdoblju s naglaskom na one koji se kontinuirano održavaju, prepoznatljivi su i dobro prihvaćeni od muzejske publike.

Muzejska zanimanja - arheolog, restaurator, preparator i muzejski crtač

Suradnjom Arheološkog odjela i Preparatorske radionice Muzeja Brodskog Posavlja osmišljena je radionica *Muzejska zanimanja - arheolog, restaurator, preparator, muzejski crtač* koja je zbog izuzetnog zanimanja publike, već nekoliko godina prateći program izložaba arheološke tematike, te se često održava na zahtjev samih korisnika, većinom odgojno-obrazovnih ustanova. Cilj radionice je upoznati polaznike s poslovima arheologa, terenskim arheološkim istraživanjima i muzejskim predmetima Arheološkog odjela, kao i svim potrebnim radnjama koje su nužne kako bi predmet pronađen tijekom arheoloških istraživanja postao izložbeni eksponat. Na taj se način polaznici upoznaju i s poslovima koje obavljaju restaurator, preparator i muzejski crtač. Praktični dio radionice pruža mogućnost da se i sami okušaju na ovim muzejskim poslovima uz pomoć stručnog muzejskog osoblja.

Mali istraživači u muzeju

Program je realiziran u suradnji s Dječjim vrtićima Ivana Brlić Mažuranić, Slavonski Brod. Odgoj i obrazovanje predškolske djece osim u dječjem vrtiću ostvaruje se i s drugim ustanovama. Muzej je najvažnija ustanova za stjecanje znanja o kulturnoj baštini. Svrha zajedničkog programa vrtića i Muzeja je kreiranje doživljaja muzeja kao životno-edukacijskog prostora koji će djeci omogućiti otkrivanje, istraživanje i učenje. Cilj programa *Mali istraživači u muzeju* je osvještavanje vrijednosti i značaja kulturne baštine u najranijoj dobi, kao i uloge muzeja o skrbi za nju. Program se sastoji od nekoliko faza - započinje pripremom u vrtiću, zatim slijedi organizirani posjet Muzeju, a završava u matičnoj ustanovi - vrtiću, gdje djeca viđeno i doživljeno iskazuju kroz sklopove aktivnosti. Provodi se kontinuirano, a namijenjen je svim vrtićkim skupinama djece predškolske dobi.

Pripreme za umjetničke akademije

Muzej Brodskog Posavlja za vrijeme proljetnih školskih praznika organizira likovne radionice pod nazivom *Pripreme za umjetničke akademije* pod vodstvom akademske slikarice Ivane Kutuzović. Osmišljene su kao priprema maturanata kao i učenika srednjih i osnovnih škola zainteresiranih za upis na umjetničke akademije, fakultete i umjetničke srednje škole koje traže posebna znanja vještine i sposobnosti iz područja likovnosti. Popularizaciju umjetničkih zanimanja Muzej ostvaruje i kroz suradnju sa Školom primijenjene umjetnosti i dizajna Osijek. Kontinuirano prezentiranje ove jedine srednje škole u istočnoj Hrvatskoj koja obrazuje učenike u području likovne i primijenjene umjetnosti i dizajna vrši se u svrhu pravovremenog i kvalitetnog informiranja te motiviranja učenika s područja grada Slavonskog Broda i Brodsko-posavske županije.

Grafik-on / Mala škola grafike

Kontinuirano se provode likovne radionice naziva *Grafik-on / Mala škola grafike*, putem kojih je uspostavljena suradnja s brodskim umjetnikom, grafičarem Igorom Čabrajom kao i drugim likovnim umjetnicima koji se izražavaju ovom likovnom disciplinom. Potaknuti činjenicom o slaboj zastupljenosti grafike i grafičkih tehnika u nastavi Likovne kulture, osmišljen je program koji ima za cilj popularizaciju grafičke umjetnosti. Radionice se održavaju u sklopu izložbenih programa umjetničke tematike, muzejskih manifestacija poput Noći muzeja ili za vrijeme školskih praznika u sklopu programa *Ljeto u muzeju*, te u školama, budući da je Muzej za ove potrebe osigurao prijenosnu grafičku prešu.

Šetnja europskim muzejima

U sklopu obilježavanja Međunarodnog dana muzeja, Muzej Brodskog Posavlja u suradnji s Tihomirom Katušićem, profesorom povijesti i povijesti umjetnosti s bogatim iskustvom putnika i turističkog vodiča, realizira prigodan program naziva *Šetnja europskim muzejima*. Predavanjem i dinamičnom prezentacijom posjetitelji Muzeja imaju prigodu upoznati se s velikim europskim muzejima, njihovim stalnim postavama, najznačajnijim eksponatima te brojnim zanimljivostima. Brođani su tako “posjetili” Vatikanske muzeje, Galeriju Degli Uffizi, Louvre i Muzej Pabla Picassa u Barceloni, a putovanja će se, budući da su izazvala veliko zanimanje publike, nastaviti i u narednom razdoblju.

Otvaranje pogleda

Program *Otvaranje pogleda* zamišljen je kao suradnja Muzeja Brodskog Posavlja s mladim Brođanima, studentima likovnih akademija, povijesti umjetnosti, arhitekture, budućim umjetnicima, likovnim kritičarima, kustosima, profesorima kao i drugim stručnjacima iz područja vizualnih umjetnosti u cilju poticanja razvoja i osvještavanja važnosti vizualne kulture i raznolikosti kulturnih fenomena. Uloga studenata u projektu *Otvaranje pogleda* je kreiranje sadržaja programa temeljem vlastitih interesa i preokupacija putem različitih edukativnih radionica i tematskih predavanja kao i realizacija izložbe studentskih radova.

Summary

The educational programs of the Museum of Brodsko Posavlje follow the exhibition activities of the Museum, but are also planned as independent activities within the Museum programs and other cultural events in cooperation with educational institutions, heritage related institutions and civil society organizations. They are performed as lectures, presentations and

workshops, and they communicate the information related to the heritage of the city of Slavonski Brod and its region, as well as Croatian cultural heritage, but also topics related to heritage in general, as well as various other themes.

ANA ŠKEGRO

Muzej suvremene umjetnosti
Avenija Dubrovnik 17, Zagreb
ana.skegro@msu.hr

KLUB MLADIH MSU

Klub mladih MSU osnovan je u travnju 2016. u sklopu međunarodnog projekta Translocal: Museum as Toolbox (Translokarno: Muzej kao kutija za alat) u kojem je sudjelovalo pet europskih muzeja moderne i suvremene umjetnosti: Kunsthaus Graz, KUMU Art Museum Tallinn, Muzej suvremene umjetnosti Zagreb, MUSEION Bozen/Bolzano i Muzeum Sztuki Łódź. Oformljen u sklopu projekta kao jedan od novih alata komunikacije muzejskih institucija s mladima u dobi od 15 do 25 godina, Klub aktivno nastavlja s radom i nakon završetka projekta.

Uvod

Klub mladih MSU (KMMSU) osnovan je u travnju 2016. godine u sklopu međunarodnog projekta *Translocal: Museum as Toolbox* (Translokarno: Muzej kao kutija za alat) sufinanciranog programom Europske unije *Kreativna Europa*. Projekt je trajao od 2015. do 2017, a u njemu je sudjelovalo pet europskih muzeja moderne i suvremene umjetnosti: Kunsthaus Graz (Austrija) kao voditelj projekta, te KUMU Art Museum Tallinn (Estonija), Muzej suvremene umjetnosti (MSU) Zagreb (Hrvatska), MUSEION Bozen/Bolzano (Italija) i Muzeum Sztuki Łódź (Poljska) kao partneri koji su surađivali u projektu s ciljem razvijanja novih alata i strategija komunikacije muzejskih institucija sa širom publikom, posebice mladima u dobi od 15 do 25 godina. Ciljna skupina mladih izdvojena je kao “teško dostižna” (eng. “hard to reach”) skupina posjetitelja koja rijetko posjećuje muzeje i druge kulturne institucije i manifestacije samostalno, odnosno izvan školskih i fakultetskih obaveza. Kroz sudjelovanje i suradnju na projektu svih pet muzeja partnera željelo je ponovno promotriti i procijeniti dotadašnje vlastite prakse komunikacije i odnosa prema navedenoj ciljnoj skupini. Nadalje, probali smo razumjeti iz kojeg razloga mladi rijetko ili uopće ne posjećuju muzeje, zatim shvatiti kako bismo to mogli promijeniti i kakav bi im muzejski sadržaj i/ili program bio zanimljiv, edukativan i zabavan, te na koncu definirati na koji bismo način takav muzejski sadržaj mogli i trebali predstaviti u komunikaciji s mladima. Kako bismo izbjegli netočne pretpostavke u daljnjem razvoju projekta i rada s mladima, odlučili smo većinu projektnih aktivnosti temeljiti na istraživanju provedenom među ciljnom skupinom, te u suradnji i direktnoj komunikaciji s njima. Svaki muzej partner osnovao je klub mladih – skupinu mladih osoba u dobi od 15

do 25 godina koje su se dobrovoljno javile na sudjelovanje u projektu putem otvorenog poziva objavljenog od strane svih partnerskih institucija. Članice i članovi klubova činili su bazu svih provedenih istraživanja, kao i daljnjeg praktičnog rada s mladima u projektu. Po završetku projekta, MSU je odlučio nastaviti suradnju s mladima navedene ciljne skupine iz nekoliko razloga, poput interesa za nastavkom suradnje kojeg su sami mladi iskazali, zatim upita potencijalnih novih članova, ali ponajviše stoga što su aktivnosti projekta i rada s mladima davali izvrsne rezultate.

SLIKA 1
KMMSU u
Ateljeru Kožarić,
2016. @Muzej
suvremene
umjetnosti
Zagreb

Istraživanje u sklopu projekta *Translocal: museum as toolbox*

Praktičnom dijelu projekta *Translocal* prethodila je istraživačka faza s ciljem što boljeg upoznavanja interesa i potreba ciljne skupine projekta, mladih u dobi od 15 do 25 godina koji žive na 5 različitih lokaliteta, kao i shvaćanja njihove percepcije muzeja te suvremene umjetnosti i kulture. Istraživanje je provedeno u obliku trodnevne online ankete u kojoj je aktivno sudjelovalo 50 mladih, a sastojala se od tri dijela: zadatka za samostalno ispunjavanje, foruma za zajedničku diskusiju te bloga za opisivanje vlastitih iskustava prilikom posjeta muzejima partnerima. Uz navedeno, ispitanici su odgovorili i na kratak upitnik kako bi se sakupilo što više općenitih informacija o ciljnoj skupini projekta.

Analiza istraživanja dovela je do nekoliko zaključaka:

- mladi preferiraju posjet muzejima u društvu prijatelja;
- od prijatelja najčešće dobivaju preporuke o događanjima i mjestima za posjetiti, odnosno primarno se informiraju usmenim putem, a tek onda

putem interneta i društvenih mreža;

- suvremenu umjetnost mladi smatraju važnom za proučavanje i propitivanje različitih zbivanja i problema današnjice, te kao poticaj za dublje promišljanje suvremenog društva;
- prilikom posjeta muzejima mladima je vrlo bitan vlastiti angažman, odnosno svojevrsna interakcija s muzejskim sadržajem koja će ih potaknuti na refleksiju (Trost 2017, 9-11).

Ispitanici su također izrazili snažnu želju za sudjelovanjem u umjetničkim radionicama, predavanjima i drugim vrstama popratnih programa putem kojih mogu saznati više o različitim temama unutar suvremene umjetnosti i kulture. Ta želja za aktivnim osobnim sudjelovanjem u muzejskim sadržajima dovodi nas i do posljednjeg zaključka istraživanja koji nam govori kako je najprihvatljiviji način komunikacije i suradnje s mladima između 15 i 25 godina upravo direktna osobna komunikacija, za razliku od one putem digitalnih medija i društvenih mreža što je bila dotadašnja pretpostavka muzeja partnera.

SLIKA 2
Mobilna knjižnica, ploče za igranje, palete za sjedenje na platou MSU-a, 2016. @Muzej suvremene umjetnosti Zagreb

Praktičan rad s mladima u sklopu projekta *Translocal: museum as toolbox*

Suradnja među partnerima u projektu *Translocal* započeta u listopadu 2015. manifestirala se osnivanjem klubova mladih, održavanjem međunarodnog skupa, umjetničkim i kustoskim rezidencijama, planiranjem i organizacijom putujuće izložbe te radom na publikacijama i internetskoj stranici projekta.¹

¹ <http://www.museumastoolbox.eu/>

Od osnutka Kluba članice i članovi KMMSU-a bili su aktivno uključeni u sve faze razvoja projekta te su svojim idejama, razmišljanjima, znanjem i iskustvom pridonijeli osmišljavanju, organizaciji i provedbi različitih aktivnosti unutar projekta. Sudjelovali su u aktivnostima u sklopu umjetničke rezidencije članica nevladine organizacije Lasnaidee iz Tallinna: izradi ploča za društvene igre prema vlastitoj originalnoj ideji i dizajnu (*Čovječe, konceptualiziraj se!, Op-art šah*), stvaranju dodatnog prostora za sjedenje ispred Muzeja te izradi mobilne knjižnice za razmjenu knjiga. Bili su kustosi *Izložbe u tijeku* (MSU galerija, 14.01. - 14.02.2017.), što je uključivalo organizaciju i produkciju izložbe, te selekciju radova iz fundusa MSU-a, kao i suradnju na postavi izložbe s mentoricama Kluba. Osmislili su, organizirali i proveli bogat popratni program *Izložbe u tijeku* koji je između ostalog uključivao moderiranje razgovora s umjetnicima (Alem Korkut, Borko Vukosav), sudjelovanje u kreativnoj radionici *Knjiga kao umjetnost - izrada vlastite umjetničke knjige*, organizaciju i moderiranje okruglog stola *Tko o čemu? Mladi o umjetnosti!* na temu interesa mladih za umjetnost, program cjelodnevni vodstava po postavi *Izložbe u tijeku* pod nazivom *Osobni vodiči*, te sudjelovanje u *Forumu za budući muzej*, moderiranom razgovoru s Oaza kolektivom. Na koncu su osmislili i izabrali vizualni sadržaj za deplijan *Izložbe u tijeku* te napisali tekstove unutar deplijana.

Voditeljica projekta *Translocal* iz MSU-a, ravnateljica Snježana Pintarić, te mentorice Kluba, kustosica Ana Škegro i suradnica u Odnosima s javnošću Sonja Barbarić, nadgledale su i pomagale mladima pri organizaciji i provedbi svih navedenih aktivnosti. Od travnja 2016. mentorice održavaju redovite tjedne sastanke KMMSU-a na kojima članice i članovi uče i raspravljaju o pojedinim segmentima suvremene umjetnosti na primjerima djela iz fundusa MSU-a, komentiraju različite aktualne teme koje ih interesiraju, imaju neposredan uvid u različite segmente uključene u rad i djelatnost Muzeja i njegove brojne programe, te osmišljavaju buduće aktivnosti Kluba.

Nastavak rada s mladima

Na tragu zaključaka projekta *Translocal* MSU je nastavio aktivno raditi s Klubom mladih MSU i nakon završetka samog projekta u listopadu 2017., otvarajući pozive za nove zainteresirane članove u nekoliko navrata. Na pozive koji su se objavljivali semestralno, odnosno početkom ili sredinom akademske godine imali smo velik odaziv, no na poziv za sudjelovanje u

msu
klub
mladih
msu edukacija /
muzej suvremene umjetnosti
— zagreb

SLIKA 3
Novi logo Kluba mladih MSU, dizajn Sanja Kuzmanović, 2018. @Muzej suvremene umjetnosti Zagreb

radu Kluba tijekom ljetnih mjeseci 2018. imali smo vrlo mali odaziv od samo dvoje prijavljenih, što daje zaključiti kako su mladima ljetni mjeseci vrijeme ili za odmor, ili za sezonski rad. Aktivnosti kojima su se članice i članovi Kluba bavili po završetku projekta *Translocal* bili su, između ostalog upoznavanje sa suvremenom umjetnošću kroz dijelove fundusa MSU-a, kao i upoznavanje s radom same muzejske institucije i njezinim brojnim odjelima i zbirkama, pohađanje određenog dijela muzejskog programa u vidu predavanja i radionica, osmišljavanje i provođenje određenih muzejskih programa poput vodstava za mlade, razgovora s umjetnicima predstavljanim na izložbi *11. HT nagrada za hrvatsku suvremenu umjetnost*, te održavanje stranica društvenih mreža Kluba za koje su osmišljavali i objavljivali različiti sadržaj na dvije platforme – Facebooku i Instagramu.

KMMSU trenutno okuplja skupinu od deset mladih djevojaka između 16 i 23 godine koje mentorice MSU-a educiraju o suvremenoj umjetnosti i kulturi, značaju i ulozi Muzeja u današnjem vremenu, te potiču na aktivno sudjelovanje u osmišljavanju i izvedbi pojedinih programa iz različitih područja muzejske djelatnosti. Članice Kluba povezuje znatiželja i interes za umjetnost, te kroz zajedničke aktivnosti i diskusiju razmišljaju o tome kako bi trebao izgledati jedan muzej budućnosti koji će mladim ljudima postati draga i uzbudljiva destinacija. U listopadu 2018. krenuli smo s novim projektom pod nazivom *Iz drugog kuta* u sklopu kojeg članice KMMSU-a biraju i istražuju pojedine umjetničke radove iz fundusa MSU-a, te pišu scenarije i snimaju kratke video klipove o odabranim radovima. Novonastale video klipove će objaviti na društvenim mrežama Kluba, s ciljem privlačenja vršnjaka u MSU i približavanja suvremene umjetnosti svim korisnicima društvenih mreža. Po završetku snimanja videa, scenariji će se objediniti, prilagoditi i urediti te postati kratki tiskani vodič za mlade po postavu MSU-a. Projekt je osmišljen kako bi s jedne strane novim članicama Kluba dao priliku temeljito se upoznati s određenim djelima iz fundusa Muzeja, te kako bi s druge strane dobile praktično iskustvo osmišljavanja i pisanja scenarija, snimanja video uratka i uređivanja kraće publikacije. Ideja je da po završetku projekta članice Kluba imaju konkretan vidljivi rezultat svog rada koji će im omogućiti da svojim vršnjacima prikažu suvremenu umjetnost onako kako ju one vide, te ih možda na taj način zainteresiraju da o njoj nauče i nešto više.

Zaključak

Mladi u dobi od 15 do 25 godina “teško su dostižna” (eng. *hard to reach*) skupina posjetitelja kako za muzeje, tako i za druge kulturne institucije. U sklopu pedagoške i andragoške aktivnosti Muzeja suvremene umjetnosti Zagreb, rad s mladima te dobne skupine predstavlja različite izazove kojima se kontinuirano treba prilagođavati. Sudjelovanjem u međunarodnom projektu *Translocal: Museum as Toolbox*, koji je za cilj imao razvijanje novih alata i strategija komunikacije muzejskih institucija sa širom publikom,

posebice mladima u dobi od 15 do 25 godina, shvatili smo kako je u direktnoj osobnoj komunikaciji s mladima lakše doći do odgovora na barem neke od tih izazova. Osnivanje Kluba mladih MSU bio je jedan od načina kojim smo mogli otvoreno pristupiti mladima te dobne skupine i pokušati ih zainteresirati za diskusiju i sudjelovanje u osmišljavanju rješenja na neke od izazova s kojima se muzeji danas susreću. Kroz dosadašnji razgovor i suradnju s članicama i članovima KMMSU-a, kojih je tijekom posljednje dvije godine bilo više od četrdeset, zaključili smo kako je razmjena ideja s vršnjacima, te aktivan angažman kroz preuzimanje odgovorne uloge u osmišljavanju i provedbi različitog sadržaja upravo ono što jedna muzejska institucija treba pružiti mladima kako bi se što više zainteresirali za njezine programe, kao i za njezinu primarnu djelatnost i svrhu, a samim time i za kulturu i umjetnost općenito.

Summary

The MSU Youth Club was founded in April 2016 as part of the international *Translocal: Museum as Toolbox* project. Five European museums of modern and contemporary art participated in the project: Kunsthaus Graz, Kumu Art Museum Tallinn, Museum of Contemporary Art Zagreb, Museion Bozen/Bolzano, and Muzeum Sztuki Łódź. Formed within the project as a new tool of communication between museum institutions and young people between the ages of 15 and 25, the Club continues to be active even after the project has ended.

MARIJANA VUKOVIĆ, SUZANA BUZJAK, MARINA VIŠIĆ VRANJKOVIĆ I
RENATA BREZINŠČAK

Hrvatski prirodoslovni muzej

Demetrova 1, Zagreb

marijana.vukovic@hpm.hr, suzana.buzjak@hpm.hr, marina.visic@hpm.hr,

renata.brezinscak@hpm.hr

RADIONICA OD PRIRODNINE PREKO MUZEJSKOG PREDMETA DO ZNANSTVENOG RADA

Radionica Hrvatskog prirodoslovnog muzeja Od prirodnine preko muzejskog predmeta do znanstvenog rada namijenjena je popularizaciji znanosti među učenicima osnovne škole. Tema radionice jest prikazati što i kako radi kustos, upoznati djecu s osnovama znanstvenog rada i uputiti ih u izdavaštvo u prirodoslovnom muzeju. Radionica je osmišljena za djecu od 7 do 12 godina, zatvorenog je tipa, i predviđenog trajanja od 2 sata. Na radionici se djeci predstavljaju prirodne - fosili, minerali, neke vrste drveća. Djeca izaberu jednu od ponuđenih prirodnina koju žele istražiti. Tada, poput kustosa i znanstvenika, djeca opisuju odabranu prirodninu, trebaju je izmjeriti, nacrtati te oblikovati svoja zapažanja u mali znanstveni prilog koji se može ponijeti kući.

Uvod

Muzej se osim prikupljanja, obrade, zaštite i izlaganja baštine, bavi i istraživanjem te stručnom i znanstvenom obradom prikupljene muzejske građe, ali definiramo ga i kao „privilegirano mjesto za kulturno obrazovanje“ jer je moderan muzej mjesto, centar, izvor znanja; sve je veća uloga same edukacije u muzeju, a veća su i nastojanja da se posjetiteljima ponudi mogućnost proširenja znanja u raznim segmentima muzejskog djelovanja, pa tako i znanstvenoga. Važno je spomenuti da muzeji imaju i sve razvijeniju izdavačku djelatnost, a velik broj muzeja izdaje i svoje stručne ili znanstvene časopise u kojima se objavljuju rezultati istraživanja, ne samo djelatnika muzeja, već i ostalih zainteresiranih stručnjaka. Hrvatski prirodoslovni muzej ima svoj znanstveni časopis *Natura Croatica* u kojem se objavljuju radovi iz područja biologije i geologije te radovi utemeljeni na proučavanju prirodoslovnih muzejskih zbirki.

Upravo je to bila misao vodilja za osmišljavanje jedne radionice kojom se djeci daje uvid u posao kustosa i znanstvenika. Želja je da se kroz predstavljanje tog osnovnog muzejskog rada unaprijedi i percepcija

prirodoslovlja, i važnost očuvanja (i zaštite) baštine, odnosno pojasni važnost muzeja kao ustanove koja „nešto“ čuva za buduće generacije.

Od prirodnine preko muzejskog predmeta do znanstvenog rada – prikaz radionice

Hrvatski prirodoslovni muzej je matični muzej za prirodoslovlje u Hrvatskoj. Jedan je od najvećih naših muzeja i sastoji se od pet stručnih odjela u kojima rade kustosi – biolozi i geolozi. Odjeli su: Mineraloško-petrografski, Geološko-paleontološki, Zoološki, Botanički i Restauratorsko-preparatorski. Radionica Hrvatskog prirodoslovnog muzeja namijenjena je popularizaciji znanosti među učenicima osnovne škole, a radionicom se željelo međusobno povezati sve prirodoslovne struke (biologija i geologija). Tema radionice jest prikazati što i kako radi kustos, upoznati djecu s osnovama znanstvenog rada i uputiti ih u izdavaštvo u prirodoslovnom muzeju. Ciljana publika za radionicu su djeca od 7 do 12 godina, no naravno moguća je prilagodba i za zainteresirane srednjoškolce. Radionica je zatvorenog tipa i predviđenog trajanja od 2 sata. Na radionici se djeci predstavljaju prirodne - fosili, minerali, neke vrste drveća. Djeca trebaju izabrati jednu od ponuđenih prirodnina koju žele obraditi i istražiti. Tada, poput kustosa i znanstvenika, djeca trebaju opisati odabranu prirodninu, i to tako da počnu od mjerenja, crtanja te oblikovanja zapažanja kako bi napravili mali znanstveni prilog koji se može ponijeti kući. Djecu se također upoznaje s procesom istraživanja, koji uključuje i objavu tog istraživanja u odgovarajućim časopisima. Nadalje, upoznaje ih se s time da je rezultate dobivene obradom prikupljene građe preporučljivo objaviti u

SLIKA 1
Radni materijal, radni stol na radionici sa svim potrebnim priborom i materijalom i rad s djecom na radionici na Interliberu

SLIKA 2
Gotov, popunjen
dječji radni listić
s radionice

IME I PREZIME: IVAN KRZNAR 5.a

HRVATSKI PRIRODOSLOVNI MUZEJ

Inventarni broj: 1

Naziv: Zubi morskog jara

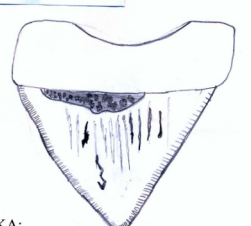
Nalazište: Medvednica

Stanite: Jovan Krznar

Sakupljač: Jovan Krznar

Datum: 10.5.2015

CRTEŽ

OPIS UZORKA:

Zub morskog jara. Megalodona je čitav
bijeće boje. Širina je 5 cm, a dužina 10 cm.
Nalazio se na području Medvednice kraj
Zagreba.

odgovarajućem stručnom ili znanstvenom radu, kako bi rezultati ponekad opsežnih i skupih istraživanja postali dostupni zainteresiranoj javnosti. Jedan od ciljeva radionice je upoznati djecu s muzejskim znanstvenim časopisom, kako bi djeca uopće znala da osim popularnih časopisa postoje i oni namijenjeni samo stručnjacima, da saznaju zašto su ti časopisi važni, tko piše za te časopise itd. Naš muzejski znanstveni časopis ima naziv *Natura Croatica* jer je temeljen na istraživanjima prirode naše domovine. U njemu se objavljuju znanstveni i stručni radovi iz područja biologije i geologije, s

posebnim naglaskom na radove koji se tiču muzejskih zbirki. Taj je časopis važan i zato što nastoji biti osobito otvoren mladim autorima koji tek započinju svoj profesionalni put.

Kako je radionica interdisciplinarna, vodi je tim muzejskih stručnjaka: kustos, pedagog, dokumentarist te voditeljica znanstvenog časopisa. Svaki od njih djeci pojašnjava svoj djelokrug rada. Uz usvajanje novih znanja, ovakav tip radionica kod djece razvija simpatiju prema znanosti i znanstvenom radu. Djeca shvaćaju vrijednost pojedinih struka te tako upoznaju i jedan drugačiji muzej, muzej "iznutra", upoznaju njegovo funkcioniranje i rad koji je potreban da bi posjetitelji mogli uživati u izložbama.

Radionica je prvi puta predstavljena 2015. godine u projektu *Znanstveni kvart* koji je organiziran u okviru Međunarodnog sajma knjiga i učila - Interliber. Kako se u sklopu sajma obilježavao i Međunarodni dan znanosti i tehnologije pod temom *Znanstveni rad i izdavaštvo*, ovo je bila odlična prilika za predstavljanje radionice o znanstvenom radu i izdavaštvu u prirodoslovnom muzeju. Djeci smo tako željeli pokazati proces istraživanja, dokumentiranja nalaza i nastajanja znanstvenog rada u prirodoslovnom muzeju, odnosno, kako i što prirodoslovci rade kada u prirodi pronađu neku prirodninu. Radionica je bila namijenjena djeci od 7 do 12 godina, a trajala je dva sata.

Metode rada

Predmeti koje su djeca obrađivala na radionici predstavljaju obje struke zastupljene u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju – geologiju (fosili,

primjerice pandža dinosaura, zub megalodona, amonit, trilobit) i biologiju (nekoliko vrsta biljaka prethodno prikupljenih u prirodi kao npr. grančice smreke, jele, hrasta, tise). Biljni svijet predstavljale su biljne vrste koje su svojim izgledom slične, kako bi djeca mogla uočiti razlike i naučiti koliko je bitno dobro opažati. Tako su izabrane grančice smreke i jele, dviju vrsta koje ljudi i inače često zamjenjuju. Uz njih su djeca dobila fotografije i crteže na kojima su bile istaknute njihove razlike. Primjerice, jela ima plosnate, tupe iglice s dvije bijele pruge s donje strane, za razliku od smreke koja ima u presjeku rombične iglice bez bijelih pruga te ušiljeni vrh koji „pika“. Po istom principu su radila i djeca koja su izabrala obraditi neki fosil ili mineral. Proces rada uvijek je isti. Prvi zadatak je bio usporediti crteže i fotografije s biljkom koju su odabrali i odrediti o kojoj je vrsti riječ. Svaki sudionik dobio je praznu muzejsku etiketu koja se inače prilaže uz svaki muzejski predmet i na koju se upisuju osnovni podaci o predmetu kao što su: inventarna oznaka, ime predmeta, vrijeme i mjesto prikupljanja, datum i ime sakupljača. Nakon detaljnog proučavanja izabrane prirodnine, pristupilo se određivanju o kojoj se vrsti radi. Trebalo je izmjeriti, nacrtati, pronaći odgovarajuću sličicu i zalijepiti je na obrazac. Također je trebalo opisati predmet u nekoliko kratkih rečenica na za to predviđenom mjestu u obrascu. Na taj način su od prirodnine stvorili muzejski predmet i kratki „znanstveni prilog“. Kasnije, u razredu, mogu sakupiti sve „prikaze“ prirodnine i povezati ih u formu knjige. Na taj način će dobiti svoj prvi razredni „znanstveni“ časopis.

Rezultati i zaključak

Djeca su popunjavajući ponuđene obrasce, kao pravi mali znanstvenici, oblikovala svoja zapažanja u kratke znanstvene priloge koje su mogla ponijeti kući. Osim toga, stekli su dojam o tome kako je u rukama imati pravi predmet iz prirode - kamen, fosil, biljku, i kako s njima postupati. Na radionici se na primjeru prirodoslovnog muzeja pokazalo kako i što muzealci rade nakon što u prirodi pronađu neku prirodninu. Ovim tipom radionica djeci se približava proces istraživanja i nastajanja znanstvenog rada te ih se, na njima razumljiv način, potiče da već kroz osnovnoškolsko

SLIKA 3
Naslovna
stranica
znanstvenog
časopisa
Hrvatskog
prirodoslovnog
muzeja
'Natura Croatica'

obrazovanje stvaraju interes za istraživanje prirode. Nama važan cilj jest da kod djece stvorimo temelje za njihov budući stručni ili znanstveni rad. Djeca su svojim pristupom radu u ovoj radionici to na svoj način i nagovijestila te su ciljevi radionice postignuti.

I ova radionica potvrdila nam je da muzej može biti osobito prikladno mjesto za susret djece kako s prirodom, fosilima i muzejskim eksponatima, tako i sa znanstvenim radom i općenito radom u muzeju.

Summary

The Croatian Natural History Museum workshop *From a natural history object through museum item to the scientific paper* is intended for popularizing science among elementary school pupils. The main theme of the workshop is to show what a curator does, and to introduce children with scientific work and publishing in the natural history museum. It is designed as a closed workshop for children from 7 to 12 years, in duration of two hours. At the workshop children are studying selected natural history objects – fossils, minerals and several species of trees. They must choose one of those items which they want to explore further. Like real curators and scientists, children are supposed to describe the selected object, measure it and make a drawing, and then put their observations on the paper, thus making a small scientific work to carry home.

Literatura

Franjić, J. i Škvorc, Ž., 2010. *Šumsko drveće i grmlje Hrvatske*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet.

Gesché-Köning, N., 1997. „Muzejska pedagogija u Europi: inovativni projekti“. *Vijesti muzealaca i konzervatora* 3, str. 5-10.

Rukavina, D., 2007. *Morski psi: megalodon*. Zagreb: Hrvatski prirodoslovni muzej.

Silobrić, V., 2003. *Kako sastaviti, objaviti i ocijeniti znanstveno djelo*. Zagreb: Medicinska naklada.

Šilić, Č., 1988. *Atlas drveća i grmlja*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.

PETRA ŠOLTIC

Muzeji Hrvatskog zagorja - Galerija Antuna Augustinčića
Trg Antuna Mihanovića 10, Klanjec
p.soltic-gaa@mhz.hr

POTICANJE KREATIVNOSTI – MUZEJSKA KIPARSKA RADIONICA ZA UČITELJE

Dosadašnjim iskustvom na likovnim radionicama za djecu školske dobi, održanim u Studiju Galerije Antuna Augustinčića, uočeno je kako se djeca najviše opuštaju i najslobodnije izražavaju pri odsustvu njihovih školskih učitelja. Inače, zapaženo je da školski sustav inhibira dječju kreativnost, jer se od djece očekuje točnost logičkog razmišljanja, preciznost i pamćenje. Kreativnost pak podrazumijeva maštu, invenciju i originalnost. Budući da je Galerija Antuna Augustinčića muzej skulpture, osmišljena je kiparska radionica za učitelje kojom se želi ukazati na nedostatke školskog sustava, osvijestiti moguće gušenje kreativnosti, naspram razvijanja kreativnosti, u odgojno obrazovnom procesu. Tijekom izrade autoportreta u glini, učitelji se upućuju na poželjan odnos prema kreativnosti, a što oni sami kasnije mogu primijeniti u svojoj nastavi. Člankom je opisano iskustvo sa prethodnih radionica na kojima su sudjelovali učenici, što je zapravo bilo poticaj za osmišljavanje radionice za učitelje. Prezentiran je radni proces i postignuti rezultati radionice, kojom se kroz kreativni rad navodi nastavnike da propitaju vlastite stavove o važnosti očuvanja, njegovanja i daljnjeg razvoja kreativnosti mladih učenika.

Galerija Antuna Augustinčića sastoji se od muzejske zgrade i novije otvorenog Studija Galerije Antuna Augustinčića. Sam Studio pruža idealan i prilagođen prostor za izvođenje radionica, kojeg okružuju muzejski fundus i izložbeni prostori. Po struci, magistra kiparstva, dobivam priliku da svoje znanje i iskustvo u kiparstvu prenesem i podijelim kroz svoja stručna vodstva, ali i na likovno-kreativnim radionicama.

Program radionica izvodio se kao izvanškolska aktivnost, nakon što su se početni pokušaji da se spoji s aktivnostima i potrebama lokalnih škola pokazali kao teško ostvarivi izazov. Na kraju se ispostavilo prednošću jer su se radionice izvodile izvan školskog konteksta i omogućile izvođaču i sudionicima radionica, uglavnom školarcima, drugačiji i svjež pristup.

Ono što je započelo kao igra izrade vaza i pepeljara, uskoro se razvilo u pravi istraživački i edukativni pothvat. Naravno, kako bi se zadržao interes, edukacija je morala biti sakrivena unutar istraživanja kreativnosti i praktičnog rada.

Istraživanjem svojih kreativnih potencijala kroz praktičan rad, učenici su učili cijeniti vlastite ideje i razvijati percepciju i osvijestiti samostalnost u likovnom izražavanju, koju kao djeca prirodno posjeduju, no pogrešnim pristupom te cijenjene karakteristike mogu biti ugušene. Primjerice, ako se djecu uči kako nešto nacrtati, navodi ih se da rade po šablonama, što je smjer suprotan od njegovanja kreativnosti.

Picassova je poznata izjava da mu je trebalo četiri godine da nauči slikati kao Raphael, ali cijeli život da nauči slikati kao dijete. Studija sa Sveučilišta u Kaliforniji, San Diego, (autori studije Katie Wagner and Karen R. Dobkins), sugerira da djeca u ranoj dobi percipiraju svijet na temeljno drugačiji način te da njihova osjetila doživljavaju sinesteziju tj. ujedinjuju se, što nije slučaj kod tipičnih odraslih osoba, ali je česta karakteristika umjetnika. Dr. V.S. Ramachandran u svojoj knjizi *The Tell-Tale Brain* (hrvatski prijevod *Pričljivi mozak*), odlično opisuje to stanje takozvanog sinesteta kao ničiju zemlju između realnosti i fantazije. Ljudi tih karakteristika kušaju boje, vide zvukove, čuju oblike ili dodiruju emocije u bezbroj kombinacija.

Biti dobar pedagog

Za dobrog pedagoga ističe se njegova mogućnost da inspirira, to je osoba koja posjeduje znanje i razumijevanje, humana osoba koja je naklonjena ljudima, sposobna otkriti vrijednosti i kvalitete. Poznata je izreka „nije znanje znanje znati, već je znanje znanje dati“.

Činjenica je da ljudi postaju kreativni u nekim uvjetima u kojima se osjećaju ugodno i imaju povjerenje u grupu u kojoj se nalaze, dok u drugim okruženjima tu mogućnost potpuno isključuje. S ciljem da probudim kreativnost u sudionicima radionica, naglasak je stavljen na omogućavanje da postanu aktivni sudionici koji razvijaju slobodu i interes u sagledavanju stvari iz mnogo različitih kutova. Kreativnost nije samo mogućnost kreativnog stvaranja, već i uočavanje potencijala proizvoda kreativnosti.

Organiziranje kiparskih radionica započinje u prostoru Studija Galerije Antuna Augustinčića. Tek otvoreni prostor Studija nije imao svoju konkretnu publiku i redovite korisnike, namjena da bude u svrsi društva trebala je tek biti ostvarena. Za planirane radionice publika i sudionici tek su se trebali pronaći i navike posjećivanja Studija stvoriti. Cilj je bio uvesti redoviti besplatni program radionica, što je bilo jednostavno za izvesti pošto je sam Studio bila većim dijelom investicija Europske unije te se ulaz i sadržaji u njemu ne smiju naplaćivati sljedećih nekoliko godina. Studio Galerije Antuna Augustinčića zamišljen je da bude u funkciji održive turističke infrastrukture s posebnim naglaskom na širenje znanja i edukaciju. No fenomenalni prostor Studija je tek trebalo oživjeti. Nakon osmišljenog programa radionica, slijedile su posjete lokalnim školama gdje se ravnatelje i učitelje informiralo i pokušalo motivirati da održe u prostoru

Studija jedan dio nastave ili ga povežu sa svojim nastavnim programom. Međutim, nailazim na otpor i nezainteresiranost uglavnom samih učitelja i profesora likovnog odgoja ili sličnih nastavnih predmeta povezanih sa razvojem kreativnosti i povijesti umjetnosti.

Promjenama nastavnog plana u hrvatskom obrazovnom sustavu broj sati likovne kulture smanjen je na 1 sat tjedno, što kroz dugi niz godina rezultira padom svijesti o vizualnom i to upravo kada svijetom prevladava komunikacija vizualnim medijima. Krajnja posljedica je nerazvijen kritički stav društva gdje sami pristajemo na uništavanje kulturne baštine i javnog prostora krčenjem našeg vizualnog polja velikom količinom loših dizajnerskih rješenja. Odnosi prema kulturnim institucijama kao što su muzeji i galerije gotovo ne postoje, a državna davanja za kulturne potrebe kroz godine se sve više smanjuju.

Dijana Škrbina u svojoj knjizi *Art terapija* navodi istraživanje kojim je zamijećeno da se kreativnost u djece u dobi od 5 i 7 godina, kad se uključuju u obrazovni sustav, smanjuje za 40% jer se tada od djece zahtjeva logika, točnost, preciznost mišljenja i istraživanja. Školski sustav inhibira proces razvoja ranog djetetovog talenta u kreativnosti u odrasloj dobi.

Kreativnost je sposobnost povezivanja dosad nepovezanih informacija, pronalaženja novih rješenja, to je proces koji traži otvorenost duha, želju za promjenom, maštu, invenciju i originalnost, ali također i kritičnost. Ellen Winner u svojoj knjizi o psihologiji umjetnosti ističe razliku između kreativnosti djece i odraslih. Kod odraslih ona podrazumijeva veliku bazu znanja i iskustva i mijenjanje određenog područja, no Winner smatra da djeca ne mogu biti kreativna na taj način, ona samostalno otkrivaju pravila, tehničke vještine određenog područja, te izmišljaju neobične strategije za rješavanje problema. U studijama mozгова na Sveučilištu u Bostonu „Laboratorij za umjetnost i um“, Ellen Winner ustanovljuje kako su ljudima koji se bave kreativnim radom i stvaranjem umjetnosti neki dijelovi mozga razvijeniji i veći, a te promjene se najvjerojatnije događaju u djetinjstvu. Međutim i odrasle osobe koje budu podučene nekoj kreativnoj vještini i nastave se njome baviti razvijaju te posebne segmente mozga. No kada se prestanu baviti s tom vještinom, nakon nekog vremena mozak se vraća u prvobitno stanje. Zaključak je jednostavan: ako manje koristimo mozak on će i biti manji, za stimulaciju i razvijanje potrebno je kreativno izražavanje.

„Kreativnost nije privilegij pojedinca, već osobina svakog čovjeka koja – kao i svaka ljudska mogućnost – može biti uništena“ (Nietzsche). Shvaćanje da je kreativnost dar izuzetnih odabranih pojedinaca, koji stvaraju djela visoke umjetnosti, tek se nedavno napušta. Biti kreativan znači eksperimentirati, rasti i padati, preuzimati rizik i odgovornost, kršiti pravila i pritom se dobro zabaviti. Donald J. Treffinger, direktor Centra za kreativnost i učenje, stvara popis značajki kreativnosti i dijeli ih u četiri kategorije osobne karakteristike: stvaranje ideja, produbljivanje ideja, slušanje svog unutarnjeg glasa, otvorenost i hrabrost za istraživanje ideja, što uključuje neke osobne

kvalitete koje se odnose na interese, iskustva, stavove i samopouzdanje; značajke u toj kategoriji uključuju osjetljivost za probleme, estetsku osjetljivost, hrabrost, osjećaj za humor, razigranost, fantaziju i imaginaciju, prihvaćanje rizika, toleriranje višeznačnosti, ustrajnost, otvorenost za iskustvo, emocionalnu osjetljivost, prilagodljivost, intuiciju, spremnost za razvitak, neprihvatanje autoritativnih tvrdnji bez kritičkog razmatranja i integraciju različitosti i suprotnosti.

Radionice petkom

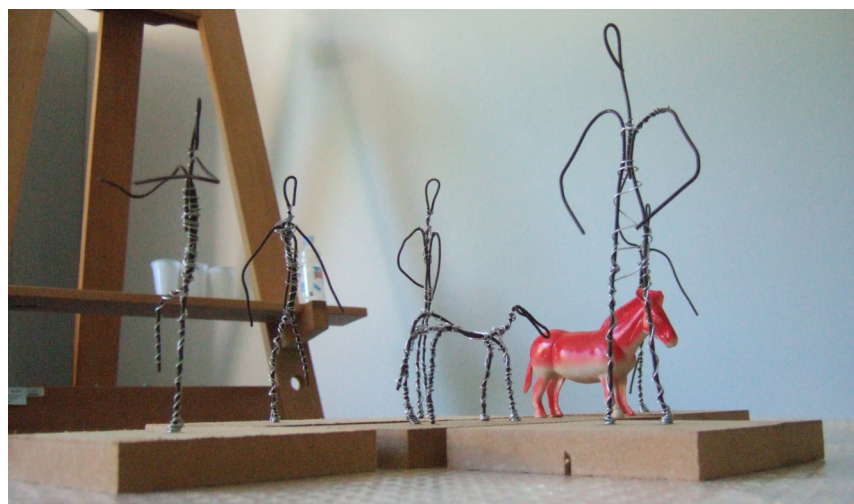
Nakon neuspješnog pokušaja uspostavljanja suradnje sa školama, rješenje je bilo zaobići posrednika i potencijalnim sudionicima radionica obratiti se direktno. Mlađe stanovnike Klanjca osobno se poziva da dođu u prostorije Studija petkom i sudjeluju na likovnim radionicama, na što nekolicina njih i pristaje, te se tako razvija program *Radionice petkom*.

Sam prostor namijenjen za radionice nalazi se u prizemlju Studija, pokraj otvorenog muzejskog depoa i izložbenog prostora, te su sudionici radionica imali stalan pristup ponuđenom sadržaju Muzeja. Izražajnost figura i materijala kipara Augustinčića i ostalih izloženih umjetnika zasigurno je utjecala na stvaranje mladih likovnjaka.

Nakon prvih nekoliko radionica modeliranja u glini i izrade vaza, za vrijeme kojih se uspostavilo povjerenje i navika posjećivanja Studija, broj sudionika se povećao. Program radionica se brzo diže na višu razinu, te se od izrade keramike prelazi na kiparstvo.

Osnova modeliranja u glini započinje s izradom konstrukcije ili gerista, te se tako izrađuju male žičane konstrukcije na postamentu od medijapana, koje se, formirane u ljudsku figuru, lako moglo savijati i preformirati u željene geste i pokret.

SLIKA 1
Žičane konstrukcije za radionice u Studiju Galerije Antuna Augustinčića

Znanje koje im se željelo prenijeti o kiparstvu i likovnom stvaralaštvu nije bilo u obliku teoretske nastave i predavanja, već je bila ideja integrirati ga u sklopu individualnog pristupa i rada. Izbjegavalo se negativno kritički osvrtni na pojedini rad, već je bio naglasak na poticanju novog stvaranja i pomicanju granica. Radeći u manjim grupama postojala je mogućnost individualnog pristupa, čime su se mogle primijetiti i istaknuti posebne sklonosti svakog kreativca. Poticanje se svodilo na predlaganje isprobavanja novih mogućnosti te također na „reciklažu“ starih radova, tako da se na svakoj novoj radionici s novim postignućima potakne djecu da se kritički referiraju i usporede stare radove, te sami odluče koje radove će uništiti u hrpi gline, koju će zatim ponovno iskoristi za izradu novih radova.

Već kod malih stvaralaca mogle su se primijetiti tendencije ka figurativnom ili konceptualnom izražavanju kreativnosti, te sklonosti prema različitim materijalima. Cilj je proći i isprobati sve materijale i mogućnosti oblikovanja jer kad sudionici barataju znanjem, znaju u kojem materijalu se mogu najbolje izraziti. Kroz radionice obučilo ih se u kiparskoj tehnici izrade gipsanog odljeva glinene skulpture.

Bitna stavka je navesti sudionike radionica da potpisuju radove i vode evidenciju svojih radova, kako bi osvijestili da je ono što su do sada izradili relevantno, što je već bila priprema i za potencijalnu izložbu. Najustrajniji sudionici radionica uspjeli su široko razviti svoju kreativnost, izbaciti iz sebe razne oblike, ohrabreni upotrebom boje nastali su ekspresivni radovi koji nadmašuju sva očekivanja. Učenici koji u školi u sklopu kreativnih predmeta postižu slabije rezultate ili nisu posebno zamijećeni od svojih učitelja u kreativnom stvaranju, briljiraju na radionicama.

SLIKA 2
Fotografija sa otvorenja izložbe radova sa „Radionica petkom“

Poticanje razvoja kreativnosti u odnosu s ometanjem razvoja kreativnosti

Osim edukacije i rada s djecom, kao muzejskom pedagogu bitan mi je rad i s odraslima, u ovom slučaju poseban fokus bio je na učiteljima, koji su na kraju zaduženi za provođenje kurikuluma i obrazovanje djece. Osmišljena je praktična radionica, koja bi za svoj zadatak imala izradu autoportreta u glini. Tijekom odrade zadatka učitelje bi se upućivalo u tehničke i izražajne vještine i isticao se poželjan odnos prema kreativnosti. Cilj je dakako da oni kasnije sami primijene iskustvo i znanje sa radionice u svom učiteljskom radu.

Ideja radionice namijenjene posebno za učitelje dobila je svoju priliku za realizaciju u Dvoru Veliki Tabor gdje je održano Međužupanijsko stručno vijeće voditeljica županijskih stručnih vijeća učitelja razredne nastave, te je radionica bila ponuđena kao dio programa.

SLIKA 3
Radionica
„Poticanje
kreativnosti –
muzejska
kiparska
radionica za
učitelje“ u Dvoru
Veliki Tabor

Rezultati radionice su zanimljivi likovni radovi i potencijalno drugačiji pogledi na izazove kreativnosti. Nakon te radionice učitelji koji su na njoj sudjelovali posjećuju Galeriju Antuna Augustinčića sa svojim razredom učenika, te sami za njih traže radionice vjerojatno uviđajući kakve koristi one imaju za djecu.

Dječja kreativnost ima veliku ulogu u dječjem razvoju, a do ometanja uglavnom dolazi zbog nepoznavanja i nerazumijevanja uloge i funkcije te sposobnosti. To se često događa kada odrasli pokušavaju prenijeti znanje kako nešto nacrtati pa dijete oponaša te rezultate i gubi interes za vlastitim otkrivanjem. Kod djece je bitno da se njeguje svrhovit način opažanja,

shvaćanje i stvaranje oblika. Davanje verbalnih uputa i ispravljanje ima negativan utjecaj na kreativnost te narušava samopouzdanje i ostavlja osjećaj nezainteresiranosti kod djece. Bitno je u pristupu ne favorizirati pojedince, ocjenjivati ili uspoređivati radove, već istaknuti jedinstvenost svakog pristupa. Ono što primjećujem na ranijim radionicama održanim pod školskom pratnjom, jest da su njihovi učitelji skloni otvoreno isticati svoje favorite, što smatram ometanjem kreativnosti i lošim pedagoškim pristupom. Takva ocjenjivanja proizlaze iz uvjerenja da su imitirani naturalistički oblici i sheme vrjedniji, dok se stvaranje izvornih djetetovih radova proglašava nesposobnošću. Tako se ruši samopouzdanje i osjećaj slobode i sigurnosti učenika. Svako dijete razvija svoj jedinstveni kreativni jezik. Pogrešnim pristupom kreativnost se blokira, izvorna kreativnost nailazi na nerazumijevanje, a imitiranje naturalističkih shema se smatra ispravnim. Kreativni momenti se lako ugroze pri nepromišljenom komentiranju, pa čak i s prenaglašavanjem vrijednosti rada.

Likovni rad u konačnici nije sam sebi cilj, nego unutrašnji procesi i svojstva koja je taj rad u djetetu potaknuo.

Summary

With previous experience in art workshops for school children, held in Studio of the Gallery of Antun Augustinčić, it was noted that children are most relaxed and freely expressed in the absence of their school teachers. Otherwise, it is noticed that the school system inhibits childhood creativity, because from children is expected accuracy of logical thinking, precision, and memory. Creativity implies imagination, invention and originality.

Since the Gallery of Antun Augustinčić is sculpture museum, for teachers a sculpture workshop was designed which aims to point out the shortcomings of the school system, so they become aware of the possible suppression of creativity, as opposed to the development of creativity in the educational process. During modeling a self-portrayal in clay, teachers are referred to a desirable attitude toward creativity, which they can later apply in their classes.

The article describes the experience from the previous workshops attended by the students, which was actually an incentive to design a workshop for teachers. It is presented working process and achieved results of the workshop, through which teachers are suggested to question their own views on the creative work, the importance of preserving, nurturing and further developing the creativity of young students.

Literatura

Ramachandran, V.S., 2011. *The Tell-Tale Brain*, Random House

Škrbina, Dijana, 2013., *Art terapija i kreativnost*, Knjižara Ljevak

Treffinger, Donald J., 2003., *Creative Problem Solving*, 4E: An Introduction 4th Edition

Winner, Ellen. 1986., *Invented Worlds: The Psychology of the Arts*, Harvard University Press

MARINA ŠAFARIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (studentica)

Sveučilišna Avenija 4, Rijeka

marinafr89@gmail.com

EDUKACIJSKI PROGRAM UZ IZLOŽBU: OD KAPITOLIJSKE VUČICE DO HABSBURŠKOG ORLA. BILJEZI RANE RIJEČKE PROŠLOSTI

Edukativni program koji je organiziran u sklopu izložbe Od Kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti zapravo je moj prvi studentski praktični rad. Osmišljavanje edukativnih radionica temeljeno je na znanju stečenom na izbornom kolegiju Muzejska pedagogija, preddiplomskog studija povijesti umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, pod vodstvom postdoktoranda Danka Dujmovića. Realizacija programa odradena je u nekoliko termina između 14. i 24. svibnja 2018. godine na riječkom Korzu, uz same izložbene panele.

Od početka

Izložba *Od Kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti* predstavljena je od 14. do 24. svibnja 2018. godine na riječkom Korzu u obliku postera postavljenih u izložbene panele. Autorice izložbe su prof.dr.sc. Marina Vicelja-Matijašić, dr.sc. Palma Karković Takalić i Petra Predoević Zadković.

Sama izložba nosi takav naslov jer obuhvaća gotovo 17 stoljeća riječke prošlosti, a predmeti su ovom izložbom na neki način „premješteni“ iz njihovih izvornih prostora (muzejske zbirke, crkve, kapele, konzervatorske radionice, trgovci) te su široj publici predstavljeni u obliku fotografija uz koje su navedeni podaci o porijeklu i/ili mjestu nalaza, materijalu, funkciji, naručitelju i povijesti. Studentima je u siječnju 2018. godine poslan poziv na sudjelovanje u realizaciji ove izložbe u bilo kakvom obliku, a moja je ideja bila da osmislim edukativni program iste. Kako bih se upoznala sa svim izloščima, prije nego sam krenula u kreativni proces osmišljavanja radionica, odlučila sam istražiti svaki predmet kroz različitu literaturu i napraviti katalošku jedinicu za svaki.

Edukacija na riječkom Korzu

Preda mnom je bio zadatak koji je glasio otprilike ovako: približiti posjetiteljima 18 posve različitih predmeta u rasponu od 17 stoljeća i to na užurbanom, bučnom riječkom Korzu. Osmišljavanje radionica temeljeno je na znanju (teorijskom i praktičnom – kroz različite vježbe) stečenom na izbornom kolegiju Muzejska pedagogija, u okviru preddiplomskog studija povijesti umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, pod vodstvom postdoktoranda Danka Dujmovića. Problem koji mi se javio odmah u početku kreativnog procesa osmišljavanja izložbe bio je taj da pred posjetiteljima nisu stajali originalni izlošci, 3D izlošci oko kojih se slobodno može hodati, već njihove fotografije. Tako sam odlučila raditi s kopijama fotografija ispisanim u boji na različitim formatima papira.

Edukativni program koji sam osmislila podrazumijevao je vodstvo i radionicu prilagođenu određenoj dobnoj skupini, a grupe s kojima sam radila bile su osnovnoškolski niži uzrast, točnije 3. razred osnovne škole i srednjoškolski uzrast, 2. razred Građevinske tehničke škole u Rijeci. Realizacija programa odrađena je u nekoliko termina između 14. i 24. svibnja 2018. godine na riječkom Korzu, uz same postamente izložbe, a realizirane su ukupno 3 edukativne radionice.

Radionica *živi memory* moguća je u dvije varijante, slika-slika ili slika-pojam, ovisno o osnovnoškolskom uzrastu. Memory kartice su A4 veličine, a igra se igra na način da se iz grupe odabere dvoje učenika koji se dobrovoljno jave za mjesto igrača. Ostalim sudionicima podijele se kartice, a od igrača se traži da nasumično prozivaju svoje kolege. Kao što se otvaraju polja u klasičnoj igri pamtilice, ovdje se kartice otvaraju prozivanjem imena. Pobjednik je onaj igrač koji sakupi više parova kartica. Atmosfera ovakve radionice je dosta dinamična te je za izvođenje potreban prostor određene veličine. Trajanje ove radionice je otprilike 30 minuta, sve ovisi o broju kartica i broju sudionika. Cilj ove radionice je da učenici zapamte sam izgled predmeta i nauče o njima najosnovnije informacije.

Radionica *lenta vremena* jednostavna je verzija obične lente vremena. Iz grupe se izdvoji nekoliko dobrovoljaca kojima se zada zadatak držanja rastegnutog konopca na kojem uz pomoć voditelja štipaljka zakvače papir s natpisom *1. stoljeće* na sredinu konopca te još nekoliko orijentacijskih stoljeća. Ostalim učenicima nižeg osnovnoškolskog uzrasta podijele se fotografije izložaka manjeg formata koje oni moraju dobro promotriti i s njima u rukama obići izložbu te pronaći odgovarajući plakat sa kojeg trebaju iščitati stoljeće u kojem je predmet izrađen, zatim trebaju zapamtiti to stoljeće, vratiti se do lente vremena i plastičnom štipaljkom prikvačiti fotografiju na konopac. Voditelj radionice konstantno pomaže sudionicima u prosuđivanju gdje otprilike predmet zakvačiti. Vrijeme trajanja ove radionice je 30 minuta, no opet sve ovisi o veličini grupe i broju izložaka. U slučaju da je grupa manja, broj predmeta se može smanjiti ili se

pak može jednom sudioniku dati i više predmeta, ako atmosfera to dopušta. Cilj ove radionice je razvijanje fine motorike (rad sa štipaljkama), razvijanje pamćenja i donekle snalaženja u vremenu. Radionica je iznimno dinamična, potrebno je jače nadziranje djece.

Za srednjoškolski uzrast osmislila sam radni listić/upitnik i to prilagođen struci učenika posjetitelja – dizajner unutrašnje arhitekture. Pitanja su se jednim dijelom nadovezivala na ranije odslušano vodstvo, zatim su po odgovor na neka pitanja učenici morali samostalno još jednom proći izložbu, a druga su pak pitanja pretpostavljala odgovor u vidu vlastitog mišljenja. Nakon što se listić ispuni, na licu mjesta može se započeti i kratka rasprava. Zanimljivo je to što nakon ovakve radionice imate podatke i uvid u određenu statistiku vezanu uz izložbu 1. Listići se ne potpisuju, anonimnost je zagarantirana. Ovo je vrlo kratka radionica, a bitno je sudionike, osim radnim listićima, opskrbiti i pisaljkar a.

Za kraj (ili novi početak)

Prvo iskustvo izrade i provedbe edukacijskog programa dalo mi je direktan uvid u muzejsku pedagogiju u praksi. Shvatila sam koliko je to opsežan posao te koliko znanja, vještina i iskustva s različitim dobnim i intelektualnim skupinama muzejski pedagozi moraju imati prvo kako bi uopće osmislili radionicu, a zatim je i proveli. Najveći dio posla zapravo mi je bilo upoznavanje s izložbenim predmetima, no nakon toga je uslijedila nagrada, u smislu atmosfere, prilikom izvođenja radionica. Radionice, pogotovo one za osnovnoškolski niži uzrast bile su veoma dinamične i veselo-glasne, što se zapravo dobro uklopilo u mjesto održavanja – riječki Korzo. Problem koji mogu navesti što se radionice na otvorenom javnom mjestu tiče jest taj što je prilikom vodstva sudionicima teže zadržati koncentraciju na vašem izlaganju zato što u blizini netko svira gitaru ili pak ljudi sjede na kavi i pričaju. Također, kod mlađih skupina obavezan je pojačani nadzor djece u svakom pogledu.

Summary

Educational program which was organized within the exhibition *From the Capitoline Wolf to the Habsburg Eagle. Remnants of the Early History of Rijeka* was actually my first practical student work. The creation of educational workshops is based on the knowledge gained throughout the elective course of Museum Education, within the undergraduate study of the art history of the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Rijeka, under the guidance of postdoc Danko Dujmović. The execution of the program was carried out through several sessions between 14 and 24 May 2018 on Rijeka Korzo, around the exhibition panels.

IVANA GORIČKI

Muzej suvremene umjetnosti
Avenija Dubrovnik 17, Zagreb
Ivana.Goricki@msu.hr

O PROJEKTIMA POVEZIVANJA ŠKOLSKOG KURIKULUMA, NASTAVE LIKOVNE UMJETNOSTI I MUZEJA SUVREMENE UMJETNOSTI

MSU Avantura je umjetnički edukacijski program koji se odvija u Muzeju, a prilagođen je svim grupama posjetitelja, od predškolaraca do treće životne dobi. Nastao je u okviru projekta povezivanja školskog kurikulumu, nastave Likovne umjetnosti i Muzeja suvremene umjetnosti te ga je odobrilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja na temelju pozitivnog stručnog mišljenja Agencije za odgoj i obrazovanje, a dobio je i preporuku Grada Zagreba. Cilj projekta je približiti umjetnost i kulturu mladima kroz susrete s originalnim umjetničkim djelima. Edukativne radionice traju 135 minuta i podijeljene su u tri cjeline. Prvi dio čini vodstvo kroz stalni postav Zbirke u pokretu u trajanju od 45 minuta, s naglaskom na djelima, umjetnicima i pojmovima povezanim s nastavnim programom i kurikulumom. Idući školski sat posvećen je izradi kreativnog rada inspiriranoga umjetničkim djelima za koji je MSU pripremio potreban radionički materijal. Treći je sat rezerviran za završnu prezentaciju usvojenoga gradiva i za prikaz rezultata kreativnog rada. Osim edukacije i razvoja kreativnosti među djecom i mladima, ovim se projektom trudimo razviti interes za posjećivanje muzejsko-galerijskih institucija te potaknuti razvoj građanskih i kulturnih kompetencija.

U pedagoškom odjelu MSU-a odlučili smo „živjeti“ tezu muzeologa Barryja Lorda da se muzej ponajprije treba „baviti ljudima, a ne predmetima“. Muzeji današnjice, smatra Billmann (2004.), nisu više samo mjesta izlaganja artefakta već i mjesta edukacije.¹

Sukladno našoj ulozi i funkciji muzejskih pedagoga, odlučili smo osmisliti načine i metode kako muzejski predmet približiti posjetiteljima. Uvjereni da Muzej ne bi trebao biti elitističko mjesto namijenjeno samo stručnjacima s određenim (pred)znanjima već da mora funkcionirati otvoreno, biti mjesto gdje su svi dobrodošli, gdje stječu nove spoznaje o vlastitome kulturnom nasljeđu i identitetu, odlučili smo sve to postići specifičnim akcijama što su

¹ Billmann, Hans Joachim. *Multimedia in Museen-Neue Formen der Präsentation-neue Aufgaben der Museumspädagogik*. Bremen: Engram GmbH, 2004.

ih osmislili stručni muzejski djelatnici kako bi MSU znatnije uključili u život lokalne zajednice.

Razmišljajući ponajprije o muzejskoj publici, došli smo do zaključka da su to u velikom broju djeca i mladi tijekom svih obrazovnih procesa – od najranije vrtićke dobi, pa sve do završetka fakulteta. Također smo primijetili da naš muzej u većem broju posjećuju osnovnoškolci, no njihov se broj znatno smanjuje s upisom u srednju školu.

Promotrimo li obrazovni sustav u Hrvatskoj, uvidjet ćemo da je predmet Likovna kultura u osnovnim školama obavezan. Nastavne su teme u programu nastave Likovne kulture a) obvezne ili b) izborne, a izvode se u blok-satu, unutar satnice od 35 sati u godini. Uvidom u srednjoškolski sustav uočava se da u Hrvatskoj postoji pet vrsta gimnazijskih programa koji se razlikuju po povećanom broju sati onih predmeta koji su karakteristični za pojedini program.

U općim gimnazijama u Hrvatskoj nastava Likovne umjetnosti održava se tijekom četiri školske godine, i to po 35 nastavnih sati u godini, a u prirodoslovno-matematičkim gimnazijama isti se sadržaji, ali u manjem opsegu obrađuju u dvije godine unutar 70 nastavnih sati.

Satnica nastavnog predmeta Likovna umjetnost na različitim je smjerovima strukovnih i primijenjenih škola različita, a sadržaji likovne umjetnosti obrađuju se u sklopu školskih predmeta različitih naziva. U strukovnim školama postoje različita usmjerenja poput turističko-ugostiteljskoga ili pojedinih grafičkih smjerova, usmjerenja za građevinska zanimanja te za

zanimanja s područja obrade tekstila i kože, za dizajnere unutrašnje arhitekture, aranžersko-scenografske dizajnere, dizajnere metala, grafičke dizajnere, dizajnere tekstila, dizajnere keramike, fotografske dizajnere, kiparske dizajnere, slikarske dizajnere, industrijske dizajnere, dizajnere odjeće ili modne stiliste, a u programima svih tih smjerova navode se ključni pojmovi te umjetnici i umjetnička djela izložena u stalnom postavu MSU-a.

Tijekom srednjoškolskog obrazovanja (unutar četiri godine) učenici općih i jezičnih gimnazija u Hrvatskoj imaju 140 školskih sati nastave iz područja likovnih umjetnosti unutar jednog predmeta (Likovna umjetnost), dok njihovi vršnjaci u pojedinim državama u sklopu istoga obrazovnog razdoblja imaju znatno veću satnicu te često i po nekoliko predmeta iz područja likovne i vizualne umjetnosti.

Tako satnica likovnih predmeta unutar srednjoškolskog obrazovanja gimnazijskog usmjerenja u Finskoj obuhvaća do 190 nastavnih sati, u Sloveniji do 280, a u SAD-u i Kanadi prelazi 600 sati.² Nažalost, u hrvatskim školama nismo u mogućnosti povećati satnicu, ali možda možemo utjecati na kvalitetu nastave razradom programa koji obuhvaća terensku nastavu odnosno susret učenika s originalnim umjetničkim djelima.

Učenje putem doživljaja u muzeju! Neprocjenjivo!

Stoga smo odlučili izraditi *Projekt povezivanja školskog kurikulumu, nastave likovne umjetnosti i Muzeja suvremene umjetnosti Zagreb* namijenjen gimnazijama te strukovnim i umjetničkim školama koje u svom programu imaju nastavne predmete *Likovna umjetnost, Povijest likovne umjetnosti, Vizualna umjetnost, Teorija oblikovanja, Kulturna baština* i srodne predmete. Pritom smo program dopunili integriranjem *Građanskog odgoja i obrazovanja* radi dodatnog razvoja kulturoloških kompetencija mladih.

Navedeni je projekt 2017. odobrilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja na temelju pozitivnoga stručnog mišljenja Agencije za odgoj i obrazovanje te je dobio preporuku Grada Zagreba.

Projekt obuhvaća nastavu navedenog predmeta prateći program nastavnih jedinica koje u svom programu obrađuju djela i umjetnike zastupljene u MSU-u. Cilj je približavanje umjetnosti i kulture mladima putem susreta s originalnim umjetničkim djelima.

Susret s umjetničkim djelima uživo popraćen je stručnim vodstvom i obogaćen dodatnom radionicom koja učenicima, osim teorijskoga, daje i praktičan pristup te priliku za izvođenje vlastitog rada inspiriranoga umjetničkim djelima i njihovim autorima. Nakon odaziva 12 srednjih škola od rujna do prosinca 2017. odlučili smo projekt proširiti na sve dobno-

² Usporediti: Ivana Obradović. *Interdisciplinarnost u srednjoškolskoj nastavi likovne umjetnosti*, diplomski rad. Zagreb, 2014., str. 51.

obrazovne skupine. U želji da osmislimo projekt s jednakim nazivnikom i prilagodimo ga djeci i mladima svih dobno-obrazovnih skupina, nazvali smo ga pamtljivim nazivom *msu avantura*.

Danas u Muzeju provodimo umjetničko-edukativni program *msu avantura*, a prilagodili smo ga svim obrazovnim skupinama počevši od predškolskog odgoja, osnovnoga i srednjega do visokog obrazovanja.

Provođenje edukativnih radionica u trajanju 135 minuta podijeljeno je na tri cjeline.

Prva, u trajanju od 45 minuta, obuhvaća stručno vodstvo stalnim postavom MSU-a nazvanim *Zbirke u pokretu*, s naglaskom na umjetnička djela, umjetnike i pojmove navedene u Nastavnom planu i programu svake obrazovne skupine.

Idući školski sat posvećen je izradi kreativnog rada inspiriranoga umjetničkim djelima za koji je MSU pripremio potreban radionički materijal. Treći je sat rezerviran za završnu prezentaciju usvojenoga gradiva i za prikaz rezultata kreativnog rada.

Osim edukacije i razvoja kreativnih procesa djece i mladih, ovim projektom nastojimo razvijati naviku posjećivanja muzejsko-galerijskih ustanova te potaknuti razvoj građanskih i kulturoloških kompetencija.

Cijeli je projekt osmišljen s ciljem da nastava utemeljena na iskustvenom pristupu ponudi učenicima način razumijevanja umjetničkog djela i ideje njegova autora, u čemu će im pomoći i praktična izvedba vlastitih djela.

Svaki smo susret prilagodili skupini, dobi i programu djece i mladih. Pritom je poseban naglasak stavljen na prilagodbu programa gimnazijama, ali i strukovnim školama s različitim usmjerenjima, uz stavljanje naglaska na određena područja interesa mladih. Primjerice, program *msu avanture* za Graditeljsku tehničku školu razlikovao se od programa namijenjenoga općim gimnazijama. Za sudjelovanje u programu prijavile su se i druge škole, kao i gimnazije koje sudjeluju u različitim projektima. Među njima su i gimnazija iz Rijeke, koja je uključena u projekt Erasmus+ *Let's build Europe together* s temom građanskog društva i aktivnog uključivanja mladih u društvo, te srednje škole iz Austrije, Italije, Španjolske i Grčke, pa smo program prilagodili i njihovim potrebama.

Zbog povećanog interesa vrtića, osnovnih i srednjih škola te zbog njihovih upita o tome tko je bio najbolji odlučili smo održati *Natjecanje – izložbu* radova nastalih u sklopu programa *msu avanture*, i to na Međunarodni dan muzeja, 18. svibnja 2018.

Na svečanom otvorenju izložbe nagrađeni su najuspjeliji radovi u svakoj dobnoj skupini te dodijeljena priznanja školama koje su dale poseban doprinos projektnim aktivnostima. Posebna priznanja i prigodne nagrade osigurane su i za nastavnike.

Budući da smo željeli doprijeti do učenika koji nisu u mogućnosti posjetiti MSU u Zagrebu, osmislili smo projekt *S ruksakom u MSU* ili *MSU u ruksaku*. I dok se *S ruksakom u MSU* temelji na posjetu učenika MSU-u u Zagrebu, projekt *MSU u ruksaku* namijenjen je školama koje nisu u mogućnosti posjetiti MSU, pa umjetnine iz MSU-a „kreću na put“ do određene škole.

Posjete školama uspjeli smo ostvariti prijavivši se za program Ministarstva kulture *Ruksak (pun) kulture – umjetnost i kultura u vrtiću i školi*.

Danas tim projektima želimo povezati MSU s vrtićima i školama u Hrvatskoj vodeći brigu o temeljnim ciljevima odgoja i obrazovanja te o načelima odgojno-obrazovnih područja definiranih *Nacionalnim okvirnim kurikulumom*. Također nastojimo utjecati na razvoj kulturoloških kompetencija djece i mladih te omogućiti učenicima iskustvo susreta s originalnim djelima kako bismo produbili njihovo razumijevanje umjetničkih djela, ali i pobudili daljnji interes djece i mladih. Nadamo se da ćemo tim projektom pomoći učenicima u stjecanju ključnih kompetencija nužnih svim članovima društva utemeljenoga na znanju³ kao primarnom zahtjevu današnjeg vremena.

Ne zaboravimo da je u ožujku 2000. Europsko vijeće u Lisabonu postavilo novi strateški cilj vezan za Europsku uniju: ona treba postati *najkompetentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta utemeljeno na znanju, sposobno za održivi gospodarski rast sa sve više boljih radnih mjesta i većom*

³ Navedeno u *Ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje, europski referentni okvir*, studeni 2004.

socijalnom kohezijom. Time su, nakon konferencije Vijeća u Stockholmu i usvajanja *Konkretnih budućih ciljeva sustava obrazovanja i izobrazbe*⁴, istaknuta tri strateška cilja – kvaliteta, dostupnost i otvorenost sustava obrazovanja i izobrazbe, a ta je strategija osnažena i na konferenciji Vijeća u Barceloni, na kojoj je prihvaćen iscrpan radni program⁵ kako bi se do 2010. mogli ostvariti zajednički ciljevi i zadatci te donijeti okvir za osam ključnih kompetencija s odgovarajućim znanjima, vještinama i pristupima koji se odnose na ta područja.

Jedna od osam kompetencija jest *kulturno izražavanje*, što podrazumijeva prihvaćanje važnosti kreativnog izražavanja ideja, iskustava i osjećaja u nizu medija, uključujući glazbu, tjelesno izražavanje, književnost i plastične umjetnosti.⁶ U Lisabonu je 2006. održana Svjetska konferencija o umjetničkom odgoju (World Conference on Arts Education)⁷ na kojoj se raspravljalo o ciljevima i pristupima umjetničkom odgoju te su pritom predstavljene smjernice i osnovne strategije umjetničkog odgoja u osnovnim i srednjim školama.

Neki od spomenutih ciljeva koji se navode kao zaključci Lisabonske konferencije (*World Conference on Arts Education*) jesu zagovaranje prava djece na odgoj i kulturnu participaciju, razvoj individualnih sposobnosti putem umjetničkog odgoja, poboljšanja kvalitete odgoja i poticanja kulturne raznolikosti.⁸

Primjer Lisabonske konferencije slijedi i Konferencija u Seulu (Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education)⁹, održana 2010., na kojoj su doneseni detaljni planovi, zadatci te ciljevi za unapređenje i kvalitetnije umjetničko obrazovanje i odgoj.

Ciljevi određeni Seulskom konferencijom jesu osiguranje mjesta umjetnosti i kulturi u obrazovanju, razvijanje visokih standarda likovnog obrazovanja, ostvarivanje društvene odgovornosti, kohezije, kulturne raznolikosti i interkulturnog dijaloga u sklopu umjetnosti i likovnog odgoja.¹⁰

Vjerujemo da i mi svojim projektom pridonosimo navedenim ciljevima, a to nam potvrđuju i sve brojnije skupine učenika koje nam se zadovoljno vraćaju, što nas motivira na izradu dodatnih edukativnih programa za vrijeme školskih praznika.

⁴ Dokument Vijeća 5980/01 od 14. veljače 2001.

⁵ Iscrpan radni program koji se nadovezuje na ciljeve sustava obrazovanja i izobrazbe u Europi (2002/C 142/01).

⁶ Education

⁷ Usporediti: *Smjernice za umjetnički odgoj: Oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. stoljeće* [dalje: *Smjernice Lisabon*], Svjetska konferencija o umjetničkom odgoju, Lisabon: UNESCO, 6. – 9. ožujka 2006. Dostupno na mrežnoj stranici http://www.hcdo.hr/wpcontent/uploads/2009/09/Smjernice_UNESCO_o_umjetnickom_odgoju_06.pdf (posjećeno 8. rujna 2014.).

⁸ Usporediti: *Smjernice Lisabon*, 2006., str. 2-5.

⁹ Usporediti: Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education, Seul: UNESCO, 25. – 28. svibnja 2010. Dostupno na mrežnoj stranici <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/creativity/arts-education/worldconferences/2010-seoul/outcomes/> (posjećeno 8. rujna 2014.).

¹⁰ Usporediti: isto, str. 3-10.

Stoga tijekom zimskih, proljetnih i ljetnih praznika pet dana u tjednu organiziramo cikluse edukativnih radionica za djecu i mlade u trajanju od tri sata.

Svakog dana ciklusa polaznike upoznajemo s nekoliko umjetničkih djela. Posljednjeg dana radionice u aktivnostima sudjeluju i roditelji, a kroz postav nas vode djeca. Objašnjavaju nam što su sve zapazili i naučili te prezentiraju vlastite kreativne radove inspirirane umjetničkim djelima. Toga posljednjeg dana djeca donose i odluku o tome koje im se umjetničko djelo najviše sviđalo, a u procesu izvedbe njihova posljednjeg rada nastaloga tijekom ciklusa radionica sudjeluju i roditelji.

Primijetili smo da je ideja zajedničkog rada izmamila poseban osmijeh na lica djece i roditelja te nas je to navelo da organiziramo i jednomjesečne radionice koje smo nazvali *MaLi i VeLiKi*. Edukativna radionica namijenjena je djeci od 5 do 13 godina koja u pratnji člana svoje obitelji zajedno uče i stvaraju u MSU-u. Specifičnost te radionice jest da su osim djece pozvani i roditelji ili bake i djedovi da zajedno s djecom kreiraju svoj uradak inspiriran umjetničkim djelima izloženima u stalnom postavu *Zbirke u pokretu*.

Taj nas projekt osobito raduje jer smo uz pomoć djece uspjeli doprijeti i do odraslih, koji polako postaju sve aktivniji. Dosadašnje je iskustvo pokazalo da su posjetitelji, kako mali, tako i veliki, tražili produžetak aktivnosti.

Naš je cilj da MSU, osim učenika koji dolaze organizirano, posjećuje i veći broj pojedinačnih posjetitelja, ali i cijele obitelji. Iskreno se radujemo tim susretima.

Summary

The Museum of Contemporary Art [MCA] Adventure is an art educational programme carried out in the Museum, adjusted to all educational groups, starting from preschoolers and going all the way up to those in tertiary education. It is based on the Project for linking the school curriculum, fine art teaching and the Museum of Contemporary Art, approved by the Ministry of Science and Education as the result of a positive expert opinion from the Agency for Upbringing and Education and has also been recommended by the city of Zagreb. The object of the project is to bring art and culture closer to the young through encounters with original works of art. The conduct of educational workshops lasting 135 minutes is divided into three units. The first, of 45 minutes, covers a guided tour through the permanent display of the MCA, entitled Collections in Motion, with the emphasis on artworks, artists and concepts listed in the syllabus and the curriculum. The next class is devoted to the making of a creative work inspired by the artworks, for which the MCA has prepared the necessary workshop material. The third class is reserved for the final presentation of the material covered and the creative work. Apart from education and the development of creative processes among children and young people, in this project we are endeavouring to develop an interest in visiting museum-gallery institutions and enhance the development of civil and cultural competences.

KATARINA DRAGIN

Narodni muzej Kikinda
Trg srpskih dobrovoljaca 21, Kikinda, Srbija
muzejkikinda@gmail.com

INTERPRETACIJA PRIČE O KIKINDSKOM MAMUTU PUTEM POZORIŠTA SENKI

Najzanimljiviji eksponat kikindskog muzeja deci predškolskog uzrasta je skelet mamuta. U želji da se ovaj redak eksponat približi njihovom poimanju i interesovanjima, kreirana je vizuelna interpretacija priče o mamutu. Korišćenjem tehnika pozorišta senki snimljen je animirani film U društvu sa mamutom putem kog je ispričana priča o otkriću i životu Kikindskog mamuta.

Muzejske zbirke predstavljaju kulturne, istorijske i umetničke vrednosti. One su dobile novu vaspitnu i obrazovnu funkciju, koja se razvija, usavršava, osavremenjuje i prilagođava zahtevima i ritmu vremena. Jedan od zadataka muzeja je da bogato kulturno i prirodno nasleđe učine dostupnim svim strukturama društva, posebno najmlađima. U skladu sa razvojem društva, muzejske postavke često se dopunjuju interaktivnim sadržajima, različitim programima i aktivnostima, što posetiocima omogućava sticanje znanja, ali i zabavu. Muzeji nude obilje tema i sadržaja pogodnih za kreiranje programa za decu predškolskog uzrasta. Jedan od pravaca u kojem bi planiranje muzejskih sadržaja mogao da se razvija je korišćenje velikog potencijala muzejskih tema, koje bi se daljim prilagođavanjem i pažljivim odabirom približile najmlađoj publici.

Interpretacija nasleđa putem scenske umetnosti

U okviru muzejskog okruženja i kao deo muzejske ponude često se upotrebljava drama ili dramske tehnike koje posetiocima pružaju određene informacije, edukaciju i zabavu. U muzejskoj praksi scenska umetnost koristi se za povezivanje posetilaca sa predmetima i muzejskim temama na dublji način, za oživljavanje izložbi, za bolje razumevanje nasleđa, poistovećivanje sa istorijskim ličnostima. Može se odvijati u muzejima, galerijama, istorijskim znamenitostima, bibliotekama i svim onim mestima koja se bave zaštitom, komunikacijom i interpretacijom nasleđa (Bridal, 2004).

Muzejski teatar podrazumeva interpretaciju uživo, interakciju između muzejskog osoblja i posetilaca, aktivnosti kao što su demonstracije nekog zanata, pripovedanje, kostimirane interpretacije u prvom i trećem licu. U

ovaj tip interpretacije spadaju i vođenja, edukativne radionice, pozorišne predstave. U svojoj knjizi *Exploring Museum Theatre*, Tessa Bridal predstavlja paletu interpretacije u okviru muzejskog teatra:

Pripovedanje – podrazumeva pričanje priča za posetioce svih uzrasta na određenu temu.

Monolog – forma u kojoj jedan glumac oponaša stvarnu ili izmišljenu ličnost, ili nekoliko ličnosti u toku jedne predstave.

Istorijske ličnosti – predstavljaju stvarne ličnosti, njihove živote, poslove i vreme u kojem su živele. Ovu formu muzejskog teatra karakterišu i kostimi koji oslikavaju period u kojem se radnja odvija.

Participativni i interaktivni teatar – forma u kojoj se publika pridružuje glumcima u interpretaciji teatra. Publika može da glumi ili da igra sa glumcima. Takođe, mogu se koristiti i lutke pomoću kojih se sa decom razvija dijalog.

Ples i pokret – podrazumeva korišćenje ritma, koreografije ili neke improvizovane aktivnosti unutar predstave.

Lutkarstvo – ova forma koristi lutke raznih tipova i veličina (Bridal, 2004).

Lutkarsko pozorište

Pozorišna ili scenska umetnost predstavlja specifičnu sintezu više umetnosti: muzike, književnosti, likovne umetnosti. Pozorište putem glumaca, lutaka, muzičke pratnje, osvetljenja, scenskog dekora i dramskih tekstova deluje na čula, svest i osećanja gledalaca. Prilagođene deci i pojednostavljene pozorišne, a naročito lutkarske predstave, bliske su dečijem načinu razumevanja, tumačenja sveta i moralnog rasuđivanja. Postoji više varijanti lutaka (ginjol, marionete, plošne lutke u pozorištu senki...) koje se izrađuju od različitog materijala, a njihov izbor zavisi od potreba scene, dramaturgije i medija u kome se koriste (Jovanović, 2007). Estetika lutkarskog pozorišta je kompleksna jer se mora voditi računa o psihološkom dejstvu lutaka na dete. Likovni izraz lutke po pravilu treba da bude jednostavan i stilizovan. Scenografija treba da bude lišena suvišnih detalja jer je lutka u prvom, a scena u drugom planu (Jovanović, 2007). Muzika prati atmosferu i događaje na sceni. Ona služi da naglasi radnju i raspoloženje i da podupire scenske radnje. Muzika deluje na senzibilitet gledaoca i pojačava sugestivnost lutaka na sceni. Svetlo ima veliki značaj u pozorištu lutaka. Svetlima se scenska radnja može učiniti dinamičnom, a svetlosnim trikovima stvara se iluzija da lutke lete, nestaju, povećavaju se ili smanjuju (Košničar, 2002).

Pisanje dramskih tekstova za decu zahteva veliku odgovornost i duboko promišljanje. Autori tekstova moraju voditi računa o perceptivnim i saznavnim mogućnostima dečije publike i o osobenostima njihovog psihičkog života, dečijem poimanju i doživljavanju sveta (Milovanović,

2001). U lutkarskim komadima za decu fabula ne treba da bude pretrpana komplikovanim događajima. U skladu sa dečijom koncentracijom, vreme trajanja lutkarske predstave za decu najmlađeg uzrasta je do 20 minuta, dok deca predškolskog uzrasta mogu da prate predstavu i do 30 minuta. Treba voditi računa o optimalnom vremenskom periodu u kome se realizuje scenska radnja kako bi se omogućilo da najmlađa publika doživi njen smisao. Lutkarski tekst može da nastane na osnovu nekog umetničkog književnog dela, na osnovu događaja iz svakodnevnog života ili iz prošlosti. U procesu dramatizacije, odnosno u njenoj početnoj fazi, neophodno je odlučiti se za vrstu lutkarskog pozorišta jer svaka od njih ima svoja ograničenja ali i kreativne potencijale (Milovanović, 2001).

Pozorište senki

Pozorište senki je oblik lutkarstva u kome figure (plošne lutke) prolaze između jake svetlosti i belog platna, pri čemu se sa druge strane ocrtavaju njihove senke. Lutke se mogu izraditi od različitog materijala (papir, karton, koža, plastika...). Osnovna karakteristika pozorišta senki je u tome što lutke ne igraju na otvorenoj sceni, kao u klasičnom pozorištu lutaka, već u pozadini scene ili ekrana na kome se projektuje senka figure.

Najprostija lutka može se izraditi od tanjeg kartona ili debljeg papira i pričvrstiti za štapić. Lutka se može obogatiti detaljima tako što će se izrezati delovi i napraviti otvori za usta i oči na figuri čoveka, za prozore na kući, za šaru na odeći i sl. (Čakić-Simić, 2007). Vodiči lutaka pokreću štapiće, dok se iza njih nalazi izvor svetlosti. Udaljavanjem ili približavanjem lutaka od ekrana, platna ili papira, dobija se veća ili manja senka. Najbolje rastojanje lutaka (figura) je kada senke imaju oštrinu i jasno definisane konture. Pozorište senki može dostići određene umetničke domene, od jednostavne scene sa komičnim sadržajem, do komplikovanih predstava sa mitološkim, herojskim ili legendarnim likovima. Zbog toga što je jednostavno, ne zahteva veća ulaganja, a veoma je privlačno deci, tehnika pozorišta senki se često javlja u radu sa predškolskom decom, kao poseban oblik pozorišne umetnosti.

Animirani film

Najveći procenat, više od 80% celokupnog saznavanja spoljnog sveta je putem čula vida, zatim čula sluha, mirisa, dodira i čula ukusa. Izuzetno veliki potencijal čula vida uticao je na to da se oblici i načini edukacije sve više usredsređuju na vizuelne, audio-vizuelne informacije i medije, a sve u skladu sa tehnološkim razvojem civilizacije (Košničar, 2002).

Animirani film kao savremeno sredstvo komunikacije pruža mogućnost neograničenog oživljavanja crteža i lutki. Video tehnika i animacija danas imaju značajnu ulogu u umetnosti, ali i u edukaciji. Zahvaljujući njima

snimaju se i emituju različiti obrazovni programi iz oblasti umetnosti, nauke, tehnike, nasleđa. Filmovi prenose konkretne situacije ili doživljena svedočanstva, otkrivajući deci nove uglove posmatranja stvari i pojava. Deca se putem filma uživljavaju u zbivanja koja im prenose pokretne slike, što doprinosi njihovom većem intelektualnom i stvaralačkom angažovanju značajnom za razvoj i učenje (Filipović, 2011). U vaspitno-obrazovnom radu sa decom potrebno je da filmovi budu verodostojni, da pruže informaciju i prijatan doživljaj kao i da poseduju određeni umetnički i estetski kvalitet.

Pozorište senki i animirani film *U društvu sa mamutom*

Kako bi se najmlađim posetiocima predstavio Kikindski mamut i dočaralo davno prošlo vreme i period u kom je živio, javila se ideja za interpretacijom njegove priče putem pozorišta senki. Deca putem senki „upoznaju“ ko je pronašao mamuta, kada se to dogodilo, kog je pola bila životinja, kako je nazvana (Kika), koliko je bila velika, visoka, teška, pre koliko hiljada ili miliona godina je živela.

Kao jedan od mogućih načina interpretacije lokalnog paleontološkog nasleđa u muzeju (ali i u vrtiću, školi), javila se ideja da se pozorišni komad ekranizuje i na taj način omogući što efikasnija i ekonomičnija prezentacija i kako bi se obezbedilo njegovo prikazivanje u bilo kom vremenu i prostoru. Najmlađim posetiocima je ekranizacijom pozorišta senki omogućeno razumevanje života i otkrića mamuta, a fabula i estetika animiranog filma prilagođena je njihovom uzrastu. Vodeći računa o svim navedenim teorijskim okvirima i preporukama autora koji su pisali o scenskoj umetnosti i lutkarstvu za decu, prvo je osmišljen pozorišni komad a zatim i animirani film pod nazivom *U društvu sa mamutom*. Ovaj film nastao je snimanjem scena izvedenim putem tehnika pozorišta senki. Lutke (deca, vaspitačica, radnici, muzejski vodič, mamuti, skelet) i scenografija (fabrika, vrtić, muzej, bageri, drveće, trava, oblaci) izrezani su od hamer papira crne boje. Lutke su pričvršćene na štapiće, a neki od rekvizita su zabodeni u stiropor ili pričvršćeni za ram sa razapetim platnom bele boje.

Animirani film se sastoji iz tridesetak scena koje su montažom uklopljene u kontinuirani proces scenske radnje. Vremensko trajanje filma je 10 minuta i 52 sekunde.

Prvo je osmišljen kratak scenario, zatim je nacrtan takozvani *story board* koji se sastoji iz ilustracija, koje pomažu svim akterima koji učestvuju u snimanju da razumeju redosled radnji i izgled scena. Animirani film snimljen je fotoaparatom. Svaka scena zbog specifičnosti scenografije posebno je snimana i kasnije u montaži spojena u film. Film je montiran u

odgovarajućem kompjuterskom programu, dodati su muzika i glas koji je prethodno snimljen na diktofonu.

Kikindski muzej je sa animiranim filmom *U društvu sa mamutom*, gostovao u nekoliko gradskih vrtića (slika 1). Film je poslužio kao uvodna aktivnost u likovno-dramske aktivnosti predškolaca u kojima su sama deca kreirala plošne lutke, predstavila svoje viđenje mamuta i napravila pozorište senki o njemu. Zahvaljujući vizuelnim podsticajima putem kojih je obrađena jedna muzejska tema, deca su usvojila osnovne informacije o praistorijskoj životinji, obezbeđena je *napravi sam* aktivnost, omogućen je doživljaj lepog, pokrenute su mašta i imaginacija a deca su podstaknuta da se likovno i dramski izraze.

Takođe, u samom muzeju je izvedeno nekoliko sličnih aktivnosti kako bi najmlađim posetiocima bila predstavljena priča o mamutu (slika 2).

Aktivnim učešćem deca lakše uče i usvajaju znanja vezana za određenu muzejsku temu, razvijaju pamćenje i pažnju unapređujući misaone procese. Muzej i lokalno nasleđe uz koje dete odrasta putem muzejske edukacije treba da postane sastavni deo detetove ličnosti i identiteta i da mu pruži mogućnost za upoznavanje sveta koji ga okružuje. Pozorište senki jedan je od mogućih, pogodnih i poželjnih vizuelnih podsticaja kojim se deci predškolskog, ali i starijeg uzrasta, može dočarati prošlost, približiti istorijski događaj ili ličnost, prezentovati biljni i životinjski svet, a sve u cilju povećanja zainteresovanosti za baštinu i za njeno očuvanje.

Summary

The most interesting exhibit of the Kikinda museum for pre-school children is a mammoth skeleton. In order to bring this rare exhibit closer to their understanding and interests, a visual interpretation of the story of a mammoth has been created. Using the technique of shadow theater, an animated film *In Company With a Mammoth* was recorded through which a story about the discovery and life of the Kikinda mammoth was told.

Literatura

Bridal, T., 2004, *Exploring Museum Theatre*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Jovanović, N., 2007. *Lutkarstvo i scenska lutka*, Novi Sad: Zmajeve dečje igre

Košničar, S., 2002. *Scenska umetnost: učenje kroz scensku igru*. Novi Sad: „Zmaj“

Milovanović, A., 2001. *Antologija lutkarskih tekstova (sa Lutkef-a)*. Beograd: Kreativni centar

Filipović, S., 2011. *Metodika likovnog vaspitanja i obrazovanja: metodički priručnik za likovne pedagoge, učitelje i vaspitače*. Beograd: Univerzitet umjetnosti, Klett

Čakić-Simić, N., 2007. *Beleške lutkarskog pomoćnika: priručnik za lutkarstvo*. Beograd: Kreativni centar

DANIELA BILOPAVLOVIĆ BEDENIK

Muzej suvremene umjetnosti
Avenija Dubrovnik 17, Zagreb
daniela.bilopavlovic@msu.hr

DSU U MSU – PROGRAM INTERAKTIVNIH VODSTAVA ZA OSNOVNE ŠKOLE DJECA SUSREĆU UMJETNOST

S udrugom Djeca susreću umjetnost Muzej suvremene umjetnosti započeo je suradnju 2012. godine kada je pokrenut program Sedmi kontinent. U ovaj program uključeni su učenici osnovnih škola koji u okviru nastavnog programa dolaze u MSU, gdje se provode aktivnosti. Unutar četiri sata učenici imaju priliku pogledati film (pomno odabran za njihovu dob), susresti se s gostom (redateljem, glumcem...), te prisustvovati na edukativnoj radionici vezanoj uz odgledani film ili sudjelovati u interaktivnom prilagođenom vodstvu kroz stalni postav MSU-a. Likovni program provodi se kroz edukativna vodstva stalnim postavom Zbirke u pokretu, a cilj je približiti učenicima temeljne pojmove likovne umjetnosti koje usvajaju na satovima Likovne kulture u svojim školama i poučiti ih kritičkom promišljanju. Iz godine u godinu broj škola uključenih u ovaj program se povećava te Muzej na godišnjoj razini, u jesenskom i proljetnom ciklusu, ugosti oko 10 000 djece. Program Sedmi kontinent prvi je projekt koji je nastavu Hrvatskog jezika preselio izvan učionice i povezao ga s medijskom kulturom i likovnom umjetnošću.

Filmski program u okviru programa *Sedmi kontinent* osmišljen je kao nadopuna sadržajima medijske kulture u okviru nastave Hrvatskog jezika u osnovnim školama.

U suradnji sa stručnim suradnicima iz područja medijske kulture - profesorima Hrvatskog jezika, učiteljima razredne nastave, komparatistima, redateljima, filmskim kritičarima i dr. ostvarena je platforma za osvještavanje mladih gledatelja koji kritički promišljaju odgledane filmove i o njima raspravljaju.

Likovni program osmišljen je u suradnji sa stručnjacima iz područja likovne umjetnosti, muzejskim pedagogima i kustosima zagrebačkog Muzeja suvremene umjetnosti, u želji za širenjem vidika mladih posjetitelja muzeja i u nastojanju za stvaranje nove generacije budućih kulturno osviještenih građana.

Zastupljenost Likovnog odgoja u školskoj satnici vrlo je malena, a nastavnici i profesori su, ako učenicima žele pružiti širi uvid u likovnu umjetnost,

primorani uključiti se u dodatne aktivnosti. Posjet muzeju, sudjelovanje u interaktivnim vodstvima i susret s originalnim umjetničkim djelima pokazao se izuzetno učinkovitom metodom.

„Kako približiti umjetnost djeci te učiniti da je ona razumiju i da postane sastavni dio njihovog života kroz film i likovnu umjetnost?“

Likovni dio podrazumijeva interaktivna stručna vodstva po stalnom postavu MSU-a, posebno prilagođena dobnim skupinama. Naglasak je na otkrivačkom i kreativnom pristupu, a manje na formalnoj analizi, po čemu se posjet učenika muzeju i susret s originalnim umjetničkim djelom mora razlikovati od susreta učenika s reprodukcijama umjetničkih djela u razredu. Kroz edukativna vodstva stalnim postavom *Zbirke u pokretu* nastojimo približiti učenicima temeljne pojmove likovne umjetnosti koje usvajaju na satovima Likovne kulture u svojim školama.

Primarni obrazovni ciljevi su istraživati, uočiti i izraziti raspored i odnose veličina različitih oblika. Djeci postavljamo pitanja na koja, gledajući i analizirajući djelo, sama pronalaze odgovore.

Osmislili smo dva osnovna tipa vodstva – *Eksperimentalni atelje* i *Počelnica za konceptualce*.

Eksperimentalni atelje

Vodstvo je namijenjeno nižim i višim razredima osnovne škole, a obuhvaća radove umjetnika nastalih 50-tih, 60-tih i 70-tih godina 20. stoljeća, ali i novije radove nastale krajem 20. st. Vodstvo je dobilo naziv prema umjetničkoj grupi EXAT 51, koja je djelovala 50-tih godina prošloga stoljeća. Naziv grupe označava kraticu za “eksperimentalni atelje” i već u

samom naslovu nagovještava idejno opredjeljenje – eksperimentiranje.

Vodstvo započinjemo na prvom katu stalnog postava *Zbirke u pokretu*, a nastavljamo na drugom katu s optičkom i kinetičkom umjetnošću, te se na kraju nadovezujemo na upotrebu novih medija na kraju 20. i početku 21. stoljeća.

S mlađim grupama (1. – 4. razred) obrađuje se i usvaja sljedeće:

1. Razlika između slike i skulpture - dvodimenzionalne plohe omeđene okvirom (ova slika sastoji se od četiri dijela) i trodimenzionalnog objekta (kojeg možemo „obići“)
2. Što slika prikazuje (o čemu slika govori, na što vas prizor podsjeća)
3. Pojam raspored/razmještaj (usporediti s rasporedom predmeta na stolu za ručak...)
4. Razlikovanje osnovne od izvedenih boja
5. Suprotstavljanje boja
6. Pojam *dojam*: kakav dojam na nas ostavljaju „žive“, dinamične boje

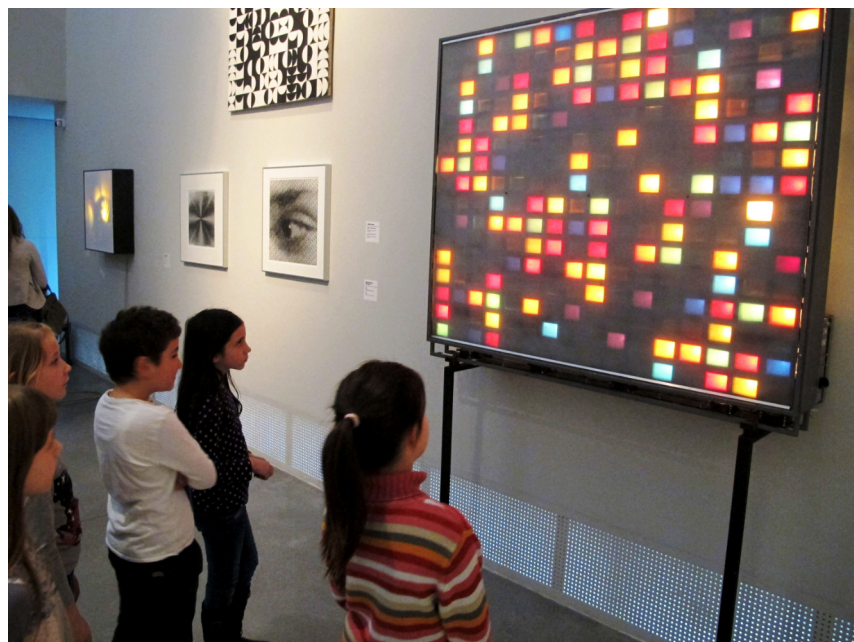
Starije grupe (5. – 8. razred) obrađuju i usvajaju sljedeće:

1. Pojam format slike (oblik slike – vodoravni i okomiti format) i kako format utječe na raspored dijelova (kompozicija)
2. Pojam tema slike (ako ju je moguće odrediti, onda se ona naziva figurativnom slikom, a ako je tematski neodređena, apstraktnom slikom, koja može pobuditi asocijacije iz pojmovnog svijeta)
3. Tehnike u likovnoj umjetnosti
4. Razlikovanje osnovnih i izvedenih boja, pravih (kromatskih) i nepravih (akromatskih) boja
5. Pojmove kompozicija (raspored, simetrija, asimetrija) i kompozicijski dojmovi (preglednost-nepreglednost, jasnost-nejasnost, statičnost-dinamičnost)

Učenike upoznajemo s umjetnošću zasnovanom na temeljima grupe EXAT 51 i umjetnicima Vladimirom Kristlom, Aleksandrom Srnecom i dr., te djelima nastalim od druge polovice 20. st. do danas. Tijekom vodstva se na

tu temu nadovezuju teme optičke umjetnosti (Yvaral, Logar, Mavignier, Soto...), međunarodnog pokreta Nove tendencije (Srnc, Picelj, Čížmek...), te novih medija i umjetnosti s kraja 20. i početka 21. stoljeća (Martinis, Petercol...).

Početnica za konceptualce

Obzirom da je stalni postav *Zbirke u pokretu* većim dijelom posvećen konceptualnoj umjetnosti, posebnu pažnju u ovim vodstvima dajemo upravo upoznavanju i boljem razumijevanju konceptualne umjetnosti.

Često se u muzejima suvremene umjetnosti čuju pitanja: „zar je to umjetnost?“, „kakve to veze ima s umjetnošću?“. U vodstvu *Početnica za konceptualce* naše mlade posjetitelje upoznajemo s pojmovima koncept, instalacija i „ready made“, pomoću kojih ćemo lakše pronaći odgovor na pitanje „kako obične stvari mogu postati umjetnost?“.

Kroz stručna vodstva kustosa i edukatora pokazujemo kako mnoga „neobična djela“, „predmeti“ i „stvari“, nisu slučajno u muzejima. Osvrćemo se na stogodišnju povijest umjetnosti i rodonačelnika suvremene umjetnosti, Marcela Duchampa, koji je „izumio“ ready-made, odnosno priskrbio običnom predmetu u galerijskom kontekstu status umjetničkog djela.

U potrazi za tajnama konceptualne umjetnosti upoznajemo djela Brace Dimitrijevića, Josipa Vanište, Mladena Stilinovića, Tomislava Gotovca, Sanje Iveković, Željka Jermana, Ivana Ladislava Galete i dr.

Primjeri pitanja za analizu tijekom vodstva:

1. Prepoznajete li neke predmete koje koristimo u svakodnevnom životu? Koje?
2. Zašto se ti predmeti nalaze u postavu muzeja? Mogu li se koristiti?
3. Sa čime možemo povezati naziv ovog rada?
4. Objasnite pojam „ready made“!
5. Objasnite pojam „umjetnička instalacija“!

Sva vodstva su redovito prilagođena grupi i afinitetu mladih posjetitelja koji sami određuju dinamiku vodstva. Posjet muzeju i sudjelovanje u kreiranju stručnog vodstva i analizi djela učenike oslobađa stereotipa tzv. „strahopoštovanja“ koje se generacijama provlači, te učenici uživaju u obilasku muzeja i u opuštenoj atmosferi sudjeluju u neformalnoj analizi umjetničkih djela. U sedam godina provođenja ovog programa i suradnje sa školama, stvorili smo novu generaciju muzejskih posjetitelja koji nastavljaju dolaziti na naše izložbe i programe, dokazujući time da je odlazak u muzej najbolji način za osvještavanje i stvaranje nove kulturne publike.

Summary

The Museum of Contemporary Art Zagreb (MSU) began cooperating with the association Kids Meet Art in 2012, when the film program the *Seventh Continent* was launched. This program includes visits of the primary school students to the Museum of Contemporary Art where different activities are carried out as part of the curriculum. Within four hours of the program, students have the opportunity to watch a film (carefully selected to suit their age), meet a guest (a director, an actor...), and attend an educational workshop related to the film they just watched, or participate in an interactive customized guide tour through the MSU's permanent exhibition.

By using educational guided tours through the permanent exhibition *Collection in Motion*, the goal of the program is to familiarize the students with the basic concepts in fine arts that they were previously introduced to in art classes in school, and to incite them to use more of critical thinking.

Each year the number of schools involved in this program increases, and during the autumn and spring cycle the Museum hosts around 10,000 children.

This is the first of such projects that have contributed to moving the Croatian language classes outside the classroom while also connecting it with the media culture and fine arts.

TONI BILIĆ

Gradska galerija Antun Gojak
Don Mihovila Pavlinovića 1, Makarska
galerija.agojak@makarska.hr

EDUKATIVNE RADIONICE U GRADSKOJ GALERIJU ANTUN GOJAK VOL.2

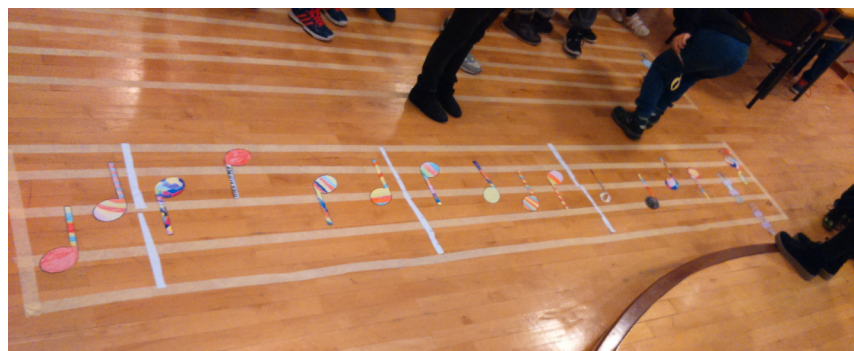
U radu je prikazan nastavak razvoja koncepta edukativnih radionica u Gradskoj Galeriji Antun Gojak. Predstavljen je novi ciklus edukativnih radionica i njihov sadržaj. Radionice su raspoređene na sljedeći način: edukativna radionica za vrtiće u trajanju od 30 min., edukativne radionice za osnovnoškolce u trajanju od 45 min. i edukativne radionice za srednjoškolce u trajanju od 60 min. Program su posjetili većinom polaznici osnovnih škola (niži razredi). Nastavak galerijskih radionica pokazao se kao pozitivno iskustvo nakon kojeg polaznici odlaze kućama bogatiji za jedan novi doživljaj muzejskog prostora. Možemo reći kako Galerija ovim nastavkom radionica dobiva stalnu publiku.

Tijekom 2016./2017. godine Galerija je, u sklopu svojih aktivnosti, nastavila razvijati koncept edukativnih radionica.

Noć muzeja 2017. s temom *Glazba i glazbeni velikani i njihov utjecaj na društvo* udružila je Galeriju s Gradskom glazbenom školom Makarska.

Spomenuto udruženje rezultiralo je razvojem edukativne radionice pod naslovom *Šarene pjesme*. Uz pomoć profesorica Glazbene škole Petre Šošić i Željke Mikavice Vranješ polaznike radionice smo upoznali s glazbenom abecedom koju su kasnije koristili kao oruđe kojim su se izražavali.

Na velikom glazbenom crtovlju/glazbenoj ljestvici slagali su odgovarajuće note, koje - ako su ispravno posložene, tvore poznate im pjesme.

U suradnji s voditeljicom odjela za vizualnu kulturu Gradske knjižnice Juraj Šižgorić te dugogodišnjom voditeljicom programa Međunarodnog dječjeg festivala u Šibeniku Zdenkom Bilušić, Galerija je organizirala četiri različite radionice.

Radionice *Iz otpisa* i *Najnoviji Novi strojevi*, čiji je autor gđa Zdenka Bilušić, pokazale su polaznicima kako se uz malo kreativnosti mogu poslužiti stare knjige za otpis.

Radionicom *Priča o slikaru* Galerija je polaznicima približila Gojakov život i stvaralaštvo. Putem ove radionice svi polaznici (uglavnom polaznici nižih razreda osnovne škole) detaljnije su se upoznali s Gojakom i muzejskom građom iz Fundusa.

Slikar i grad je radionica "otvorenog tipa". Više od stotinu makarskih osnovaca imalo je priliku posjetiti mjesta u Makarskoj koja su poslužila kao inspiracija za poznate Gojakove radove.

Galerija je s radionicom *Učimo kroz igru* sudjelovala u dvanaestoj Noći muzeja.

Ovom radionicom, uz pomoć trenera Veslačkog kluba Biokovo i Atletskog kluba Sv. Marko, polaznicima smo približili osnove spomenutih sportova.

Summary

This paper represents the continuation development of educational workshop concept in Antun Gojak Town Gallery. A new cycle of educational workshops and their content was represented. The workshops arrangement follows: an educational workshop for kindergartens lasting 30 minutes, educational workshop for elementary school lasting 45 minutes and educational workshops for highschool lasting 60 minutes. The program was mostly visited by elementary school attendants (lower grades). The continuation of gallery workshops proved to be a positive experience after which attendees gained a new museum experience. All in all, the Gallery gains a permanent audience with the continuation of workshops.

IVA NOVAK

Muzej za umjetnost i obrt
Trg Republike Hrvatske 10, Zagreb
iva.novak@muo.hr

APLIKACIJA ZA DIGITALNE POTRAGE: MOGUĆNOSTI

MUO je sudjelovao u razvijanju aplikacije CityQuest koja omogućuje kreiranje potraga za određenim kulturnim sadržajima. S obzirom da je riječ o opensource aplikaciji, Pedagoški odjel redovito je koristi za izrađivanje digitalnih potraga.

U izlaganju će biti govora o tri – Tajne zanata, Barokna potraga i Punim jedrima – koje pokazuju različite mogućnosti korištenja ovakvog alata. Obrazložiti će se prednosti koje pruža digitalni edukativni materijal, ali i obratiti pažnja na potencijalne mane odnosno opasnosti.

U sklopu međunarodnog projekta *AthenaPlus: Pristup mrežama kulturne baštine za Europeanu* (1.3.2013.–30.8.2015.), kao jedan od partnera, MUO je, između ostalog, sudjelovao u testiranju i razvijanju dvaju alata: MOVIO¹ i *CityQuest*.² MOVIO je alat za izradu digitalnih izložbi prilagođen potrebama kulturnih institucija. *CityQuest* je edukativna aplikacija za mobilne uređaje koja omogućuje kreiranje potraga za određenim kulturnim sadržajima. S obzirom da je riječ o *open source* alatima, Pedagoški odjel MUO nastavio ih je koristiti i nakon završetka projekta odnosno testiranja. Na taj način nastalo je nekoliko virtualnih izložbi te nekoliko digitalnih potraga. Međutim, za Pedagoški odjel zanimljiviji alat predstavlja *CityQuest* jer rezultira interaktivnim sadržajem i, kako smo s vremenom otkrili, omogućava različite načine korištenja.

Izvorno, kao što joj i ime sugerira, aplikacija je zamišljena kao alat za izradu potraga kroz gradove – korisnicima se zadaje stvarna, fizička ruta kojom trebaju proći i prilikom koje trebaju „otkriti“ zadane točke, primjerice građevine, spomenike, umjetnička djela. Tako je i MUO tim za potrebe testiranja u sklopu projekta osmislio potragu *Istraži Bolléov Zagreb!*³ u kojoj je obrađeno deset lokacija u gradu Zagrebu prezentiranih na tadašnjoj izložbi *Herman Bollé: Graditelj hrvatske metropole* (MUO, 17.4.-23.8.2015.).

¹ MOVIO je 18-mjesečni IICU projekt, sufinanciran od Fondazione Telecom Italia, razvijen od strane poduzeća Gruppo Meta. <http://www.movio.beniculturali.it/>

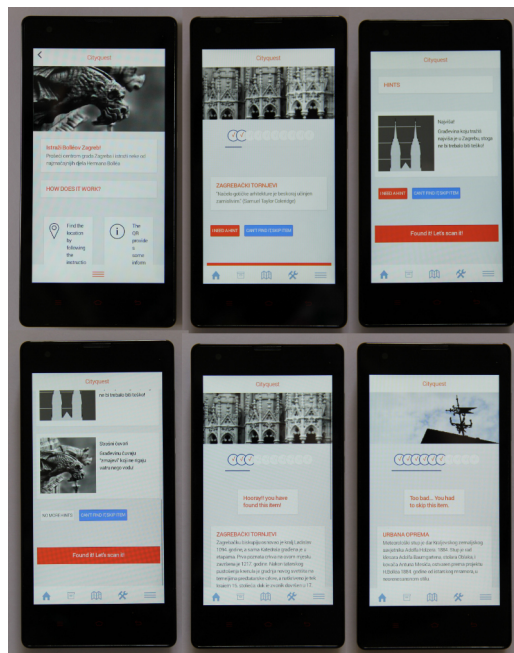
² *CityQuest* je *open source* aplikacija pod MIT licencom. Izrađena je od strane PACKED vzw u okviru projekta CIP ICT-PSP AthenaPlus. <http://cityquest.be/>

³ Autorice digitalne potrage *Istraži Bolléov Zagreb!* su Petra Milovac i Iva Novak.

Gledano sa strane korisnika, svaka potraga započinje osnovnim informacijama i uputama, te geolokacijom početka potrage. Za otkrivanje svakog koraka moguće je nekoliko puta koristiti pomoć (*hint*) u obliku tekstualnih i vizualnih smjernica. Kada korisnik pronađe zadanu stavku, treba skenirati QR kôd koji se tamo nalazi da bi mogao prijeći na sljedeći korak. Kôd pruža podatke o otkrivenoj stavci. Na taj način aplikacija obogaćuje razgledavanje prostora kulturne i prirodne baštine te potiče korisnika na aktivno istraživanje spomenika. Riječ je o proširenoj stvarnosti (*augmented reality*), odnosno umetanju računalno generiranih elemenata u stvarno okruženje. Ako ne uspijeva pronaći neku stavku, korisnik može odlučiti preskočiti je te nastaviti dalje s potragom. Na kraju primi čestitke što je uspješno završio potragu i svoj rezultat: vrijeme koje mu je bilo potrebno, broj otkrivenih stavki i broj korištenih smjernica (*hintova*).

Za autore, odnosno one koji žele kreirati potrage, napravljeno je vrlo jednostavno upravljačko sučelje ove mrežne aplikacije. Autor potrage unutar aplikacije definira stavke, smjernice (*hintove*) odnosno korake, upisuje upute (po mogućnosti tajanstvene i domišljate), završne tekstove o stavkama te svemu spomenutom pridružuje fotografije. Nakon što autor potrage dovrši svoj rad, aplikacija generira QR kôdove, koje je onda potrebno isprintati i postaviti na zadane lokacije. Dvršena se potraga klikom miša pohranjuje u sustav te time postaje dostupna svim korisnicima koji na svojem mobilnom uređaju imaju instaliran *CityQuest*. Svaka kreirana potraga ima vlastitu

SLIKA 1
Nekoliko koraka
digitalne potrage
Istraži Bolléov
Zagreb!

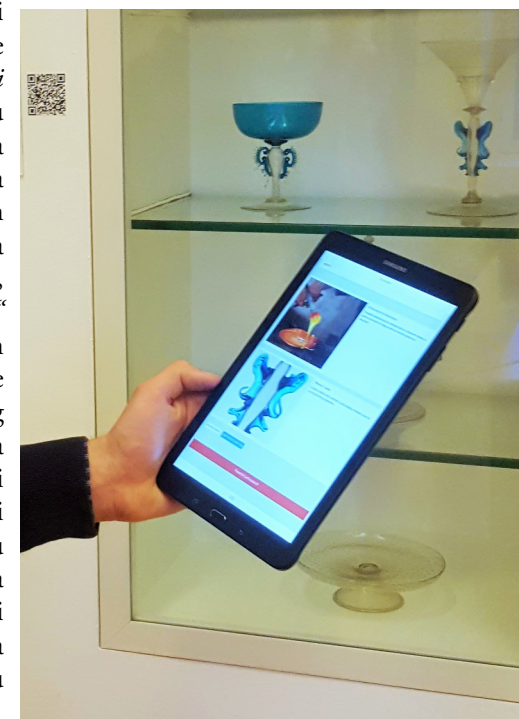
lozinku koju korisnici aplikacije unose kada žele započeti određenu potragu. Poželjno je da autor potrage spomenutu lozinku objavi svojim korisnicima nekim komunikacijskim kanalom (objava na mrežnoj stranici, slanje elektroničkom poštom, itd.) (slika 1).

Nakon završetka projekta i finalizacije *CityQuest*-a, razmišljali smo kako bismo ga mogli upotrijebiti za vlastite potrebe, s obzirom da nismo imali namjeru koristiti ga za njegovu izvornu namjenu tj. potrage po gradu. Naravno, samo po sebi se nametnulo da je moguće osmisliti potragu unutar Muzeja. Za to je posebno pogodan Stalni postav jer je dovoljno velik i

prostran. Naime, u manjim prostorima potraga nema smisla jer su kôdovi prilično uočljivi pa ih posjetitelji vide i prije nego što obrate pažnju na predmete.

Prva potraga koju smo realizirali za vlastite potrebe (a ne potrebe testiranja) bila je *Tajne zanata*⁴ u sklopu 22. Edukativne muzejske akcije *Tajne* (25.4.–18.5.2017., u organizaciji HMD-a i Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju). Naime, Pedagoški odjel MUO osmislio je program *Tajne zanata* u sklopu kojeg je realizirana digitalna potraga namijenjena individualnim posjetiteljima te niz edukativnih radionica na kojima su profesori i učenici Škole primijenjene umjetnosti i dizajna prezentirali određene zanatske vještine.⁵ *Tajne zanata* je digitalna potraga za određenim predmetima u Stalnom postavu koji „kriju“ neke tajne o zanatu ili vještinama. Primjerice, naslov prve stavke bio je *Transparentna tajna*, a nakon nekoliko smjernica, posjetitelji su trebali doći do krilate čaše proizvedene u Veneciji. Nakon očitavanja kôda, otkrila bi im se priča o tajnoj formuli mekog sodnog venecijanskog stakla, zbog koje je staklo bilo vrlo podatno za oblikovanje i koju se nastojalo sačuvati tako što su staklari pretvoreni u zatvorenike na otoku Muranu, a pokušaj bijega kažnjavao se smrću. Sljedeća stavka naslovljena *Vještina i vrijeme* otkrivala je zanimljivosti o vještini

potrebnoj za tkanje tapiserija, stavka *Dvoje ili troje??* pokazala je kako su restauratorska istraživanja odnosno rendgenska snimka otkrile treću, golim okom nevidljivu osobu na ulju na platnu *Eneja i Didona*, stavka *Domaći „mlinci“* otkrivala je priču o prvim probnim tanjurima tvornice Jugokeramika koji su, zbog nedovoljnog poznavanja tehnologije i materijala, bili prekriveni mjhurićima, i tako dalje. Aplikaciju posjetitelji mogu preuzeti na vlastiti mobilni uređaj, ili koristiti putem tableta posuđenog na info pultu (slika 2).

SLIKA 2
Prvi korak
digitalne potrage
Tajne zanata

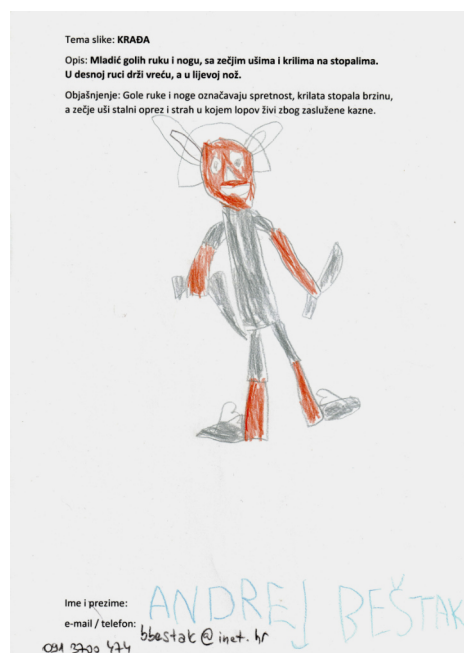
⁴ Autorica digitalne potrage *Tajne zanata* je Iva Novak.

⁵ Program je osmislila Iva Novak, a realizirali su ga Iva Novak i profesori ŠPUD-a: Vladimir Meglič, Nenad Weltinger, Tomislav Tomić, Vinka Mortigijja Anušić, Miroslav Sabolić, Vladimir Šimunić, Željka Šaravanja, Srđan Jelisić, Ljiljana Hajdarević, Lucija Gudlin.

Dakle, u ovom slučaju aplikacija je funkcionirala zaista kao potraga. Međutim, kada smo slično htjeli napraviti i na izložbama, naišli smo na spomenuti problem: kako usmjeravati posjetitelje pomoću smjernica (*hintova*) i očekivati njihovo „traganje“, kad već nakon prolaska kroz vrata jasno vide prvi QR kôd? Postalo je očito da, ako je želimo koristiti i na izložbama, aplikaciju moramo modificirati.

Uz izložbu *Barokni sjaj Venecije: Tiepolo i suvremenici* (MUO, 3.6.–1.10.2017.) odlučili smo iskoristiti ovaj alat za izradu neke vrste vodstva za mlađe posjetitelje. Naime, izložba je bila prilično ozbiljna, mračna i praktički bez proširenih legendi, pa smo zaključili da bi za bolji doživljaj i razumijevanje vodstvo bilo neophodno, posebno kada je riječ o mlađoj publici. Međutim, umjesto da jednostavno napišemo proširene legende i stavimo ih na zid ili tiskamo u obliku neke vrste deplijana, ili pak da snimimo audio vodič, odlučili smo se za – mladima posebno atraktivniji i zanimljiviji – digitalni medij. Realizirana je *Barokna potraga*⁶ koja je funkcionirala kao interaktivno vodstvo kroz izložbu za mlađe posjetitelje. *Hintovi* više nisu imali ulogu tajanstvenih uputa, nego vrlo jasnih smjernica uz pomoć kojih posjetitelji zadanim redoslijedom obilaze izložbu, skeniraju QR kôdove i otkrivaju zanimljive podatke. Između ostalog, saznali su razliku između baroka i rokoka, naučili što je to mrtva priroda, pejzaž, veduta, žanr, ikonografija... Zadnja točka bila je nagradni zadatak –

SLIKA 3
Ikonografski
zadatak na temu
„krađa“

posjetitelji su trebali zamisliti da su oni umjetnici, a Muzej naručitelj koji im zadaje što želi da nacrtaju. Zadaci su se sastojali od teme, ikonografskog opisa i objašnjenja, preuzetih iz *Ikonologije* Cesarea Ripa (Ripa 2000.), ali malo skraćениh i pojednostavljenih. Primjerice, jedna od tema bila je krađa, opis je glasio: „Mladić golih ruku i nogu, sa zečjim ušima i krilima na stopalima. U desnoj ruci drži vreću, a u lijevoj nož.“, a objašnjenje: „Gole ruke i noge označavaju spretnost, krilata stopala brzinu, a zečje uši stalni oprez i strah u kojem lopov živi zbog zaslužene kazne.“ Dovršene crteže trebalo je predati na prodajni pult, a nakon izložbe odabrali smo i nagradili one koji su se najviše potrudili (slika 3).

⁶ Autorica *Barokne potrage* je Iva Novak.

Treća potraga osmišljena je uz 23. Edukativno-muzejsku akciju *Lada* (18.4.–18.5.2018., u organizaciji HMD-a i Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju). Pedagoški odjel MUO sudjelovao je s edukativnim programom *Punim jedrima* u sklopu kojeg su osmišljena posebna vodstva i radionice za grupne posjete, na kojima smo prolazili kroz Stalni postav na sasvim drugačiji način nego inače – obraćajući pažnju na lađe i plovidbu, u doslovnom i prenesenom smislu. Za individualne posjetitelje poželjeli smo napraviti kviz i zaključili da ga u tako kratkom roku možemo realizirati jedino uz pomoć nekog alata koji nam je dostupan i s kojim smo upoznati. Odlučili smo pokušati sa *CityQuest*-om, no s obzirom da on nema mogućnost postavljanja pitanja i odgovora, morali smo ga prilagoditi. Stoga su posjetitelji uz posuđeni tablet dobili i papir i olovku. Pitanja su postavljena digitalno, a odgovori davani analogno. Kroz kviz *Punim jedrima*⁷ ponovno smo jasnim smjernicama, a ne tajanstvenim uputama (*hintovima*), vodili posjetitelje do djela koja se mogu povezati s temom lađe, a QR kôd pružao je kratke edukativne informacije o izlošcima, te postavljao pitanje ili zadatak. Primjerice, uz sliku *Našašće Mojsija* podsjetili smo posjetitelje da je na samom početku života bebu Mojsija mama pustila niz rijeku Nil kako ga Egipćani ne bi ubili, a pitanje je glasil: „Nije plovio u lađi već u...?“ Uz skulpturalni rokoko stojeći sat trebalo je pogoditi koji to važan izum prikazuje, ako znamo da je njime čovjek prvi puta uspješno zaplovio – ne vodom, već zrakom. U dvorani empirea zadatak je bio pronaći ležaljku čiji oblik podsjeća na lađu, nacrtati je i u nju smjestiti osobu (s veslima ili bez), a u dvorani historicizma trebalo se uživjeti u atmosferu slike na kojoj je prikazan krajolik s jezerom i izmisliti barem dva stiha koja dočaravaju ugođaj, i tako dalje. Odgovore su posjetitelji zapisivali odnosno crtali na papir koji su u sklopu zadnjeg zadatka prema uputama trebali pretvoriti u origami brodić i odložiti na za to pripremljeni postament oslikan kao valovito more. Tako su njihovi radovi odmah postajali dio izložbe. Nakon završetka EMA-e, rastvorili smo brodiće i ponovno nagradili autore nekoliko najdomišljatijih listića.

Iz ova tri primjera vidljive su različite mogućnosti korištenja jedne aplikacije: potraga, vodstvo, kviz. Pedagoški odjel MUO koristio je *CityQuest* jer smo radili na njegovom testiranju i stoga bili dobro upoznati s njim, međutim, na internetu je dostupno puno različitih besplatnih, *open source* alata koje je moguće prilagoditi vlastitim potrebama. Naravno, idealno bi bilo osmisliti i detaljno razraditi aplikaciju za vlastite potrebe i potom je realizirati u suradnji s nekom IT tvrtkom, no u nedostatku financijskih sredstava i ovakva rješenja su se pokazala prilično dobrima.

Digitalni alati u muzejima s razlogom imaju i svoje zagovarače i protivnike. Danas, kad smo neprestano okruženi različitim medijima, često i do prezasićenosti, čini nam se da bi barem boravak u muzeju mogao biti pošteđen dodatnih digitalnih podražaja. Čini nam se da bi to moglo biti

⁷ Autorice kviza *Punim jedrima* su Malina Zuccon Martić i Iva Novak.

vrijeme u kojem obraćamo pažnju na stvarni a ne virtualni svijet, na stvarne predmete (izložke), stvarne aktivnosti (radionice), stvarne ljude. Vrijeme u kojem bi posjetitelji, a posebno djeca, mogli „vježbati“ kako biti malo mirni, s mirom.⁸

Međutim, ako ga pravilno koristimo, digitalni medij ipak je vrlo koristan. Naime, Pedagoški odjel MUO unazad nekoliko godina posebnu pažnju posvećuje jednoj specifičnoj kategoriji posjetitelja – djeci i mladima koji u Muzej dolaze u vrijeme kada se ne održavaju vodstva i radionice. Najčešće je riječ o malenim posjetiteljima koji dolaze s roditeljima ili starateljima, a obilazak odraslih za njih je predugačak i neadekvatan. Stoga za njih osmišljavamo publikacije ili digitalne sadržaje koji za cilj imaju zabaviti posjetitelja, ali i (barem donekle) zamijeniti vodstvo odnosno radionicu prilagođeno uzrastu.

Kao što je vidljivo iz primjera u ovome tekstu, digitalni medij vrlo elegantno može zamijeniti neke starije medije i pritom biti jeftiniji (primjerice legende na zidovima ili vodstvo na audio vodiču), na jednostavan način izložbu koja izvorno nije prikladna za sve kategorije posjetitelja približiti određenoj kategoriji, pa čak i pružiti neku vrstu kreativne radionice. Ukratko, cilj nije koristiti nove tehnologije zbog njih samih ili isključivo zbog njihove privlačnosti, nego iskoristiti prednosti koje pružaju kako bi se realizirali edukativno osmišljeni materijali, koji posjet muzeju čine zanimljivijim, kvalitetnijim i potpunijim iskustvom.

Summary

MUO has participated in the development of *CityQuest* application that enables creating a search for specific cultural content. Since it is an open source application, the Educational Department uses it regularly to create digital searches.

This work illustrates three searches – *Secret Crafts*, *Baroque Search* and *Full Sails* – which show different possibilities of using this tool. The benefits that digital educational material provides will be explained, as well as the potential flaws or dangers.

Literatura

Klaić, Mario. 2018. „QR kod u službi muzeja“. U: *Zbornik radova 9. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem – Izazovi i rješenja novoga doba*. Dujmović, Danko, gl. ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 166-172.

Lončar Uvodić, Lorka. 2018. „Srednjoškolci u Muzeju krapinskih neandertalaca“. U: *Zbornik radova 9. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s*

međunarodnim sudjelovanjem – Izazovi i rješenja novoga doba. Dujmović, Danko, gl. ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 123-130.

Lovrić Plantić, Vesna, Iva Meštrović, Petra Milovac. 2015. *AthenaPlus – Pristup mrežama kulturne baštine za Europeanu*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt.

Meštrović, Iva. 2017. *Tajne zanata*, digitalna aplikacija. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt.

Meštrović, Iva. 2017. *Barokna potraga*, digitalna aplikacija. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt.

Miklošević, Željka. 2017. „Komunikacija u muzeju – implikacije za muzejsku edukaciju i razvoj struke“. U: *Zbornik radova 8. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem – Izazovi i rješenja novoga doba – Relacije i korelacije*. Margetić, Mirjana, gl. ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 197-202.

Ripa, Cesare. 2000. *Ikonologija*. Split: Laus.

Zuccon Martić, Malina i Novak, Iva. 2018. *Punim jedrima*, digitalna aplikacija. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt.

<http://www.athenaplus.eu/> (15. 2. 2019.)

<http://www.movio.beniculturali.it/> (15. 2. 2019.)

<http://cityquest.be/> (15. 2. 2019.)

⁸ Inspirirano usmenom izjavom Katarine Ivanišin Kardum na 10. skupu muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem *Granice i vizije* (Makarska, 07. - 10. 11. 2018.)

MUZEJSKE RADIONICE I DIGITALNA TEHNOLOGIJA U GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN

Usmjerenost prema publici i posjetiteljima jedna je od dominantnih uloga muzeja, a posebice je važan obrazovni aspekt i komunikacija kroz muzejske edukativne radionice. Ključ je u prilagodbi sadržaja različitim profilima posjetitelja te zanimljivim i inovativnim načinima prezentacije muzejskih predmeta. Danas je komunikacija bez korištenja digitalnih pomagala gotovo nezamisliva stoga nastojimo što češće uvoditi digitalnu tehnologiju u pedagošku djelatnost kao pomoćno sredstvo u interpretaciji.

1. Uvod

Jedan od temeljnih ciljeva muzeja je komunikacija osobina i vrijednosti predmeta ili cjelina kulturne i prirodne baštine, a izložba, bez obzira bila ona stalna ili povremena, elementarni je oblik muzejske komunikacije kojom se mnogoznačne poruke sadržane u predmetima baštine prenose posjetiteljima kao korisnicima (Maroević 1993: 199). Vodeći se ovim postulatima, djelatnici Gradskog muzeja Varaždin trude se komunikacijom poruka baštine unositi kulturnu baštinu u realni život ljudi u zajednici u kojoj djeluje.

Od osnutka Gradskog muzeja Varaždin 1925. godine do danas, otvoreno je nekoliko stalnih postava u nekoliko muzejskih zgrada u kojima se uz to održavaju i brojne povremene izložbe i raznovrsna događanja. Kako su se tijekom godina muzejske zbirke obogaćivale, povećavao se i broj muzejskih odjela. Tako je danas Gradski muzej Varaždin sastavljen od 9 odjela: Odjela zajedničkih službi, Galerije starih i novih majstora, Arheološkog, Entomološkog, Etnografskog, Kulturnopovijesnog, Povijesnog, Konzervatorsko-restauratorskog i Dokumentacijskog odjela s ukupno 60 zbirki i oko 200.000 predmeta. Muzejski odjeli smješteni su u četiri građevine spomeničke vrijednosti u samoj povijesnoj jezgri grada: u gotičko-renesansnoj utvrdi Stari grad, u klasicističkoj palači Herzer, u baroknoj palači Sermage te u Kuli stražarnici u kompleksu Staroga grada. U sklopu navedenih muzejskih odjela trenutno su uređena četiri stalna muzejska postava: stalni postav Kulturnopovijesnoga odjela u Starome gradu s

ambijentalno namještenim sobama, stalni postav *Svijet kukaca* Entomološkoga odjela u palači Herzer osnovu kojeg čini jedinstvena zbirka prirodoslovca Franje Koščeca, te dva stalna postava u sklopu Galerije u palači Sermage: *Stalni postav starih majstora* i *Hrvatski majstori 20. stoljeća*.

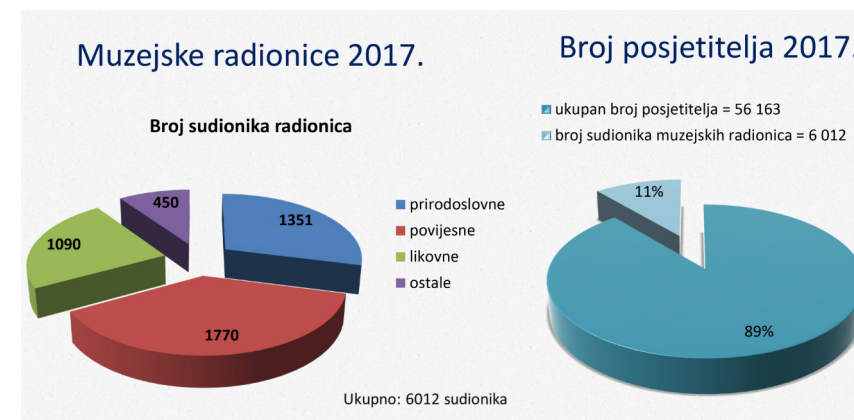
Uz ove stalne postave, Muzej priređuje i dvadesetak izložbi godišnje. Posjetiteljima se, osim samostalnog razgledavanja, nudi i mogućnost stručnog vodstva izložbom ili stalnim postavom, a kao važan komunikacijski i obrazovni aspekt uz izložbu se najčešće priređuju i muzejske edukativne radionice. Kako Gradski muzej Varaždin nikada do sad, u svom gotovo stogodišnjem djelovanju, nije imao zaposlenog muzejskog pedagoga, edukativne muzejske radionice provode uglavnom kustosi, a često se uključuju i ostali stručni djelatnici kao što su restauratori ili dokumentaristi.

2. Muzejske edukativne radionice

Statistički podaci o broju i vrsti održanih radionica za 2017. godinu su sljedeći:

- 45 prirodoslovnih radionica uz stalni postav *Svijet kukaca* sa 1351 sudionikom
- 54 stručna vodstva i 64 povijesne radionice uz izložbu *Ivan Kukujević Sakcinski* sa 1770 sudionika
- 40 likovnih radionica uz izložbu *Hommage à Miljenko Stančić* sa 1090 sudionika
- 450 sudionika na radionici *Plemićko dvorište Sermage*.

Prema ovim podacima, na muzejskim radionicama u 2017. godini bilo je 6012 sudionika. S obzirom da je ukupan broj posjetitelja 2017. godine u Gradskom muzeju Varaždin bio 56.163, ispada da oko 11% posjetitelja Muzeja čine samo sudionici muzejskih radionica, ne računajući stručna vodstva postavima i izložbama (grafikon 1).

GRAFIKON 1
Statistički podaci o broju muzejskih radionica

Prilikom osmišljavanja, kako izložbi, tako i edukativnih radionica, važno je imati na umu ciljanu publiku. Potrebno je prilagoditi sadržaj različitim profilima posjetitelja te na zanimljiv i inovativni način prezentirati muzejski predmet. Danas, u 21. stoljeću, gotovo je nezamisliva komunikacija s posjetiteljima bez korištenja digitalnih pomagala. Muzeji moraju uhvatiti korak s novim tehnologijama ako žele privući novu publiku i pojačati interes kod one *stare*. Mlađe generacije posjetitelja ne mogu ni zamisliti kako je izgledao i kako bi mogao izgledati svijet bez digitalne tehnologije i bez njene primjene u svakodnevnim aktivnostima. Stoga, bez inovativnih pomaka u interpretaciji muzejske priče, oni muzej doživljavaju statičnim i zastarjelim. Imajući to na pameti, nastojimo što češće uvoditi digitalnu tehnologiju u muzejsku pedagošku djelatnost kao pomoćno sredstvo u interpretaciji i sudionicima radionica dati mogućnost da se, primjerice prilikom rješavanja zadataka iz edukativnih listića, umjesto papirom i olovkom služe tabletima.

3. Edukativne radionice u stalnim postavima

3.1. Edukativna radionica uz Stalni postav starih majstora

Za muzejske radionice vezane uz *Stalni postav starih majstora* izrađene su posebne edukativne igre za tablet. Učenici, nakon što saznaju zanimljive informacije o pojedinim slikama i ispune klasične radne listiće, mogu sudjelovati u natjecanju – koja će grupa biti brža u igri memorije ili pak sastavljanju slagalice na tabletima. Motivi korišteni u ovim igrama su, dakako, digitalizirane slike iz stalnog postava (slika 1).

SLIKA 1
Slagalica na
tabletu (arhiva
GMV-a)

Nastojeći pretvoriti dječje oduševljenje mobitelima u osnovu za učenje, izradili smo i nekoliko aplikacija za pametne telefone, kao što je interaktivni kviz te labirint kojim se upravlja zakretanjem pametnog telefona u jednu ili drugu stranu.¹

3.2. Edukativna radionica uz Svijet kukaca

Prvi korak u svijet digitalne tehnologije u stalnom postavu *Svijeta kukaca* napravljen je kada su prije desetak godina nabavljeni prvi monitori sa zaslonom osjetljivim na dodir koji omogućuju pretraživanje raznih vrsta ptica, vodozemaca ili kukca i slušanje njihova glasanja. Time su bili, a vjerujem da još uvijek jesu, podjednako oduševljeni kako mlađi, tako i oni stariji posjetitelji.

Činjenica da danas gotovo svatko posjeduje pametni telefon iskorištena je na način da se posjetitelju nudi mogućnost da putem besplatne *Wi-Fi* mreže Gradskog muzeja Varaždin pokrene internetski preglednik, odabere aplikaciju pod nazivom HOMER i reproducira višejezični audiovodič stalnim postavom *Svijeta kukaca*. Korisnici se lako mogu snaći u prostoru pomoću virtualnog tlocrta, a odabirom onih brojeva u aplikaciji koji se nalaze i uz pojedini predmet na izložbi, mogu na zaslonu mobitela dobiti potrebne informacije o pojedinom izložku. Sustav je jednostavan za korištenje pa nudi mogućnost i individualnim posjetiteljima da samostalno, bez stručnog vodstva ili sudjelovanja na radionici, ispune radne listiće i tako provjere stečeno znanje. Dakako, učenici se tom aplikacijom mogu koristiti i prilikom sudjelovanja u grupnim edukativnim radionicama kao dodatnom pomoći.

4. Edukativne radionice uz povremene izložbe

4.1. Edukativna radionica uz izložbu *Prvi svjetski rat – Narod u nevolji*

S obzirom na to da se digitalna tehnologija koristi na većini muzejskih radionica vezanih uz povremene izložbe, izdvojit ću samo nekoliko značajnijih. Jedna od takvih bila je radionica uz izložbu *Prvi svjetski rat – Narod u nevolji*. Cilj upotrebe digitalne tehnologije na ovoj izložbi bio je osnaživanje ne samo vizualnog doživljaja, već i svih ostalih osjetila. To se postiglo različitim muzeološkim pomagalima sa zvučnim, svjetlosnim, olfaktornim i taktilnim efektima. U jednom dijelu postava nastojali smo što vjernije dočarati osjećaj boravka u mračnom rovu Prvog svjetskog rata. Posjetitelj je mogao osobno iskusiti kako je to bilo naći se usred zaglušujuće topovske paljbe te bljeskova svjetla, a to iskustvo nismo mogli dočarati bez pomoći digitalne tehnologije. Također, uz pomoć digitalne tehnologije posjetitelji su mogli preslušavati digitalne audio zapise osobnih priča s

¹ Pomoću MEMS žiroskopa (Micro-Electro-Mechanical Systems).

bojišnice. Ono što čujemo često emotivnije doživljavamo od onog što samo pročitamo. Osjetilo mirisa doduše nismo mogli pobuditi uz pomoć digitalne tehnologije, ali smo ga svakako uvrstili u cjelokupni doživljajni aspekt izložbe pa su tako posjetitelji mogli osjetiti miris rova ili bolničkih prostorija što svakako nije bilo ugodno iskustvo.

Nakon stručnog vodstva i djelomičnog samostalnog istraživanja izložbe, sudionici radionice opisivali su svoje dojmove vrlo emotivno. Važno je naglasiti da nisu dobili samo zadatak vezan uz povijesne podatke – godine, imena ili događaje, već se od njih tražilo da opišu subjektivan dojam o tome kako su doživjeli izložbu, odnosno kako se mogao osjećati netko tko je doživio Veliki rat. Bez upotrebe digitalne tehnologije na ovoj izložbi, taj doživljaj zasigurno ne bi bio tako sveobuhvatan.

4.2. Edukativna radionica uz izložbu *Varaždin pod krunom Habsburgovaca*

Virtualna stvarnost u svrhu proširenja značenja muzejskog predmeta tzv. *proširena stvarnost*, najviše je došla do izražaja na izložbi *Varaždin pod krunom Habsburgovaca*. Tema koja se obrađivala ovom izložbom iznimno je široka i složena te je upotreba multimedije bila neophodna. Posjetitelji su uz pomoć tableta mogli interaktivno pratiti kronologiju događaja ili vidjeti portrete članova obitelji Habsburg koje nije bilo moguće fizički izložiti, što zbog nedostatka prostora, što zbog toga jer ti portreti više na zidovima brojnih drugih muzeja u Europi. Također, nekoliko predmeta bilo je virtualno *oživiljeno* – poput portreta Ferdinanda I. Habsburškog ili automobila grofa Bombellesa u kome se vozio i sam prijestolonasljednik Franjo Ferdinand. Najimpresivniji prikaz svakako je onaj velikog požara u Varaždinu 1776. godine. Uz pomoć kompjuterske animacije vrlo je zorno prikazana razorna moć vatre na varaždinskim palačama i crkvama.

Uz ovu izložbu pripremljene su dvije različite radionice – povijesna i likovna. U svakoj od tih radionica ispunjavali su se radni listići u kojima se zahtijevalo da se učenici koriste aplikacijama na tabletima kao pomoć pri rješavanju zadataka.

4.3. Edukativna radionica uz izložbu *Ivan Kukuljević Sakcinski - začetnik hrvatskog identiteta*

Ova je izložba, postavljena u suradnji s Hrvatskim povijesnim muzejom iz Zagreba, posjetiteljima omogućila pravi susret s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim, ne samo stasom, već i glasom. Naime, njegov je hologram² držao glasoviti govor koji je Kukuljević održao u Hrvatskom saboru 1843. godine. Nakon što bi odslušali govor, učenici bi u radnim listićima ispunjavali zadatke vezane uz tu temu. Veliki postotak točnih odgovora

² Izrada: Novena studio digitalnih medija

govori u prilog činjenici da nam je i u ovom slučaju digitalna tehnologija pomogla u boljem prikazu, a onda i lakšem razumijevanju određenog povijesnog događaja. U svakom slučaju, da je ovaj govor bio izložen samo u pisanom obliku, a ne i zvučno, vjerojatno bi prošao gotovo nezapaženo.

Na nekoliko tableta koji su korišteni na ovoj izložbi bilo je prikazano mnoštvo digitalizirane muzejske građe, kao i dodatni interpretativni materijal s podacima o pojedinim predmetima. I ovdje je upotreba muzejskog pomagala u vidu digitalne aplikacije olakšala vizualno pamćenje i razumijevanje te su učenici s lakoćom rješavali ponuđene zadatke u radnim listićima vezane uz npr. obiteljsko stablo obitelji Kukuljević ili pak animiranu kartu putovanja Ivana Kukuljevića Sakcinskog (slika 2).³

SLIKA 2
Obiteljsko stablo Kukuljevića prikazano kroz aplikaciju na tabletu (arhiva GMV-a)

5. Zaključak

Kao zaključak nameće se misao da muzeji imaju sve teži zadatak u natjecanju sa svim mogućim dostupnim oblicima edukativne zabave, ili bolje rečeno zabavne edukacije, koja je lako dostupna putem digitalne tehnologije. Mlađa publika često očekuje od muzejske izložbe ili radionice više *vau efekta* nego li to muzej može ostvariti. Stoga je jedino kompromisno rješenje da se, u skladu s financijskim mogućnostima, ponudi barem nešto što će zadovoljiti zahtjeve publike navikle na brze aktivnosti, prestimulirane svakodnevnom upotrebom interneta, društvenih medija, igračih konzola, stotinama TV programa i inih oblika zabave. Srećom, a to je vidljivo i u svakodnevnoj muzejskoj praksi, nedostatak tehnoloških čuda moguće je nadoknaditi kreativnošću i trudom oko nastojanja da komunikacija između predmeta baštine i korisnika bude na što višoj razini i to na obostrano

³ Izrada: Nikmon produkcija

zadovoljstvo. Pri tome je naročito važna sposobnost muzejskog pedagoga (ili u nedostatku istog, kustosa) da upravlja pažnjom, da povisi motivaciju i spriječi dosadu. Uostalom, tehnologija u muzejima ne bi smjela prevladati u smislu zamjene originalnih predmeta virtualnim (osim ako se ne radi o cyber-muzeju), već služiti samo kao nadogradnja konteksta i poruke koju predmet odašilje.

Summary

Attraction orientation is one of the dominant roles of museums, especially the educational aspect and communication through museum education workshops. The key is in adapting content to different visitor profiles and in interesting and innovative ways of presenting museum items. Today, communication without the use of digital aids is almost unimaginable, so we are trying to introduce digital technology to pedagogical activity as an auxiliary tool for interpretation.

Bibliografija

Maroević, Ivo. 1993. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.

BARBARA CRNOBORI

Muzej grada Umaga
Trg sv. Martina 1, Umag
vcrnobori@yahoo.it

NEOGRANIČENI ŠARM STAROGA

Muzejske radionice su često likovnog karaktera. Razmišljajući što bi djeci bilo zanimljivo, drugačije od već poznatih školskih okvira, došli smo do odgovora da je to igra. Dječje igre su nestale iz školskog kurikulumu i neopravdano izgubile važno mjesto u dječjem odrastanju. Pritom mislimo na igru koja isključuje nove tehnologije, a uključuje ljudsku interakciju. Stoga u našim radionicama koristimo razne dječje igre prilagođene muzejskim temama i dobi djece, kao što su „Ide maca oko tebe“, društvene igre u prostoru ili igrokazi.

Neupitno je koliko nove tehnologije u 21. stoljeću mogu biti korisne i olakšati svakodnevnicu, ali su isto tako očite negativne posljedice pretjerane uporabe tehnologije, posebno kod djece. Danas, kada i male bebe imaju u genetskom kodu već upisano pomicanje prsta po ekranu pametnog telefona, možda se smiješno vraćati na igru i stare igre kao mogući dječji poticaj, ali smo duboko uvjereni da one učinkovitije djeluju na dječji rast i razvoj od uporabe novih tehnologija.

Staro iz naslova odnosi se na sve konvencionalne načine podučavanja i prenošenja znanja koji ne uključuju nove tehnologije. Iako se igra memorije, križić-kružić i mnoge druge tradicionalne igre mogu pronaći na računalima i neupitan je spoznajni efekt tih igara, bilo da se igraju na tradicionalan način ili uz pomoć novih tehnologija, važno je da tradicionalan način višestruko utječe na djetetov razvoj: razvija se fina motorika (uporaba olovke, crtanje igraćeg polja, hvatanje i pomicanje pijuna za igru...), usvajaju se društvene kompetencije (igra u društvu i direktno suočavanje s protivnikom), a najvažniji je možda onaj socijalni moment jer se najčešće u takvom prenošenju znanja radi o međugeneracijskoj suradnji.

Danas se na veliko priča o novim, drugačijim generacijama, naprednoj djeci koja imaju veću i bržu sposobnost učenja, potrebi mijenjanja školskog kurikulumu i prilagođavanja njihovom velikom potencijalu. I onda, u tom svijetu super sposobne djece susrećemo desetogodišnjake (uporaba množine jer se ne radi o izoliranim primjerima) koji ne znaju zavezati vezice na cipelama, a kod aktivnosti vezivanja čvora na jednoj niti polovicu grupe hvata panika i padaju u očaj (direktno iskustvo kod radionice vezanja). Današnja djeca, što zbog tehnološkog doba u kojem živimo, što zbog roditeljske komocije, previše vremena provode pred svakojakim ekranima

otuđujući se tako od svoje okoline i realnog svijeta u kojem žive. Neshvatljivo nam je da dijete ne zna držati nož i oguliti koru od jabuke, ali zadovoljno izjavljuje kako koristi aplikaciju na telefonu pomoću koje reže mrkvu na kolutove. Iako vlada mišljenje da današnje generacije nisu izgubile one temeljne vrijednosti i da je jedina razlika u tehnologiji kojom se koriste, na osnovu dosadašnjeg iskustva kroz razne radionice mislimo da današnja djeca nisu usvojila osnovne kompetencije koje će im koristiti u daljnjem životu. U moru informacija kojima ih svakodnevno svi obasipaju, udaljili smo ih od temeljnih vrijednosti i znanja potrebnih za kvalitetnu budućnost.

Zar se mnogi nisu susreli s izjavom: „Nemoj još slati dijete u školu, pusti ga da se još jednu godinu igra!“? Dobro je poznato da je igra osnovna aktivnost djetinjstva, a djetinjstvo se definira kao period do 14. godine. Pa zašto je onda uvriježeno mišljenje da sa školom mora prestati svaka igra? Istina je da tada djeca ulaze u novi i drugačiji svijet obaveza i zakonitosti, ali primarna dječja zanimacija, igra, ne bi smjela izgubiti svoje važno mjesto u dječjem razvoju.

„Dječja igra nosi pozitivnu emociju, potiče razvoj socijalnih vještina. Igra je urođena pa tako svako dijete, kao i odrasla osoba, u različitim životnim razdobljima ima potrebu za igrom. Sve što djeca iskustveno nauče upotrebljavajući što više osjetila, bolje će i duže pamtit.“ (Bakota-Dulčić 2016: 9).

Prilikom osmišljavanja radionica pokušavamo koristiti što više dječjih igara koje su djeci bliske, ali modificirane za muzejsku stvarnost. Pručili smo **razne dječje igre** i ovisno o dobi djeteta pokušali ih prilagoditi sadržaju koji želimo prenijeti kako bi se izvukao maksimum od onog zabavnog, ali i kognitivnog dijela igre.

Muzejski predmeti školom šetkaju radionica je osmišljena kako bi djeca ostala u kontaktu s muzejom tijekom zimskog perioda kada je Muzej zatvoren zbog radova. Ova radionica traje dva školska sata i sastoji se od teorijskog i praktičnog dijela. Pošto se u takvoj radionici muzejski predmet nalazi van muzejskog konteksta, djeci se moraju prezentirati najvažniji povijesni i arheološki podaci vezani uz taj predmet. Najlakša i najučinkovitija je projekcija fotografskog materijala na velikom platnu. Kako bi takva prezentacija bila drugačija od klasičnog školskog sata, odlučili smo predavanje podijeliti u tri tematske jedinice i nakon svake odigrati jednu igru putem koje bi se ponovili i usvojili novi pojmovi korišteni u svakom tematskom bloku.

Primjer radionice o amforama poslužit će nam kako bismo pobliže opisali igre koje su se koristile.

Radionica započinje pantomimom kojom se prikazuje što se događa s predmetom od kada je pronađen i izvađen iz mora do njegovog izlaganja na izložbi. Budući da djeca imaju zadatak da na kraju pričaju ono što je bilo

prikazano, pažljivije promatraju što se događa i putem asocijacija upoznaju se s novim sadržajem koji im se prezentira.

Za drugu igru izabrana je djeci dobro poznata igra *Ide maca oko tebe*. Djeca stoje na nogama u krugu i pjevajući pjesmicu dodaju iza leđa dijelove amfore, a onaj tko u ruci ima dio amfore kada pjesma završi mora pogoditi o kojem se dijelu amfore radi. Djeca su iznenađena samom igrom i činjenicom da mogu pjevati pa u početku sramežljivo pjevaju, ali ih potičemo glasnim pjevanjem dok se oni ne ohrabre. Ova jednostavna igra omogućava svakom djetetu da dotakne originalni muzejski predmet, a na zabavan način se uče i ponavljaju nazivi za dijelove amfore. Pet krugova te igre je dovoljno da se djeca zabave, da nauče nove pojmove, ali i da se ne prekine interes za daljnje predavanje (slika 1).

SLIKA 1
„Ide maca oko tebe“ s dijelovima amfore (foto: Barbara Crnobori)

Zadnja igra je igra pogađanja putem koje djeca usvajaju namirnice koje su stajale u amforama. U pet staklenki nalaze se sljedeće namirnice: vino, slana riba, maslinovo ulje, masline i grožđice. Izabere se pet dobrovoljaca od kojih svaki mora pogađati po jednu namirnicu tako da prvo zatvorenih očiju pomiriše sadržaj staklenke, ako ne pogodi može koristiti dodir, a ako ni onda ne pogodi, može okusiti namirnicu. Osim izabranih dobrovoljaca, cijeli razred sudjeluje u igri jer ih zanima da li će njihovi prijatelji pogoditi, žele i sami pomirisati namirnicu, a nakon završetka igre vodi se daljnja rasprava o tome što smo naučili i zašto su se određeni oblici namirnica koristili.

Cijela prezentacija s igrama traje jedan školski sat i dobar je primjer prenošenja znanja na djeci zabavan način. Vremenski su igre ograničene kako ne bi poremetile tijek predavanja, ali dovoljno duge da djecu zabave i unesu drugačiju dinamiku koja djeci drži pažnju. Igra nije poslužila samo za prenošenje određenog sadržaja već smo potaknuli motoričke, senzorne, socijalne i kognitivne sposobnosti djeteta.

Često u svom radu koristimo **igre s pravilima**, kao što su Monopol ili Čovječe ne ljuti se. Radi se o igrama organiziranim u prostoru gdje se polja za igru postavljaju po podu, djeca se dijele u dvije ili tri skupine (ovisno o veličini grupe), baca se velika kocka (izrađena od kartonske kutije), a jedno dijete iz svake skupine uvijek je u ulozi pijuna koji se mora kretati po poljima i odgovarati na postavljene zadatke. Odrasla osoba je u ulozi voditelja koji čita pitanja, provjerava odgovore i pazi kreću li se svi pravilno. Jedan takav primjer je igra *Upoznajmo zaboravljeno blago Umaga* koja se sastoji od bijelih polja, a svako toliko se javljaju plava i žuta polja (boje našega grada) koja sa sobom nose posebne zadatke vezane uz povijest grada i nagradne ili kaznene bodove za pružene odgovore. Drugi primjer je igra o savudrijskom svjetioniku, najstarijem svjetioniku na Jadranu, koja ima posebna polja sa zadacima koji se tiču života na svjetioniku i zanimljivih događaja iz njegove prošlosti. Tako nalazimo polja: svjetioničar, sidro, kolut za spašavanje, kompas, sirena za maglu, iza kojih se krije po jedan zadatak (slika 2).

SLIKA 2
Igra o svjetioniku postavljena u prostoru (foto: Barbara Crnbori)

Ovakve igre su jako zanimljive jer potiču kompetitivnost (podjela djece u grupe), suradnju (unutar svake grupe), stvara se drugačija atmosfera, puna navijanja i želje za pobjedom, a cijelo vrijeme se odgovara na pitanja i uče se nove činjenice vezane uz temu igre, čega djeca nisu ni svjesna. Naš cilj je da

djeca usvoje nove pojmove i podatke, a njihov da što bolje odigraju i pobjede u igri. Na kraju su oba cilja zadovoljena, a zabava osigurana.

Iako je **igrokaz** malo složenija igra u kojoj se moraju slijediti strogo postavljena pravila, dokazana je njegova učinkovitost u nastavi, posebno povijesti.

„Kako je interes za ovakvu vrstu nastave prisutan kod svih učenika u dobi od 11 do 15 godina, prihvaćanje takva načina rada od učenika nije upitan. U nastavi povijesti takav se način rada pokazao korisnim. Naime, igrokaz se na nastavi povijesti primjenjuje za oživotvorenje situacija i događaja iz pojedinih povijesnih razdoblja. Učenicima će takav pristup pomoći da shvate zašto je neka povijesna osoba reagirala na određeni način, razumjet će mentalitet vremena koje je prošlo, uočiti važnost povijesnih situacija.“ (Đurić 2009: 349).

SLIKA 3
Djeca se nakon predstave prihvaćaju lutkica i stvaraju svoju predstavu (foto: Barbara Crnbori)

U komunikaciji s mladom djecom pogodnom nam se učinila lutkarska predstava zbog korištenja lutke, prisnog djetetovog prijatelja. Za djecu vrtičkog uzrasta pripremljena je 15-minutna lutkarska predstava *Gdje je Ela?* koja u 5 činova prenosi osnovne podatke o amforama. Osim što je ovo zanimljiv način prenošenja znanja, najzanimljivije se događa nakon predstave kada djeca sama uzimaju korištene lutkice i rekvizite i glume ponavljajući ono što su vidjeli i čuli (slika 3). To je dokaz da je i najmlađima to zanimljiv i dostižan medij koji bi se mogao koristiti u podučavanju, naravno, uz veliki trud i dobru pripremu voditelja.

Tema jedne od naših putujućih radionica su **igre**, i to one u antičkom svijetu. Tema igre nam je poslužila kako bi djeca naučila nešto o rimskoj obitelji, odrastanju rimske djece, rimskim društvenim pravilima i vjerovanjima, a kroz replike 20-ak rimskih igara, djeca su igrajući se uspoređivala današnje i nekadašnje igre, proučavala materijale, usvajala pravila novih igara.

Muzejske radionice su često likovnog karaktera i bez obzira na pregršt drugačijih materijala i tehnika koje se koriste, velika je sličnost metodici rada u školi. Razmišljajući što bi djeci bilo zanimljivo, drugačije od već poznatih školskih okvira, došli smo do odgovora da je to igra. Dječje igre su nestale iz školskog kurikulumu i neopravdano izgubile važno mjesto u dječjem odrastanju. Igra može biti važan i koristan medij prenošenja znanja, posebno ona strukturirana igra i potrebno je da svi skupa uložimo više kreativnosti i volje kako bi se igra ponovno vratila među školske klupe. Pritom mislimo na igru koja isključuje nove tehnologije, a uključuje ljudsku interakciju.

Summary

Museum workshops are often art workshops and in trying to find something that could be interesting and rather different from the well-known school frameworks, we have come to the conclusion that it is a game. Children's games have disappeared from school curriculum and have unknowingly lost an important place in growing up. We are talking about the games that exclude new technologies and involve human interaction. Therefore, in our workshops we use a variety of children's games tailored to the museum themes and the age of children, such as "Button, button, who got the button?", board games adapted for playground or puppet shows.

Literatura

Bakota, Koraljka i Adinda Dulčić, ur. 2016. *Vrtuljak igara, verbotonalne edukacijske igre za poticanje kognitivnog i govorno – jezičnog razvoja djece od 6. do 13. godine*. Zagreb: Školska knjiga.

Dissing Sandahl, Iben. 2019. *Igra na danski način*. Zagreb: Egmont

Duran, Mirjana. 2001. *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap

Đurić, Aleksandra. 2009. „Važnost igre u nastavnom procesu (igrokaz, simulacije i računalne igre)“. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu* 58/3: 345-354

Ripoll, Oriol i Francesc Martin. 2010. *Svijet kreativnosti i zabave*. Zagreb: Neretva

RENATA BREZINŠČAK, HRVATSKI PRIRODOSLOVNI MUZEJ
VLASTA KRKLEC, HRVATSKO MUZEJSKO DRUŠTVO

IZLOŽBA SEKCIJE ZA MUZEJSKU PEDAGOGIJU I KULTURNU AKCIJU HRVATSKOG MUZEJSKOG DRUŠTVA

Muzejska pedagogija kroz 20 godina rada Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva – ideje, vizije, metode

Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva na 10. Skupu muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem u Makarskoj, obilježava veliki jubilej – 20 godina postojanja Sekcije, i to 20 godina organiziranja muzejskih pedagoških akcija povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja i organiziranje 10 pedagoških skupova s međunarodnim sudjelovanjima. Zaista impresivna obljetnica koja zaslužuje prezentaciju svega što je ova, itekako aktivna, Sekcija napravila kroz sve te godine. A kako to bolje predstaviti nego izložbom? Od ideje do realizacije prošlo je svega nekoliko mjeseci i izložba je bila spremna za predstavljanje na jubilarnom 10. Skupu muzejskih pedagoga. Izložba *Muzejska pedagogija kroz 20 godina rada Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva – ideje, vizije, metode* autorica Renate Brezinščak i Vlaste Krklec, svečano je, u prostoru Galerije „Antun Gojak“ u Makarskoj, otvorila dr.sc. Andreja Rihter, predsjednica Foruma slavenskih kultura.

Izložba predstavlja kronološki pregled aktivnosti koje je Sekcija imala kroz 20 godina

postojanja: muzejske akcije organizirane povodom Međunarodnog dana muzeja, organizacije Skupova te izdavanje Zbornika radova Skupova.

Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju prva je sekcija Hrvatskog muzejskog društva. Kasnije je još osnovano nekoliko sekcija, no pedagoška je najaktivnija i najproduktivnija – kako nekada, tako i danas.

Ono po čemu je pedagoška sekcija najprepoznatljivija su njezine edukativne muzejske akcije, odnosno programi organizirani povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja. To je, u javnosti i najvidljiviji dio Sekcije. Iako prve četiri akcije, od 1996. do 1999.¹, nije organizirala i vodila Sekcija, za nju su one itekako važne jer su, ne samo potaknule ideju stvaranja sekcije, već su i stvorile temelje njena osnivanja. Tek muzejska akcija održana 2000. Godine² prva je službena muzejska akcija koju je organizirala Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a.

Svaka akcija imala je svoj dizajnerski tim koji je osmišljavao i prilagođavao vizualni identitet akcije, i knjižice i plakata, temi. Iz izloženih primjeraka vidljiva je, već i na prvi pogled, velika raznovrsnost i kreativnost u dizajnu i temama iz godine u godinu. I plakati i knjižice važni su za vidljivost akcije u javnosti. Programske knjižice su, naravno, važne za korisnike, sudionike akcije jer su u njima sadržane sve potrebne informacije o svakom muzeju sudioniku, te o aktivnostima koje je svaki muzej osmislio za svoje posjetitelje. A nama, muzejskim pedagogima, one su itekako važne jer nam pokazuju razvoj akcije, prema broju muzeja sudionika, gradovima čiji su muzeji sudionici, ponuđenim sadržajima itd. Knjižice su zgodan izvor za različite analize. Primjerice, one pokazuju kako je postepeno, iz godine u godinu rastao broj muzeja uključenih u ovaj program Sekcije. Tako od prvotnih 15 muzeja iz 3 grada³, a zadnjih godina u tim akcijama sudjeluje 60-ak muzeja iz čak 40-ak gradova širom Hrvatske.⁴ Osim same statistike, vrlo je važno spomenuti da su sve dosadašnje programske knjižice i sadržajno zanimljive za analize i iz njih se može iščitati izniman trud, kreativnost ali i najvažnije, stručnost svih muzejskih pedagoga da jednu zajedničku temu, svaki pedagog u svom muzeju, obradi na neki drugačiji, inovativan način. Programske knjižice tako postaju i dokument rada i promišljanja o prezentaciji građe hrvatskih muzeja kroz dvadeset godina postojanja akcije. Svaku akciju, osim programske knjižice prate i plakati za koje se može reći da svojim vizualnim identitetom zorno upućuju promatrača na temu akcije. Plakati su raznovrsni ne samo svojim dizajnerskim rješenjima već i formatima, no ipak prevladavaju dimenzije 70x100cm.

¹ Muzejske akcije: Što je u muzeju oduševilo prof. Baltazara? (MDC, 1996.), Cvijet (AMZ, 1997.), Put pod noge (MGZ, 1998.), Od...do (HŠM, 1999.)

² voditeljica: Željka Jelavić, Etnografski muzej Zagreb

³ Izvor: programska knjižica akcije Što je u muzeju oduševilo prof. Baltazara?, MDC, 1996.

⁴ Izvor: programske knjižnice akcija *Klikni na kulturni krajolik* (HMD, 2016.), *Tajne* (HŠM, 2017.), *Lada* (GMK, 2018)

Pažljiviji promatrač može uočiti različitost oko nazivlja cjelokupnog programa koji se od početka do danas dosta mijenjao u smislu kombiniranja riječi – muzeji, obrazovanje, edukacija, nagrade, igra... U počecima program je shvaćen kao *igra*, a kasnije se počeo koristiti i izraz *akcija*. Tako je na početku, 1996. kada je MDC pokrenuo taj program on bio zamišljen i predstavljen kao *Nagradna igra*, a 1997. je dodan pridjev *edukativni* pa je to postala *Edukativna i nagradna igra*. Godinu kasnije, 1998. dodan je i razlog za odvijanje programa pa je naziv programa bio *Edukativni program povodom Međunarodnog dana muzeja*.⁵ Nosio program 1999. Hrvatski školski muzej navode taj program kao *Odgojno-obrazovna i nagradna igra*. No, pridjev odgojni je već sljedeće godine, 2000., maknut kao neadekvatan, a riječ *obrazovno* zamijenjena je riječju *edukacija* pa je tako tada taj program postao *Muzejsko-edukativna nagradna igra*. Godine 2001. u programskim materijalima uopće se ne spominje naziv programa, naznačen je samo naslov zajedničke teme. U godinama koje slijede, 2002., 2003. odjeljuju se edukacija i nagradna igra pa se program navodi kao *Muzejsko-edukativna i nagradna igra*. Međutim, 2004., 2005. i 2006. ponovno se navode programi kao *Muzejsko-edukativna nagradna igra*. Tek 2007. godine u nazivu programa dodaje se i Sekcija muzejskih pedagoga HMD-a kao organizatora programa pa tako naziv programa postaje *Muzejska edukativna nagradna igra Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva*. Sljedeće godine, 2008., program se naziva *akcija*, a izraz *igra* veže se uz nagrade pa se program te godine navodi kao *Muzejska edukativna akcija i nagradna igra*, a takav je naziv bio i 2009., da bi programi 2010. i 2011. ponovno koristili stariji naziv *Muzejska edukativna nagradna igra*. Godine 2012. to opet postaje *Muzejska edukativna akcija Sekcije za muzejsku pedagogiju*. Programi iz 2013., 2014. te 2015. navode se kao *Muzejska*

⁵ to se održalo i u svim daljnjim programima ali ga zbog dužine naziva ne navodimo u daljnjim nazivima programa (op.a)

edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja. Poprilično komplicirano pa i zbunjujuće i za nas muzejske pedagoge, i za medije pa i sudionike programa. Upravo je zbog toga dogovorno na sastanku Sekcije ujednačen naziv programa što je i učinjeno tako da se od 2016. godine dogovorno program naziva **edukativna muzejska akcija**, čiji akronim daje ime **EMA**, kojemu se pridružuje i simpatični lik djevojčice, koja od tada nadalje postaje simbol naših pedagoških akcija.

Dio aktivnosti Sekcije je i organizacija Skupova muzejskih pedagoga koji se od 2001. organiziraju svake dvije godine diljem Hrvatske. Prvi Skup održan je u Puli, a potom su slijedili skupovi u Zadru (2002.), Vukovaru (2004.), Kninu (2006.), na redovnoj brodskoj liniji Rijeka-Dubrovnik-Bari-Rijeka (2008.), Sisku (2010.), Rijeci (2012.), Splitu (2014.), Varaždinu (2016.).

S obzirom da su na Skupovima prezentirani kvalitetni i zanimljivi radovi, odlučeno je da svaki skup prati publikacija u kojoj bi se svi radovi objavili kako bi ih mogli čitati i oni koji ne sudjeluju na skupu, kolege kustosi, ravnatelji, financijeri, nastavnici, studenti i drugi.

Rezultati rada tih skupova objavljeni su u Zbornicima Skupova, kojih je do danas objavljeno osam - sedam u tiskanom izdanju, a osmi je objavljen u elektroničkom izdanju i dostupan je na mrežnim stranicama Hrvatskog muzejskog društva. Na skupu u Makarskoj, koji je i obljetnički 10. po redu, svečano je promoviran zadnji, 9. Zbornik, također objavljen u e-izdanju. Uz Zbornike Skupova predstavljena je i Bibliografija Zbornika radova s

autorskim kazalom.⁶ Zbornici predstavljaju trajan dokument i teorijskih misli o muzejskoj pedagogiji, i praktičnog rada muzejskih pedagoga. Zbornici su stručna literatura za sve muzejske pedagoge, a drugim kolegama muzealcima i široj javnosti oni pružaju uvid u to što i kako rade muzejski pedagozi.

Također, oni pokazuju i veliku raznolikost, i maštovitost u interpretaciji muzejske građe. Raspon radova kreće se od teorijskih rasprava do prikaza praktičnog rada muzejskih pedagoga, predstavljanja muzejskih pedagoških akcija, projekata, manifestacija, publikacija i sl. Sve to čini ove zbornike dokumentom razvoja i stanja muzejske pedagogije u Hrvatskoj.

Prvih šest zbornika je istih dimenzija 170x240mm, naslovnice istog dizajna⁷, a različitih boja. Izgled Zbornika mijenja se kod 7. Zbornika, koji ima novi vizual⁸ naslovnice i nešto je manjih dimenzija od prethodnih Zbornika.⁹ Zgodno je spomenuti da je za Zbornike pisalo 157 autora, da je ukupno objavljeno 252 članka (bibliografskih jedinica) od čega je 181 članak hrvatskih, a 71 članak inozemnih autora. Zbornici Skupova muzejskih pedagoga važni su za muzejsku zajednicu kao informacija o muzejskoj pedagogiji, a posebno su poticajni mladim muzejskim djelatnicima, osobito muzejskim pedagozima koji u njemu mogu pronaći korisne sadržaje za svoj rad, ali i objaviti rezultate svoga rada. Zbornici su realizirani sredstvima Gradskog ureda za kulturu, obrazovanje i sport Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Sastavni dio izložbe su i novinski članci o našim muzejskim akcijama i skupovima jer zahvaljujući medijima naš rad postaje vidljiviji u široj javnosti. Razumljivo, prikazan je samo dio svih medijskih prikaza naših akcija jer su mediji od početka organiziranja naših programa pratili što i kako radimo te naš rad promovirali u javnosti.

Izložba je i svojevrsna zahvala svim muzejskim pedagozima koji su svojim predanim radom i entuzijazmom, kroz svih tih 20 godina, doprinijeli njenom razvoju i kvaliteti, ali također i razvoju naše struke te svojim radom omogućili realizaciju naših ideja i vizija do sada i u budućnosti.

⁶ Autorica: Renata Brezinščak

⁷ Dizajn naslovnice osmislila je 2002. godine muzejska pedagoginja Mila Škarić (AMZ)

⁸ Dizajner Mario Aničić

⁹ dimenzije 7. Zbornika su 165 x 230mm

ZAKLJUČCI 10. SKUPA MUZEJSKIH PEDAGOGA HRVATSKE S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM

- Muzejska pedagogija muzeje čini vidljivijim i otvorenijim prema posjetiteljima, odnosno ispunjava svrhu obrazovanja i zabave sadržanu u definiciji muzeja. Sav rad u muzeju mora biti stručno i znanstveno utemeljen, poštujući profesionalne standarde, što se treba odnositi i na zadatke u obrazovnoj ulozi muzeja. Sve aspekte muzejske djelatnosti treba vrednovati jednako.
- U dvadeset godina djelovanja Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a muzejska pedagogija je postala prisutnija i prepoznatljivija u hrvatskim muzejima, te se može primijetiti porast broja zaposlenih kolegica i kolega u zvanju muzejski pedagog, kao i porast broja pedagoških programa u hrvatskim muzejima. Ipak, još uvijek postoje neriješena pitanja glede statusa muzejskih pedagoga i naziva zvanja jer većina smatra da naziv muzejski pedagog nije dobar, niti je u skladu s vremenom i djelokrugom rada. Sekcija bi trebala poraditi na jasnom definiranju tih problema i prijedlogu zadovoljavajućih rješenja.
- Djelovanje muzejskih pedagoga između ostalog uključuje i advokaciju, što podrazumijeva zastupanje potreba posjetitelja pred stručnim djelatnicima muzeja, te stavove, ideje i poruke stručnih djelatnika muzeja pred posjetiteljima.
- Dobro osmišljena igra predstavlja vrhunski intelektualni rad.
- Muzejski tiskani vodiči po stalnom postavu ili drugim izložbama su vrlo važan medij u komunikaciji s muzejskom publikom budući da ostaju kao trajni trag te kao literatura djeluju i izvan muzeja, a metodički i didaktički mogu biti priručnik i za nove muzejske pedagoge ili druge muzejske djelatnike. Pogotovo mogu biti utjecajni vodiči za djecu jer nisu namijenjeni isključivo toj ciljanoj skupini, već ih čitaju i odrasli – roditelji, nastavnici itd. Vrlo je koristan i sav ostali tiskani didaktički materijal baziran na muzejskim predmetima, pogotovo ako se u kreiranju zadataka koriste korelacije sa školskim programom.
- Kulturnoj i prirodnoj baštini treba dati veći značaj u obrazovnim aktivnostima, a muzeji i baštinske ustanove bi u tome trebali imati istaknutu ulogu. U sadašnjim okolnostima, potrebno je olakšati uključivanje novih stanovnika Europe, te međusobno razumijevanje i poštovanje naslijeđa, tradicija i vrijednosti.
- U okviru muzejskih pedagoških programa trebale bi se koristiti mogućnosti multimedije i novih tehnologija u svrhu prezentacije, komunikacije i interpretacije baštine, ali pritom ne bi trebalo odbacivati

ili zanemarivati uporabu klasičnih metoda ručnog rada. One su, osim razvoja mašte i kreativnosti, važne i zbog prakticiranja motoričkih vještina, za koje je primijećeno da kod djece sve više degradiraju.

- Pedagoškim programima i kulturnom akcijom muzeji mogu razvijati veći utjecaj u lokalnoj sredini, ali i privlačiti posjetitelje iz drugih krajeva. Time u okviru lokalne sredine mogu ostvarivati viziju okupljanja posjetitelja svih ciljanih skupina, a posebno mladih, te profiliranja u mjesto ugodno za boravak, učenje, istraživanje pa i kreiranje novih kulturnih sadržaja u svrhu odgoja muzejskih korisnika, osvještavanja i gradnje njihovog vlastitog identiteta, stjecanja novih znanja, vještina i iskustva. U tom smislu muzeji svojom atraktivnošću mogu povećati svoje prihode, a mogu djelovati i kao pokretači gospodarskog razvoja u kontekstu obrazovnog i kulturnog turizma. U konačnici treba zaključiti da više opravdano zaposlenih u muzeju može ostvarivati više programa za posjetitelje te time dodatno povećati utjecaj muzeja.
- U zaključku treba ponoviti pitanja: kako želimo da izgleda sutra i što ćemo poduzeti da to ostvarimo. U tom smislu, treba nastaviti njegovati i poticati suradnju i periodična okupljanja muzejskih pedagoga i svih ostalih kolegica i kolega angažiranih na području muzejske pedagogije kroz skupove i ostale oblike kulturne akcije u svrhu povezivanja, umrežavanja, stručnog usmjeravanja i daljnjeg razvoja muzejske pedagogije pomicanjem granica te kreiranjem i ostvarenjem vizija struke.

HRVATSKO MUZEJSKO DRUŠTVO
Sekcija za muzejsku pedagogiju
i kulturnu akciju

